

AJPPA

Academic Association on the
Political Science and Public Administration

สำนักงานวารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
สมาคมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170 โทร. 093-6359515

Office:
The Office Acaddemic Journal of
Political Science And Public Administration
79 Moo 1, Lam Sai, Wang Noi,
Ayutthaya 13170

AJPPA
ปีที่ 8 ฉบับที่ 5 กันยายน - ตุลาคม 2569 Vol. 8 No. 5 September - October 2026
วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
สมาคมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

วารสารวิชาการ รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

ACADEMIC JOURNAL OF POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION

ปีที่ 8 ฉบับที่ 5 กันยายน - ตุลาคม 2569 Vol. 8 No. 5 September - October 2026

ISSN Print: 2822-065X, ISSN Online: 2822-0676

AJPPA

Academic Association on the
Political Science and Public Administration
สมาคมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 6 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์
ฉบับที่ 2 มีนาคม – เมษายน
ฉบับที่ 3 พฤษภาคม - มิถุนายน
ฉบับที่ 4 กรกฎาคม - สิงหาคม
ฉบับที่ 5 กันยายน - ตุลาคม
ฉบับที่ 6 พฤศจิกายน - ธันวาคม

วัตถุประสงค์

วารสารฯ มีนโยบายรับตีพิมพ์บทความคุณภาพสูงในด้านรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

บรรณาธิการ:

เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง — คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
kietsn@hotmail.com

ผู้ช่วยบรรณาธิการ:

สุภัทรชัย สีสะใบ — คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
suphattharachai.sis@mcu.ac.th

กองบรรณาธิการ:

พระเมธาวินัยรส — บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
psbud@hotmail.com

พระครูสังฆวิริยกิจ — คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
raphind@yahoo.com

ธีรโชติ เกิดแก้ว — คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ประเทศไทย
tongin2000@gmail.com

บุษกร วัฒนบุตร — คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, ประเทศไทย
busaaiey2516@gmail.com

ปุริมปรัชญ์ คณิณพศุตย์ — สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ประเทศไทย
jpkhaninphasut@gmail.com

วันชัย สุขตาม — คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ประเทศไทย
wanchai2526@srru.ac.th

วันทนา เนาว์วัน — คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ประเทศไทย
wanthana_nt@hotmail.com

สายชล ปัญญชิต — คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ประเทศไทย
saicholpa@g.swu.ac.th

อนันต์ อุปสอด — คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ประเทศไทย
ananupsod9541@gmail.com

กองจัดการวารสาร:

ฝ่ายเลขานุการ:

พระมหาสมชาย ขนฺติสรโณ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

พระมหาสมัคร อติภทฺโท คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ศิลปกรรม:

พระพลวัฒน์ สพโล คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

การเงิน:

กชพรรณ บุญเทียน คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

พิสูจน์อักษร:

พระปลัดสมนึก ธีรปญฺโญ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

กรกต ชาบัณฑิต คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

ฝ่ายกฎหมาย:

ธัชชนันท์ อิศรเดช คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

สำนักงาน:

สมาคมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
อาคารพระราชรัตนโมลี (นคร เขมปาลี) ชั้น 4 เลขที่ 79 หมู่ที่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170 โทร. 0919691539

จัดพิมพ์โดย:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เลขที่ 79 หมู่ 1 ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13170
โทร. 035-248-000 ต่อ 8555, 8556, 5541. แฟกซ์. 035-248-000 ต่อ 8545

Release Date Is 6 Copies Per Year.

Issue 1 January – February
Issue 2 March - April
Issue 3 May – June
Issue 4 July - August
Issue 5 September - October
Issue 6 November – December

Objective:

The journal has a policy to publish high-quality articles in political science and public administration.

Editor:

Kiettisak Suklueang
kietsn@hotmail.com
Faculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Assistant Editor:

Suphattharachai Sisabai
suphattharachai.sis@mcu.ac.th
Faculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Editorial Board Members:

Phramedhavinaiyaros
psbud@hotmail.com
Graduate School Mahamakut Buddhist University, Thailand

Phrakrusangkaviriyakit
raphind@yahoo.com
Faculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Teerachoot Kerdkaew
tongin2000@gmail.com
Faculty of Liberal Arts
Huachiew Chalermprakiet University, Thailand

Busakorn Watthanabut
busaaiey2516@gmail.com
Faculty of Liberal Arts
North Bangkok University, Thailand

Purimpratch Khaninphasut
jpkhaninphasut@gmail.com
School of Educational Studies
Sukhothai Thammathirat Open University, Thailand

Wanchai Suktam
wanchai2526@srru.ac.th
Faculty of Humanities and Social Sciences
Surindra Rajabhat University, Thailand

Wanthana Nowwan
wanthana_nt@hotmail.com
Faculty of Management Science
Phranakhon Si Ayutthaya Rajabhat University, Thailand

Saichol Panyachit — Faculty of Social Sciences
saicholpa@g.swu.ac.th — Srinakharinwirot University, Thailand

Journal Manager Team:

Secretary:

Phramaha Somchai Khantisarano — Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Phramaha Samak Atibhaddho — Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Fine Arts Department:

Phra Phonlawat Sapalo — Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Finance Department:

Kotchaphan Bunthian — Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Proofreading Department:

Phrapalad Somnuek Dhirapañño — Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Korakoth Chabandit — Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Legal Subdivision:

Tatchanan Isaradej — Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

Office:

Political Science and Public Administration Association
79 Moo 1, Lam Sai, Wang Noi, Ayutthaya 13170

Published by:

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Printing House
79 Moo 1, Lam Sai, Wang Noi, Ayutthaya. 13170.
Call. 035-248 - 000, ext. 8555,8556,5541 Fax. 035-248-000. ext. 8545.

บทบรรณาธิการ

วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์นี้เป็นปีที่ 8 ฉบับที่ 5 ประจำเดือนกันยายน – ตุลาคม พ.ศ. 2569 คณะกองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความโดยเสนอบทความต่อคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิกลั่นกรอง (Peer Review) พิจารณาตรวจแก้ไขเพื่อความสมบูรณ์ของบทความก่อนการลงตีพิมพ์ โดยคัดเลือกและกลั่นกรองบทความให้เกิดความความสมบูรณ์และมีคุณภาพมากที่สุด ควรค่าแก่การตีพิมพ์เผยแพร่ อีกทั้งเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางวิชาการและเป็นการพัฒนาศักยภาพทางด้านการสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการ

กองบรรณาธิการขอบพระคุณคณะกรรมการกลั่นกรองบทความทุกท่านที่ได้ใช้ความเพียรพยายามชี้แนะให้มีการปรับปรุงแก้ไขงานของแต่ละท่านให้ออกมาได้อย่างถูกต้องน่าอ่านเป็นประโยชน์ต่อแวดวงวิชาการ และท้ายสุดขอขอบคุณเจ้าของผลงานทางวิชาการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่านที่ได้ทำให้มีวารสารฉบับนี้มีคุณค่าทางวิชาการที่นำไปสู่การปฏิบัติและเผยแพร่ในวงกว้างและโปรดติดตามฉบับต่อไป

ด้วยความปรารถนาดียิ่ง

(รศ.ดร.เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง)
บรรณาธิการวารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์

สารบัญ

กองบรรณาธิการ (1)
บทบรรณาธิการ (5)
สารบัญ (6)

บทความวิจัย :

การประเมินการให้บริการสาธารณะดิจิทัลและการพัฒนาข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย 1
มานิตา โพธิกุล, ประยูร อิมิวัตร์, วราดวง สมณาศักดิ์, อนันต์ แก้วตาติ๊บ

ปัจจัยความสำเร็จในการเจรจายุติปัญหาพรรคคอมมิวนิสต์มลายา (พคม.) ในประเทศไทย 16
อรชา รักดี

พุทธบูรณาการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย 29
ณัฐพล อันตรเสน, พิเชฐ ทั่งโต, วัชรินทร์ ชาญศิลป์

จากการรับรู้ข่าวสารทางสังคมการเมืองสู่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา 40
ทิพย์ชญา อินทรสูต, วันวิชิต บุญโปร่ง, ธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์

การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) 56
ณธัชพงศ์ โชติปรีชารัตน์, ศรชัย ท้าวมิตร, โชติ บดีรัฐ

การพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล 70
ชิตเวทย์ จันทศร, ประภัสสร บุญโยประการ, กฤษณี ภู่พัฒน์

การคอร์รัปชันส่งผลกระทบต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร 83
สัณหกิจ ทิพย์พญาชัย, ชาญยุทธ หาญชนะ

การพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี 98
พระวิสุทธิวรกิจ (เสน่ห์ สังข์สุข), อนุชา พละกุล, ดาวนภา เกตุทอง

การจัดการทุนทางสังคมในยุคดิจิทัล เพื่อหนุนเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 109
เดโช แสนภักดี

การยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ม้าฮ่อ” สู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี 122
ศิริวรรณ วิสุทธิรัตนกุล, อรุณ ขยันหา, อัจฉรา ประไพพักตร์, วณิฎา ศิริวรสกุล

การออกแบบและพัฒนาเส้นทางจักรยานที่ปลอดภัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัดนครนายก 136
เมธี ทรัพย์ประสพโชค, วณิฎา ศิริวรสกุล, พัชรี กล่อมเมือง, ณัฏฐา เกิดทรัพย์

บทความวิชาการ :

การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม 149
กำพล ศรีโท

‘ประชาธิปไตย’ ไม่เหมือนกัน: ปัญหาในกระบวนการกำหนดแนวคิดและความคลาดเคลื่อนในการวัดผล 158
ฐิติกร สังข์แก้ว

ปัจเจกนิยมดิจิทัลกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองไทยของ Generation Z 170
ปฐมพงศ์ มณีรัตน์

การกระจายอำนาจกับผลกระทบของการบริหารท้องถิ่นต่อความมั่นคงของรัฐ 179
อัครพงศ์ ชิณประทีป

ภาคผนวก 180
กระบวนการพิจารณาบทความ 181
คำแนะนำสำหรับผู้เขียน 183

บทความวิจัย

การประเมินการให้บริการสาธารณะดิจิทัลและการพัฒนาข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย

ASSESSMENT OF DIGITAL PUBLIC SERVICE DELIVERY AND DEVELOPMENT OF STRATEGIC RECOMMENDATIONS FOR LOCAL ADMINISTRATIVE ORGANIZATIONS IN CHIANG RAI PROVINCE

มานิตา โพธิกุล[1*], ประยูร อิมิวัตร์[1], วราดวง สมณาศักดิ์[1], อนันต์ แก้วตาติ๊บ[2]
Manita Pothikul[1*], Prayoon Imiwat[1], Waraduang Sommanasak[1], Anan Kaewtatip[2]
[1]คณะรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
[1]Faculty of Political Science and Public Administration, Chiang Rai Rajabhat University
[2]คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
[2]Faculty of Education, Chiang Rai Rajabhat University
[*]Corresponding Author E-mail: 678970014@crru.ac.th
Received May 14, 2026; Revised July 28, 2026; Accepted August 7, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ประเมินระดับการดำเนินงานด้านการให้บริการสาธารณะผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงรายตามกรอบบริการดิจิทัล 7 ด้าน 2. ศึกษาปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และปัจจัยสนับสนุนการให้บริการสาธารณะดิจิทัล และ 3. พัฒนาข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ใช้การวิจัยแบบผสานวิธีเชิงอธิบายตามลำดับ ระยะเชิงปริมาณมีกลุ่มตัวอย่างเป็นปลัด รองปลัด หรือหัวหน้าสำนักปลัด จำนวน 70 คน ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย ระยะเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 คน และการสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารท้องถิ่น 5 คน ซึ่งคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือ ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง และแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม แบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่าง 0.67–1.00 และค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .927 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์เนื้อหา พร้อมบูรณาการผลในขั้นการตีความและพัฒนาข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์

ผลการวิจัยพบว่า 1. ระดับการดำเนินงานด้านการให้บริการสาธารณะดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.30, SD = 0.14) โดยระบบกลางทางกฎหมายมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือระบบพิสูจน์และยืนยันตัวตนทางดิจิทัลและระบบเอกสารดิจิทัล ส่วนระบบบริการภาครัฐเพื่อภาคธุรกิจและระบบรวมข้อมูลติดต่อภาครัฐมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด 2. ปัญหาและเงื่อนไขสำคัญครอบคลุมความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานและความมั่นคงปลอดภัย การเชื่อมโยงข้อมูล สมรรถนะบุคลากร ความเท่าเทียมในการเข้าถึงบริการ และกลไกสนับสนุนเชิงนโยบาย และ 3. ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ การยกระดับโครงสร้างพื้นฐานและความมั่นคงปลอดภัย การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรและองค์กร การพัฒนาบริการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง การบูรณาการข้อมูลและบริการ และการขับเคลื่อนนโยบายและเครือข่ายความร่วมมือ ข้อค้นพบได้รับการสังเคราะห์เป็นกรอบการเปลี่ยนผ่านบริการสาธารณะดิจิทัลระดับท้องถิ่น ซึ่งเชื่อมโยงฐานความพร้อมขององค์กร การเปลี่ยนรูปบริการ และธรรมาภิบาลเพื่อความยั่งยืน

คำสำคัญ: บริการสาธารณะดิจิทัล, องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น, รัฐบาลดิจิทัล, ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์, การเปลี่ยนผ่านดิจิทัล

Abstract

Objectives of this research article were: 1. assess the implementation level of digital public service delivery among local administrative organizations in Chiang Rai Province based on seven digital service dimensions; 2. examine the problems, constraints, needs, and enabling factors associated with digital public service delivery; and 3. develop strategic recommendations appropriate to the local context. An explanatory sequential mixed methods design was employed. In the quantitative phase, the sample comprised 70 chief administrators, deputy chief administrators, or heads of administrative offices selected through simple random sampling. In the qualitative phase, in-depth interviews were conducted with five key informants, followed by a focus group discussion with five experts and local administrators selected through purposive sampling. The research instruments consisted of a questionnaire, a semi-structured interview protocol, and a focus group discussion guide. The questionnaire demonstrated item–objective congruence indices ranging from 0.67 to 1.00 and an overall reliability coefficient of .927. Quantitative data were analyzed using frequency, percentage, mean, and standard deviation, while qualitative data were analyzed through content analysis. The findings were integrated during interpretation and the development of strategic recommendations.

The findings revealed that: 1. the overall implementation level of digital public service delivery was high ($\overline{X}$ = 4.30, SDSDSD = 0.14). The Law Portal received the highest mean score, followed by Digital ID and the Electronic Document System, whereas the Biz Portal and Government Information Center received the lowest mean scores; 2. the major problems and enabling conditions concerned digital infrastructure and cybersecurity readiness, interorganizational data integration, personnel competencies, equitable access to services, and policy support mechanisms; and 3. five strategic areas were proposed: strengthening digital infrastructure and cybersecurity; developing personnel and organizational capabilities; promoting citizen-centered and inclusive services; integrating data and services across agencies; and advancing policy implementation and collaborative networks. These findings were synthesized into the Local Digital Public Service Transformation Framework (LDPS-TF), which connects digital organizational readiness, public service transformation, and governance for sustainability.

Keywords: Digital Public Service Delivery, Local Administrative Organizations, Digital Government, Strategic Recommendations, Digital Transformation

บทนำ

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัลส่งผลให้ภาครัฐต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการบริหารและการให้บริการสาธารณะจากกระบวนการที่ยึดหน่วยงานเป็นศูนย์กลางไปสู่บริการที่เชื่อมโยงข้อมูล เข้าถึงได้สะดวก รวดเร็ว โปร่งใส และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนมากขึ้น แนวคิดรัฐบาลดิจิทัลจึงมิได้หมายถึงเพียงการนำเทคโนโลยีมาใช้ทดแทนกระบวนการทำงานเดิม แต่ครอบคลุมถึงการออกแบบบริการใหม่ การบูรณาการข้อมูล

ระหว่างหน่วยงาน และการสร้างคุณค่าสาธารณะผ่านบริการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ที่ให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ (Hood, 1991) แนวคิดการบริหารภาครัฐเชิงเครือข่ายที่เน้นความร่วมมือระหว่างหน่วยงานและภาคส่วนต่าง ๆ (Osborne, 2006) ตลอดจนแนวคิดการบริการสาธารณะยุคใหม่และการสร้างคุณค่าสาธารณะ ซึ่งมุ่งให้ภาครัฐตอบสนองต่อประโยชน์ส่วนรวมและความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง (Denhardt & Denhardt, 2003; Moore, 1995)

ประเทศไทยได้ขับเคลื่อนการพัฒนารัฐบาลดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง โดยแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566–2570 ให้ความสำคัญกับการพัฒนาบริการภาครัฐที่สะดวก โปร่งใส มีคุณภาพ และเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน พร้อมทั้งส่งเสริมการใช้แพลตฟอร์มและบริการดิจิทัลกลางเพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชน (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน), 2566) ระบบสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบประเมินการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐประกอบด้วย 7 ด้าน ได้แก่ ระบบกลางทางกฎหมาย (Law Portal) ระบบกลางประชาชน (Citizen Portal) ระบบบริการภาครัฐเพื่อภาคธุรกิจ (Biz Portal) ระบบพิสูจน์และยืนยันตัวตนทางดิจิทัล (Digital ID) ระบบเอกสารดิจิทัล (Electronic Document) ระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลกลางภาครัฐ (Government Data Exchange) และระบบรวมข้อมูลติดต่อภาครัฐ (Government Information Center) ระบบเหล่านี้สะท้อนโครงสร้างสนับสนุนที่จำเป็นต่อการพัฒนาบริการสาธารณะดิจิทัลทั้งด้านข้อมูล กระบวนการ การเข้าถึงบริการ และการเชื่อมโยงระหว่างหน่วยงาน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีความใกล้ชิดกับประชาชนและรับผิดชอบบริการสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันโดยตรง การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลจึงมีศักยภาพในการลดขั้นตอนและระยะเวลาการให้บริการ เพิ่มช่องทางการเข้าถึงข้อมูล ตลอดจนสนับสนุนความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการเปลี่ยนผ่านสู่บริการสาธารณะดิจิทัลไม่ได้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของเทคโนโลยีเพียงด้านเดียว แต่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐาน การเชื่อมโยงฐานข้อมูล ความมั่นคงปลอดภัยทางไซเบอร์ สมรรถนะดิจิทัลของบุคลากร ภาวะผู้นำ ความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน และความสามารถของประชาชนในการเข้าถึงและใช้บริการดิจิทัลด้วย ดังนั้น การพัฒนาบริการสาธารณะดิจิทัลในระดับท้องถิ่นจึงต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยบูรณาการมิติด้านเทคโนโลยี บุคลากร กระบวนการบริหาร และความต้องการของประชาชนเข้าด้วยกัน

สำหรับจังหวัดเชียงราย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องให้บริการประชาชนภายใต้บริบทที่มีความหลากหลายทั้งด้านพื้นที่ ลักษณะชุมชน และความพร้อมในการเข้าถึงเทคโนโลยี ความแตกต่างดังกล่าวอาจส่งผลให้แต่ละหน่วยงานมีระดับความพร้อมและความสามารถในการประยุกต์ใช้ระบบดิจิทัลแตกต่างกัน แม้หน่วยงานในพื้นที่จะมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการบริหารและการให้บริการมากขึ้น แต่ยังมีประเด็นที่ต้องพัฒนาเกี่ยวกับความครอบคลุมของโครงสร้างพื้นฐาน การบูรณาการข้อมูล ความพร้อมของบุคลากร การรักษาความมั่นคงปลอดภัย และการออกแบบบริการให้เหมาะสมกับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย, 2567) การประเมินระดับการดำเนินงานในแต่ละด้านจึงมีความสำคัญต่อการระบุจุดแข็ง ประเด็นที่ควรเร่งพัฒนา และเงื่อนไขที่มีผลต่อการขับเคลื่อนบริการสาธารณะดิจิทัลในบริบทของพื้นที่

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า การศึกษาที่ผ่านมาส่วนใหญ่มุ่งศึกษาการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการบริหารภาครัฐ ประสิทธิภาพของการให้บริการ หรือความพร้อมด้านดิจิทัลเป็นรายประเด็น ขณะที่ยังมีการศึกษาจำกัดซึ่งประเมินการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างครอบคลุมตามกรอบบริการดิจิทัลทั้ง 7 ด้าน และเชื่อมโยงผลการประเมินเชิงปริมาณกับข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ

และปัจจัยสนับสนุนในบริบทจังหวัดเชียงราย นอกจากนี้ ผลการประเมินจำนวนหนึ่งยังไม่ได้รับการแปลงไปสู่ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ที่ระบุทิศทางและแนวทางดำเนินงานสำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเป็นรูปธรรม จึงเกิดทั้งช่องว่างเชิงบริบทในการทำความเข้าใจสภาพการดำเนินงานระดับพื้นที่ และช่องว่างเชิงการนำไปใช้ในการเชื่อมโยงข้อค้นพบไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนา

ด้วยเหตุนี้ การวิจัยครั้งนี้จึงประยุกต์ใช้กรอบบริการดิจิทัล 7 ด้านของสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล เป็นกรอบสำหรับประเมินระดับการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย โดยใช้การวิจัยแบบผสานวิธีเชิงอธิบายตามลำดับ เริ่มจากการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเพื่อพิจารณาระดับการดำเนินงานและประเด็นที่ควรพัฒนา จากนั้นใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่ออธิบายปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และปัจจัยสนับสนุนที่อยู่เบื้องหลังผลเชิงปริมาณ และใช้การสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาและปรับปรุงร่างข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ ผลการวิจัยคาดว่าจะช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีข้อมูลสำหรับกำหนดลำดับความสำคัญและขับเคลื่อนการพัฒนาบริการสาธารณะดิจิทัลให้เหมาะสมกับบริบทของจังหวัดเชียงราย มีความเชื่อมโยง เข้าถึงได้ และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อประเมินระดับการดำเนินงานด้านการให้บริการสาธารณะผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงรายตามกรอบบริการดิจิทัล 7 ด้าน
2. เพื่อศึกษาปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และปัจจัยสนับสนุนการให้บริการสาธารณะผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย
3. เพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์การให้บริการสาธารณะผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัลที่เหมาะสมกับบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยแบบผสานวิธีเชิงอธิบายตามลำดับ (Explanatory Sequential Mixed Methods Design) โดยดำเนินการ 3 ระยะ ได้แก่ 1. การประเมินระดับการดำเนินงานด้านการให้บริการสาธารณะผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัลด้วยวิธีเชิงปริมาณ 2. การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่ออธิบายปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการและปัจจัยสนับสนุนที่อยู่เบื้องหลังผลเชิงปริมาณ และ 3. การสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาและปรับปรุงข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ให้เหมาะสมกับบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรเชิงปริมาณ ได้แก่ ปลัด รองปลัด หรือหัวหน้าสำนักปลัด ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบหรือเกี่ยวข้องกับการบริหารและการให้บริการสาธารณะดิจิทัล และเป็นผู้แทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงรายแห่งละ 1 คน รวม 142 คน จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 142 แห่ง ประกอบด้วยเทศบาลตำบล 72 แห่ง และองค์การบริหารส่วนตำบล 70 แห่ง (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย, 2566) กลุ่มตัวอย่างจำนวน 70 คน คิดเป็นร้อยละ 49.30 ของประชากร ได้มาโดยการสุ่มอย่างง่าย ผู้ให้ข้อมูลสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 5 คน ได้แก่ ปลัด รองปลัด หรือหัวหน้าสำนักปลัดที่มีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการบริหารหรือบริการสาธารณะดิจิทัล ส่วนผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม จำนวน 5 คน ได้แก่ ผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับรัฐบาลดิจิทัลและการบริหารท้องถิ่น ทั้งสองกลุ่ม

ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง โดยคำนึงถึงบทบาท ประสบการณ์ ประเภทองค์กรและความสามารถในการให้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัย

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 3 ชนิด ได้แก่ 1. แบบสอบถามระดับการดำเนินงานด้านบริการสาธารณะดิจิทัล ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปและมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ครอบคลุมกรอบบริการดิจิทัล 7 ด้าน ได้แก่ Law Portal, Citizen Portal, Biz Portal, Digital ID, Electronic Document, Government Data Exchange และ Government Information Center 2. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ครอบคลุมสภาพการดำเนินงาน ปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ ปัจจัยสนับสนุน และแนวทางพัฒนา และ 3. แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มเพื่อพิจารณาความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ประโยชน์ และความสอดคล้องของร่างข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์กับบริบทพื้นที่

เครื่องมือทั้งหมดได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน แบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์อยู่ระหว่าง 0.67–1.00 และมีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาคทั้งฉบับเท่ากับ .927 แสดงว่า มีความสอดคล้องภายในระดับสูง ส่วนแบบสัมภาษณ์และแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มได้รับการปรับปรุงด้านความชัดเจน ความครอบคลุม และลำดับคำถามตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลเริ่มจากการแจกแบบสอบถามแก่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 70 คน ทั้งรูปแบบเอกสารและออนไลน์ และตรวจสอบความครบถ้วนก่อนนำไปวิเคราะห์ จากนั้นนำผลเชิงปริมาณ โดยเฉพาะด้านที่มีระดับการดำเนินงานสูงและด้านที่ควรพัฒนา มาใช้กำหนดประเด็นสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 5 คน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ได้รับการบันทึกเสียง จดบันทึกภาคสนาม และถอดความอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยบูรณาการผลเชิงปริมาณกับผลการสัมภาษณ์เพื่อจัดทำร่างข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ แล้วนำเข้าสู่การสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารท้องถิ่น จำนวน 5 คน ก่อนปรับปรุงเป็นข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ฉบับสมบูรณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยนำเสนอระดับการดำเนินงานในภาพรวม รายด้าน และจัดลำดับค่าเฉลี่ย เกณฑ์การแปลผลค่าเฉลี่ย ได้แก่ 4.51–5.00 หมายถึงมากที่สุด 3.51–4.50 หมายถึงมาก 2.51–3.50 หมายถึงปานกลาง 1.51–2.50 หมายถึงน้อย และ 1.00–1.50 หมายถึงน้อยที่สุด ส่วนข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา โดยถอดความ กำหนดรหัส จัดหมวดหมู่ และสังเคราะห์เป็นประเด็นหลัก ความน่าเชื่อถือของผลเชิงคุณภาพตรวจสอบด้วยการเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลต่างตำแหน่งและการตรวจสอบสามเส้าระหว่างผลเชิงปริมาณ การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม

การบูรณาการข้อมูลดำเนินการในขั้นการอธิบายและตีความผล โดยเชื่อมโยงระดับการดำเนินงานเชิงปริมาณกับข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับสาเหตุ ปัญหา ข้อจำกัด และปัจจัยสนับสนุน แล้วสังเคราะห์เป็นข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ที่ประกอบด้วยทิศทางการพัฒนา เป้าประสงค์ แนวทางดำเนินงาน และกลไกขับเคลื่อน ทั้งนี้ ผู้วิจัยพิทักษ์สิทธิ์ผู้เข้าร่วมโดยชี้แจงวัตถุประสงค์ ขอความยินยอม รักษาความลับ และนำเสนอผลโดยไม่เปิดเผยตัวตน

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิจัยแบ่งตามวัตถุประสงค์ 3 ข้อ ได้แก่ 1. ผลการประเมินระดับการดำเนินงานด้านการให้บริการสาธารณะดิจิทัล 2. ผลการศึกษาปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และปัจจัยสนับสนุน และ 3. ผลการพัฒนาข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. ระดับการดำเนินงานด้านการให้บริการสาธารณะดิจิทัล

กลุ่มตัวอย่างจำนวน 70 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุระหว่าง 41–50 ปี สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท และดำรงตำแหน่งหัวหน้าสำนักปลัด จำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 38.60 โดยส่วนใหญ่มีประสบการณ์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล 5–10 ปี และสังกัดเทศบาล

ผลการประเมินตามการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูล พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงรายมีการดำเนินงานด้านการให้บริการสาธารณะผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัลโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.30, S.D. = 0.14) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ทุกด้านมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก โดยระบบกลางทางกฎหมายมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.32, S.D. = 0.32) รองลงมา ได้แก่ ระบบพิสูจน์และยืนยันตัวตนทางดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.31, S.D. = 0.29) และระบบเอกสารดิจิทัล ($\overline{X}$ = 4.31, S.D. = 0.31) ส่วนระบบบริการภาครัฐเพื่อภาคธุรกิจ ($\overline{X}$ = 4.28, S.D. = 0.30) และระบบรวมข้อมูลติดต่อภาครัฐ ($\overline{X}$ = 4.28, S.D. = 0.34) มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับการดำเนินงานด้านการให้บริการสาธารณะผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัล

ด้านการให้บริการสาธารณะดิจิทัล	$\overline{X}$	SD	ระดับ	ลำดับ
1. ระบบกลางทางกฎหมาย (Law Portal)	4.32	0.32	มาก	1
2. ระบบกลางประชาชน (Citizen Portal)	4.30	0.29	มาก	4
3. ระบบบริการภาครัฐเพื่อภาคธุรกิจ (Biz Portal)	4.28	0.30	มาก	6
4. ระบบพิสูจน์และยืนยันตัวตนทางดิจิทัล (Digital ID)	4.31	0.29	มาก	2
5. ระบบเอกสารดิจิทัล (Electronic Document)	4.31	0.31	มาก	2
6. ระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลกลางภาครัฐ (Government Data Exchange)	4.29	0.30	มาก	5
7. ระบบรวมข้อมูลติดต่อภาครัฐ (Government Information Center)	4.28	0.34	มาก	6
รวม	**4.30**	**0.14**	**มาก**	-

ผลดังกล่าวแสดงว่า ผู้ให้ข้อมูลรับรู้ว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการนำระบบเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการดำเนินงานและให้บริการค่อนข้างมากทุกด้าน อย่างไรก็ตาม ระบบบริการภาครัฐเพื่อภาคธุรกิจ ระบบรวมข้อมูลติดต่อภาครัฐ และระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลกลางภาครัฐมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น จึงได้รับการนำไปใช้เป็นประเด็นสำหรับการสัมภาษณ์เชิงลึกในระยะต่อไป ทั้งนี้ ผลดังกล่าวเป็นการประเมินตามการรับรู้ของบุคลากรผู้ให้บริการ มิใช่ผลการประเมินคุณภาพหรือความพึงพอใจจากประชาชนผู้รับบริการโดยตรง

2. ปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และปัจจัยสนับสนุนการให้บริการสาธารณะดิจิทัล

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 5 คน สามารถสังเคราะห์ได้ 5 ประเด็นหลัก ดังนี้

2.1 ความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานและความมั่นคงปลอดภัยดิจิทัล

แม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง แต่ความพร้อมของอุปกรณ์ ระบบเครือข่าย โปรแกรม และบุคลากรสนับสนุนยังแตกต่างกันตามขนาดและบริบทของแต่ละองค์กร ข้อจำกัดดังกล่าวส่งผลต่อความต่อเนื่องและเสถียรภาพของบริการ นอกจากนี้ การขยายบริการ

ดิจิทัลทำให้องค์กรต้องให้ความสำคัญกับการรักษาความมั่นคงปลอดภัย การกำหนดสิทธิ์เข้าถึง และการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลมากขึ้น

2.2 การเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงาน

ระบบข้อมูลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐบางส่วนยังแยกออกจากกัน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานต้องบันทึกหรือตรวจสอบข้อมูลซ้ำ การเชื่อมโยงข้อมูลกลางจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญต่อการลดขั้นตอนและการพัฒนาบริการแบบครบวงจร โดยจำเป็นต้องมีมาตรฐานข้อมูล กระบวนการแลกเปลี่ยนข้อมูล และการกำหนดผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน

2.3 สมรรถนะดิจิทัลของบุคลากรและความพร้อมขององค์กร

บุคลากรมีระดับความรู้ ทักษะ และความมั่นใจในการใช้ระบบดิจิทัลแตกต่างกัน ขณะที่การเปลี่ยนแปลงระบบและข้อกำหนดเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง องค์กรจึงต้องการการพัฒนาสมรรถนะที่เชื่อมโยงกับภาระงานจริง การสนับสนุนทางเทคนิค และผู้นำที่กำหนดทิศทางการเปลี่ยนผ่านอย่างชัดเจน พร้อมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลง

2.4 การเข้าถึงและการออกแบบบริการโดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง

ประชาชนมีความพร้อมในการเข้าถึงอุปกรณ์ เครือข่าย และทักษะดิจิทัลแตกต่างกัน โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่ห่างไกลและกลุ่มที่ต้องการความช่วยเหลือ การพัฒนาบริการจึงควรคำนึงถึงความง่ายในการใช้งาน ความชัดเจนของข้อมูล ช่องทางรับฟังความคิดเห็น และการมีช่องทางช่วยเหลือหรือบริการทางเลือกเพื่อไม่ให้การเปลี่ยนผ่านสู่ระบบดิจิทัลเพิ่มความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงบริการ

2.5 นโยบาย กลไกสนับสนุน และความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน

การพัฒนาบริการสาธารณะดิจิทัลต้องอาศัยนโยบายที่ชัดเจน งบประมาณอย่างต่อเนื่อง การกำหนดบทบาทของผู้รับผิดชอบ และความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานส่วนกลาง และภาคีที่เกี่ยวข้อง ปัจจัยสนับสนุนสำคัญ ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร การติดตามผล การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างหน่วยงาน และการมีเครือข่ายสนับสนุนด้านเทคนิคและข้อมูล

เมื่อบูรณาการกับผลเชิงปริมาณพบว่า แม้ระดับการดำเนินงานทั้ง 7 ด้านอยู่ในระดับมาก แต่ข้อมูลเชิงคุณภาพชี้ให้เห็นเงื่อนไขที่อาจจำกัดคุณภาพและความต่อเนื่องของบริการ โดยเฉพาะการเชื่อมโยงข้อมูล การพัฒนาบริการภาคธุรกิจ การจัดระบบข้อมูลติดต่อภาครัฐ ความพร้อมของบุคลากร และความเท่าเทียมในการเข้าถึงบริการ ประเด็นดังกล่าวจึงถูกนำไปใช้กำหนดทิศทางของข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์

3. ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์การให้บริการสาธารณะดิจิทัล

ผู้วิจัยบูรณาการผลการประเมินเชิงปริมาณกับผลการสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อจัดทำร่างข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ จากนั้นนำร่างเข้าสู่การสนทนากลุ่มกับผู้ทรงคุณวุฒิและผู้บริหารท้องถิ่นจำนวน 5 คน เพื่อพิจารณาความเหมาะสม ความเป็นไปได้ ประโยชน์ และความสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ผลการสังเคราะห์และปรับปรุงได้ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ 5 ด้าน ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การยกระดับโครงสร้างพื้นฐานและความมั่นคงปลอดภัยดิจิทัล

มุ่งพัฒนาอุปกรณ์ ระบบเครือข่าย แพลตฟอร์ม และระบบสำรองข้อมูลให้มีความพร้อมและเสถียร ควบคู่กับการกำหนดมาตรการรักษาความมั่นคงปลอดภัย การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล การบริหารสิทธิ์เข้าถึง และแผนรองรับเหตุการณ์ที่อาจกระทบต่อความต่อเนื่องของบริการ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรและความพร้อมขององค์กรดิจิทัล

มุ่งพัฒนาความรู้และทักษะดิจิทัลที่สอดคล้องกับบทบาทของบุคลากร จัดระบบสนับสนุนและให้คำปรึกษาทางเทคนิค ส่งเสริมภาวะผู้นำดิจิทัล และปรับกระบวนการทำงานให้ลดความซ้ำซ้อนและรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาบริการดิจิทัลที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางและเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม

มุ่งออกแบบบริการให้ใช้งานง่าย สะดวก และสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน เพิ่มช่องทางรับฟังความคิดเห็นและช่วยเหลือผู้ใช้งาน รวมถึงจัดช่องทางบริการทางเลือกสำหรับประชาชนที่มีข้อจำกัดด้านอุปกรณ์ เครือข่าย หรือทักษะดิจิทัล

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การบูรณาการข้อมูลและบริการระหว่างหน่วยงาน

มุ่งพัฒนามาตรฐานและกลไกการเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ลดการบันทึกข้อมูลซ้ำ และสนับสนุนบริการแบบครบวงจร โดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบบริการภาคธุรกิจ ระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลกลาง และระบบข้อมูลติดต่อภาครัฐ

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การขับเคลื่อนนโยบายและเครือข่ายความร่วมมือด้านรัฐบาลดิจิทัลท้องถิ่น

มุ่งกำหนดนโยบาย แผนงาน งบประมาณ ผู้รับผิดชอบ และระบบติดตามประเมินผลที่ชัดเจน พร้อมส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานส่วนกลาง สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อให้การพัฒนาบริการดิจิทัลดำเนินไปอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ตารางที่ 2 การเชื่อมโยงข้อค้นพบกับข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์

ข้อค้นพบสำคัญ	ประเด็นที่ควรพัฒนา	ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์
ความพร้อมด้านอุปกรณ์ เครือข่าย และการรักษาความปลอดภัยแตกต่างกัน	โครงสร้างพื้นฐาน ความต่อเนื่อง และความมั่นคงปลอดภัย	ยุทธศาสตร์ที่ 1
บุคลากรมีทักษะและความพร้อมด้านดิจิทัลแตกต่างกัน	สมรรถนะบุคลากร ภาวะผู้นำ และการปรับกระบวนการ	ยุทธศาสตร์ที่ 2
ประชาชนมีความพร้อมและความสามารถเข้าถึงบริการไม่เท่ากัน	การออกแบบบริการและการลดความเหลื่อมล้ำดิจิทัล	ยุทธศาสตร์ที่ 3
Biz Portal, Government Data Exchange และ Government Information Center ยังมีประเด็นที่ควรพัฒนา	การเชื่อมโยงข้อมูลและบริการแบบครบวงจร	ยุทธศาสตร์ที่ 4
การพัฒนาต้องอาศัยนโยบาย งบประมาณ และความร่วมมืออย่างต่อเนื่อง	กลไกขับเคลื่อน การติดตามผล และเครือข่ายความร่วมมือ	ยุทธศาสตร์ที่ 5

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถอภิปรายตามวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ประเด็น ได้แก่ ระดับการดำเนินงานด้านการให้บริการสาธารณะดิจิทัล ปัญหาและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการดำเนินงาน และข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ ดังนี้

1. ระดับการดำเนินงานด้านการให้บริการสาธารณะดิจิทัล

ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินงานด้านการให้บริการสาธารณะผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงรายตามการรับรู้ของผู้ให้ข้อมูล โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

สะท้อนว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการปรับตัวเข้าสู่การบริหารและการให้บริการในรูปแบบดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง ทั้งในด้านการจัดการเอกสาร การเข้าถึงข้อมูล การยืนยันตัวตน และการเชื่อมโยงบริการกับระบบกลางของภาครัฐ แนวโน้มดังกล่าวสอดคล้องกับแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566–2570 ที่มุ่งให้หน่วยงานภาครัฐนำเทคโนโลยีและข้อมูลมาใช้เพิ่มประสิทธิภาพ ลดขั้นตอน และพัฒนาบริการที่สะดวกและเข้าถึงได้ (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน), 2566) อีกทั้งสอดคล้องกับวิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2561) ซึ่งพบว่า การบริหารจัดการภาครัฐในยุคดิจิทัลช่วยเพิ่มความรวดเร็วและความสามารถในการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน และอารีรัตน์ แก่นลือ และคณะ (2566) ที่ชี้ว่า การประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสามารถลดขั้นตอนและเพิ่มความสะดวกในการให้บริการของหน่วยงานท้องถิ่น

ระบบกลางทางกฎหมายมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือระบบพิสูจน์และยืนยันตัวตนทางดิจิทัล และระบบเอกสารดิจิทัล ผลดังกล่าวอาจอธิบายได้ว่า ระบบทั้งสามด้านมีกรอบนโยบาย ขั้นตอน และเครื่องมือกลางจากภาครัฐค่อนข้างชัดเจน รวมทั้งเกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิบัติงานประจำขององค์กร เช่น การเข้าถึงข้อมูลกฎหมาย การรับรองตัวบุคคล และการรับ–ส่งเอกสารภายในหน่วยงาน จึงสามารถนำมาใช้ได้อย่างเป็นรูปธรรมมากกว่าระบบที่ต้องอาศัยการเชื่อมโยงข้อมูลจากหลายหน่วยงาน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารภาครัฐแนวใหม่ที่ให้ความสำคัญกับการปรับปรุงกระบวนการทำงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ของบริการ (Hood, 1991)

อย่างไรก็ตาม ระบบบริการภาครัฐเพื่อภาคธุรกิจและระบบรวมข้อมูลติดต่อภาครัฐมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น แม้ยังอยู่ในระดับมาก ความแตกต่างดังกล่าวอาจเกิดจากบริการภาคธุรกิจมีขั้นตอนและข้อกำหนดที่เกี่ยวข้องกับหลายหน่วยงาน ขณะที่ระบบรวมข้อมูลติดต่อภาครัฐต้องอาศัยการปรับปรุงข้อมูลให้ถูกต้องทันสมัย และเป็นมาตรฐานเดียวกันอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาระบบเหล่านี้จึงไม่สามารถดำเนินการได้โดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง แต่ต้องอาศัยการประสานงานและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างองค์กร สอดคล้องกับแนวคิดการบริหารภาครัฐเชิงเครือข่ายของ Osborne (2006) ซึ่งอธิบายว่า การให้บริการสาธารณะที่มีความซับซ้อนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างหลายหน่วยงานมากกว่าการดำเนินงานภายในองค์กรเพียงลำพัง

ทั้งนี้ การที่ค่าเฉลี่ยทุกด้านอยู่ในระดับมากต้องตีความอย่างระมัดระวัง เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามเป็นบุคลากรฝ่ายบริหารและผู้ให้บริการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผลการประเมินจึงสะท้อนการรับรู้ของผู้ปฏิบัติงาน มิได้แสดงโดยตรงว่าประชาชนสามารถเข้าถึงบริการได้อย่างเท่าเทียม มีความพึงพอใจ หรือได้รับผลลัพธ์จากบริการในระดับเดียวกัน การประเมินรัฐบาลดิจิทัลที่สมบูรณ์จึงควรพิจารณาทั้งมุมมองของผู้ให้บริการ ผู้รับบริการ และข้อมูลการใช้บริการจริงร่วมกัน

2. ปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการ และปัจจัยสนับสนุน

ผลการสัมภาษณ์แสดงให้เห็นว่า แม้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการดำเนินงานด้านบริการดิจิทัลในระดับมาก แต่ยังเผชิญข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน ความมั่นคงปลอดภัย การเชื่อมโยงข้อมูล สมรรถนะบุคลากร และความแตกต่างในการเข้าถึงบริการของประชาชน ข้อค้นพบดังกล่าวช่วยอธิบายว่า “ระดับการนำระบบมาใช้” ไม่ได้หมายความว่าองค์กรมีความพร้อมหรือสามารถให้บริการได้อย่างสมบูรณ์ทุกมิติ การเปลี่ยนผ่านสู่รัฐบาลดิจิทัลจึงเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบที่ต้องบูรณาการเทคโนโลยี บุคลากร ข้อมูล กระบวนการทำงาน และการจัดการองค์กรเข้าด้วยกัน ไม่ใช่เพียงการจัดหาอุปกรณ์หรือเปลี่ยนบริการเดิมให้อยู่ในรูปแบบออนไลน์

ข้อจำกัดด้านสมรรถนะบุคลากรสะท้อนว่า ความสำเร็จของบริการสาธารณะดิจิทัลขึ้นอยู่กับความสามารถของบุคลากรในการใช้ข้อมูล ปรับกระบวนการทำงาน แก้ไขปัญหา และสื่อสารกับประชาชนผ่านช่องทางดิจิทัล ผลการวิจัยสอดคล้องกับวัชรพล อรุณรัตน์ และธนัสถา โรจนตระกูล (2566) ซึ่งพบว่า ทักษะดิจิทัลของบุคลากร

เป็นเงื่อนไขสำคัญของการบริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในยุคดิจิทัล และจักรกฤษ กมุทมาศ (2565) ที่ชี้ให้เห็นความสำคัญของภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์ของผู้บริหารในการขับเคลื่อนองค์กรสู่การใช้เทคโนโลยี ดังนั้น การพัฒนาบุคลากรควรเชื่อมโยงกับภาระงานจริง มีระบบสนับสนุนทางเทคนิค และดำเนินการต่อเนื่องควบคู่กับการปรับกระบวนการทำงานขององค์กร

นอกจากนี้ ความแตกต่างด้านความพร้อมและทักษะดิจิทัลของประชาชนแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาบริการออนไลน์อาจไม่ก่อให้เกิดการเข้าถึงอย่างเท่าเทียมโดยอัตโนมัติ โดยเฉพาะประชาชนในพื้นที่ห่างไกล ผู้สูงอายุ และผู้ที่มีข้อจำกัดด้านอุปกรณ์หรือทักษะ การออกแบบบริการจึงควรคำนึงถึงความง่ายในการใช้งาน ช่องทางช่วยเหลือ และการคงช่องทางบริการทางเลือกในช่วงเปลี่ยนผ่าน ประเด็นนี้สอดคล้องกับแนวคิดการบริการสาธารณะยุคใหม่ที่ให้ความสำคัญกับประชาชนในฐานะเจ้าของประโยชน์สาธารณะมากกว่าผู้รับบริการเพียงฝ่ายเดียว (Denhardt & Denhardt, 2003) และแนวคิดคุณค่าสาธารณะที่กำหนดให้ความสำเร็จของบริการภาครัฐพิจารณาจากคุณค่าที่เกิดขึ้นแก่ประชาชนและสังคม (Moore, 1995)

3. ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์การให้บริการสาธารณะดิจิทัล

ผลการบูรณาการข้อมูลนำไปสู่ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ 5 ด้าน ได้แก่ 1. การยกระดับโครงสร้างพื้นฐานและความมั่นคงปลอดภัยดิจิทัล 2. การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรและความพร้อมขององค์กร 3. การพัฒนาบริการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางและเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม 4. การบูรณาการข้อมูลและบริการระหว่างหน่วยงาน และ 5. การขับเคลื่อนนโยบายและเครือข่ายความร่วมมือ ข้อเสนอทั้ง 5 ด้านสะท้อนว่าการพัฒนาบริการสาธารณะดิจิทัลต้องดำเนินการเชิงระบบ โดยเชื่อมโยงมิติด้านเทคโนโลยี คน กระบวนการ ข้อมูล และธรรมาภิบาลเข้าด้วยกัน

ยุทธศาสตร์ด้านโครงสร้างพื้นฐานและสมรรถนะบุคลากรเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของการดำเนินงาน ขณะที่ยุทธศาสตร์ด้านบริการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางและการบูรณาการข้อมูลเป็นกลไกในการเปลี่ยนทรัพยากรและความพร้อมขององค์กรไปสู่คุณภาพบริการ ส่วนยุทธศาสตร์ด้านนโยบายและเครือข่ายความร่วมมือทำหน้าที่กำกับ สนับสนุน และสร้างความต่อเนื่องให้แก่ยุทธศาสตร์ด้านอื่น ความสัมพันธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับนิติกรณ์ ฉันท์วงศ์ชนะ และคณะ (2557) ที่เสนอว่า การพัฒนาเทคโนโลยีควรดำเนินควบคู่กับการพัฒนาบุคลากรและระบบบริหารจัดการ และสอดคล้องกับ Osborne (2006) ที่เน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดบริการสาธารณะ

ประโยชน์สำคัญของผลการวิจัยไม่ได้อยู่ที่การสร้างองค์ประกอบบริการดิจิทัลชุดใหม่ แต่เป็นการนำกรอบบริการดิจิทัลของภาครัฐมาใช้ประเมินบริบทระดับท้องถิ่น แล้วบูรณาการผลเชิงปริมาณกับข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อแปลงข้อค้นพบไปสู่ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับปัญหาและเงื่อนไขของพื้นที่โดยตรง แนวทางดังกล่าวช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถกำหนดลำดับความสำคัญของการพัฒนาได้ชัดเจนขึ้น แทนการดำเนินโครงการดิจิทัลเป็นรายระบบโดยขาดความเชื่อมโยง

อย่างไรก็ตาม ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ครั้งนี้ผ่านการพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้จากการสนทนากลุ่มเท่านั้น ยังไม่ได้ผ่านการนำไปทดลองใช้และประเมินผลลัพธ์ในสถานการณ์จริง จึงควรถือเป็นกรอบสำหรับการวางแผนและการตัดสินใจเบื้องต้น มิใช่ข้อยืนยันว่าการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์จะก่อให้เกิดประสิทธิผลโดยอัตโนมัติ การนำไปใช้ควรปรับให้สอดคล้องกับขนาด ทรัพยากร และความพร้อมขององค์กรแต่ละแห่ง พร้อมกำหนดตัวชี้วัดและระบบติดตามผลอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ใหม่

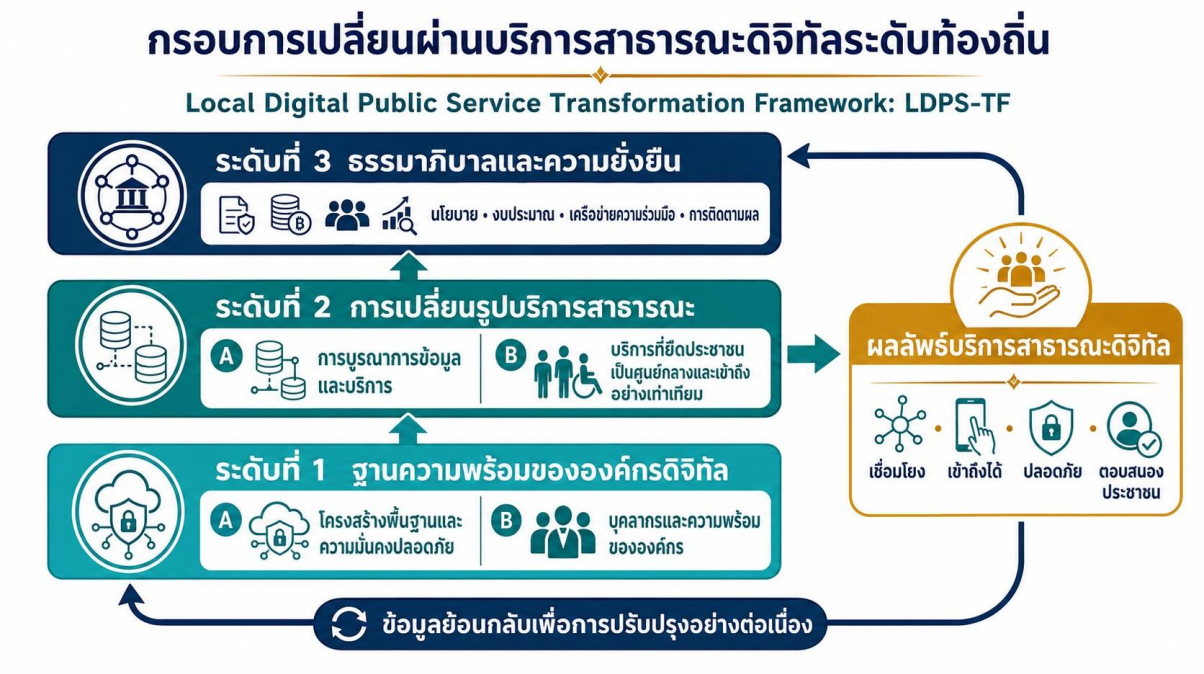
องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยครั้งนี้ คือ “กรอบการเปลี่ยนผ่านบริการสาธารณะดิจิทัลระดับท้องถิ่น” (Local Digital Public Service Transformation Framework: LDPS-TF) ซึ่งเกิดจากการบูรณาการผลการประเมินการดำเนินงานตามกรอบบริการดิจิทัล 7 ด้านกับข้อค้นพบเชิงคุณภาพเกี่ยวกับปัญหา ข้อจำกัด ความต้องการและปัจจัยสนับสนุนในบริบทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย กรอบดังกล่าวอธิบายว่า การมีระบบดิจิทัลหรือการนำเทคโนโลยีมาใช้ยังไม่เพียงพอต่อการสร้างบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ แต่ต้องอาศัยกลไกการเปลี่ยนผ่านที่เชื่อมโยงความพร้อมขององค์กร การเปลี่ยนรูปบริการ และธรรมาภิบาลเพื่อความยั่งยืนเข้าด้วยกัน กรอบ LDPS-TF ประกอบด้วย 3 ระดับที่มีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกัน ดังนี้

1. ระดับฐานความพร้อมขององค์กรดิจิทัล (Digital Organizational Readiness) เป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถดำเนินงานและให้บริการผ่านระบบดิจิทัลได้อย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วย 2 พลังขับเคลื่อน ได้แก่ 1. ความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานและความมั่นคงปลอดภัย ครอบคลุมอุปกรณ์ ระบบเครือข่าย แพลตฟอร์ม การสำรองข้อมูล การบริหารสิทธิ์เข้าถึง การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และการรองรับความต่อเนื่องของบริการ และ 2. ความพร้อมด้านบุคลากรและองค์กร ครอบคลุมสมรรถนะดิจิทัลของบุคลากร ภาวะผู้นำดิจิทัล ระบบสนับสนุนทางเทคนิค การปรับกระบวนการทำงาน และวัฒนธรรมองค์กรที่เปิดรับการเปลี่ยนแปลง องค์ความรู้ในระดับนี้ชี้ว่า ความพร้อมทางเทคโนโลยีกับความพร้อมของบุคลากรต้องพัฒนาไปพร้อมกัน หากมีระบบที่ทันสมัยแต่บุคลากรไม่สามารถใช้ประโยชน์จากระบบ หรือหากบุคลากรมีทักษะแต่ขาดโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม การเปลี่ยนผ่านบริการดิจิทัลจะไม่เกิดผลอย่างเต็มที่

2. ระดับการเปลี่ยนรูปบริการสาธารณะ (Digital Public Service Transformation) เป็นกระบวนการนำความพร้อมขององค์กรไปแปลงเป็นบริการที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชน ประกอบด้วย 2 พลังขับเคลื่อน ได้แก่ 1. การบูรณาการข้อมูลและบริการ โดยเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน ลดการบันทึกข้อมูลซ้ำ พัฒนามาตรฐานข้อมูล และจัดบริการแบบครบวงจร เพื่อให้ระบบบริการดิจิทัลทั้ง 7 ด้านสามารถทำงานเชื่อมโยงกันมากกว่าการดำเนินงานแยกเป็นรายระบบ และ 2. การออกแบบบริการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางและเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม โดยคำนึงถึงความสะดวก ความง่ายในการใช้งาน ความต้องการของประชาชน ความแตกต่างด้านทักษะดิจิทัล และข้อจำกัดของประชาชนในพื้นที่ห่างไกล พร้อมจัดช่องทางช่วยเหลือและช่องทางบริการทางเลือกที่เหมาะสม องค์ความรู้ในระดับนี้แสดงให้เห็นว่า การเปลี่ยนผ่านบริการดิจิทัลไม่ควรวัดจากจำนวนระบบหรือระดับการนำเทคโนโลยีมาใช้เท่านั้น แต่ควรพิจารณาว่าระบบต่าง ๆ เชื่อมโยงกันเพียงใดและประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงและใช้บริการได้จริงหรือไม่

3. ระดับธรรมาภิบาลและความยั่งยืน (Digital Governance and Sustainability) เป็นกลไกกำกับและสนับสนุนให้การพัฒนาบริการดิจิทัลดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง ประกอบด้วยพลังขับเคลื่อนด้านนโยบายและเครือข่ายความร่วมมือ ได้แก่ การกำหนดทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน การจัดสรรงบประมาณ การกำหนดผู้รับผิดชอบ การติดตามประเมินผล และการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานส่วนกลาง สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาชน กลไกนี้ทำหน้าที่เชื่อมโยงและกำกับการดำเนินงานในสองระดับแรก พร้อมนำผลการติดตามและความคิดเห็นของประชาชนกลับมาใช้ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน บุคลากร ข้อมูล และรูปแบบบริการอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้กรอบ LDPS-TF มีลักษณะเป็นวงจรการพัฒนา ไม่ใช่กระบวนการที่สิ้นสุดเมื่อมีการติดตั้งหรือเปิดใช้ระบบดิจิทัล

ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบในกรอบ LDPS-TF แสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบการเปลี่ยนผ่านบริการสาธารณะดิจิทัลระดับท้องถิ่น

จากภาพที่ 1 กรอบการเปลี่ยนผ่านบริการสาธารณะดิจิทัลระดับท้องถิ่น (LDPS-TF) แสดงความสัมพันธ์เชิงระบบของการพัฒนาบริการสาธารณะดิจิทัล 3 ระดับ โดยเริ่มจากระดับที่ 1 ฐานความพร้อมขององค์กรดิจิทัล ซึ่งประกอบด้วยความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐานและความมั่นคงปลอดภัย ตลอดจนสมรรถนะของบุคลากรและความพร้อมขององค์กร ฐานดังกล่าวเป็นเงื่อนไขสำคัญในการขับเคลื่อนไประดับที่ 2 การเปลี่ยนรูปบริการสาธารณะ ซึ่งมุ่งบูรณาการข้อมูลและบริการระหว่างหน่วยงาน ควบคู่กับการออกแบบบริการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางและประชาชนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม ส่วนระดับที่ 3 ธรรมาภิบาลและความยั่งยืน ทำหน้าที่กำกับและสนับสนุนการดำเนินงานทั้งระบบผ่านนโยบาย งบประมาณ เครือข่ายความร่วมมือ และการติดตามประเมินผล

การทำงานร่วมกันของทั้ง 3 ระดับนำไปสู่ผลลัพธ์ของบริการสาธารณะดิจิทัลที่มีความเชื่อมโยง เข้าถึงได้ปลอดภัย และตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน ทั้งนี้ กรอบ LDPS-TF มิได้มีลักษณะเป็นกระบวนการทางเดียว แต่เป็นวงจรการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลการดำเนินงาน ผลการใช้บริการ และความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องย้อนกลับไปปรับปรุงความพร้อมขององค์กร การบูรณาการข้อมูล และการออกแบบบริการให้เหมาะสมยิ่งขึ้น กรอบดังกล่าวจึงสะท้อนว่า ความสำเร็จของบริการสาธารณะดิจิทัลระดับท้องถิ่นไม่ได้ขึ้นอยู่กับการมีเทคโนโลยีเพียงอย่างเดียว แต่เกิดจากการบูรณาการเทคโนโลยี บุคลากร ข้อมูล กระบวนการบริการ และธรรมาภิบาลเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบและยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ประเมินการให้บริการสาธารณะผ่านระบบเทคโนโลยีดิจิทัลและพัฒนาข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดเชียงราย โดยใช้การวิจัยแบบผสานวิธีเชิงอธิบายตามลำดับ ผลการวิจัยพบว่า ระดับการดำเนินงานตามกรอบบริการดิจิทัล 7 ด้านโดยรวมอยู่ในระดับมาก

โดยระบบกลางทางกฎหมายมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมาคือระบบพิสูจน์และยืนยันตัวตนทางดิจิทัลและระบบเอกสารดิจิทัล ขณะที่ระบบบริการภาครัฐเพื่อภาคธุรกิจและระบบรวมข้อมูลติดต่อภาครัฐมีค่าเฉลี่ยต่ำกว่าด้านอื่น แม้ยังอยู่ในระดับมากก็ตาม

ผลการสัมภาษณ์เชิงลึกช่วยอธิบายว่า การพัฒนาบริการสาธารณะดิจิทัลยังมีข้อจำกัดด้านความพร้อมของโครงสร้างพื้นฐานและความมั่นคงปลอดภัย การเชื่อมโยงข้อมูลระหว่างหน่วยงาน สมรรถนะดิจิทัลของบุคลากร ความแตกต่างในการเข้าถึงบริการของประชาชน และความต่อเนื่องของนโยบายและงบประมาณ การมีระบบดิจิทัลจึงไม่เพียงพอต่อการยืนยันว่าบริการมีคุณภาพหรือประชาชนสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม หากยังขาดการบูรณาการข้อมูล การปรับกระบวนการทำงาน และการออกแบบบริการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง

การบูรณาการผลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพนำไปสู่ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์ 5 ด้าน ได้แก่ 1. การยกระดับโครงสร้างพื้นฐานและความมั่นคงปลอดภัยดิจิทัล 2. การพัฒนาสมรรถนะบุคลากรและความพร้อมขององค์กรดิจิทัล 3. การพัฒนาบริการที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางและเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียม 4. การบูรณาการข้อมูลและบริการระหว่างหน่วยงาน และ 5. การขับเคลื่อนนโยบายและเครือข่ายความร่วมมือด้านรัฐบาลดิจิทัลท้องถิ่น ข้อค้นพบดังกล่าวได้รับการสังเคราะห์เป็นกรอบการเปลี่ยนผ่านบริการสาธารณะดิจิทัลระดับท้องถิ่น (LDPS-TF) ซึ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างฐานความพร้อมขององค์กร การเปลี่ยนรูปบริการ ธรรมาภิบาล และความยั่งยืน เพื่อนำไปสู่บริการสาธารณะดิจิทัลที่เชื่อมโยง เข้าถึงได้ ปลอดภัย และตอบสนองต่อประชาชน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จัดทำแผนพัฒนาบริการสาธารณะดิจิทัลตามระดับความพร้อมขององค์กร

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรประเมินความพร้อมด้านโครงสร้างพื้นฐาน ระบบข้อมูล บุคลากร กระบวนการทำงาน และความมั่นคงปลอดภัยก่อนกำหนดโครงการ โดยจัดลำดับการพัฒนาตามปัญหาและทรัพยากรของแต่ละองค์กร ไม่ควรใช้แนวทางเดียวกันกับทุกพื้นที่

2. เร่งพัฒนาระบบที่มีประเด็นต้องปรับปรุง

ควรให้ความสำคัญกับระบบบริการภาครัฐเพื่อภาคธุรกิจ ระบบรวมข้อมูลติดต่อภาครัฐ และระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลกลาง โดยกำหนดมาตรฐานข้อมูล ลดการบันทึกข้อมูลซ้ำ เชื่อมโยงขั้นตอนระหว่างหน่วยงาน และปรับปรุงข้อมูลให้ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน

3. พัฒนาสมรรถนะดิจิทัลตามบทบาทและภาระงาน

การพัฒนาบุคลากรควรเน้นการใช้ระบบและข้อมูลในการปฏิบัติงานจริง การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล การรักษาความมั่นคงปลอดภัย และการให้บริการประชาชนผ่านช่องทางดิจิทัล พร้อมจัดระบบให้คำปรึกษาและสนับสนุนทางเทคนิคอย่างต่อเนื่อง

4. ออกแบบบริการโดยยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง

ควรสำรวจความต้องการและประสบการณ์ของผู้ใช้บริการ เปิดช่องทางให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการออกแบบและประเมินบริการ ตลอดจนจัดช่องทางช่วยเหลือและบริการทางเลือกสำหรับผู้สูงอายุ ประชาชนในพื้นที่ห่างไกล และผู้ที่มีข้อจำกัดด้านอุปกรณ์หรือทักษะดิจิทัล

5. กำหนดกลไกขับเคลื่อนและตัวชี้วัดที่ชัดเจน

หน่วยงานระดับจังหวัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดผู้รับผิดชอบ งบประมาณ ระยะเวลาดำเนินงาน และตัวชี้วัดที่สะท้อนทั้งความพร้อมของระบบ คุณภาพบริการ การใช้งานจริง ความพึงพอใจ และความเท่าเทียมในการเข้าถึง โดยนำผลการติดตามกลับมาใช้ปรับปรุงบริการอย่างต่อเนื่อง

6. สร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านรัฐบาลดิจิทัลท้องถิ่น

ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานส่วนกลาง สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล องค์ความรู้ บุคลากร และทรัพยากรด้านเทคนิค รวมถึงพัฒนาบริการร่วมกันเพื่อลดความซ้ำซ้อนและข้อจำกัดขององค์กรขนาดเล็ก

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ทดลองใช้กรอบ LDPS-TF ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดและบริบทแตกต่างกัน พร้อมประเมินผลก่อนและหลังการดำเนินงาน เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้และผลลัพธ์ของกรอบในสถานการณ์จริง

2. เก็บข้อมูลจากประชาชน ผู้ประกอบการ และผู้รับบริการกลุ่มต่าง ๆ ร่วมกับข้อมูลจากบุคลากรภาครัฐ เพื่อเปรียบเทียบมุมมองของผู้ให้บริการกับประสบการณ์ของผู้รับบริการโดยตรง

3. พัฒนาตัวชี้วัดผลลัพธ์ที่ตรวจสอบได้ เช่น ระยะเวลารอรับบริการ จำนวนขั้นตอน อัตราการใช้บริการออนไลน์ ความสำเร็จของการทำรายการ ความพึงพอใจ และความครอบคลุมในการเข้าถึง แทนการใช้ข้อมูลการรับรู้เพียงอย่างเดียว

4. ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพและการยอมรับบริการสาธารณะดิจิทัล เช่น ภาวะผู้นำดิจิทัล สมรรถนะบุคลากร คุณภาพระบบ ความไว้วางใจ ความมั่นคงปลอดภัย และทักษะดิจิทัลของประชาชน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างที่เพียงพอสำหรับการวิเคราะห์โมเดลเชิงสาเหตุ

5. ศึกษาการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ การวิเคราะห์ข้อมูล และระบบบริการอัตโนมัติ ควบคู่กับการประเมินความเสี่ยงด้านความเป็นส่วนตัว ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และความเสมอภาคในการให้บริการ

เอกสารอ้างอิง

จักรกฤษ กมุทมาศ. (2565). แนวโน้มของการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสำหรับการบริหารงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: กรณีศึกษาเทศบาลในพื้นที่ขอนแก่นเมืองอัจฉริยะ. วารสารบริหารธุรกิจและการบัญชี มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 6(3), 77–101.

นิติกรณ์ ฉันท์วงศ์ชนะ และคณะ. (2557). ข้อเสนอเชิงยุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างประสิทธิผลการบริหารจัดการด้านการเรียนการสอนด้วยเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในโรงเรียนมัธยมศึกษา. วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 8(1), 71–86.

วัชรพล อรุณรัตน์ และธนัสถา โรจนตระกูล. (2566). ผลสัมฤทธิ์การบริหารงานบุคคลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยุคดิจิทัล. Journal of Roi Kaensarn Academi, 8(1), 429–443.

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2561). การบริหารจัดการยุคดิจิทัลมีผลต่อการให้บริการสาธารณะของกรุงเทพมหานครตามแนวคิดการบริหารจัดการที่ยั่งยืน. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น, 15(2), 370–383.

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน). (2566). แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566–2570. สืบค้นเมื่อ 6 กรกฎาคม 2567 จาก https://www.dga.or.th/policy-standard/policy-regulation/dga-019/dga-027/dg-plan-2566-2570/.

สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย. (2566). ข้อมูลองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดเชียงราย. สืบค้นเมื่อ 6 สิงหาคม 2567 จาก https://www.ts-local.com/demo_local/province/?province=เชียงราย.

องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย. (2567). รายงานผลการดำเนินงานด้านดิจิทัล. สืบค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2568 จาก https://www.chiangraipao.go.th/ita68/showList?cid=50.

อารีรัตน์ แก่นลือ และคณะ. (2566). การส่งเสริมและพัฒนาท้องถิ่นภายใต้การขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศไทย 4.0. Journal of Modern Learning Development, 8(4), 206–218.

Denhardt, J. V. & Denhardt, R. B. (2003). The new public service: Serving, not steering. Armonk, NY: M.E. Sharpe.

Hood, C. (1991). A public management for all seasons?. Public Administration, 69(1), 3–19.

Moore, M. H. (1995). Creating public value: Strategic management in government. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Osborne, S. P. (2006). The new public governance?. Public Management Review, 8(3), 377–387.

บทความวิจัย

ปัจจัยความสำเร็จในการเจรจายุติปัญหาพรรคคอมมิวนิสต์มลายา (พคม.) ในประเทศไทย

SUCCESS FACTORS IN THE NEGOTIATION TO RESOLVE THE COMMUNIST PARTY OF MALAYA (CPM) PROBLEM IN THAILAND

อรชา รักดี*
Oracha Rakdee*
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Faculty of Political Science, Prince of Songkla University
*Corresponding Author E-mail: oracha.r@psu.ac.th
Received June 6, 2026; Revised August 5, 2026; Accepted August 17, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จในกระบวนการเจรจาสันติภาพเพื่อยุติปัญหาการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธของพรรคคอมมิวนิสต์มลายา (พคม.) ในประเทศไทย ซึ่งนำไปสู่การลงนามในข้อตกลงสันติภาพหาดใหญ่ในวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2532 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยเครื่องมือการวิจัยเอกสารทั้งเอกสารชั้นต้นของพคม. รัฐบาลไทย และรัฐบาลมาเลเซียและเอกสารชั้นรอง การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมและเครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึกในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่สำคัญ 2 กลุ่ม คือ อดีตสมาชิก พคม. ในประเทศไทยและประเทศมาเลเซียและเจ้าหน้าที่รัฐไทยและมาเลเซียที่เกี่ยวข้องกับการเจรจา จำนวน 21 คน และนำข้อมูลมาใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ผลักดันสู่ความสำเร็จในการเจรจาแบ่งเป็น 2 ปัจจัย คือ ปัจจัยภายนอกประเทศหรือปัจจัยระหว่างประเทศที่สำคัญ 4 ประการ คือ 1. สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่ต้องการสันติภาพและการคลี่คลายของสงครามเย็น 2. ความแตกแยกระหว่างจีนและสหภาพโซเวียตรวมทั้งเวียดนาม 3. การเปลี่ยนแปลงนโยบายของจีนในยุคเติ้งเสี่ยวผิง และ 4. การปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของมาเลเซียและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างจีนและมาเลเซีย (Quid Pro Quo) ในขณะที่ปัจจัยในระดับที่สอง คือ ปัจจัยภายในประเทศไทย แบ่งได้ 4 ประการคือ 1. เจตจำนงและความตั้งใจของผู้กำหนดนโยบายในการใช้แนวทางการเจรจา 2. ความสำเร็จในกระบวนการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ 3. เงื่อนไขการเจรจาและทางออกที่ยอมรับได้ของทุกฝ่าย และ 4. สภาพทางตันทางยุทธศาสตร์ของพคม. ปัจจัยเหล่านี้หลอมรวมกันสร้างเงื่อนไขทางตันร่วม (Mutually Hurting Stalemate) ตามแนวคิด Ripeness Theory ของ Zartman ซึ่งเป็นการวิเคราะห์จุดสุกงอมที่นำไปสู่การเจรจาและบรรลุข้อตกลงสันติภาพในที่สุด

คำสำคัญ: พรรคคอมมิวนิสต์มลายา (พคม.), ข้อตกลงสันติภาพหาดใหญ่, ปัจจัยความสำเร็จ

Abstract

This research article aims to examine the success factors in the peace negotiation process to end the armed struggle of the Communist Party of Malaya (CPM) in Thailand, which led to the signing of the Hat Yai Peace Accord on December 2, 1989. The study employs qualitative research methodology using document analysis of primary sources from the CPM,

the Thai government, and the Malaysian government, as well as secondary sources, non-participant observation, and in-depth interviews with two key informant groups: former CPM members in Thailand and Malaysia, and Thai and Malaysian government officials involved in the negotiation process, totaling 21 participants. The collected data were analyzed using content analysis.

The findings reveal that the factors driving the success of the negotiation can be divided into two categories. The first category consists of four external or international factors: 1. the peaceful environment and the Cold War détente; 2. the Sino-Soviet Split and the Sino-Vietnamese conflict; 3. China's policy transformation under Deng Xiaoping; and 4. Malaysia's proactive diplomacy in establishing a Quid Pro Quo arrangement with China. The second category consists of four domestic factors within Thailand: 1. the political will of leaders to pursue negotiation; 2. the success of rapport and trust-building; 3. mutually acceptable and honorable negotiation conditions for all parties; and 4. strategic stalemate. These factors converged to create the conditions of a Mutually Hurting Stalemate as conceptualized in Zartman's Ripeness Theory, producing the ripe moment that ultimately led to the negotiation and the achievement of the peace accord.

Keywords: Communist Party of Malaya (CPM), Hat Yai Peace Accord, Success Factors

บทนำ

การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์มลายา (พคม.) กับรัฐบาลอังกฤษและต่อมาคือรัฐบาลมลายาและรัฐบาลมาเลเซียตามลำดับนั้นเริ่มต้นมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และดำเนินเรื่อยมาจน พคม. ได้อพยพจากมาเลเซียเข้ามาอาศัยบริเวณเทือกเขาชายแดนไทย-มาเลเซียในปลายทศวรรษ 1950 การย้ายกองกำลังเข้ามาปฏิบัติการในพื้นที่บริเวณเทือกเขาชายแดนไทยของ พคม. ได้กลายเป็นปัญหาความมั่นคงในพื้นที่ภาคใต้ของไทยซึ่งเผชิญกับภัยความมั่นคงจากกลุ่มอื่น ๆ ร่วมด้วย อาทิ พรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ขบวนการโจรก่อการร้าย (ขจก.) นอกจากพคม. จะเป็นปัญหาความมั่นคงของไทยแล้วในอีกด้านหนึ่งก็ส่งผลกระทบกับความสัมพันธ์ระหว่างไทยและมาเลเซียในฐานะปัจจัยสร้างความหวาดระแวงระหว่างกัน

ปัญหาพคม. ในบริเวณภาคใต้ของไทยกินระยะเวลายาวนานกว่าสี่ทศวรรษได้ยุติอย่างเป็นทางการด้วยการลงนามสามฝ่ายระหว่างพคม. รัฐบาลไทย และรัฐบาลมาเลเซีย ในข้อตกลงสันติภาพหาดใหญ่เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2532 (ค.ศ. 1989) ณ โรงแรมลี การ์เดน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นผลมาจากกระบวนการเจรจาสันติภาพอันยาวนานและซับซ้อนจากหน่วยงานต่าง ๆ ในประเทศไทย อาทิ ตำรวจ ตำรวจตระเวนชายแดน กระทรวงมหาดไทย กองทัพภาคที่ 4 รวมถึงมาเลเซีย คือ ตำรวจสันติบาล การร่วมแรงร่วมใจของไทยและมาเลเซียประกอบกับแรงผลักดันอันเป็นผลมาจากปัจจัยทั้งภายในประเทศและปัจจัยภายนอกประเทศที่หลอมรวมกันนำไปสู่การเจรจาและการลงนามในข้อตกลงสันติภาพสามฝ่าย บทความนี้วิเคราะห์เหตุปัจจัยที่นำไปสู่ความสำเร็จในกระบวนการเจรจาโดยอาศัยแนวคิดการเมืองเกี่ยวพัน (Linkage Politics) ของ Rosenau (1969) ซึ่งเสนอว่า พฤติกรรมทางการเมืองไม่อาจวิเคราะห์แยกส่วนจากระบบการเมืองระหว่างประเทศและการเมืองภายในประเทศได้ ในขณะเดียวกันการก่อให้เกิดการริเริ่มการเจรจาและนำไปสู่ความสำเร็จของการเจรจาสันติภาพนั้นย่อมมาจากสิ่งที่ Zartman (2000) เรียกว่าจุดสุกงอม (Ripe Moment) ที่เหมาะสมสำหรับการเจรจา

เมื่อพิจารณาการศึกษาที่เกี่ยวกับการเจรจาสันติภาพจะพบว่า ยังไม่ปรากฏการศึกษากระบวนการเจรจาสันติภาพระหว่างพคม. รัฐบาลไทยและรัฐบาลมาเลเซีย และไม่ปรากฏการศึกษาการวิเคราะห์ปัจจัยที่ผลักดันไปสู่ความสำเร็จของการเจรจา ดังนั้นในแง่ของความสำคัญทางวิชาการกรณีของพคม. อาจนับว่าเป็นตัวอย่างที่หาได้ยากในกระบวนการยุติความขัดแย้งด้วยอาวุธที่ยืดเยื้อมากกว่าสี่ทศวรรษผ่านการเจรจาโดยไม่มีการพ่ายแพ้ทางทหารโดยฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอย่างเด็ดขาด

หากพิจารณาสถานการณ์ความมั่นคงชายแดนภาคใต้ของไทยในปัจจุบันจะพบว่าเหตุการณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่อุบัติขึ้นใหม่นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ยังคงดำเนินอยู่ต่อเนื่องมากกว่าสองทศวรรษ โดยไม่มีหน่วยงานใดสามารถยุติปัญหาได้อย่างเบ็ดเสร็จ แม้จะมีความพยายามเจรจาระหว่างรัฐบาลไทยกับกลุ่มบีอาร์เอ็น (Barisan Revolusi Nasional -BRN) โดยมีมาเลเซียเป็นผู้อำนวยความสะดวกอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 แต่การเจรจายังเผชิญอุปสรรคและเกิดการหยุดชะงักหลายครั้ง สะท้อนให้เห็นว่าการสร้างเงื่อนไขการเจรจาที่ยั่งยืนและการกำหนดตัวแทนการเจรจาที่จะได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายยังคงเป็นโจทย์สำคัญที่ทำให้การเจรจายังไม่บรรลุข้อยุติอย่างเป็นรูปธรรม การศึกษาทบทวนปัจจัยความสำเร็จของปัญหาในอดีตอาจเป็นบทเรียนที่มีคุณค่าในการเรียนรู้ปัจจัยการเจรจาเพื่อแก้ปัญหาความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันในท้ายที่สุด

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยความสำเร็จของกระบวนการเจรจาสันติภาพเพื่อยุติปัญหาการต่อสู้ของพคม. ในประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการใช้การวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม เพื่อทำความเข้าใจบริบทและปัจจัยที่ผลักดันให้เกิดความสำเร็จของกระบวนการเจรจาสันติภาพ

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และแหล่งข้อมูล

การสัมภาษณ์ดำเนินการในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญใน 2 กลุ่ม คือ กลุ่มอดีตสมาชิกพคม. และเจ้าหน้าที่รัฐไทยและมาเลเซีย โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ดังนี้ กลุ่มอดีตสมาชิกพคม. มีเกณฑ์การคัดเข้า คือ 1. เป็นอดีตสมาชิกพคม. 2. เป็นกลุ่มผู้นำในระดับ 3 ขึ้นไปหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับการเจรจา 3. อาศัยในประเทศไทย หรือมาเลเซีย โดยมีผู้ให้ข้อมูลในกลุ่มอดีตสมาชิกพคม. ทั้งสิ้นจำนวน 15 คน

กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ ดำเนินการโดยใช้การคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงโดยมีเกณฑ์การคัดเข้า ดังนี้ 1. เป็นเจ้าหน้าที่รัฐบาลไทยหรือรัฐบาลมาเลเซีย 2. มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการเจรจา 3. มีสุขภาพและความทรงจำเกี่ยวกับกระบวนการเจรจา ในกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐมีผู้ให้ข้อมูลรวมทั้งสิ้น 6 คน

นอกจากใช้การสัมภาษณ์ในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักดังกล่าวแล้ว แหล่งข้อมูลที่สำคัญ คือ เอกสารชั้นต้นของพรรคคอมมิวนิสต์มลายาและเอกสารของรัฐบาลไทยและรัฐบาลมาเลเซีย ทั้งในหอสมุดแห่งชาติประเทศไทยและหอจดหมายเหตุแห่งชาติมาเลเซีย และเอกสารส่วนบุคคลของอดีตสมาชิกพคม. รวมทั้งเอกสารชั้นรอง ได้แก่ เอกสารงานวิจัย ข่าว และบทความทางวิชาการ เป็นต้น

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษานี้มีเครื่องมือที่สำคัญในการวิจัยประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview guide) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และวิจัยเอกสารโดยการวิเคราะห์เอกสาร และใช้การตรวจทานคุณภาพของเครื่องมือโดยหลักการตรวจสอบ 3 เส้า (triangulation) ซึ่งยึดหลักเกณฑ์การประเมินน้ำหนักหลักฐานโดยพิจารณาร่วมกันจากข้อมูลจาก 3 แหล่ง คือ 1. หลักฐานปฐมภูมิเชิงประจักษ์ 2. หลักฐานทุติยภูมิที่ตรวจสอบได้ และ 3. หลักฐานการสัมภาษณ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามดำเนินการตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2567 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2569 โดยลงพื้นที่เก็บข้อมูลในจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทยและประเทศมาเลเซียที่เป็นที่พำนักของอดีตสมาชิกพคม.และเจ้าหน้าที่รัฐไทย ประกอบด้วย กรุงเทพฯ สงขลา ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส และกรุงกัวลาลัมเปอร์ ของประเทศมาเลเซียในกรณีที่เป็นอดีตสมาชิกพคม. ที่กลับประเทศมาเลเซียและเจ้าหน้าที่รัฐมาลเซีย สำหรับการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลกลุ่มอดีตสมาชิกพคม. และเจ้าหน้าที่รัฐไทยและมาเลเซีย ผู้วิจัยใช้วิธีการประสานผ่านเครือข่ายบุคคล และการแนะนำต่อจากผู้ให้ข้อมูล (Snowball Sampling) การสัมภาษณ์ทุกครั้งได้รับความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลก่อนเริ่มการสัมภาษณ์ ทั้งนี้ได้ดำเนินการสัมภาษณ์เป็นภาษาต่าง ๆ ตามที่ผู้ให้ข้อมูลหลักมีความประสงค์ คือ ภาษาไทย หรือภาษามลายู ในกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์เป็นคนไทย หรือภาษาอังกฤษ หรือจีน หรือภาษามลายู ในกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์เป็นคนมาเลเซีย โดยหากเป็นภาษาที่นักวิจัยไม่ถนัดจะใช้ล่ามและทำการจดบันทึกภาคสนามพร้อมกับการบันทึกเสียงและถอดเทป ทั้งนี้เป็นไปตามข้อกำหนดและขั้นตอนของจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ตามที่การวิจัยได้รับการอนุมัติจากต้นสังกัด หลังจากได้ข้อมูลจากภาคสนามจึงดำเนินการระบุหัวข้อตามแนวคิดและประเด็นสำคัญ ลงรหัสข้อมูลการสัมภาษณ์ ควบคู่กับการรวบรวมเอกสาร โดยจัดเรียบเรียงและรวบรวมอย่างเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์เนื้อหาต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสร้างคำอธิบายเชิงกรณีโดยใช้กรอบทฤษฎี Linkage Politics และ Ripeness Theory ในการจัดระเบียบข้อค้นพบโดยทำความเข้าใจและตีความเนื้อหาข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และเนื้อหาในเอกสารเพื่อหาความสัมพันธ์ในประเด็นที่ศึกษา

ผลการวิจัย

การต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธระหว่างพรรคคอมมิวนิสต์มลายา (พคม.) กับทางการมาเลเซีย รวมทั้งกับทางการไทยนับตั้งแต่ทศวรรษ 1960 ที่พคม.ได้ย้ายกองกำลังเข้ามาปฏิบัติการในพื้นที่ชายแดนไทย-มาเลเซียที่เป็นปัญหาความมั่นคงแก่ไทยและมาเลเซียมาอย่างยาวนานกว่าสี่ทศวรรษได้ยุติลงผ่านกระบวนการเจรจาสันติภาพอันยาวนานและซับซ้อนและมีการลงนามสามฝ่ายในข้อตกลงสันติภาพหาดใหญ่เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2532 (ค.ศ. 1989) ณ โรงแรมลี การ์เดน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งถือเป็นการสิ้นสุดการต่อสู้ด้วยอาวุธของกลุ่มพคม.กับรัฐบาลไทยและมาเลเซียอย่างเป็นทางการ ทั้งนี้ความสำเร็จดังกล่าวเป็นผลมาจากปัจจัยภายในประเทศและปัจจัยภายนอกประเทศที่เกี่ยวข้องที่ส่งผลให้เกิดกระบวนการเจรจาที่ประสบผลสำเร็จดังนี้

1. ปัจจัยภายนอกประเทศหรือปัจจัยระหว่างประเทศ

1.1 สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่ต้องการสันติภาพและการคลี่คลายของสงครามเย็น

นับตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่จากเดิมเป็นการแข่งขันสะสมอาวุธระหว่างมหาอำนาจสหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต รวมทั้งการแข่งขันเผยแพร่แนวคิดทาง

การเมืองไปในพื้นที่ต่าง ๆ ของโลกได้ลดลง มีการลดความตึงเครียด (Détente) รวมไปถึงการเจรจาจำกัดอาวุธ การเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสหรัฐอเมริกาและจีนภายหลังการเยือนจีนของประธานาธิบดีนิกสัน พ.ศ. 2515 (ค.ศ. 1972) นอกจากนี้ในช่วงปลายทศวรรษ 1980 เกิดการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของระบบระหว่างประเทศที่สำคัญซึ่งส่งผลต่อขบวนการคอมมิวนิสต์ทั่วโลก คือ การปรับเปลี่ยนนโยบายของสหภาพโซเวียตด้วยการเปิดทางการเมืองและการปฏิรูปโครงสร้างเศรษฐกิจภายในซึ่งเรียกว่า นโยบายกลาสนอสต์และเปเรสตรอยก้า (Glasnost and Perestroika) โดยประธานาธิบดีมิคาอิล กอร์บาชอฟ (ประทุมพร วัชรเสถียร, 2553) สหภาพโซเวียตเริ่มถอนอิทธิพลทางการเมืองและทางทหารของตนในภูมิภาคต่าง ๆ และเริ่มปล่อยให้ประเทศในอิทธิพลของตนดำเนินการทางการเมืองด้วยตนเอง สิ่งเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อโครงสร้างของระบบระหว่างประเทศ บรรยากาศและสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่มีการลดความตึงเครียดทางการทหารและประเด็นความมั่นคง รวมทั้งยุติการต่อสู้ด้วยกำลังอาวุธ ได้เปลี่ยนไปสู่การมุ่งความสัมพันธ์ทางการค้าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ทางการทูตมากขึ้น การแก้ปัญหาด้วยการต่อสู้และกำลังไม่ได้เป็นกระแสหลักในความสัมพันธ์และไม่เป็นที่ปรารถนาในระบบระหว่างประเทศ

1.2 ความแตกแยกระหว่างจีนและสหภาพโซเวียตรวมทั้งเวียดนาม

ความเข้มแข็งของอุดมการณ์คอมมิวนิสต์ในระยะแรกอาจกล่าวได้ว่ามีปัจจัยส่วนหนึ่งจากความร่วมมือและการส่งเสริมอุดมการณ์สังคมนิยมคอมมิวนิสต์ร่วมกันระหว่างสหภาพโซเวียตและสาธารณรัฐประชาชนจีนจึงทำให้ขบวนการคอมมิวนิสต์สากลมีความเข้มแข็งช่วยเหลือและสนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์ในพื้นที่ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี แต่ต่อมาเมื่อสหภาพโซเวียตและจีนมีความขัดแย้งและนำไปสู่ความแตกแยกอย่างสมบูรณ์ในทศวรรษ 1960 ทำให้ความเข้มแข็งของขบวนการคอมมิวนิสต์สากลอ่อนแอลงอีกทั้งขบวนการคอมมิวนิสต์ต่าง ๆ ต้องเลือกระหว่างแนวทางของสหภาพโซเวียตหรือจีน

ในขณะเดียวกันเมื่อจีนและเวียดนามมีความขัดแย้งกันและเวียดนามมีท่าทีใกล้ชิดและโน้มเอียงไปกับสหภาพโซเวียตซึ่งมีความขัดแย้งรุนแรงกับจีนนั้น ส่งผลให้จีนหวาดระแวงเวียดนามที่จะร่วมมือกับสหภาพโซเวียตในการล้อมกรอบจีน (Encirclement) ในกรณีของพคม. รวมทั้งพคท. ในความขัดแย้งด้านแนวทางระหว่างจีนและสหภาพโซเวียตได้เลือกแนวทางของจีน เวียดนามซึ่งมีความใกล้ชิดกับสหภาพโซเวียตและมีความขัดแย้งกับจีนจึงประกาศถอนการสนับสนุนขบวนการคอมมิวนิสต์ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งพคม. จึงทำให้พคม.พึ่งพาจีนเป็นหลัก เมื่อความขัดแย้งระหว่างจีนและเวียดนามรุนแรงถึงขั้นแตกหักในปัญหากัมพูชานำมาซึ่งสงครามสั่งสอนเวียดนามโดยจีน เพื่อโดดเดี่ยวเวียดนามในปัญหากัมพูชา จีนดำเนินนโยบายต่างประเทศในการแสวงหาพันธมิตรในอาเซียนโดยเฉพาะกับไทยและมาเลเซียซึ่งในทัศนคติของอดีตสมาชิกพคม. เห็นว่าความต้องการพันธมิตรนำไปสู่นโยบายตัดพคม.และพคท.ในท้ายที่สุด (เฉิน เฉิน, 2531)

1.3 การเปลี่ยนแปลงนโยบายของจีนในยุคเติ้งเสี่ยวผิง

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญต่อนโยบายของจีนต่อการสนับสนุนและช่วยเหลือพคม.เกิดขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2520 (ค.ศ. 1977) ที่เติ้งเสี่ยวผิงได้มีอำนาจบริหารจีน โดยเติ้งเสี่ยวผิงหันหลังให้กับแนวทางสงครามประชาชนที่ยืดเยื้อ (Protracted People’s war) ซึ่งเป็นแนวทางของเหมาเจ๋อตุงใช้มา รวมทั้งเปลี่ยนลักษณะความสัมพันธ์กับภายนอกจากลักษณะความสัมพันธ์แบบพรรคต่อพรรค (Party -to-Party Diplomacy) เป็นความสัมพันธ์แบบรัฐต่อรัฐเป็นหลัก (Yahuda, 1996) ซึ่งเป็นการเปลี่ยนเป้าหมายจากการต่อสู้ทางชนชั้นเป็นการปฏิรูปและเปิดประเทศเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2522 (ค.ศ. 1979) เป็นต้นมาจีนภายใต้เติ้งเสี่ยวผิงได้ปฏิรูปประเทศและใช้ระบบเศรษฐกิจแบบตลาดเข้ามามีบทบาท รวมทั้งเปิดประเทศให้มีการติดต่อ ขยายการแลกเปลี่ยนทางเศรษฐกิจ การเมืองและวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีกับประเทศต่าง ๆ (วรศักดิ์ มหัทธโนบล, 2564) การปฏิรูปจีนและนโยบายพัฒนาจีนให้มีความทันสมัยเรียกว่า นโยบายสี่ทันสมัยเป็นเป้าหมาย

ในการพัฒนาประเทศจีนให้ก้าวหน้าและทันสมัยใน 4 ด้านคือ เกษตรกรรม อุตสาหกรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการป้องกันประเทศ

เมื่อความขัดแย้งระหว่างจีนและเวียดนามรุนแรงขึ้น จีนเลือกนโยบายที่จะเป็นมิตรกับประเทศต่าง ๆ ในอาเซียนเพื่อกดดันเวียดนาม ปลายปี พ.ศ. 2521 (ค.ศ. 1978) เติ้งเสี่ยวผิงเดินทางเยือนไทย มาเลเซียและสิงคโปร์อย่างเป็นทางการเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์โดยมีเป้าหมายเพื่อลดอิทธิพลของเวียดนามและสหภาพโซเวียต (Australian Foreign Affairs Record,1978) แลกกับการยุติการสนับสนุนพคม. รวมถึงให้รัฐบาลประเทศไทยและมาเลเซียปฏิเสธรัฐบาลที่เวียดนามสนับสนุน และช่วยผลักดันให้ปัญหากัมพูชาเป็นวาระระหว่างประเทศ จีนได้ให้คำมั่นว่าจะตอบแทนด้วยการยกเลิกนโยบายส่งออกการปฏิวัติและการสนับสนุนพรรคคอมมิวนิสต์ที่เคยเป็นภัยคุกคามต่อความมั่นคงของประเทศเหล่านี้

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์สมาชิกพคม.ที่ใกล้ชิดจีนเป็งซึ่งเป็นเลขาธิการพคม.และเป็นผู้นำสูงสุดของพคม. กล่าวว่า จีนเป็งได้พบกับเติ้งเสี่ยวผิงที่สิงคโปร์ซึ่งเติ้งเสี่ยวผิงได้แจ้งให้จีนเป็งทราบการจำกัดความช่วยเหลือและเสนอแนวทางการเจรจาสันติภาพ (นายเอ [นามสมมุติ], การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 ธันวาคม 2567) ซึ่งสอดคล้องกับที่จีนเป็งได้เล่าในหนังสือความทรงจำว่า ในปี ค.ศ. 1981 เติ้งเสี่ยวผิงสนับสนุนให้เขาหาช่องทางเพื่อทำข้อตกลงสันติภาพ ต่อมากรมการวิเทศสัมพันธ์จีนแจ้งให้จีนเป็งทราบอีกครั้งว่าจีนจะจำกัดความช่วยเหลือด้านการเงินที่ให้กับพรรคและปิดสถานีวิทยุในจีน แต่จีนเป็งขอให้เติ้งเสี่ยวผิง เลื่อนไปจนถึงปี ค.ศ. 1982 (สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, 2557) อาจกล่าวได้ว่าปัจจัยการปรับเปลี่ยนนโยบายของจีนโดยเติ้งเสี่ยวผิงเป็นปัจจัยที่สำคัญส่งผลต่อการผลักดันต่อกระบวนการเจรจาสันติภาพ

1.4 การปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของมาเลเซียและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่างจีนและมาเลเซีย (Quid Pro Quo)

มาเลเซียภายหลังได้รับเอกราชจากอังกฤษในปี พ.ศ. 2500 (ค.ศ. 1957) มีนโยบายต่างประเทศในการโน้มเอียงไปโลกตะวันตกและต่อต้านคอมมิวนิสต์ แต่ในช่วงทศวรรษ 1970 มาเลเซียได้ลดแนวทางต่อต้านคอมมิวนิสต์และเปลี่ยนไปสู่ความเป็นกลาง (Neutralism) ดำเนินการเปิดความสัมพันธ์ทางการค้าและการทูตกับประเทศยุโรปตะวันออก และสนับสนุนบทบาทและความสำคัญของจีนในเวทีระหว่างประเทศ รวมทั้งสนับสนุนนโยบายจีนเดียว ต่อมาจึงนำไปสู่การเจรจาลับโดยมีประเด็นเจรจาก่อนการคืนความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนพคม.รวมอยู่ด้วย และในปี พ.ศ. 2517 (ค.ศ.1974) ภายใต้รัฐบาลนายกรัฐมนตรีตุน ราซัค ฮุสเซน มาเลเซียจึงได้กลับมาเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนอย่างเป็นทางการ (Saravanamuttu, 2010) ซึ่งนับเป็นชาติแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน นอกจากการปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศทางด้านความมั่นคงจากการต่อต้านคอมมิวนิสต์เป็นการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ในอีกด้านหนึ่งมาเลเซียได้ปรับนโยบายด้านเศรษฐกิจโดยมุ่งเน้นไปที่การพัฒนาและการค้าโดยไม่แบ่งแยกโลกเสรีหรือคอมมิวนิสต์มีความสัมพันธ์ทางการค้าและเศรษฐกิจกับจีนตั้งแต่ปี พ.ศ.2514 (ค.ศ. 1971) (National Archive of Malaysia, (n.d.) 36 Tahun Hubugan Diplomatik Malaysia China) จึงอาจนับได้ว่าการปรับเปลี่ยนนโยบายของมาเลเซียเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ (Quid Pro Quo) ระหว่างจีนและมาเลเซียที่ได้ประโยชน์ทั้งสองฝ่ายทั้งด้านความมั่นคงและเศรษฐกิจ

2. ปัจจัยภายในประเทศ

2.1 เจตจำนงและความตั้งใจของผู้กำหนดนโยบายในการใช้แนวทางการเจรจา

ในช่วงปลายทศวรรษ 1980 สถานการณ์ภายนอกประเทศในระดับโลกมีการคลี่คลายของความขัดแย้งทางอุดมการณ์ทางการเมือง ภายในประเทศนายกรัฐมนตรีในขณะนั้นคือ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ซึ่งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีตั้งแต่ปี พ.ศ. 2523-2531 (ค.ศ. 1980-1988) มีนโยบายต่อเนื่องที่สำคัญ

คือการใช้ยุทธศาสตร์การเมืองนำหน้าการทหารในรูปแบบคำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 66/2523 เรื่องนโยบายการต่อสู้เพื่อเอาชนะคอมมิวนิสต์ ที่ถือเป็นการเปลี่ยนกระบวนทัศน์การแก้ปัญหาคอมมิวนิสต์จากเดิมที่ใช้การปราบปรามด้วยกำลังทหารเป็นการมองคอมมิวนิสต์ในฐานะไม่ใช่ภัยคุกคามความมั่นคงแต่เป็นพลเมืองที่ได้รับอิทธิพลจากอุดมการณ์ทางการเมืองและความเดือดร้อนที่เกิดจากรัฐ (Nibhatsukit, 2025) จึงเปิดโอกาสให้ผู้มีความคิดเห็นต่างทางการเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในสังคมและออกประกาศนิรโทษกรรมอดีตสมาชิก พรรคคอมมิวนิสต์ให้เป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยซึ่งจากยุทธศาสตร์ดังกล่าวทำให้สามารถยุติปัญหาพคท. ได้สำเร็จและได้กลายมาเป็นบทเรียนแห่งความสำเร็จที่หน่วยงานในพื้นที่ภาคใต้ใช้เป็นต้นแบบในการแก้ไขปัญหาในการแก้ปัญหา

ในขณะที่ในพื้นที่ภาคใต้เกี่ยวกับปัญหาความมั่นคงจากพคม.นั้นอยู่ในการดูแลของผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ 5 (ผบ.พล.ร.5) ซึ่งดูแลกองกำลังไทย-มาเลเซียและเป็นคณะกรรมการชายแดนส่วนภูมิภาค ซึ่งในขณะนั้นอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของพลโทกิตติ รัตนฉายา (ยศในขณะนั้น) โดยมีลักษณะโครงสร้างการบังคับบัญชาผ่านกองทัพภาคที่ 4 และขึ้นตรงกับนายกรัฐมนตรี (กิตติ รัตนฉายา, สัมภาษณ์ส่วนบุคคล, 12 พฤษภาคม 2568) โดยมีทัศนคติและเจตจำนงในการแก้ปัญหาพคม.เห็นด้วยกับการใช้การเจรจาซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอการพูดคุยเจรจาจากเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในพื้นที่ คือ ร้อยเอกอกนิษฐ์ หมื่นสุวรรณ (ยศในขณะนั้น) จึงนำมาสู่การมอบหมายและให้ดำเนินการประสานการเจรจากับ พคม. ในพื้นที่ตั้งแต่ปี พ.ศ. ซึ่งใช้ระยะเวลาหลายปี และเมื่อสร้างความไว้วางใจกับพคม.ได้จึงดำเนินการติดต่อเจ้าหน้าที่ฝ่ายมาเลเซียเพื่อเจรจาร่วมกัน

ด้านรัฐบาลประเทศมาเลเซียแม้ในระยะแรกจะไม่มีนโยบายการเจรจาแต่ก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงนโยบายในสมัยนายกรัฐมนตรีมหาธีร์ โมฮัมมัด ในปี พ.ศ. 2531 (ค.ศ. 1988) ได้เป็นผู้อนุมัติและยึดมั่นกับแนวทางแก้ปัญหาด้วยการเจรจาโดยถือเป็นนโยบายของรัฐบาลและมีการจัดตั้งทีมในการเจรจา คือ ผู้อำนวยการสันติบาลมาเลเซีย (Special Branch-SB) ตันศรีราฮิม นูร์ และนายเย้า กอง หยู รองผู้อำนวยการ SB เป็นตัวแทนรัฐบาลในการดำเนินการเจรจา ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ตันศรี ราฮิม นูร์ พบว่า แม้จะมีบางฝ่ายไม่เห็นด้วยกับการเจรจาและให้ข้อมูลคัดค้านกับนายกรัฐมนตรีมหาธีร์ โมฮัมมัดแต่นายกรัฐมนตรีมหาธีร์ โมฮัดมัดมีความแน่วแน่และเจตจำนงในการใช้การเจรจาในการแก้ปัญหา พคม. ทำให้การปฏิบัติงานของตัวแทนการเจรจาปฏิบัติงานอย่างลุล่วงและประสบผลสำเร็จในที่สุด

2.2 ความสำเร็จในกระบวนการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ

ในกระบวนการเจรจาระหว่างพคม.กลุ่มต่าง ๆ กับรัฐบาลไทยนั้นพบว่ามีปัจจัยร่วมที่สำคัญ คือ ความสำเร็จในการสร้างความสัมพันธ์ (Rapport) ระหว่างสมาชิกพคม.และตัวแทนของรัฐบาลในขั้นแรก คือ รัฐบาลไทยต่อมาจึงขยายเป็นรัฐบาลมาเลเซียนั้น เมื่อสามารถสร้างความสัมพันธ์จนนำไปสู่การสร้างความไว้วางใจ (Trust) ได้แล้วจึงทำให้การเจรจาในประเด็นต่าง ๆ มีความสะดวกและง่ายดายขึ้น โดยพบว่าลักษณะของการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจจะดำเนินการตั้งแต่ในระดับล่างหรือสมาชิกในระดับล่างจนไว้วางใจและนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจในสมาชิกพคม.ระดับกลางและระดับสูงในที่สุด ซึ่งลักษณะการดำเนินการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจดังกล่าวอาศัยระยะเวลาโดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์อดีตเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการเจรจาพบว่า เขาใช้เวลาในระยะแรกสำหรับการสร้างความสัมพันธ์และสร้างความไว้วางใจกับสมาชิกพคม.ระดับล่างใช้ระยะเวลานานถึง 2 ปี จึงสามารถขยายความสัมพันธ์ไปยังสมาชิกในระดับที่สูงขึ้นในเวลาต่อมา หลักฐานแสดงความไว้วางใจที่เกิดขึ้นปรากฏให้เห็นก่อนความสำเร็จในการลงนามในข้อตกลงสันติภาพ เช่น สมาชิกพคม.ระดับแกนนำของกลุ่มต่าง ๆ เช่น นายอีเจียง นายจางจงหมิง นางไซนอน รวมทั้งนายจีนเป็ง ต่างเคยพำนักหรืออาศัยในบ้านพักร่วมกับเจ้าหน้าที่คนสำคัญของไทย

ที่เกี่ยวข้องกับการเจรจา เช่น บ้านพักของนายอำเภอเบตง บ้านพักของรองผบ.ตชด.ที่ 43 หรือบ้านพักของแม่ทัพภาคที่ 4 เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นการยืนยันถึงความไว้วางใจโดยเฉพาะของพคม.ที่มีต่อทางการไทย

ในขณะเดียวกันความสัมพันธ์และความไว้วางใจระดับตัวแทนรัฐบาลไทยและมาเลเซียยังทำให้การติดต่อประสานงานและกระบวนการเจรจาสันติภาพประสบผลสำเร็จกล่าวคือ ความเชื่อใจต่อตัวแทนรัฐบาลไทยและรัฐบาลมาเลเซียมีต่อกัน คือ พลเอกกิตติ รัตนฉายา ตันศรี ราฮิม นูร์ ในระดับผู้บังคับบัญชาและระดับปฏิบัติการ คือ พันโทอกนิษฐ์ หมื่นสวัสดิ์ (ยศในขณะนั้น) และนายเย้ากองหยู ทำให้การดำเนินการขจัดปัญหาอุปสรรคในการเจรจาประสบผลสำเร็จ เช่น การประสานจัดทำหนังสือเดินทางของตัวแทนพคม.เพื่อไปพบผู้นำระดับสูงในจีน เป็นต้น ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการสร้างความสัมพันธ์และนำไปสู่ความไว้วางใจที่เกิดขึ้นระหว่างตัวแสดงต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องไม่เพียงช่วยสร้างความเข้าใจและลดช่องว่างความหวาดระแวงระหว่างกัน แต่ยังเป็นรากฐานที่ทำให้การเจรจาสันติภาพในระดับผู้นำดำเนินไปอย่างราบรื่นและประสบผลสำเร็จในที่สุด

2.3 เงื่อนไขการเจรจาและทางออกที่ยอมรับได้ของทุกฝ่าย

ปัจจัยที่เป็นส่วนสำคัญนอกจากความไว้วางใจที่เกิดขึ้นแล้ว เงื่อนไขการเจรจาที่ถูกนำเสนอและทางออกที่ยอมรับได้ของทุกฝ่ายยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ชักนำให้พคม.ตัดสินใจเข้าสู่การเจรจาตั้งแต่แรก ข้อมูลจากการสัมภาษณ์อดีตพคม. พบว่า เงื่อนไขของการเจรจาเป็นเหตุผลสำคัญที่นำไปสู่การเจรจาและเงื่อนไขการเจรจาที่ยอมรับได้ของทุกฝ่ายก็เป็นปัจจัยในความสำเร็จของกระบวนการเจรจา ทั้งนี้เงื่อนไขที่สำคัญของพคม.ที่ปรากฏ คือ การไม่ถูกตีตราว่ายอมแพ้หรือมอบตัวแต่เป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยในกรณีของการเจรจาระหว่างพคม.และรัฐบาลไทย ในขณะเดียวกันประเด็นเงื่อนไขคำว่ามอบตัว ยอมแพ้นี้ก็เป็นเงื่อนไขสำคัญระหว่างพคม.และรัฐบาลมาเลเซียเช่นกัน ซึ่งรัฐบาลมาเลเซียเองมีประสบการณ์การเจรจาที่ล้มเหลวในการเจรจาบาลิ่งกับพคม. ในปี พ.ศ. 2498 (ค.ศ. 1955) ที่ไม่สามารถตกลงในประเด็นเงื่อนไขและทางออกที่ยอมรับร่วมกันได้ในประเด็นยอมแพ้หรือมอบตัว

อย่างไรก็ดีในประเด็นเงื่อนไขของการเจรจานี้อาจมีทัศนคติบางส่วนจากฝ่ายความมั่นคงของไทยเห็นแตกต่างออกไป กล่าวคือ บางส่วนของเจ้าหน้าที่ฝ่ายความมั่นคงเชื่อว่าการโจมตีและกดดันจะทำให้แนวโน้มการเจรจาสำเร็จ ซึ่งขัดแย้งกับทัศนะของพคม.ที่เห็นว่า การกดดันไม่ได้ทำให้พคม.ยอมรับการเจรจาแต่เหตุผลสำคัญสำหรับการเจรจาและการเจรจาจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของการเจรจา ที่ยอมรับได้ต่างหาก การกดดัน หรือโจมตีไม่ได้ทำให้พคม.ยอมรับการเจรจาหรือจะทำให้การเจรจาประสบความสำเร็จ

2.4 สภาพทางตันทางยุทธศาสตร์ของพคม.

ปัจจัยที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นปัจจัยภายในของพคม.คือ สภาพทางตันทางยุทธศาสตร์ของพคม.ที่เกี่ยวพันกับปัญหาอายุสมาชิกของพคม.และการขาดแคลนผู้สืบทอดอุดมการณ์จากมาเลเซีย กล่าวคือ นับตั้งแต่พคม.ได้เคลื่อนย้ายกองกำลังเข้าสู่ประเทศไทยอย่างสมบูรณ์ตั้งแต่ทศวรรษ 1960 มาเลเซียได้ผ่านกระบวนการสร้างชาติ และพัฒนาประเทศโดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของมาเลเซียให้เจริญเติบโตก้าวหน้า มีการพัฒนาและตัดถนนยุทธศาสตร์บริเวณชายแดนไม่เพียงแค่เป้าประสงค์ด้านยุทธศาสตร์ความมั่นคงแต่รวมถึงการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของมาเลเซียบริเวณชายแดน ทำให้พคม.ประสบปัญหาการรับสมัครสมาชิกใหม่พคม.ซึ่งเป็นชาวมาเลเซียซึ่งมีจำนวนลดน้อยลงและไม่มีสมาชิกใหม่ชาวมาเลเซียในท้ายที่สุด ในขณะเดียวกันการสนับสนุนแนวคิดและอุดมการณ์การต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงมาเลเซียก็ได้รับการสนับสนุนน้อยลงประกอบกับเมื่อเวลาผ่านไปอายุของสมาชิกพคม.ที่ต่อสู้ร่วมอุดมการณ์กันมาก็มีอายุเพิ่มมากขึ้น บางส่วนเสียชีวิต บาดเจ็บและชรา สมาชิกชาวมาเลเซียรุ่นใหม่ก็ไม่มีเพิ่ม ปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาทางยุทธศาสตร์ที่สำคัญของพคม. ซึ่งเมื่อมีช่องทางการเจรจาที่เปิดอยู่ในขณะนั้นจึงอาจเป็นทางออก

ที่ดีในการยุติการต่อสู้ด้วยอาวุธและใช้วิธีการต่อสู้ในรูปแบบอื่นแทน (นายเอ [นามสมมุติ], การสื่อสารส่วนบุคคล, 20 ธันวาคม 2567; นายบี [นามสมมุติ], การสื่อสารส่วนบุคคล, 2 มิถุนายน 2568; ไชยยงค์ มณีรุ่งสกุล, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 กุมภาพันธ์ 2568)

ตารางที่ 1 สรุปปัจจัยความสำเร็จของกระบวนการเจรจาสันติภาพเพื่อยุติปัญหาพคม.ในประเทศไทย

ปัจจัยภายนอกประเทศ (ระหว่างประเทศ)	ปัจจัยภายในประเทศ
1. สภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่ต้องการสันติภาพและการคลี่คลายของสงครามเย็น	1. เจตจำนงและความตั้งใจของผู้กำหนดนโยบายในการใช้แนวทางการเจรจา
2. ความแตกแยกระหว่างจีนและสหภาพโซเวียตรวมทั้งเวียดนาม	2. ความสำเร็จในกระบวนการสร้างความสัมพันธ์และความไว้วางใจ
3. การเปลี่ยนแปลงนโยบายของจีนในยุคเติ้งเสี่ยวผิง	3. เงื่อนไขการเจรจาและทางออกที่ยอมรับได้ของทุกฝ่าย
4. การปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศของมาเลเซียและการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กับจีน (Quid Pro Quo)	4. สภาพทางตันทางยุทธศาสตร์ของพคม.

กล่าวโดยสรุป หากพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในกระบวนการเจรจาสันติภาพและลงนามในข้อตกลงสันติภาพหาดใหญ่เพื่อยุติปัญหาพคม.ในประเทศไทยแล้วพบว่า ปัจจัยความสำเร็จมิได้เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งโดยเฉพาะแต่เพียงลำพัง หากแต่เป็นการหลอมรวมของปัจจัยต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศและปัจจัยภายนอกประเทศซึ่งเป็นปัจจัยระดับระหว่างประเทศ

อภิปรายผลการวิจัย

ความสำคัญของการผลักดันให้เริ่มการเจรจาได้ในกรณีของพคม. นั้นพบว่า มาจากปัจจัยที่สำคัญ คือ ภาคีทั้ง 3 ฝ่าย ต่างพบทางตันหรือความเจ็บปวดที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ของความขัดแย้ง กล่าวคือ ในกรณีของไทยและมาเลเซียนั้นพบว่าการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจเพื่อให้เท่าทันกับกระแสเศรษฐกิจระดับโลกทำให้ค่าใช้จ่ายเพื่อการปราบปรามพคม.เป็นค่าใช้จ่ายที่มีต้นทุนที่สูงและจะทำให้ประเทศพลาดโอกาสการพัฒนาและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ในขณะที่พคม. เผชิญกับภาวะทางตันทางยุทธศาสตร์ รวมทั้งปัจจัยการเปลี่ยนแปลงนโยบายของจีน สิ่งเหล่านี้คือตัวแปรที่คู่ขัดแย้งทั้ง 3 รับรู้ว่าตนเองมีภาวะทางตันหรือความเจ็บปวดที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ (Mutually Hurting Stalemate-MHS) ดังที่ Zartman ได้กล่าวถึงในทฤษฎีการสุกงอม ในขณะเดียวกันตัวแปรในด้านการรับรู้ความเป็นไปได้ของทางออกผ่านทางเจรจาก็ปรากฏอย่างชัดเจน คือ พคม. มีทางออกที่มีเกียรติและยอมรับได้ในเงื่อนไขที่ยังคงรักษาเกียรติโดยเงื่อนไขการเจรจาที่ไม่ใช่การยอมแพ้ มอบตัวหรือยอมจำนน (surrender) แต่เป็นการเข้าร่วมเป็นผู้พัฒนาชาติไทย ในขณะที่รัฐบาลไทยและรัฐบาลมาเลเซียก็พบทางออกของการปลดอาวุธและสลายกองกำลังซึ่งเป็นภัยความมั่นคงจากพคม. เงื่อนไขการเจรจาและทางออกที่ยอมรับได้ของทุกฝ่ายมีลักษณะเป็นเงื่อนไขที่เป็นทางออกที่คำนึงถึงเกียรติและศักดิ์ศรี (Honorable Exit) ของพคม. ซึ่งได้ถูกกล่าวถึงในงานของ Crocker et.al. (1999) ที่ยืนยันความสำคัญของผู้กำหนดนโยบายที่ใช้เจตนาในการออกแบบเงื่อนไขการเจรจาเพื่อสร้างช่วงการสุกงอมของการเจรจา ในขณะเดียวกันความสุกงอมของการเจรจาอาจไม่ใช่สิ่งที่รัฐทำได้เพียงแต่รอให้เกิดขึ้นเอง แต่รัฐสามารถสร้างบางส่วนได้ด้วยการออกแบบนโยบายหรือเงื่อนไขดังเช่นในกรณีของไทยที่ใช้คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี 66/2523 และมีการแปลคำสั่งดังกล่าวเป็นภาษาจีนเพื่อสื่อสารกับพคม. ในขณะเดียวกันปัจจัยภายในประเทศด้านเจตจำนงทางการเมือง

ผ่านนโยบาย 66/2523 พร้อมกับปัจจัยเงื่อนไขการเจรจาและทางออกที่ยอมรับได้รวมถึงปัจจัยการทูตเชิงรุกของมาเลเซียต่างมีส่วนช่วยเร่งความสุกงอมของการเจรจา ซึ่งต่างก็เป็นส่วนหนึ่งของตัวแปรของ Zartman ที่อาจกล่าวได้ว่าสร้างจุดสุกงอมของการเจรจา (Ripe Moment)

ส่วนสำคัญที่ทำให้กรณีของพคม. เริ่มการเจรจาและนำไปสู่ความสำเร็จได้อีกประการคือ การพิจารณาพลวัตการเมืองภายใน (Internal Politics) ซึ่งเป็นสิ่งที่ Zartman กล่าวถึงและสอดคล้องกับการใช้แนวคิดการเมืองเกี่ยวพันของ Rosenau ที่พลวัตทางการเมืองทั้งในประเทศและนอกประเทศเข้ามาเกี่ยวพันกัน ในกรณีพคม.นี้พบว่าบทบาทของเติ้งเสี่ยวผิงในการเสนอข้อแนะนำให้จีนเป็งเจรจาเป็นลักษณะที่เรียกว่ามีผู้ผลักดันจากภายนอก (Patrons) ซึ่งเป็นลักษณะที่ Zartman เสนอไว้กล่าวคือ บางครั้งการเจรจาจะประสบความสำเร็จได้อาจต้องมีผู้ผลักดันจากภายนอก ซึ่งมักจะทำให้การเจรจามีความง่ายขึ้น ในขณะเดียวกันอีกปัจจัยที่เห็นได้อย่างเด่นชัดตามแนวคิดของ Zartman คือ การมีตัวแทนที่แท้จริง (Valid Spokesman) ซึ่งหมายถึงการที่มีผู้นำที่ได้รับการยอมรับและสามารถควบคุมกลุ่มของตนให้ปฏิบัติตามข้อตกลงได้ ในกรณีนี้เห็นได้ชัดทั้งในกลุ่มของพคม. ทั้งสามกลุ่ม ซึ่งหมายถึงจีนเป็ง อีเจียง และจางจงหมิง ที่ทั้งสามคนดังกล่าวต่างเป็นผู้นำที่ได้รับการยอมรับและควบคุมในกลุ่มของตนให้ปฏิบัติตามข้อตกลงได้ ในขณะที่ด้านรัฐบาลไทย คือ พลโทกิตติ รัตนฉายา (ยศในขณะนั้น) ซึ่งรับผิดชอบปัญหาพคม.และควบคุมกองกำลังผสมไทย-มาเลเซีย และในอีกด้านหนึ่งคือรองแม่ทัพภาคที่ 4 และแม่ทัพภาคที่ 4 ในเวลาต่อมา และในกรณีของมาเลเซีย คือ ตันศรี ราฮิม นัวร์ ซึ่งมีบทบาทเป็นผู้อำนวยการตำรวจสันติบาลของมาเลเซียซึ่งรับผิดชอบการก่อความไม่สงบของพคม.โดยตรง และเมื่อเปรียบเทียบเหตุการณ์ความพยายามเจรจาหลายครั้งของรัฐบาลไทยกับกลุ่มผู้เห็นต่างกลุ่มอื่นเช่น BRN ในยุคปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าปัจจัยการมีตัวแทนที่แท้จริงของ Zartman ในกรณีของพคม.ปรากฏเด่นชัดและเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่นำไปสู่การเจรจาสันติภาพได้จนสำเร็จ

ด้านปัจจัยความสำเร็จของกระบวนการเจรจาสันติภาพนั้นจะเห็นว่า ข้อค้นพบปัจจัยภายนอกโดยเฉพาะในด้านการเปลี่ยนแปลงนโยบายของจีนโดยเติ้งเสี่ยวผิง รวมถึงความแตกแยกของสหภาพโซเวียตและจีนตั้งแต่ปลายทศวรรษ 1960 เป็นต้นมาและขัดแย้งอย่างหนักในทศวรรษ 1970 และ 1980 นั้น ซึ่งเป็นกระบวนการแทรกซึม (Penetrative Process) ตามแนวคิดของ Rosenau (1969) ซึ่งสภาพแวดล้อมระหว่างประเทศที่แทรกซึมเข้ามามีส่วนเกี่ยวพันโดยตรงหรือผลักดันให้เกิดความสำเร็จของการเจรจาสันติภาพภายในประเทศ สิ่งเหล่านี้ยืนยันปัจจัยเกี่ยวพันที่เกิดขึ้น

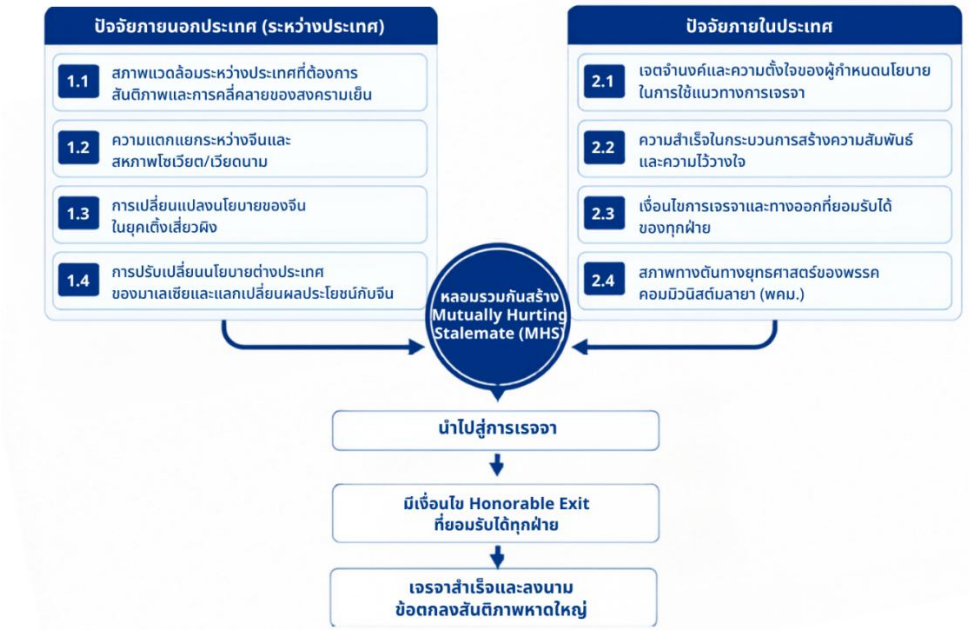
หากนำกรณีของพคม. ไปเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่ประยุกต์ทฤษฎีความสุกงอมของ Zartman กับกรณีความขัดแย้งอื่นในภูมิภาคเอเชียจะเห็นข้อแตกต่างที่น่าสนใจ Amer (2007) อธิบายทฤษฎีความสุกงอมในกรณีการยุติความขัดแย้งกัมพูชาพบว่าทฤษฎีความสุกงอมอธิบายได้ดีในระดับภายในประเทศกัมพูชา แต่ไม่สามารถอธิบายความสำเร็จของการเจรจาได้อย่างสมบูรณ์ในระดับภูมิภาคและระดับโลก (Amer, 2007) ข้อจำกัดนี้เน้นย้ำความสำคัญของการวิเคราะห์หลายระดับร่วมกันตามที่งานวิจัยนี้ใช้จริง กล่าวคือกรณีของพคม.สามารถอธิบายได้ดีเมื่อเชื่อมโยงปัจจัยทั้งสองระดับเข้าด้วยกัน โดยเฉพาะปัจจัยการเปลี่ยนนโยบายของจีนโดยเติ้งเสี่ยวผิง (ปัจจัยภายนอก) กับเจตจำนงของผู้กำหนดนโยบายไทยและการสร้างความสัมพันธ์ระดับบุคคล (ปัจจัยภายใน) ทำงานร่วมกันอย่างมีนัยสำคัญ หากขาดเสียปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งการเจรจาอาจไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของงานวิจัยนี้ที่เน้นการหลอมรวมของปัจจัยทั้งสองระดับเป็นเงื่อนไขสำคัญของความสำเร็จ นอกจากนี้เมื่อนำข้อมูลปฐมภูมิของกรณีพคม.ที่รวบรวมโดย Chin & Hack (2004) มาเทียบกับข้อค้นพบของงานวิจัยนี้จะเห็นความสอดคล้องกัน กล่าวคือบทสัมภาษณ์ของจีนเป็งเองในหนังสือดังกล่าวยืนยันว่า การเปลี่ยนนโยบายของจีนโดยเติ้งเสียวผิงเกิดขึ้นจากการหารือความสมดุลกับประโยชน์ของจีนเองมากกว่าการตัดสินใจเชิงอุดมคติเพียงอย่างเดียว ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ที่ชี้ว่า

ปัจจัยภายในที่สำคัญซึ่งคือการมีเจตจำนงทางการเมืองของผู้กำหนดนโยบายและการสร้างความสัมพันธ์หรือความไว้วางใจระดับบุคคลระหว่างผู้นำเจรจาเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการสร้างความสุกงอมของการเจรจาเช่นเดียวกับที่พบในกรณีของพคม.

เมื่อเทียบเคียงกรณีการเจรจาสันติภาพที่มีลักษณะใกล้เคียงกับพคม. พบว่า งานของ Harris (2010) ที่วิเคราะห์เงื่อนไขการยุติของขบวนการแบ่งแยกดินแดนหลายกรณีรวมทั้งกรณีมินดาเนา และอาเจะห์ ชี้ว่าจุดสุกงอมของการเจรจามักเกิดขึ้นเมื่อกลุ่มกบฏปรับเป้าหมายจากการแบ่งแยกเป็นการกำหนดใจตนเอง (Self-Determination) และรัฐบาลปรับเป้าหมายจากการปราบปรามทางทหารเป็นการควบคุมกลุ่มเคลื่อนไหว ซึ่งสอดคล้องกับกรณีของพคม.ที่เป้าหมายของการเจรจาเปลี่ยนจากการเปลี่ยนการปกครองในมาเลเซียเป็นคอมมิวนิสต์เป็นการเข้าร่วมเป็นผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยเช่นกัน สำหรับเฉพาะกรณีอาเจะห์ Schiff (2014) ซึ่งศึกษากรณีการเจรจาระหว่างรัฐบาลอินโดนีเซียกับขบวนการอาเจะห์เสรี (GAM) ด้วยกรอบ Readiness Theory ซึ่งต่อยอดมาจากทฤษฎีความสุกงอมของ Zartman พบว่า ความมุ่งมั่น (Motivation) และการมองโลกในแง่ดี (Optimism) ของทั้งสองฝ่ายต้องมีขึ้นพร้อมกันก่อนการเจรจาจะประสบความสำเร็จ (Schiff, 2014) ซึ่งคล้ายคลึงกับกรณีของพคม.ที่เจตจำนงของผู้กำหนดนโยบายไทยและการสร้างความไว้วางใจระดับบุคคลระหว่างคู่เจรจาทั้งสามฝ่ายเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสร้างความสุกงอมของการเจรจา การเปรียบเทียบกับกรณีมินดาเนาและอาเจะห์จึงชี้ให้เห็นว่ากรณีของพคม. มีลักษณะร่วมกันกับกรณีความขัดแย้งอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตรงที่การสร้างความมุ่งมั่นและความไว้วางใจของผู้นำเจรจาเป็นเงื่อนไขร่วมที่พบได้ในหลายกรณีของการเจรจายุติความขัดแย้งด้วยอาวุธในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

องค์ความรู้ใหม่

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเจรจาสันติภาพในการยุติความขัดแย้งของพคม.ในประเทศไทยซึ่งยังไม่พบว่า มีการศึกษาใดทำการศึกษา ผลของการวิจัยพบการผสมผสานของปัจจัยที่เกี่ยวข้องทั้งจากภายในประเทศและปัจจัยภายนอกประเทศหรือระหว่างประเทศการจะทำให้การเจรจาสันติภาพใด ๆ บังเกิดและบรรลุผลได้จำต้องมีสิ่งที่เรียกว่าจุดสุกงอมของการเจรจาซึ่งเป็นการเผชิญกับปัญหาความสูญเสียหรือทางตันร่วมกันของคู่กรณีอีกทั้งต้องประกอบด้วยปัจจัยที่สำคัญ คือการเห็นทางออกร่วมกันและต้องเป็นทางออกหรือเงื่อนไขที่ยอมรับได้ของคู่กรณีในกรณีการศึกษานี้ย่อมเกี่ยวข้องกับทางออกที่มีเกียรติที่ยอมรับได้ของภาคีในกรณีพคม. คือ 3 ฝ่าย พคม. รัฐบาลไทย และรัฐบาลมาเลเซีย และในการเจรจาสันติภาพจุดสุกงอมอาจไม่เพียงบังเอิญเกิดขึ้นแต่มาจากความพยายามผลักดันและสรรค์สร้างของภาคีต่าง ๆ ให้เกิดจุดสุกงอมขึ้น ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบปัจจัยความสำเร็จในการเจรจายุติปัญหาพคม.

จากภาพที่ 1 พบว่าไม่ใช่แค่เพียงปัจจัยภายในประเทศเท่านั้นที่ผลักดันให้เกิดการเจรจาแต่ปัจจัยระหว่างประเทศก็เช่นเดียวกันที่เป็นพลังผลักดันที่สำคัญ เมื่อปัจจัยทั้งสองมาหลอมรวมกันก่อให้เกิดภาวะที่เป็นจุดเจ็บปวดร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่การเริ่มต้นเจรจาในขณะเดียวกันแม้มีการพูดถึงเงื่อนไขการเจรจาร่วมกัน แต่หากเงื่อนไขการเจรจาไม่เป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายและไม่มีเกียรติก็อาจทำให้การเจรจาไม่ประสบผลสำเร็จ ดังนั้นเมื่อการเจรจาเกิดขึ้นแล้วเงื่อนไขที่ยอมรับได้ของทุกฝ่ายจึงเป็นรอยต่อสำคัญที่ทำให้เกิดการบรรลุผลสำเร็จของการเจรจาและนำไปสู่การลงนามในข้อตกลงสันติภาพหาดใหญ่ในท้ายที่สุด

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ผู้กำหนดนโยบายที่ต้องการยุติปัญหาการต่อสู้ด้วยอาวุธควรมีเจตจำนงที่แน่วแน่ในการใช้แนวทางการเจรจา แม้ต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนานและเผชิญอุปสรรคระหว่างทาง

2. รัฐควรมีความต่อเนื่องด้านนโยบายการเจรจาแม้ผู้นำหรือผู้กำหนดนโยบายจะมีการเปลี่ยนแปลง แต่ต้องรักษาความต่อเนื่องของนโยบายในการแก้ปัญหาด้วยการเจรจา ไม่ให้ขาดหายหรือเปลี่ยนแปลงตามการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

3. การสร้างเงื่อนไขการเจรจาที่ยอมรับร่วมกันของทุกฝ่ายมีความจำเป็นและเป็นพื้นฐานที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการเจรจา

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. การศึกษาเชิงเปรียบเทียบปัจจัยความสำเร็จของการเจรจาสันติภาพในกรณีการต่อสู้ด้วยอาวุธกลุ่มอื่น ๆ ในภูมิภาคจะช่วยทดสอบตัวแปรในทฤษฎีที่เกี่ยวข้องของกรอบแนวคิดที่อาจเป็นแนวทางในการเจรจาสันติภาพในอนาคต

2. การศึกษาเจาะลึกการเจรจาสันติภาพระหว่างรัฐบาลมาเลเซียและพคม.ยังคงมีช่องว่างการวิจัยที่สามารถกระทำได้ทั้งในด้านกระบวนการและการปรับตัวของพคม.ในมาเลเซีย

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัยเรื่อง พรรคคอมมิวนิสต์มลายากับเส้นทางสู่สันติภาพในประเทศไทย ซึ่งได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัยวิทยาเขตปัตตานี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ประจำปีงบประมาณ 2567 สัญญาเลขที่ POL6703051S ขอบคุณแหล่งทุนและต้นสังกัดของนักวิจัยอีกทั้งขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลและผู้ช่วยเหลือทุกท่านตลอดการวิจัยนี้

เอกสารอ้างอิง

เฉิน เฉิน. (2531). ทำไมการปฏิวัติมลายาประสบความล้มเหลว (อา หสุย, ผู้แปล). [เอกสารอัดสำเนา].

ประทุมพร วัชรเสถียร. (2553). โลกร่วมสมัย 2: คำตอบที่คนรุ่นใหม่ใคร่รู้. กรุงเทพฯ: ปาเจรา.

วรศักดิ์ มหัทธโนบล. (2564). ครองแผ่นดินจีน: พรรค ผู้นำ อำนาจรัฐ (พิมพ์ครั้งที่ 2, ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ (บ.ก.). (2557). ประวัติศาสตร์คู่ขนาน: เรื่องเล่าเลขาธิการพรรคคอมมิวนิสต์มลายา (ธันว์รวี, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: พี.เพรส.

Amer, R. (2007). Resolution of the Cambodian conflict: Assessing the explanatory value of Zartman's ‘ripeness theory’. Journal of Peace Research, 44(6), 729–742.

Australian Foreign Affairs Record. (1978, November). Visit to Malaysia by Deng Xiaoping. Australian Foreign Affairs Record, 49(11), 545–546.

Chin, C. C. & Hack, K. (Eds.). (2004). Dialogues with Chin Peng: New light on the Malayan Communist Party. Singapore: Singapore University Press.

Crocker, C. A. et al. (Eds.). (1999). Herding cats: Multiparty mediation in a complex world. Washington, DC: United States Institute of Peace Press.

Harris, A. W. (2010). Coming to terms with separatist insurgencies. Negotiation Journal, 26(3), 327–356.

National Archive of Malaysia. (n.d.). 36 tahun hubungan diplomatik Malaysia China.

Nibhatsukit, W. (2025). A paradigm shift in policy-making: The evolution of Thailand’s anti-communism strategy through Prime Minister’s Office Order No. 66/2523. Journal of Arts and Thai Studies, 47(1), E4312, 1–13.

Rosenau, J. N. (Ed.). (1969). Linkage politics: Essays on the convergence of national and international systems. New York, NY: Free Press.

Saravanamuttu, J. (2010). Malaysia’s foreign policy, the first fifty years: Alignment, neutralism, Islamism. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.

Schiff, A. (2014). Reaching a mutual agreement: Readiness theory and coalition building in the Aceh peace process. Negotiation and Conflict Management Research, 7(1), 57–82.

Yahuda, M. (1996). The international politics of the Asia-Pacific, 1945–1995. London: Routledge.

Zartman, I. W. (2000). Ripeness: The hurting stalemate and beyond. In National Research Council (Ed.), International conflict resolution after the Cold War (pp. 225–250). Washington, DC: National Academies Press.

บทความวิจัย

พุทธบูรณาการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย

BUDDHIST INTEGRATION PROMOTES THE EFFICIENCY OF PROFESSIONAL SPORTS MANAGEMENT OF THE SPORTS AUTHORITY OF THAILAND

ณัฐพล อันตรเสน*, พิเชฐ ทั่งโต, วัชรินทร์ ชาญศิลป์
Nattapon Antarasena*, Phichet Thangto, Vatcharin Chansilp
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
*Corresponding Author E-mail: poppynatty@gmail.com
Received May 24, 2026; Revised June 18, 2026; Accepted July 7, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพ 2. ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพ และ 3. นำเสนอพุทธบูรณาการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย ดำเนินการวิจัยแบบผสานวิธี โดยการวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 307 คน ใช้แบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.866 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบขั้นตอน การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูปหรือคน โดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา และการสนทนากลุ่มเฉพาะจำนวน 10 รูปหรือคน เพื่อยืนยันองค์ความรู้หลังจากการสังเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า 1. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.80, S.D.= 0.42) เรียงลำดับได้ดังนี้ การยกระดับมาตรฐานและความเป็นมืออาชีพของนักกีฬาและบุคลากรกีฬาอาชีพ การยกระดับองค์กรกีฬาอาชีพสู่ความยั่งยืนมีธรรมาภิบาลและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม กีฬาอาชีพสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว และการพัฒนาระบบนิเวศดิจิทัลสำหรับกีฬาอาชีพ 2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพ พบว่า 1. กระบวนการบริหารจัดการส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพ 5 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 คือ การบริหารงบประมาณ การจัดองค์กร การวางแผน การประสานงาน และการจัดการบุคลากร 2. หลักอิทธิบาท 4 ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 ประกอบด้วย วิริยะ สู้งาน ฉันทะ รักงาน จิตตะ ใส่ใจงาน วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา และ 3. พุทธบูรณาการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย พบว่า การกีฬาแห่งประเทศไทยนำหลักอิทธิบาท 4 เข้ามาบูรณาการทำให้เกิดประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพประสบความสำเร็จ นอกจากนั้นยังบูรณาการกับทฤษฎีกระบวนการบริหารจัดการอีกด้วย

คำสำคัญ: พุทธบูรณาการ, ประสิทธิภาพ, การบริหารจัดการกีฬาอาชีพ

Abstract

This research article aimed to: 1. study the efficiency of professional sports management; 2. examine the factors affecting the efficiency of professional sports management; and 3. propose a Buddhist-integrated approach to promoting the efficiency of professional sports management of the Sports Authority of Thailand. This study employed a mixed-methods research design. For the quantitative research, data were collected from a sample of 307 respondents using a questionnaire with an overall reliability coefficient of 0.866. Data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and stepwise multiple regression analysis. For the qualitative research, in-depth interviews were conducted with 18 key informants, and the data were analyzed using descriptive content analysis. In addition, a focus group discussion was conducted with 10 participants to validate the knowledge synthesized from the findings.

The findings revealed that 1. The overall efficiency of professional sports management was at a high level ($\overline{X}$ = 3.80, S.D. = 0.42). The aspects, ranked from highest to lowest, were enhancing the standards and professionalism of professional athletes and sports personnel; strengthening professional sports organizations toward sustainability, good governance, and environmental responsibility; promoting professional sports as a means of generating economic and tourism value; and developing a digital ecosystem for professional sports. 2. Regarding the factors affecting the efficiency of professional sports management, 1. five management process factors significantly affected professional sports management efficiency at the 0.01 level: budgeting, organizing, planning, coordinating, and staffing; and 2. the Iddhipada 4 principles significantly affected professional sports management efficiency at the 0.01 and 0.05 levels, comprising Viriya (perseverance in work), Chanda (enthusiasm for work), Citta (attentiveness to work), and Vimamsa (working with wisdom); and 3. The Buddhist-integrated approach to promoting the efficiency of professional sports management of the Sports Authority of Thailand involved integrating the Iddhipada 4 principles into professional sports management, thereby contributing to successful and efficient operations. These Buddhist principles were also integrated with management process theory to strengthen the overall efficiency of professional sports management.

Keywords: Buddhist Integration, Efficiency, Professional Sports Management

บทนำ

การบริหารจัดการด้านการกีฬาในประเทศไทยอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของการกีฬาแห่งประเทศไทย (กกท.) ซึ่งจัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติการกีฬาแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2528 เพื่อแทนที่องค์การส่งเสริมกีฬาแห่งประเทศไทย และยกระดับการบริหารงานให้สอดคล้องกับการขยายตัวของการกีฬาในประเทศ ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 ได้มีการจัดตั้งกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ส่งผลให้ กกท. โอนสังกัดมาอยู่ภายใต้กระทรวงดังกล่าว โดยมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนากีฬาในทุกระดับ ทั้งกีฬาเพื่อความเป็นเลิศ กีฬาอาชีพ และการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนากีฬาให้มีความก้าวหน้าอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสะท้อน

ผ่านความสำเร็จของนักกีฬาทีมชาติไทยในเวทีนานาชาติ รวมถึงการพัฒนาอุตสาหกรรมกีฬาเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของประเทศ (การกีฬาแห่งประเทศไทย, 2567) อุตสาหกรรมกีฬาในประเทศไทยมีการเติบโตอย่างต่อเนื่อง โดยมีมูลค่ามากกว่า 200,000 ล้านบาท และมีอัตราการเติบโตเฉลี่ยประมาณ 4–5% ต่อปี อีกทั้งมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจจากกีฬาและนันทนาการในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีอัตราการเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 1.95 ในช่วงปี พ.ศ. 2558–2563 นอกจากนี้ ในช่วงปี พ.ศ. 2553–2558 อุตสาหกรรมกีฬามีอัตราการเติบโตเฉลี่ยร้อยละ 5.6 ซึ่งสูงกว่าการเติบโตของ GDP ที่เฉลี่ยประมาณร้อยละ 2.8 แสดงให้เห็นว่าอุตสาหกรรมกีฬามีการเติบโตสูงกว่าภาพรวมเศรษฐกิจของประเทศ อีกทั้งกิจกรรมกีฬาที่จัดโดย กกท. สามารถสร้างเม็ดเงินหมุนเวียนในระบบเศรษฐกิจได้อย่างมีนัยสำคัญ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (สำนักคณะกรรมการกีฬาอาชีพ การกีฬาแห่งประเทศไทย, 2567)

อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการกีฬาอาชีพยังคงมีข้อจำกัดหลายประการ ได้แก่ การขาดโครงสร้างพื้นฐานที่ได้มาตรฐาน การบริหารงานที่ซับซ้อนและล่าช้า ระบบส่งเสริมกีฬาอาชีพที่ยังไม่เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม ปัญหาด้านกฎระเบียบและธรรมาภิบาล การพึ่งพางบประมาณภาครัฐ ขาดการบูรณาการเชิงธุรกิจและข้อมูลวิจัยที่เป็นระบบ ตลอดจนข้อจำกัดด้านบุคลากร เช่น จำนวนผู้ฝึกสอนและผู้ตัดสินที่มีคุณภาพยังไม่เพียงพอ นักกีฬาขาดทักษะภาษาอังกฤษ และระบบพัฒนานักกีฬายังไม่สามารถรองรับการเข้าสู่ระดับอาชีพได้อย่างเพียงพอ (สำนักคณะกรรมการกีฬาอาชีพ การกีฬาแห่งประเทศไทย, 2567) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพ แนวคิดที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ คือ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ 1. ฉันทะ ความพอใจและความรักในงาน 2. วิริยะ ความเพียรพยายาม 3. จิตตะ ความเอาใจใส่และมุ่งมั่นในงาน และ 4. วิมังสา การใช้ปัญญาพิจารณาและปรับปรุงการทำงาน ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวสามารถเสริมสร้างประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ และสนับสนุนการขับเคลื่อนนโยบายภาครัฐให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546)

จากความสำคัญดังกล่าว จึงนำไปสู่การศึกษาวิจัยเรื่อง พุทธบูรณาการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย โดยมุ่งเน้นการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับแนวคิดการบริหารสมัยใหม่ เพื่อศึกษาอิทธิพลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพ ผลการศึกษาคาดว่าจะก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนากีฬาอาชีพของประเทศไทย และเป็นแนวทางสำหรับการพัฒนาในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย
3. เพื่อนำเสนอพุทธบูรณาการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดให้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ซึ่งประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อสนับสนุนและยืนยันผลการศึกษาที่ได้จากการวิจัยเชิงปริมาณ ทั้งนี้ มุ่งเน้นการวิเคราะห์ข้อมูล

เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ภายใต้แบบแผนการวิจัยแบบกลุ่มเดียวเพื่อศึกษาสภาวการณ์ โดยไม่มีการทดลอง (Non-experimental Design)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ บุคลากรของการกีฬาแห่งประเทศไทย จำนวน 1,307 คน (การกีฬาแห่งประเทศไทย, 2564)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง คำนวณตามสูตรของ Yamane (1973) ได้จำนวนทั้งสิ้น 307 ตัวอย่าง

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีจำนวนรวม 18 รูปหรือคน โดยประกอบด้วย กลุ่มผู้บริหารของการกีฬาแห่งประเทศไทยจำนวน 2 คน กลุ่มฝ่ายปฏิบัติการของการกีฬาแห่งประเทศไทย จำนวน 2 คน กลุ่มผู้บริหารสมาคมกีฬาอาชีพแห่งประเทศไทย จำนวน 3 คน ผู้บริหารสโมสรกีฬาอาชีพ จำนวน 3 คน นักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านรัฐประศาสนศาสตร์ 3 คน และนักวิชาการหรือผู้ปฏิบัติงานด้านพระพุทธศาสนาอีก 3 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้การวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย 1. แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคล 2. แบบสอบถามเกี่ยวกับปัจจัยบริหารภายในองค์กร 3. แบบสอบถามเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4 และ 4. แบบสอบถามเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย ผลการทดสอบคำนวณหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ตามวิธีของครอนบาค (Cronbach) โดยใช้สัมประสิทธิ์แอลฟา (α-coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.866 และแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างตามวัตถุประสงค์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการเก็บข้อมูลจากบุคลากรของการกีฬาแห่งประเทศไทย จำนวน 307 ตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มแบบอย่างง่าย ด้วยการจับสลากเลือกตัวอย่างจนได้ครบตามจำนวนที่กำหนด

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา ควบคู่กับการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน โดยอาศัยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ สำหรับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกนำมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา เพื่อใช้ยืนยันผลการวิจัยเชิงปริมาณจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญอีกครั้ง

ผลการวิจัย

1. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย พบผลการศึกษาดังนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการปฏิบัติเกี่ยวกับประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพในภาพรวม

	ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพ	ระดับการปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.	ด้านการยกระดับมาตรฐานและความเป็นมืออาชีพของนักกีฬาและบุคลากรกีฬาอาชีพ	3.88	0.51	มาก
2.	ด้านการพัฒนาระบบนิเวศดิจิทัลสำหรับกีฬาอาชีพ	3.69	0.59	มาก
3.	ด้านกีฬาอาชีพสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว	3.80	0.56	มาก
4.	ด้านการยกระดับองค์กรกีฬาอาชีพสู่ความยั่งยืนมี ธรรมาภิบาลและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม	3.85	0.52	มาก
	ภาพรวม	**3.80**	**0.42**	**มาก**

จากตารางที่ 1 พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.80, S.D.= 0.42) และเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยได้ดังนี้ ด้านการยกระดับมาตรฐานและความเป็นมืออาชีพของนักกีฬาและบุคลากรกีฬาอาชีพ ($\overline{X}$ = 3.88) รองลงมาคือ ด้านการยกระดับองค์กรกีฬาอาชีพสู่ความยั่งยืนมีธรรมาภิบาลและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ($\overline{X}$ = 3.85) ด้านกีฬาอาชีพสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว ($\overline{X}$ = 3.80) และด้านการพัฒนาระบบนิเวศดิจิทัลสำหรับกีฬาอาชีพ ($\overline{X}$ = 3.69) ตามลำดับ

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย พบผลการศึกษาดังนี้

2.1 สมมติฐานที่ 1 กระบวนการบริหารจัดการ ประกอบด้วย ด้านการวางแผน ด้านการจัดองค์กร ด้านการจัดการบุคลากร ด้านการอำนวยการ ด้านการประสานงาน ด้านการรายงาน ด้านการบริหารงบประมาณ อย่างน้อย 1 ด้านที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย

ตารางที่ 2 กระบวนการบริหารจัดการส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย

กระบวนการบริหารจัดการ	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	1.130	.155		7.297**	.000
ด้านการบริหารงบประมาณ (X1_7)	.196	.034	.260	5.752**	.000
ด้านการจัดองค์กร (X1_2)	.195	.043	.253	4.560**	.000
ด้านการวางแผน (X1_1)	.162	.043	.214	3.745**	.000
ด้านการประสานงาน (X1_5)	.142	.045	.184	3.333**	.001
ด้านการจัดการบุคลากร (X1_3)	.134	.045	.175	2.968**	.003

Multiple R = .711[d], R^2=.505, Adjusted R^2 = .499, Std. Error = .300, F= 97.420, Sig=.000
**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากตารางที่ 2 พบว่า กระบวนการบริหารจัดการส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย 5 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และสามารถจัดลำดับตามสมการได้ดังต่อไปนี้ ด้านการบริหารงบประมาณ (X1_7) ด้านการจัดองค์กร (X1_2) ด้านการวางแผน (X1_1) ด้านการประสานงาน (X1_5) ด้านการจัดการบุคลากร (X1_3) สำหรับตัวแปรที่ไม่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย จำนวน 2 ตัวแปร ประกอบด้วย ด้านการอำนวยการ ด้านการรายงาน ผลการวิเคราะห์มีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adj. R^2) เท่ากับ .499 และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการตัดสินใจ (Std. Error) เท่ากับ .300 แสดงว่า กระบวนการบริหารจัดการสามารถร่วมกันทำนายประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย ได้ร้อยละ 49.9 ซึ่งสามารถเขียนในรูปของสมการได้ดังนี้

$$\hat{y} = 1.130 + .196(X1_7) + .195(X1_2) + .162(X1_1) + .142(X1_5) + .134(X1_3)$$
$$Z_y = .260Z_{(X1_7)} + .253Z_{(X1_2)} + .214Z_{(X1_1)} + .184Z_{(X1_5)} + .175Z_{(X1_3)}$$

2.2 สมมติฐานที่ 2 หลักอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ รักงาน วิริยะ สู้งาน จิตตะ ใส่ใจงาน วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา อย่างน้อย 1 ด้านที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 หลักอิทธิบาท 4 ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย

หลักอิทธิบาท 4	B	Std. Error	Beta	t	Sig.
ค่าคงที่ (Constant)	2.242	.179		12.549**	.000
วิริยะ สู้งาน (Dham2)	.205	.042	.290	4.850**	.000
ฉันทะ รักงาน (Dham1)	.128	.046	.168	2.746**	.006
วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา (Dham4)	.084	.030	.119	2.140*	.033
จิตตะ ใส่ใจงาน (Dham3)	.076	.030	.133	2.038*	.042

Multiple R= .460^{c}, R^2= .212, Adjusted R^2 = .204, Std. Error = .379, F= 38.015, Sig=.000
**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01, *มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 3 พบว่า หลักอิทธิบาท 4 ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย ทั้ง 4 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 และสามารถจัดลำดับตามสมการได้ดังต่อไปนี้ วิริยะ สู้งาน (Dham2) ฉันทะ รักงาน (Dham1) วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา (Dham4) จิตตะ ใส่ใจงาน (Dham3) ผลการวิเคราะห์มีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adj. R^2) เท่ากับ .204 และค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานในการตัดสินใจ (Std. Error) เท่ากับ .379 แสดงว่า หลักอิทธิบาท 4 สามารถร่วมกันทำนายประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย ได้ร้อยละ 20.2 ซึ่งสามารถเขียนในรูปของสมการได้ดังนี้

$$\hat{y} = 2.242 + .205(\text{Dham2}) + .128(\text{Dham1}) + .084(\text{Dham4}) + .076(\text{Dham3})$$

$$Z_y = .290Z_{(\text{Dham2})} + .168Z_{(\text{Dham1})} + .119Z_{(\text{Dham4})} + .133Z_{(\text{Dham3})}$$

3. การบูรณาการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย ประกอบด้วย 1. ด้านการยกระดับมาตรฐานและความเป็นมืออาชีพของนักกีฬาและบุคลากรกีฬาอาชีพ ยกระดับมาตรฐานนักกีฬาและบุคลากรผ่านองค์ความรู้ นโยบาย และระบบสนับสนุนที่มีคุณภาพ 2. ด้านการพัฒนาระบบนิเวศดิจิทัลสำหรับกีฬาอาชีพ พัฒนาระบบนิเวศดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม เทคโนโลยี และฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงอย่างมีประสิทธิภาพ 3. ด้านกีฬาอาชีพสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านอุตสาหกรรมกีฬาและการแข่งขันระดับต่าง ๆ 4. ด้านการยกระดับองค์กรกีฬาอาชีพสู่ความยั่งยืน มีธรรมาภิบาลและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม : ยกระดับองค์กรกีฬาให้มีธรรมาภิบาล โปร่งใส ยั่งยืนและคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม โดยบูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งได้แก่ หลักอิทธิบาท 4 เข้ามาปฏิบัติเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย ให้มีประสบความสำเร็จและยั่งยืน ประกอบด้วย 1. ฉันทะ การมีใจรัก การปฏิบัติงานด้วยความรัก ความมุ่งมั่น และความผูกพันต่อการพัฒนากีฬา 2. วิริยะ การมีใจสู้ ความเพียรพยายาม อดทน และมุ่งมั่นพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง 3. จิตตะ การใส่ใจ ความใส่ใจ ทุ่มเท และยึดมั่นในคุณภาพและเป้าหมายการดำเนินงาน และ 4. วิมังสา ทำด้วยปัญญา การวิเคราะห์ ประเมินผล และพัฒนางานด้วยข้อมูลและนวัตกรรม นอกจากนั้นยังนำหลักกระบวนการบริหารจัดการ มาเป็นพื้นฐานในการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย เป็นการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับหลักสมัยใหม่ ประกอบด้วย 1. ด้านการวางแผน กำหนดยุทธศาสตร์ เป้าหมาย และแผนพัฒนาอย่างเป็นระบบโดยใช้ข้อมูลสนับสนุน

2. ด้านการจัดองค์กร จัดโครงสร้างและบทบาทหน้าที่ให้สอดคล้องกับนโยบายและยุทธศาสตร์กีฬา 3. ด้านการจัดการบุคลากร บริหาร พัฒนา และรักษาบุคลากรและนักกีฬาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง 4. ด้านการอำนวยการ ขับเคลื่อนองค์กรด้วยภาวะผู้นำและการบูรณาการความร่วมมือทุกภาคส่วน 5. ด้านการประสานงาน เชื่อมโยงเครือข่าย ลดความขัดแย้ง และสร้างความร่วมมือในการดำเนินงาน 6. ด้านการรายงาน รายงานและสื่อสารข้อมูลอย่างเป็นระบบ โปร่งใส และใช้เพื่อการพัฒนา และ 7. ด้านการบริหารงบประมาณ วางแผนและใช้จ่ายงบประมาณอย่างคุ้มค่า โปร่งใส และมีธรรมาภิบาล

อภิปรายผลการวิจัย

1. ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.80, S.D.= 0.42) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยดังนี้ ด้านการยกระดับมาตรฐานและความเป็นมืออาชีพของนักกีฬาและบุคลากรกีฬาอาชีพ รองลงมาคือ ด้านการยกระดับองค์กรกีฬาอาชีพสู่ความยั่งยืนมีธรรมาภิบาลและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ด้านกีฬาอาชีพสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว และด้านการพัฒนาระบบนิเวศดิจิทัลสำหรับกีฬาอาชีพ ตามลำดับ ให้ผลสอดรับกับผลการศึกษาของธงชัย คล้ายแสง (2562) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงกีฬาโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมของจังหวัดบุรีรัมย์ ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงกีฬาโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมของจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงกีฬา ครอบคลุมการยกระดับคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกให้ได้มาตรฐาน การพัฒนาศักยภาพบุคลากรด้านการท่องเที่ยว ตลอดจนการบริหารจัดการให้เกิดความสมดุลและยั่งยืน รวมถึงการประสานความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวภายในพื้นที่จังหวัดอย่างเป็นระบบ ขณะเดียวกัน ยังมีปัจจัยภายนอกที่มีบทบาทในการกระตุ้นการเติบโต ได้แก่ แนวโน้มการท่องเที่ยวในอนาคต เช่น การขยายตัวของชนชั้นกลางและระดับรายได้ที่สูงขึ้น การเพิ่มขึ้นของสายการบินต้นทุนต่ำ การเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุที่มีกำลังใช้จ่ายด้านการท่องเที่ยวมากขึ้น การนำเทคโนโลยีมาใช้ระหว่างการเดินทาง และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับประสบการณ์มากกว่ารูปแบบเดิม

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

2.1 กระบวนการบริหารจัดการส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย 5 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยเรียงลำดับตามสมการดังนี้ คือ ด้านการบริหารงบประมาณ ด้านการจัดองค์กร ด้านการวางแผน ด้านการประสานงาน และด้านการจัดการบุคลากร สำหรับตัวแปรที่ไม่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย จำนวน 2 ตัวแปร ประกอบด้วย ด้านการอำนวยการ ด้านการรายงาน ผลการวิเคราะห์มีค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแล้ว (Adjusted R^2) เท่ากับ .499 แสดงว่า กระบวนการบริหารจัดการสามารถร่วมกันทำนายประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย ได้ร้อยละ 49.9 ให้ผลสอดรับกับผลการศึกษาของทวีทรัพย์ เขยผักแว่น (2555) ได้ศึกษาเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการกีฬาฟุตซอลอาชีพในประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า 1. ประเทศไทยมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนากีฬาฟุตซอลให้เป็นกีฬาอาชีพ 2. รูปแบบการบริหารจัดการกีฬาฟุตซอลอาชีพในประเทศไทย ประกอบด้วยโครงสร้างของรูปแบบ 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการบริหารจัดการสโมสร 2. ด้านงบประมาณ 3. ด้านการตลาด สิทธิประโยชน์ ประชาสัมพันธ์และแฟนคลับ และ 4. ด้านการพัฒนานักกีฬาฟุตซอล 3. การประเมินรูปแบบการบริหารจัดการกีฬาฟุตซอลอาชีพในประเทศไทย มีความเป็นได้ในระดับมากในการนำไปใช้จริง

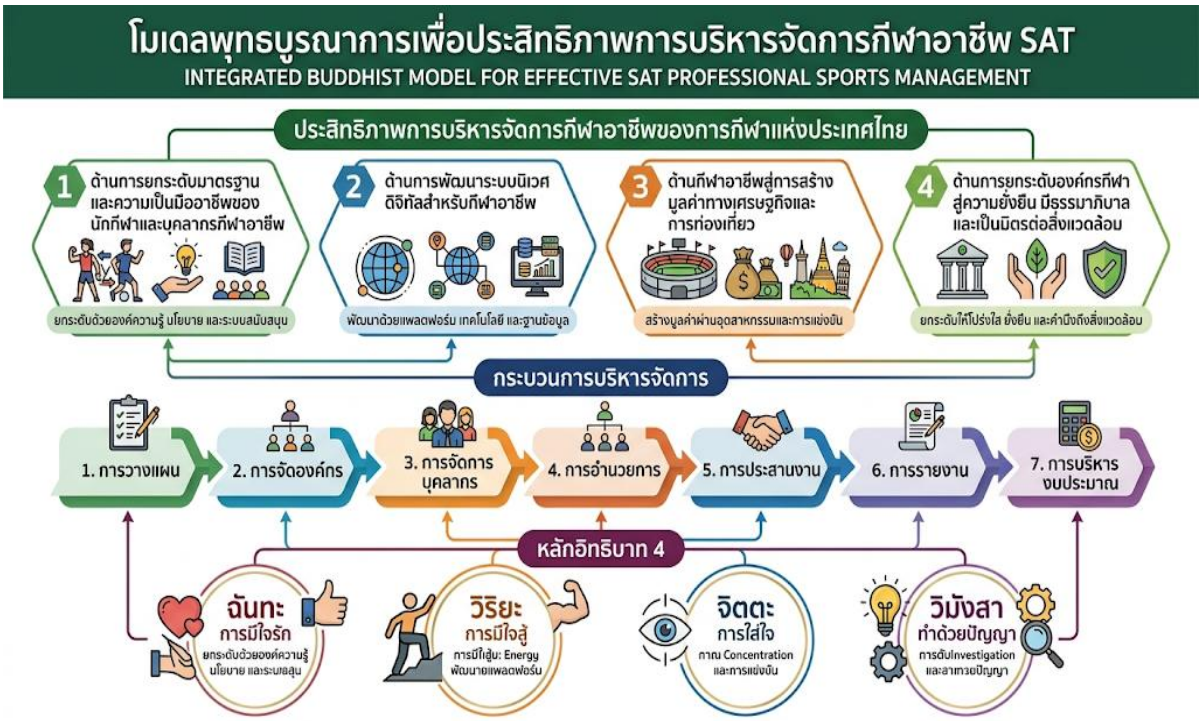
2.2 หลักอิทธิบาท 4 ส่งผลต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย ทั้ง 4 ด้าน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และ 0.05 โดยเรียงลำดับตามสมการดังนี้ คือ วิริยะ สู้งาน ฉันทะ รักงาน จิตตะ ใส่ใจงาน วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา จากผลการวิเคราะห์พบว่าค่าสัมประสิทธิ์การตัดสินใจที่ปรับแก้แล้ว (Adjusted R^2) มีค่าเท่ากับ .204 สะท้อนให้เห็นว่า หลักอิทธิบาท 4 สามารถใช้ร่วมกันในการพยากรณ์ประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทยได้คิดเป็นร้อยละ 20.2 ให้ผลสอดรับกับผลการศึกษาของเจริญชัย กุลวัฒนาพร (2563) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการคุณภาพด้านสิ่งแวดล้อมโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ โดยพิจารณาตามระดับอิทธิพล ได้แก่ วิมังสา (การใช้ปัญญาในการวิเคราะห์และปรับปรุงงาน) ฉันทะ (ความพึงพอใจและรักในงาน) วิริยะ (ความเพียรพยายามในการปฏิบัติงาน) และจิตตะ (ความเอาใจใส่และมุ่งมั่น) มีบทบาทสำคัญต่อการยกระดับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรปราการ โดยสะท้อนผ่านการดำเนินงานด้านต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมการจัดการขยะและแปรรูปเป็นพลังงาน การเฝ้าระวังคุณภาพอากาศในพื้นที่เสี่ยง การติดตาม ฟื้นฟูแหล่งน้ำสำคัญ และการปรับปรุงมาตรการป้องกันการกัดเซาะชายฝั่งควบคู่กับระบบเฝ้าระวัง นอกจากนี้ การพัฒนาประสิทธิภาพการบริหารยังต้องอาศัยองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ การปรับปรุงโครงสร้างองค์กร การพัฒนากระบวนการทำงาน และการนำเทคโนโลยีมาสนับสนุนการดำเนินงาน

3. พุทธบูรณาการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย พบว่า การกีฬาแห่งประเทศไทยนำหลักอิทธิบาท 4 เข้ามาบูรณาการเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทยให้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย ฉันทะ การมีใจรักการปฏิบัติงานด้วยความรัก ความมุ่งมั่น และความผูกพันต่อการพัฒนากีฬา วิริยะ การมีใจสู้ ความเพียรพยายาม อดทน และมุ่งมั่นพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง จิตตะ การใส่ใจ ความใส่ใจ ทุ่มเท และยึดมั่นในคุณภาพและเป้าหมายการดำเนินงาน วิมังสา ทำด้วยปัญญา การวิเคราะห์ ประเมินผล และพัฒนางานด้วยข้อมูลและนวัตกรรม นอกจากนั้นยังบูรณาการกับทฤษฎีกระบวนการบริหารจัดการ เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย ประกอบด้วย 1. ด้านการยกระดับมาตรฐานและความเป็นมืออาชีพของนักกีฬาและบุคลากรกีฬาอาชีพ ยกระดับมาตรฐานนักกีฬาและบุคลากรผ่านองค์ความรู้ นโยบาย และระบบสนับสนุนที่มีคุณภาพ 2. ด้านการพัฒนาระบบนิเวศดิจิทัลสำหรับกีฬาอาชีพ พัฒนาระบบนิเวศดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม เทคโนโลยี และฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงอย่างมีประสิทธิภาพ 3. ด้านกีฬาอาชีพสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านอุตสาหกรรมกีฬาและการแข่งขันระดับต่าง ๆ 4. ด้านการยกระดับองค์กรกีฬาอาชีพสู่ความยั่งยืน มีธรรมาภิบาลและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ยกระดับองค์กรกีฬาให้มีธรรมาภิบาล โปร่งใส ยั่งยืน และคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม ให้ผลสอดรับกับผลการศึกษาของณัฐพร มูลมาตย์ (2566) ได้ศึกษาเรื่อง การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนากีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนากีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย มุ่งเน้น 4 ด้านหลัก ได้แก่ การพัฒนานักกีฬาและบุคลากรสู่มาตรฐานสากล การยกระดับการแข่งขันกีฬาอาชีพ การกำกับกฎระเบียบให้สอดคล้องกฎหมายและหลักธรรมาภิบาล และการเสริมสร้างการบริหารองค์กรกีฬาให้มีมาตรฐานและเติบโตอย่างยั่งยืนผ่านความร่วมมือทุกภาคส่วน แนวทางดังกล่าวบูรณาการกับหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ (รักในงานกีฬา) วิริยะ (ความมุ่งมั่นเพียรพยายาม) จิตตะ (ใส่ใจและติดตามงานอย่างต่อเนื่อง) และวิมังสา (วิเคราะห์และปรับปรุงให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง) ควบคู่กับกระบวนการบริหาร 7 ประการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การบริหาร

บุคลากร การอำนวยการ การประสานงาน การรายงาน และการจัดการงบประมาณ ซึ่งเป็นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนากีฬาอาชีพให้บรรลุผลสำเร็จ

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้เกี่ยวกับพุทธบูรณาการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย ได้ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 1 โมเดลพุทธบูรณาการประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพ SAT

จากภาพข้างต้น สามารถสรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์งานวิจัยได้ดังต่อไปนี้

พุทธบูรณาการส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย พบว่า การกีฬาแห่งประเทศไทยนำหลักอิทธิบาท 4 เข้ามาบูรณาการเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทยให้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย ฉันทะ การมีใจรัก การปฏิบัติงานด้วยความรัก ความมุ่งมั่น และความผูกพันต่อการพัฒนากีฬา วิริยะ การมีใจสู้ ความเพียรพยายาม อดทน และมุ่งมั่นพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง จิตตะ การใส่ใจ ความใส่ใจ ทุ่มเท และยึดมั่นในคุณภาพและเป้าหมายการดำเนินงาน วิมังสา ทำด้วยปัญญา การวิเคราะห์ ประเมินผล และพัฒนางานด้วยข้อมูลและนวัตกรรม นอกจากนั้นยังบูรณาการกับทฤษฎีกระบวนการบริหารจัดการ เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย ประกอบด้วย 1. ด้านการยกระดับมาตรฐานและความเป็นมืออาชีพของนักกีฬาและบุคลากรกีฬาอาชีพ ยกระดับมาตรฐานนักกีฬาและบุคลากรผ่านองค์ความรู้ นโยบาย และระบบสนับสนุนที่มีคุณภาพ 2. ด้านการพัฒนาระบบนิเวศดิจิทัลสำหรับกีฬาอาชีพ พัฒนาระบบนิเวศดิจิทัลด้วยแพลตฟอร์ม เทคโนโลยี และฐานข้อมูลที่เชื่อมโยงอย่างมีประสิทธิภาพ 3. ด้านกีฬาอาชีพสู่การสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยว สร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวผ่านอุตสาหกรรมกีฬาและการแข่งขัน

ระดับต่าง ๆ และ 4. ด้านการยกระดับองค์กรกีฬาอาชีพสู่ความยั่งยืน มีธรรมาภิบาลและเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ยกระดับองค์กรกีฬาให้มีธรรมาภิบาล โปร่งใส ยั่งยืน และคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. การกีฬาแห่งประเทศไทยควรกำหนดนโยบายเกี่ยวกับพัฒนาระบบฐานข้อมูลกลางด้านกีฬาอาชีพให้มีความครบถ้วน ทันสมัย และเชื่อมโยงกันทั้งองค์กร เพื่อนำไปใช้ในการวางแผน ตัดสินใจ และประเมินผลอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เช่น AI และ Big Data ในการวิเคราะห์ศักยภาพนักกีฬา การจัดการแข่งขัน และการบริหารทรัพยากร

2. การกีฬาแห่งประเทศไทยควรกำหนดนโยบายพัฒนาศักยภาพบุคลากรและมาตรฐานวิชาชีพกีฬา โดยส่งเสริมการพัฒนาทักษะและองค์ความรู้ของบุคลากรกีฬาอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการบริหาร การฝึกสอน และการจัดการแข่งขัน โดยกำหนดมาตรฐานวิชาชีพที่ชัดเจน พร้อมทั้งสนับสนุนการอบรม การรับรองคุณวุฒิ และความร่วมมือกับองค์กรระดับนานาชาติ เพื่อยกระดับคุณภาพบุคลากรให้เทียบเท่าสากล

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. การกีฬาแห่งประเทศไทยควรกำหนดกิจกรรมสร้างแรงจูงใจในการทำงาน เช่น ระบบยกย่องชมเชยรายเดือน การให้รางวัลตามผลงาน และการจัดโปรแกรมดูแลสุขภาวะจิตใจ เช่น เวิร์กช็อปจัดการความเครียด ควบคู่กับการสื่อสารเป้าหมายงานที่ชัดเจน เพื่อให้บุคลากรทำงานด้วยทัศนคติเชิงบวกและมีความรับผิดชอบ

2. การกีฬาแห่งประเทศไทยควรกำหนดตัวชี้วัดผลงาน (KPIs) และแผนติดตามความก้าวหน้าอย่างเป็นระบบ เช่น การรายงานผลรายสัปดาห์/รายเดือน และการใช้เครื่องมือบริหารโครงการ เพื่อให้การดำเนินงานต่อเนื่องจนบรรลุเป้าหมาย พร้อมมีระบบสนับสนุนลดภาระงานที่ไม่จำเป็น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาครั้งต่อไปควรเปรียบเทียบรูปแบบการบริหารจัดการกีฬาอาชีพของประเทศไทยกับประเทศที่ประสบความสำเร็จ เพื่อค้นหาแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practices) และนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของไทย

2. ควรศึกษาเชิงลึกด้านการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการบริหารกีฬา รวมทั้งบทบาทของเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น Big Data, AI หรือแพลตฟอร์มออนไลน์ ในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการกีฬาอาชีพ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงในยุคดิจิทัลอย่างเป็นรูปธรรม

เอกสารอ้างอิง

การกีฬาแห่งประเทศไทย. (2564). แผนยุทธศาสตร์การกีฬาแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2564–2570. กรุงเทพฯ: การกีฬาแห่งประเทศไทย.

_____. (2567). แผนวิสาหกิจการกีฬาแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2568–2572. กรุงเทพฯ: การกีฬาแห่งประเทศไทย.

เจริญชัย กุลวัฒนาพร. (2563). รูปแบบการจัดการคุณภาพด้านสิ่งแวดล้อมโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสมุทรปราการ (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ณัฐพร มูลมาตย์. (2566). การประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนากีฬาอาชีพของการกีฬาแห่งประเทศไทย (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ทวีทรัพย์ เขยผักแว่น. (2555). รูปแบบการบริหารจัดการกีฬาฟุตซอลอาชีพในประเทศไทย (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์การออกกำลังกายและการกีฬา). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

ธงชัย คล้ายแสง. (2562). การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงกีฬาโดยการบูรณาการหลักพุทธธรรมของจังหวัดบุรีรัมย์ (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: บริษัท เอส.อาร์. พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์.

สำนักคณะกรรมการกีฬาอาชีพ การกีฬาแห่งประเทศไทย. (2567). แผนแม่บทการส่งเสริมและพัฒนากีฬาอาชีพ พ.ศ. 2568–2570 (ฉบับทบทวน พ.ศ. 2567). กรุงเทพฯ: การกีฬาแห่งประเทศไทย.

Yamane, T. (1973). Statistics: An Introductory Analysis (3rd ed.). New York: Harper and Row.

บทความวิจัย

จากการรับรู้ข่าวสารทางสังคมการเมืองสู่วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

FROM SOCIO-POLITICAL INFORMATION EXPOSURE TO DEMOCRATIC POLITICAL CULTURE: EVIDENCE FROM NRRU STUDENTS

ทิพย์ชญา อินทรสูต*, วันวิชิต บุญโปร่ง, ธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์
Thipchaya Intarasood*, Wanwichit Boonprong, Thamrongsak Phetlertanan
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต
Faculty of Political Science, Rangsit University
*Corresponding Author E-mail: thipchaya.i65@rsu.ac.th
Received June 1, 2026; Revised July 13, 2026; Accepted July 22, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษา 2. วิเคราะห์ความแตกต่างของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยตามปัจจัยส่วนบุคคล 3. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารทางสังคมการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์กับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย และ 4. วิเคราะห์คำอธิบายและความเข้าใจของนักศึกษาเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในเชิงลึก โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานชนิดอธิบายตามลำดับ (Explanatory Sequential Mixed Methods Design) การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 450 คน และการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ จำนวน 40 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนาและสถิติทดสอบสมมติฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและบูรณาการผลการวิจัยทั้งสองส่วน

ผลการวิจัยพบว่า 1. นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมามีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด 2. ปัจจัยส่วนบุคคลส่วนใหญ่ ได้แก่ เพศ ชั้นปี ภูมิลำเนา และรายได้ของครอบครัวต่อเดือน ไม่พบความแตกต่างของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยยกเว้นกลุ่มคณะที่กำลังศึกษา 3. ปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสารทางสังคมการเมืองส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นความถี่ในการสนทนาทางการเมืองภายในครอบครัว และ 4. การวิเคราะห์คำอธิบายของนักศึกษาร่วมกับการบูรณาการผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพนำไปสู่ข้อค้นพบเชิงแนวคิดเรื่อง ช่องว่างระหว่างการยอมรับกับความเข้าใจเชิงโครงสร้างในระบอบประชาธิปไตย (Democratic Acceptance–Structural Understanding Gap) ซึ่งสะท้อนว่า แม้นักศึกษาจะยอมรับคุณค่าและหลักการประชาธิปไตยในระดับมากที่สุด แต่ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ กลไก และโครงสร้างของระบอบประชาธิปไตยยังแตกต่างกัน ดังนั้น การพัฒนาการเรียนรู้ด้านประชาธิปไตยในสถาบันอุดมศึกษาควรมุ่งส่งเสริมทั้งการยอมรับคุณค่าประชาธิปไตยและความเข้าใจเชิงโครงสร้างควบคู่กับการพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการรู้เท่าทันสื่อ

คำสำคัญ: วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย, การมีส่วนร่วมทางการเมือง, การรับรู้ข่าวสารทางสังคมการเมือง, สื่อสังคมออนไลน์, นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

Abstract

This research article aimed to: 1. examine the level of democratic political culture among university students, 2. analyze differences in democratic political culture according to personal factors, 3. investigate the relationship between exposure to socio-political information through social media and democratic political culture, and 4. analyze students' explanations and understanding of democratic political culture in depth. An Explanatory Sequential Mixed Methods Design was employed. Quantitative data were collected through a questionnaire administered to 450 undergraduate students, while qualitative data were obtained through semi-structured interviews with 40 key informants. Quantitative data were analyzed using descriptive statistics and hypothesis-testing statistics, whereas qualitative data were analyzed using content analysis. Findings from both phases were subsequently integrated to derive in-depth interpretations.

The research findings revealed that 1. students at Nakhon Ratchasima Rajabhat University exhibited an overall level of democratic political culture rated as highest, with the dimension of political participation yielding the highest mean score; 2. most personal factors namely sex, academic year, domicile, and monthly family income showed no statistically significant differences in democratic political culture, with the exception of academic faculty group 3. most factors related to exposure to socio-political information were significantly associated with democratic political culture, with the exception of the frequency of political discussions within the family, and 4. analysis of students' explanations, together with the integration of quantitative and qualitative findings, led to the emergence of a conceptual finding termed the Democratic Acceptance–Structural Understanding Gap. This finding reflects that, although students demonstrated a high level of acceptance of democratic values and principles, their understanding of the underlying principles, mechanisms, and structures of democratic governance remained inconsistent. These results suggest that the promotion of democratic learning in higher education institutions should place equal emphasis on cultivating both the acceptance of democratic values and structural understanding, in conjunction with the development of critical thinking skills and media literacy.

Keywords: Democratic Political Culture, Political Participation, Socio-Political Information Exposure, Social Media, Students of Nakhon Ratchasima Rajabhat University

บทนำ

วัฒนธรรมทางการเมือง (Political Culture) ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย เนื่องจากสะท้อนถึงค่านิยม ความเชื่อ ทัศนคติ และพฤติกรรมทางการเมืองของประชาชนที่มีต่อระบบการเมืองและการใช้อำนาจรัฐ (กษิดิ์เดช มีเย็น, 2559) Almond & Verba (1972) ได้จำแนกวัฒนธรรมทางการเมืองออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ วัฒนธรรมแบบคับแคบ (Parochial) วัฒนธรรมแบบไพร่ฟ้า (Subject) และวัฒนธรรมแบบมีส่วนร่วม (Participant) โดยวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยนั้น ประกอบด้วย 3 มิติสำคัญ ได้แก่ มิติด้านความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive) มิติด้านความรู้สึกและทัศนคติ (Affective) และมิติด้าน

การประเมินและตัดสิน (Evaluative) ซึ่งทั้งสามมิตินี้เป็นพื้นฐานของการมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง การสร้างวัฒนธรรมดังกล่าวเกิดขึ้นผ่านกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมือง (Political Socialization) ทั้งจากครอบครัว สถาบันการศึกษา และสื่อสังคมออนไลน์ (ชูเกียรติ ผลาผล และคณะ, 2562) โดยสถาบันอุดมศึกษาถือเป็นพื้นที่สำคัญในการพัฒนาจิตสำนึกทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ (ภูวน อุ่นจันทร์, 2548)

บริบทการเมืองไทยภายหลังการรัฐประหารในปี พ.ศ. 2557 ได้ก่อให้เกิดความตื่นตัวทางการเมืองในกลุ่มคนรุ่นใหม่อย่างต่อเนื่อง จนนำไปสู่การชุมนุมใหญ่ในปี พ.ศ. 2563 ที่มีนักเรียนและนักศึกษาเป็นกลุ่มขับเคลื่อนหลัก และขยายตัวจากกรุงเทพมหานครไปยังภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศ (Lertchoosakul, 2021) ในจังหวัดนครราชสีมามีกลุ่ม Korat Movement ที่เคลื่อนไหวผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (อวัสดา ตรีรยาภิวัฒน์, ม.ป.ป.) แต่นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมากลับไม่ปรากฏบทบาทเด่นชัดเมื่อเทียบกับมหาวิทยาลัยอื่น จึงเกิดคำถามถึงลักษณะและปัจจัยที่ส่งผลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองของนักศึกษาในกลุ่มนี้

สื่อสังคมออนไลน์เปลี่ยนรูปแบบการรับรู้ข่าวสารและการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยเฉพาะ Generation Z ซึ่งเติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีดิจิทัล ทำให้การรับรู้ข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมทางการเมืองเกิดขึ้นผ่านพื้นที่สื่อสังคมออนไลน์มากขึ้น (Taneerat & Dongnadeng, 2024) และทำหน้าที่เป็นพื้นที่พลเมืองดิจิทัลที่ส่งเสริมการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางการเมือง (Cleofas & Labayo, 2024) สอดคล้องกับงานของวีระศักดิ์ จินารัตน์ (2567) ที่พบว่า สื่อสังคมออนไลน์มีอิทธิพลต่อความรู้และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของ Generation Y และ Z โดยเฉพาะในช่วงการเลือกตั้งทั่วไปในปี พ.ศ. 2566 ซึ่งประเด็นทางการเมืองได้รับความสนใจอย่างกว้างขวางบนสื่อสังคมออนไลน์ โดยเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งมีสัดส่วนถึงร้อยละ 58 ของการมีส่วนร่วมทั้งหมด สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของสื่อสังคมออนไลน์ในการส่งเสริมการรับรู้ข่าวสาร การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและความตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนไทย (Asia Centre, 2024)

งานวิจัยของ สุเทวี คงคูณ (2560) พบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยระดับมาก แต่ขาดการมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม ยังขาดการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์กับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองของนักศึกษาราชภัฏ โดยเฉพาะหลังปี 2563 ซึ่งอาจสะท้อนช่องว่างระหว่างการยอมรับกับความเข้าใจเชิงโครงสร้างของระบอบประชาธิปไตย (Kulachai et al., 2024)

การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา โดยใช้แนวคิดของ Almond & Verba (1972) ร่วมกับแนวคิดการกล่อมเกลาทางการเมืองเป็นกรอบการวิเคราะห์ และใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานชนิดอธิบายตามลำดับ (Explanatory Sequential Mixed Methods Design) เพื่ออธิบายลักษณะวัฒนธรรมทางการเมือง ระดับการมีส่วนร่วม และปัจจัยที่ส่งผลต่อการแสดงออกทางการเมืองของนักศึกษาในบริบทพื้นที่ที่มีความเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง ผลการศึกษาที่ได้คาดว่าจะช่วยขยายองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ในระดับภูมิภาค และเป็นแนวทางในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในสถาบันอุดมศึกษาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

2. เพื่อวิเคราะห์ความแตกต่างของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ ชั้นปี คณะที่กำลังศึกษา ภูมิลำเนา และรายได้เฉลี่ยต่อเดือนของครอบครัว

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารทางสังคมการเมืองกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

4. เพื่อวิเคราะห์คำอธิบายและความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาในเชิงลึก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานชนิดอธิบายตามลำดับ (Explanatory Sequential Mixed Methods Design) ซึ่งดำเนินการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณก่อน จากนั้นจึงดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่ออธิบาย ขยายความ และทำความเข้าใจผลการวิจัยเชิงปริมาณ โดยเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย สิทธิและเสรีภาพ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษา ทั้งนี้ ผลการวิจัยเชิงคุณภาพถูกนำมาใช้ประกอบการตีความของผลการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้เกิดความเข้าใจพลวัตของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาอย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้น

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 ประชากรในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ปีการศึกษา 2568 จำนวน 12,184 คน (สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 2568)

2.2 กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงปริมาณกำหนดขนาดตัวอย่างจากการคำนวณด้วยสูตรของ Yamane (1973) ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง 387 คน ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างเป็น 450 คน เพื่อเพิ่มความเพียงพอของข้อมูลและลดความคลาดเคลื่อนจากการตอบแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจากนักศึกษาที่สมัครใจตอบแบบสอบถามและเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรีที่กำลังศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ปีการศึกษา 2568

2.3 ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญสำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ นักศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 40 คน ซึ่งคัดเลือกด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในคณะต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัย โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกให้เป็นนักศึกษาที่สมัครใจเข้าร่วมการวิจัยและมีความหลากหลายด้านคณะ ชั้นปี ประสบการณ์ เพื่อให้สะท้อนมุมมองเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่หลากหลาย ทั้งยังสามารถอธิบายผลการวิจัยเชิงปริมาณได้อย่างลึกซึ้งตามแนวทางของการวิจัยแบบผสมผสานชนิดอธิบายตามลำดับ (Explanatory Sequential Mixed Methods Design)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย ครอบคลุม 3 ด้าน ได้แก่ ความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย สิทธิและเสรีภาพ และการมีส่วนร่วมทางการเมือง ผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยนำแบบสอบถามเสนอต่อผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผลการวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) พบว่า ข้อคำถามทุกข้อมีค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.60–1.00

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน และวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) โดยได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.83

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้แบบสอบถามกับนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา จำนวน 450 คน ระหว่างวันที่ 2–16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2569 ภายหลังได้รับอนุญาตให้ดำเนินการวิจัยจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนการตอบแบบสอบถาม สิทธิในการเข้าร่วมการวิจัย และขอความยินยอมจากผู้ตอบแบบสอบถามก่อนการเก็บข้อมูล การเก็บข้อมูลดำเนินการในรูปแบบภาคสนาม (On-site Survey) โดยผู้วิจัยแจกแบบสอบถามฉบับกระดาษให้แก่นักศึกษาตามคณะต่าง ๆ และตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามก่อนรวบรวมข้อมูลเพื่อนำไปวิเคราะห์

ภายหลังการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพระหว่างวันที่ 17-27 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2569 โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ จำนวน 40 คน ซึ่งได้รับการคัดเลือกด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) การสัมภาษณ์ใช้แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ดำเนินการสัมภาษณ์แบบ Face-to-Face Interview ใช้เวลาสัมภาษณ์ประมาณ 15-30 นาทีต่อคน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนการทดสอบสมมติฐานใช้ Independent Samples t-test และ One-Way ANOVA โดยเมื่อพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี Least Significant Difference (LSD) และรายงาน ขนาดอิทธิพล (Effect Size) เพื่อขยายผลการทดสอบทางสถิติ

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยถอดความข้อมูลจากการสัมภาษณ์ จัดหมวดหมู่ประเด็นสำคัญ และตีความข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่ออธิบายและขยายความผลการวิจัยเชิงปริมาณในประเด็นที่ข้อมูลเชิงสถิติไม่สามารถอธิบายได้อย่างเพียงพอ อันนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อค้นพบเชิงลึก ตามแนวทางของการวิจัยแบบผสมผสานชนิดอธิบายตามลำดับ (Explanatory Sequential Mixed Methods Design)

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง (n = 450)

ตัวแปร	รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ	เพศหญิง	316	70.2
	เพศชาย	107	23.8
	เพศหลากหลาย	27	6.0
ชั้นปี	ชั้นปีที่ 1	164	36.4
	ชั้นปีที่ 2	155	34.4
	ชั้นปีที่ 3	95	21.1
	ชั้นปีที่ 4	36	8.1
กลุ่มคณะที่กำลังศึกษา	กลุ่มสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์	268	59.6
	กลุ่มวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี	74	16.4
	กลุ่มวิทยาศาสตร์สุขภาพ	108	24.0

ตารางที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง (ต่อ) (n = 450)

ตัวแปร	รายการ	จำนวน (คน)	ร้อยละ
ภูมิลำเนา	เขตเทศบาล	171	38.0
	เขต อบต.	279	62.0
รายได้ของครอบครัวต่อเดือน	น้อยกว่าหรือเท่ากับ 10,000 บาท	120	26.7
	10,001 - 20,000 บาท	154	34.2
	20,001 - 30,000 บาท	86	19.1
	30,001 - 40,000 บาท	43	9.6
	40,001 บาทขึ้นไป	47	10.4

จากตารางที่ 1 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 316 คน (ร้อยละ 70.2) ศึกษาอยู่ชั้นปีที่ 1 จำนวน 164 คน (ร้อยละ 36.4) อยู่ในกลุ่มสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ จำนวน 268 คน (ร้อยละ 59.6) มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) จำนวน 279 คน (ร้อยละ 62.0) และมีรายได้ครอบครัวต่อเดือนอยู่ในช่วง 10,001 - 20,000 บาท จำนวน 154 คน (ร้อยละ 34.2)

1. การศึกษาระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

ตารางที่ 2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของทัศนคติเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยรายด้าน (n = 450)

รายด้าน	$\overline{X}$	S.D.	ผลลัพธ์
1. ด้านความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย	4.25	0.68	มากที่สุด
2. ด้านสิทธิและเสรีภาพ	4.38	0.71	มากที่สุด
3. ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	4.41	0.68	มากที่สุด
รวมเฉลี่ยทั้ง 3 ด้าน	**4.35**	**0.62**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.35, S.D. = 0.62) เมื่อพิจารณารายด้าน ได้แก่ ด้านความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย ด้านสิทธิและเสรีภาพ และด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง พบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุดเช่นเดียวกัน โดยด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\overline{X}$ = 4.41, S.D. = 0.68) รองลงมาคือด้านสิทธิและเสรีภาพ ($\overline{X}$ = 4.38, S.D. = 0.71) และด้านความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย ($\overline{X}$ = 4.25, S.D. = 0.68)

2. การวิเคราะห์ความแตกต่างของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยตามปัจจัยส่วนบุคคล

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

ปัจจัย	ด้านความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย	ด้านสิทธิและเสรีภาพ	ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	ภาพรวม
เพศ	F=.094	F=.859	F=2.181	F=.838
	p=.910	p=.424	p=.114	p=.433
	η^2=.000	η^2=.004	η^2=.010	η^2=.004

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล (ต่อ)

ปัจจัย	ด้านความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย	ด้านสิทธิและเสรีภาพ	ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	ภาพรวม
ชั้นปี	F=.394	F=.635	F=.106	F=.430
	p=.758	p=.593	p=.957	p=.732
	η^2=.003	η^2=.004	η^2=.001	η^2=.003
กลุ่มคณะที่กำลังศึกษา	F=2.865	F=7.863	F=5.984	F=6.670
	p=.058	p=.001*	p=.003*	p=.001*
	η^2=.013	η^2=.034	η^2=.026	η^2=.029
ภูมิลำเนา	t=.135	t=-.479	t=-.196	t=-.236
	p=.893	p=.632	p=.845	p=.814
	η^2=.000	η^2=.001	η^2=.000	η^2=.000
รายได้ครอบครัวต่อเดือน	F=1.178	F=2.105	F=1.970	F=1.987
	p=.320	p=.079	p=.098	p=.096
	η^2=.010	η^2=.019	η^2=.017	η^2=.018

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 เมื่อพิจารณาเป็นรายปัจจัย พบว่า ส่วนใหญ่ไม่พบความแตกต่างของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นปัจจัยด้านกลุ่มคณะที่กำลังศึกษา ซึ่งแตกต่างในด้านสิทธิและเสรีภาพ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง และภาพรวม ($p < .05$) โดยมีขนาดอิทธิพลระดับเล็ก (η^2 = .026–.034)

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย จำแนกตามกลุ่มคณะที่กำลังศึกษา ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญที่น้อยที่สุด (LSD)

ด้าน	คู่ที่แตกต่างของกลุ่มคณะที่กำลังศึกษา	Mean Difference	Sig.
สิทธิและเสรีภาพ	สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ – วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	.357	< .05
สิทธิและเสรีภาพ	วิทยาศาสตร์สุขภาพ - วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	.222	< .05
การมีส่วนร่วมทางการเมือง	สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ – วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	.304	< .05
การมีส่วนร่วมทางการเมือง	วิทยาศาสตร์สุขภาพ - วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	.245	< .05
ภาพรวม	สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ – วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	.287	< .05
ภาพรวม	วิทยาศาสตร์สุขภาพ - วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	.189	< .05

จากตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี LSD พบว่า นักศึกษากลุ่มสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์และกลุ่มวิทยาศาสตร์สุขภาพ มีระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยด้านสิทธิและเสรีภาพ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง และภาพรวม สูงกว่ากลุ่มวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทุกด้าน (Mean Difference = .189–.357, $p < .05$) ขณะที่ด้านความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตยไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p > .05$)

3. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารทางสังคมการเมืองกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย

ตารางที่ 5 ผลการเปรียบเทียบวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจำแนกตามการรับรู้ข่าวสารทางสังคมการเมือง

ปัจจัย	ด้านความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย	ด้านสิทธิและเสรีภาพ	ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	ภาพรวม
ประเภทสื่อสังคมออนไลน์	F=1.445	F=3.616	F=3.765	F=3.290
	p=.204	p=.003*	p=.002*	p=.006*
	η^2=.016	η^2=.039	η^2=.041	η^2=.036
ความถี่ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ผ่านโทรศัพท์มือถือ	F=4.515	F=7.512	F=8.396	F=8.079
	p=.004*	p=.001*	p=.001*	p=.001*
	η^2=.029	η^2=.048	η^2=.053	η^2=.052
ความถี่ในการติดตามข่าวสารทางสังคมการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์	F=3.856	F=3.381	F=3.975	F=4.401
	p=.004*	p=.010*	p=.004*	p=.002*
	η^2=.034	η^2=.029	η^2=.034	η^2=.038
ความถี่ในการติดตามข่าวสารทางสังคมการเมืองผ่านสื่อโทรทัศน์ที่บ้าน	F=.831	F=3.416	F=4.622	F=2.956
	p=.506	p=.009*	p=.001*	p=.020*
	η^2=.007	η^2=.030	η^2=.040	η^2=.026
ความถี่ในการสนทนากับครอบครัวเกี่ยวกับข่าวสารทางสังคมการเมือง	F=1.776	F=1.129	F=1.200	F=1.572
	p=.170	p=.324	p=.302	p=.209
	η^2=.008	η^2=.005	η^2=.005	η^2=.007

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 5 พบว่า ปัจจัยด้านการเปิดรับข่าวสารทางสังคมการเมืองส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์กับระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ยกเว้น ความถี่ในการสนทนากับครอบครัวเกี่ยวกับข่าวสารทางสังคมการเมือง โดยผลการวิเคราะห์มีขนาดอิทธิพลระดับเล็ก ($\eta^2 = .026–.053$)

ตารางที่ 6 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย จำแนกตามประเภทสื่อสังคมออนไลน์ที่ใช้ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญที่น้อยที่สุด (LSD)

ด้าน	คู่ที่แตกต่างของประเภทสื่อสังคมออนไลน์	Mean Difference	Sig.
สิทธิและเสรีภาพ	Instagram – Facebook	.247	< .05
สิทธิและเสรีภาพ	TikTok – Facebook	.411	< .05
สิทธิและเสรีภาพ	X – Facebook	.511	< .05
สิทธิและเสรีภาพ	YouTube – Facebook	.497	< .05
การมีส่วนร่วมทางการเมือง	Instagram – Facebook	.237	< .05
การมีส่วนร่วมทางการเมือง	TikTok – Facebook	.351	< .05
การมีส่วนร่วมทางการเมือง	X – Facebook	.662	< .05
ภาพรวม	X – Facebook	.533	< .05

หมายเหตุ: แสดงเฉพาะคู่ที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 6 พบว่า ผลการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี LSD จำแนกตามประเภทสื่อสังคมออนไลน์ที่ใช้ พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในด้านสิทธิและเสรีภาพ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง และภาพรวม โดยผู้ใช้แพลตฟอร์ม X มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าผู้ใช้ Facebook ในทุกด้านที่พบความแตกต่าง ขณะที่ผู้ใช้ Instagram และ TikTok มีค่าเฉลี่ยสูงกว่าผู้ใช้ Facebook ในบางด้าน

ตารางที่ 7 ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยรายคู่ของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย จำแนกตามความถี่ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ผ่านโทรศัพท์มือถือ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญที่น้อยที่สุด (LSD)

ด้าน	คู่ที่แตกต่างของความถี่ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์	Mean Difference	Sig.
ความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย	มากกว่า 6 ชั่วโมง – 1–3 ชั่วโมง	.313	< .05
สิทธิและเสรีภาพ	มากกว่า 6 ชั่วโมง – น้อยกว่า 1 ชั่วโมง	.639	< .05
การมีส่วนร่วมทางการเมือง	มากกว่า 6 ชั่วโมง – น้อยกว่า 1 ชั่วโมง	.735	< .05
ภาพรวม	มากกว่า 6 ชั่วโมง – น้อยกว่า 1 ชั่วโมง	.580	< .05

หมายเหตุ: แสดงเฉพาะคู่ที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 7 พบว่า ผลการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธี LSD จำแนกตามความถี่ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ผ่านโทรศัพท์มือถือ พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยนักศึกษาที่ใช้สื่อสังคมออนไลน์มากกว่า 6 ชั่วโมงต่อวัน มีระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยสูงกว่านักศึกษาที่ใช้เวลา 1–3 ชั่วโมงต่อวันและน้อยกว่า 1 ชั่วโมงต่อวันในด้านที่พบความแตกต่าง

4. การวิเคราะห์คำอธิบายและความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาในเชิงลึก

ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

4.1 ด้านความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย

ผลการสัมภาษณ์สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ โดยนักศึกษาส่วนใหญ่มีความเชื่อมั่นต่อระบอบประชาธิปไตย และให้ความสำคัญกับการเลือกตั้ง การมีส่วนร่วมของประชาชน และการพัฒนาประเทศผ่านกระบวนการประชาธิปไตย ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“การพัฒนาประเทศต้องดำเนินไปพร้อมกัน และหากมีความเพิกเฉยแม้เพียงคนเดียวอาจก่อให้เกิดผลเสียได้” (ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ เพศหลากหลาย)

“การรัฐประหารไม่ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย และอาจช่วยทำให้ปัญหาหรือสังคมสงบได้ และถ้าหากเกิดความรุนแรงก็ควรให้เป็นไปตามกฎหมายหรือมีการไกล่เกลี่ยกัน” (ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ เพศหญิง)

4.2 ด้านสิทธิและเสรีภาพ

ผลการสัมภาษณ์สะท้อนว่า นักศึกษาตระหนักถึงความสำคัญของสิทธิและเสรีภาพ แต่ความเข้าใจยังคงอยู่ในระดับประสบการณ์ส่วนบุคคล มากกว่าการอธิบายบนพื้นฐานของหลักการประชาธิปไตยและกลไกทางการเมือง ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“มองว่าประเด็นปัญหาชายแดนอาจเป็นเรื่องที่ประชาชนบางกลุ่มให้ความสำคัญแตกต่างกัน โดยเฉพาะผู้ที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดนอาจมองว่าเป็นเรื่องที่ค่อนข้างไกลตัว ขณะที่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชายแดนอาจได้รับผลกระทบโดยตรงและมีความสนใจในการแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นดังกล่าวมากกว่า” (ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ เพศชาย)

“การกลั่นแกล้ง (Bully) เป็นการละเมิดสิทธิและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การปลูกฝังวัฒนธรรมที่เคารพสิทธิของผู้อื่นตั้งแต่ในสถานศึกษา จึงเป็นพื้นฐานสำคัญของการพัฒนาพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” (ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ เพศหลากหลาย)

4.3 ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ผลการสัมภาษณ์สอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณที่พบว่า นักศึกษามีระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองสูงที่สุด แต่การมีส่วนร่วมส่วนใหญ่ยังจำกัดอยู่ในมิติของการรับรู้และการแสดงความคิดเห็นมากกว่าการมีส่วนร่วมเชิงปฏิบัติในกระบวนการสาธารณะ ดังตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ต่อไปนี้

“การพูดคุยและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนสามารถช่วยส่งเสริมความเข้าใจและสนับสนุนการพัฒนาวัฒนธรรมประชาธิปไตยในสังคม” (ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ เพศหญิง)

“การจัดการเลือกตั้งภายในสถานศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงปฏิบัติที่ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจหลักการประชาธิปไตยตั้งแต่วัยเรียน และเป็นการปลูกฝังค่านิยมการมีส่วนร่วมทางการเมืองตั้งแต่ระดับการศึกษา” (ผู้ให้ข้อมูลคนสำคัญ เพศชาย)

การบูรณาการผลการวิจัย

ผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพสอดคล้องกันว่า นักศึกษามีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้ ปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสารทางสังคมการเมืองมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยมากกว่าปัจจัยส่วนบุคคล นอกจากนี้ การบูรณาการผลการวิจัยทั้งสองส่วนทำให้ค้นพบว่า แม้นักศึกษาจะยอมรับคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยในระดับมากที่สุด อย่างไรก็ตาม ความเข้าใจเกี่ยวกับกลไก และโครงสร้างของระบอบประชาธิปไตยยังไม่พัฒนาในระดับเดียวกัน จึงเกิดช่องว่างระหว่างการยอมรับกับความเข้าใจเชิงโครงสร้างในระบอบประชาธิปไตย (Democratic Acceptance–Structural Understanding Gap) ซึ่งสะท้อนว่าการยอมรับคุณค่าประชาธิปไตยสามารถเกิดขึ้นได้ก่อนการพัฒนาความรู้และความเข้าใจเชิงโครงสร้างของระบอบประชาธิปไตย

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาผลการวิจัยพบว่า นักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมามีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง รองลงมา ได้แก่ ด้านสิทธิและเสรีภาพ และด้านความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย สะท้อนให้เห็นว่า นักศึกษาส่วนใหญ่ยอมรับคุณค่าและหลักการพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย ตระหนักถึงสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะกลไกสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของ Almond & Verba (1972) ที่เสนอว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่เข้มแข็งเกิดจากการที่ประชาชนมีทั้งความรู้ ความเชื่อมั่น การยอมรับคุณค่าของประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของวิฑูรย์ วีรศิลป์ (2568) ที่พบว่า นักศึกษามีการรับรู้ข่าวสารทางสังคมการเมืองในระดับสูงและมีทัศนคติที่ดีต่อระบอบประชาธิปไตย แม้ว่าระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองบางด้านยังไม่สูงเท่ากับระดับการยอมรับคุณค่าประชาธิปไตยก็ตาม

อย่างไรก็ตาม แม้นักศึกษาจะมีระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แต่ผลการสัมภาษณ์สะท้อนให้เห็นว่า นักศึกษาบางส่วนยังอธิบายประชาธิปไตยผ่านมิติของสิทธิเสรีภาพ และการเลือกตั้ง มากกว่าการอธิบายหลักการเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตย ความชอบธรรมของอำนาจ

และการตรวจสอบถ่วงดุล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการยอมรับคุณค่าของประชาธิปไตยอาจพัฒนาได้เร็วกว่าความเข้าใจเชิงโครงสร้างของระบอบประชาธิปไตย

2. การวิเคราะห์ความแตกต่างของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลส่วนใหญ่ ได้แก่ เพศ ชั้นปี ภูมิลำเนา และรายได้ของครอบครัว ไม่พบความแตกต่างของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นคณะที่กำลังศึกษา ซึ่งพบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่า ลักษณะทางประชากรศาสตร์เพียงอย่างเดียวอาจไม่ใช่ปัจจัยสำคัญเพียงพอที่จะกำหนดวัฒนธรรมทางการเมืองของนักศึกษา แต่บริบทการเรียนรู้และสภาพแวดล้อมทางวิชาการของแต่ละคณะอาจมีบทบาทต่อการหล่อหลอมทัศนคติและการรับรู้ทางการเมืองแตกต่างกัน

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Almond & Verba (1972) ที่อธิบายว่า วัฒนธรรมทางการเมืองเกิดจากกระบวนการเรียนรู้และการกล่อมเกลาทางการเมืองผ่านสถาบันต่าง ๆ มากกว่าการกำหนดโดยลักษณะส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว นอกจากนี้ ยังสะท้อนว่าการจัดการเรียนการสอนหรือบริบททางวิชาการของแต่ละคณะอาจส่งผลต่อโอกาสในการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นทางการเมือง จึงทำให้ระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแตกต่างกันระหว่างกลุ่มนักศึกษา

3. การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ข่าวสารทางสังคมการเมืองกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยผลการวิจัยพบว่า ประเภทสื่อสังคมออนไลน์ที่ใช้ ความถี่ในการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ความถี่ในการติดตามข่าวสารทางสังคมการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และความถี่ในการติดตามข่าวสารผ่านโทรทัศน์มีความสัมพันธ์กับระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่าการเปิดรับข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์มีบทบาทสำคัญต่อการหล่อหลอมการรับรู้ ค่านิยม และทัศนคติทางการเมืองของนักศึกษา เนื่องจากเปิดโอกาสให้เข้าถึงข้อมูลจากแหล่งที่หลากหลาย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และเรียนรู้ประเด็นทางการเมืองได้อย่างต่อเนื่อง

ผลการศึกษาสอดคล้องกับ Chantakiri (2024), Jitsaeng (2023) และ Lorenz-Spreen et al. (2023) ที่พบว่า การติดตามข่าวสารทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความรู้ ความสนใจ และการมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชน อีกทั้งยังสอดคล้องกับ Hammonds (2023) ที่ชี้ว่าสื่อสังคมออนไลน์เป็นพื้นที่ที่ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและการมีส่วนร่วมทางการเมือง

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยยังพบว่า ความถี่ในการสนทนาทางการเมืองภายในครอบครัวไม่มีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งแตกต่างจากแนวคิดการกล่อมเกลาทางการเมืองแบบดั้งเดิมที่ให้ความสำคัญกับครอบครัวในฐานะสถาบันหลักของการเรียนรู้ทางการเมือง ข้อค้นพบดังกล่าวอาจสะท้อนว่า นักศึกษาในยุคดิจิทัล โดยเฉพาะคนรุ่น Generation Z มีแนวโน้มเรียนรู้และติดตามข่าวสารทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์มากกว่าการถ่ายทอดจากครอบครัว อย่างไรก็ตาม ดังที่ Lorenz-Spreen et al. (2023) ชี้ให้เห็น การเปิดรับข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์อาจนำไปสู่การได้รับข้อมูลที่บิดเบือนหรือเกิดความแตกแยกทางความคิดเห็นได้ หากผู้ใช้ขาดทักษะในการรู้เท่าทันสื่อและการประเมินความน่าเชื่อถือของข้อมูล

4. การวิเคราะห์คำอธิบายและความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมาในเชิงลึก ผลการวิจัยเชิงคุณภาพพบว่า แม้นักศึกษาส่วนใหญ่จะมีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด แต่การอธิบายความหมายของประชาธิปไตยยังมุ่งเน้นประเด็นด้านสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และการเลือกตั้ง มากกว่าการอธิบายหลักการเกี่ยวกับอำนาจอธิปไตย ความชอบธรรมของอำนาจ และการตรวจสอบถ่วงดุล สะท้อนให้เห็นว่า

นักศึกษาส่วนหนึ่งยอมรับคุณค่าของประชาธิปไตย แต่ยังมีความเข้าใจเชิงโครงสร้างของระบอบประชาธิปไตยไม่ครบถ้วน

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Almond & Verba (1972) กล่าวว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่เข้มแข็งควรประกอบด้วยทั้งการยอมรับคุณค่าประชาธิปไตย ความรู้ทางการเมือง และความสามารถในการใช้เหตุผลเพื่อประเมินการใช้อำนาจทางการเมือง นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ Firmansyah et al. (2023) ที่อธิบายว่า ปรากฏการณ์ Echo Chamber และ Filter Bubble บนสื่อสังคมออนไลน์ อาจทำให้ผู้ใช้เปิดรับข้อมูลที่สอดคล้องกับความเชื่อของตนเองเป็นหลัก ส่งผลให้เกิดการยอมรับข้อมูลหรือค่านิยมมากกว่าการทำความเข้าใจเชิงโครงสร้างของระบอบประชาธิปไตย

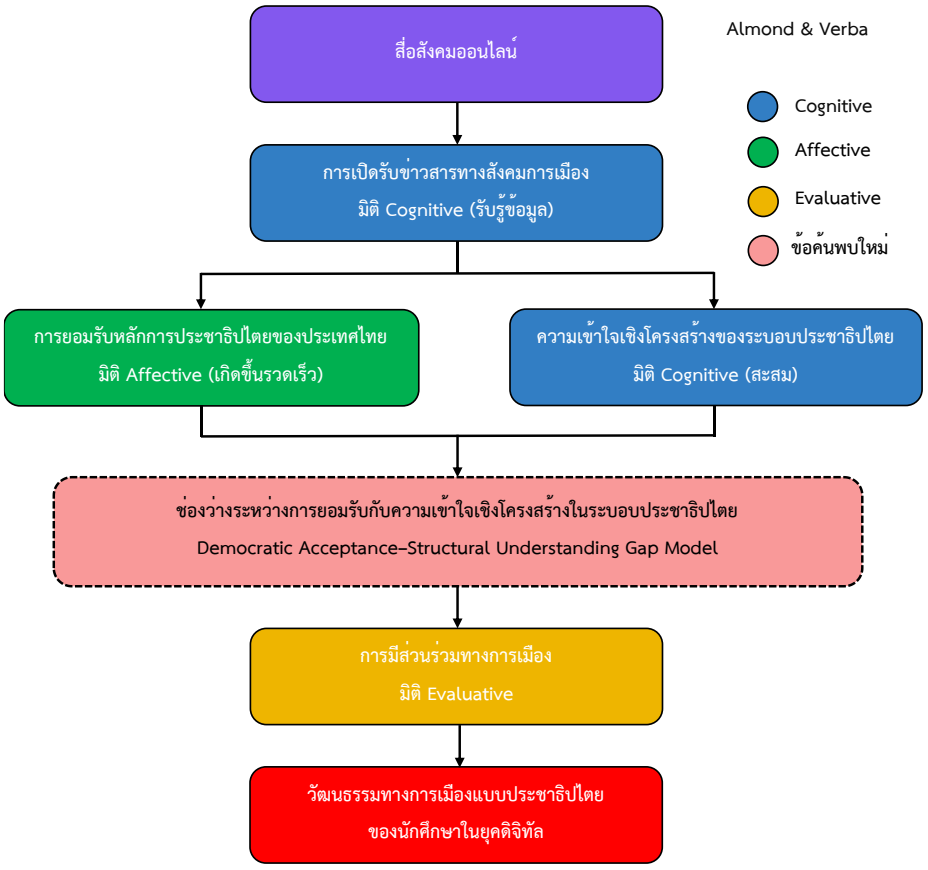
ดังนั้น ผลการศึกษาครั้งนี้นำไปสู่ข้อค้นพบเชิงแนวคิดเรื่อง ช่องว่างระหว่างการยอมรับกับความเข้าใจเชิงโครงสร้างในระบอบประชาธิปไตย (Democratic Acceptance–Structural Understanding Gap) ซึ่งสะท้อนว่า การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ไม่ควรมุ่งเน้นเพียงการสร้างการยอมรับคุณค่าของประชาธิปไตยหรือการเพิ่มการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเท่านั้น แต่ควรส่งเสริมความเข้าใจเชิงโครงสร้างของระบอบประชาธิปไตย การคิดเชิงวิพากษ์ และทักษะการรู้เท่าทันสื่อควบคู่กัน ซึ่งสอดคล้องกับข้อเสนอของปวรนันท์ ธัมมัญญุตานันท์ (2568)

องค์ความรู้ใหม่

ผลการวิจัยนำไปสู่การสังเคราะห์ข้อค้นพบเชิงแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาในยุคดิจิทัล โดยต่อยอดกรอบแนวคิดวัฒนธรรมทางการเมือง (Civic Culture) ของ Almond & Verba (1972) ผลการศึกษาพบว่า แม้การรับรู้ข่าวสารทางสังคมการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์จะส่งเสริมการยอมรับคุณค่าและหลักการประชาธิปไตยได้อย่างรวดเร็ว แต่การพัฒนาความเข้าใจเชิงโครงสร้างทางการเมืองไม่ได้เกิดขึ้นในอัตราเดียวกัน สะท้อนว่า มิติด้านความรู้สึกและทัศนคติ (Affective) และมิติด้านความรู้ความเข้าใจ (Cognitive) อาจพัฒนาไม่พร้อมกันในบริบทของสังคมดิจิทัล

ข้อค้นพบดังกล่าวแตกต่างจากการศึกษาที่มักใช้ระดับการยอมรับคุณค่าประชาธิปไตยเป็นตัวชี้วัดวัฒนธรรมทางการเมืองโดยรวม โดยงานวิจัยนี้เสนอว่า การยอมรับคุณค่าประชาธิปไตยเพียงอย่างเดียว อาจไม่สะท้อนความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ กลไก และโครงสร้างของระบอบประชาธิปไตยอย่างเพียงพอ จึงอาจนำไปสู่การประเมินวัฒนธรรมทางการเมืองที่ไม่ครอบคลุม

จากข้อค้นพบดังกล่าว ผู้วิจัยเสนอกรอบแนวคิด ช่องว่างระหว่างการยอมรับกับความเข้าใจเชิงโครงสร้างในระบอบประชาธิปไตย (Democratic Acceptance–Structural Understanding Gap) เพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่การยอมรับคุณค่าประชาธิปไตยสามารถพัฒนาได้รวดเร็วกว่าความเข้าใจเชิงโครงสร้างทางการเมือง ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดเบื้องต้นที่สามารถนำไปทดสอบและพัฒนาต่อยอดในบริบทอื่นได้

ภาพที่ 1 ช่องว่างระหว่างการยอมรับกับความเข้าใจเชิงโครงสร้างในระบอบประชาธิปไตย

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา พบว่า นักศึกษามีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งด้านความเชื่อมั่นในระบอบประชาธิปไตย ด้านสิทธิและเสรีภาพ และด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ปัจจัยส่วนบุคคลส่วนใหญ่ ได้แก่ เพศ ชั้นปี ภูมิลำเนา และรายได้ของครอบครัว ไม่พบความแตกต่างของวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นกลุ่มคณะที่กำลังศึกษา ขณะที่ปัจจัยด้านการรับรู้ข่าวสารทางสังคมการเมือง โดยเฉพาะการใช้สื่อสังคมออนไลน์และการติดตามข่าวสารทางการเมือง มีความสัมพันธ์กับระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยอย่างมีนัยสำคัญ สะท้อนบทบาทสำคัญของสื่อสังคมออนไลน์ต่อการสร้างค่านิยมและทัศนคติทางการเมืองของนักศึกษา

นอกจากนี้ ผลการศึกษาเชิงคุณภาพพบว่า แม้นักศึกษาส่วนใหญ่จะยอมรับหลักการประชาธิปไตยในระดับมากที่สุด แต่ยังมีข้อจำกัดในการอธิบายความเข้าใจเชิงโครงสร้างของระบอบประชาธิปไตย จึงนำไปสู่ข้อค้นพบเชิงแนวคิดเรื่อง ช่องว่างระหว่างการยอมรับกับความเข้าใจเชิงโครงสร้างในระบอบประชาธิปไตย (Democratic Acceptance–Structural Understanding Gap) ซึ่งสะท้อนการยอมรับคุณค่าของระบอบประชาธิปไตยเพียงอย่างเดียวอาจยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาพลเมืองประชาธิปไตยที่สามารถใช้เหตุผลวิเคราะห์ และมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีคุณภาพ

ดังนั้น การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาควรมุ่งพัฒนาทั้งด้านค่านิยมประชาธิปไตยและความเข้าใจเชิงโครงสร้างทางการเมืองควบคู่กัน โดยอาศัยกระบวนการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์ การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล และการใช้ข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้อง เพื่อยกระดับคุณภาพความเป็นพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย

ข้อเสนอแนะ

มหาวิทยาลัยควรพัฒนารายวิชาศึกษาทั่วไปหรือรายวิชาเลือกด้าน พลเมืองประชาธิปไตยและการรู้เท่าทันการเมือง (Democratic Citizenship and Political Literacy) สำหรับนักศึกษาทุกคณะ โดยบูรณาการการเรียนรู้ใน 3 มิติ ได้แก่ 1. การเสริมสร้างคุณค่าประชาธิปไตย เช่น สิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และความรับผิดชอบของพลเมือง 2. การพัฒนาความเข้าใจเชิงโครงสร้างของระบอบประชาธิปไตย ครอบคลุมรัฐธรรมนูญ ระบบการเมือง การแบ่งแยกอำนาจ และกลไกการตรวจสอบและถ่วงดุล และ 3. การฝึกปฏิบัติผ่านกิจกรรม เช่น การจำลองรัฐสภา การอภิปรายเชิงนโยบาย การวิเคราะห์กรณีศึกษาทางการเมือง และการตรวจสอบข้อเท็จจริงของข่าวสาร นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยควรส่งเสริมกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เปิดโอกาสให้นักศึกษาได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างนักศึกษาต่างคณะและเรียนรู้จากสถานการณ์จำลองบทบาท โดยเฉพาะในคณะที่ผลการวิจัยพบว่ามีระดับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในระดับน้อย เพื่อพัฒนาความเข้าใจเชิงโครงสร้างของระบอบประชาธิปไตยและลดความแตกต่างระหว่างกลุ่มนักศึกษา เพื่อพัฒนานักศึกษาให้ก้าวจากการยอมรับในเชิงคุณค่าของประชาธิปไตยไปสู่การเข้าใจกลไกของระบอบประชาธิปไตย และสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบเรื่อง Democratic Acceptance–Structural Understanding Gap ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในกลุ่มนักศึกษาจากสถาบันอุดมศึกษาที่มีความหลากหลายทั้งด้านประเภทและภูมิภาค เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของบริบททางสังคม การศึกษา และสิ่งแวดล้อมทางการเมือง อันจะช่วยเพิ่มความสามารถในการอธิบายและอ้างอิงผลการวิจัยในวงกว้างมากยิ่งขึ้น เพื่อทดสอบว่าช่องว่างที่พบในงานวิจัยนี้ปรากฏในบริบทมหาวิทยาลัยภูมิภาคอื่นด้วยหรือไม่

2. ควรศึกษาบทบาทของแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์แต่ละประเภทที่มีต่อการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตย โดยเปรียบเทียบทั้งรูปแบบการเปิดรับข่าวสาร ลักษณะเนื้อหา และระดับการมีส่วนร่วมทางการเมือง เพื่ออธิบายบทบาทของแพลตฟอร์มแต่ละประเภทต่อการสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

3. ควรตรวจสอบและทดสอบความสอดคล้องของกรอบแนวคิด Democratic Acceptance–Structural Understanding Gap ในกลุ่มตัวอย่างที่หลากหลายกว่านี้ เช่น นักศึกษามหาวิทยาลัยในกรุงเทพมหานคร นักศึกษาระดับอาชีวศึกษา และเยาวชนนอกระบบการศึกษา เพื่อทดสอบความเหมาะสมของกรอบแนวคิดในการอธิบายปรากฏการณ์วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในบริบทที่แตกต่างกัน

เอกสารอ้างอิง

กษิดิ์เดช มีเย็น. (2559). อิทธิพลของวัฒนธรรมทางการเมืองกับการรับรองสิทธิเสรีภาพในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 4–ก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475) (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ชูเกียรติ ผลาผล และคณะ. (2562). การกล่อมเกลาทางการเมืองที่นำไปสู่แบบแผนวัฒนธรรมทางการเมืองของผู้นำทางการเมืองในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารวิชาการธรรมทรรศน์, 19(4), 47–58.

ปวรนันท์ ธัมมัญญุตานันท์. (2568). ความสำคัญของการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) ในยุคข้อมูลข่าวสารท่วมท้น. วารสารสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยชินวัตร, 2(2), 50–67.

ภูวน อุ่นจันทร์. (2548). วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนิสิต นักศึกษา: ศึกษาเปรียบเทียบนิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์กับนักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วิฑูรย์ วีรศิลป์. (2568). พฤติกรรมการรับรู้ข้อมูลข่าวสารและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในยุคดิจิทัลผ่านสื่อสังคมออนไลน์. วารสารการจัดการองค์กรและพัฒนาสังคม, 5(1), 187–194.

วีระศักดิ์ จินารัตน์. (2567). ผลกระทบของการใช้สื่อสังคมที่มีผลต่อความรอบรู้ทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของกลุ่มคนเจเนอเรชัน Y และ Z ในประเทศไทย. วารสารศิลปะการจัดการ, 8(2), 547–563.

สำนักส่งเสริมวิชาการและงานทะเบียน มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา. (2568). ข้อมูลจำนวนนักศึกษาระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2568. สืบค้นเมื่อ 12 มกราคม 2569 จาก https://apro.nrru.ac.th/.

สุเทวี คงคูณ. (2560). วัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยของนักศึกษา วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ พ.ศ. 2560 (รายงานผลการวิจัย). ศรีสะเกษ: มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.

อวัสดา ตรีรยาภิวัฒน์. (ม.ป.ป.). The Movements: Korat Movement กับการถอดชุดวาทกรรม ‘โง่ จน เจ็บ’ ที่รัฐครอบให้กับคนภาคอีสาน. สืบค้นเมื่อ 30 เมษายน 2569 จาก https://commonmuze.com/node/483.

Almond, G. A. & Verba, S. (1972). The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Asia Centre. (2024). Do Thais enjoy social media just for fun? Evolving social media trends and Thai digital citizenship. Retrieved June 26, 2026, from https://asiacentre.org/do-thais-enjoy-social-media-just-for-fun-evolving-social-media-trends-and-thai-digital-citizenship/.

Chantakiri, S. (2024). The role of social media in political engagement among Thai youth. Asian Journal of Humanities and Social Innovation, 1(4), 39–50.

Cleofas, J. V. & Labayo, C. C. (2024). Youth netizens as global citizens: Digital citizenship and global competence among undergraduate students. Frontiers in Communication, 9, Article 1398001.

Firmansyah, Y. et al. (2023). Opportunities and challenges towards the 2024 election: The “echo chamber” phenomenon and the influence of social media on the levels of political literacy of beginner and millennial voter. International Conference on Community Development (ICCD), 5(1), 243–249.

Hammonds, W. (2023). Culture and democracy, the evidence: How citizens’ participation in cultural activities enhances civic engagement, democracy and social cohesion: Lessons from international research. Retrieved January 25, 2026, from https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/07370fba-110d-11ee-b12e-01aa75ed71a1/language-en.

Jitsaeng, K. (2023). The use of social media among Thai youths for political communication. Journal of Contemporary Social Sciences and Humanities, 10(1), 1–10.

Kulachai, W. et al. (2024). Beyond the ballot: Factors shaping political participation among university students in Bangkok. Journal of Infrastructure Policy and Development, 8(13), Article 8501.

Lertchoosakul, K. (2021). The white ribbon movement: High school students in the 2020 Thai youth protests. Critical Asian Studies, 53(2), 206–218.

Lorenz-Spreen, P. et al. (2023). A systematic review of worldwide causal and correlational evidence on digital media and democracy. Nature Human Behaviour, 7(1), 74–101.

Taneerat, W. & Dongnadeng, H. A. (2024). Digital political trends and behaviors among Generation Z in Thailand. Southeast Asian Studies, 13(3), 521–545.

Yamane, T. (1973). Statistics: An Introductory Analysis (3rd ed.). New York: Harper and Row.

บทความวิจัย

การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118)

DEVELOPING TOURISM CORRIDOR POTENTIAL FOR SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT: A CASE STUDY OF THE CHIANG MAI–CHIANG RAI HIGHWAY (HIGHWAY 118)

ณธัชพงศ์ โชติปรีชารัตน์*, ศรชัย ท้าวมิตร, โชติ บดีรัฐ
Nathatchaphong Chotpreecharat*, Sornchai Taomitr, Chot Bodeerat
คณะสังคมศาสตร์และการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม
Faculty of Social Sciences and Local Development, Pibulsongkram Rajabhat University
*Corresponding Author E-mail: jingzeng23@gmail.com
Received May 29, 2026; Revised June 23, 2026; Accepted July 7, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) 2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกันต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) และ 3. ศึกษาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสานเชิงอธิบาย โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากนักท่องเที่ยว จำนวน 400 คน ด้วยแบบสอบถาม และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 คน โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวมีความคิดเห็นต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) โดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยนักท่องเที่ยวที่มีปัจจัยส่วนบุคคลและพฤติกรรมการท่องเที่ยวบางประการแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อศักยภาพการท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวควรมุ่งเน้นการพัฒนาองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ที่พัก และกิจกรรมการท่องเที่ยว ควบคู่กับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ และธรรมาภิบาลการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย คือ HSTC Model (Highway 118 Sustainable Tourism Corridor Model) ซึ่งอธิบายว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางอย่างยั่งยืนต้องบูรณาการองค์ประกอบ 5As ร่วมกับการมีส่วนร่วมของชุมชน อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ และธรรมาภิบาลการท่องเที่ยว เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน กระจายรายได้สู่ชุมชน และส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนในระดับพื้นที่

คำสำคัญ: ศักยภาพการท่องเที่ยว, การท่องเที่ยวเชิงเส้นทาง, การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, โมเดล HSTC, ทางหลวง 118

Abstract

The purposes of this research article were to: 1. compare tourists' perceptions of the tourism potential of the Chiang Mai–Chiang Rai Highway (Highway 118) based on different personal characteristics; 2. compare tourists' perceptions according to different travel behaviors; and 3. investigate guidelines for developing tourism corridor potential to promote sustainable economic development. The study employed a Sequential Explanatory Mixed Methods Design. Quantitative data were collected from 400 tourists using a structured questionnaire and analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and one-way analysis of variance. Qualitative data were obtained through in-depth interviews with 17 key informants and analyzed using content analysis.

The findings revealed that the overall tourism potential of the Chiang Mai–Chiang Rai Highway (Highway 118) was perceived at a high level. Tourists with different personal characteristics and travel behaviors demonstrated significantly different perceptions of tourism potential. In addition, the development of tourism corridor potential should focus on five key components: attraction, accessibility, amenity, accommodation, and activity, together with the promotion of community participation, place identity, and sustainable tourism governance. The study generated a new body of knowledge, namely the HSTC Model (Highway 118 Sustainable Tourism Corridor Model), which explains that sustainable tourism corridor development requires the integration of the 5As framework with community participation, place identity, and tourism governance mechanisms. Such integration enhances destination competitiveness, promotes equitable income distribution, strengthens local communities, and contributes to sustainable economic development at the regional level.

Keywords: Tourism Potential, Tourism Corridor, Sustainable Tourism, HSTC Model, Highway 118

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย ทั้งในด้านการสร้างรายได้ การจ้างงาน และการกระจายผลประโยชน์สู่ชุมชนท้องถิ่น โดยในปี พ.ศ. 2567 ประเทศไทยมีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมากกว่า 32 ล้านคน สร้างรายได้จากการท่องเที่ยวกว่า 1.5 ล้านล้านบาท ขณะที่การท่องเที่ยวภายในประเทศยังคงขยายตัวอย่างต่อเนื่อง (ฐานเศรษฐกิจ, 2567) ภายหลังสถานการณ์โควิด-19 พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การแสวงหาประสบการณ์ที่มีคุณค่า การเรียนรู้ และความยั่งยืนมากขึ้น ส่งผลให้การพัฒนาการท่องเที่ยวในปัจจุบันต้องให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจ การอนุรักษ์ทรัพยากร และคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ (United Nations Environment Programme & World Tourism Organization, 2005)

ในเชิงทฤษฎี แนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) มุ่งเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุล ขณะที่แนวคิดความสามารถในการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยว (Destination Competitiveness) อธิบายว่าศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว การเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก ที่พัก และกิจกรรมการท่องเที่ยว (Dwyer & Kim, 2003) ส่วนแนวคิดวงจรชีวิตแหล่งท่องเที่ยว (Tourism Area Life Cycle:

TALC) ของ Butler (1980) ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการบริหารจัดการและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่องเพื่อรักษาความสามารถในการแข่งขันและความยั่งยืนในระยะยาว

จังหวัดเชียงใหม่และเชียงรายเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญของภาคเหนือ โดยมีทางหลวงหมายเลข 118 เป็นเส้นทางคมนาคมหลักที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชน และสินค้าอัตลักษณ์ของท้องถิ่นตลอดแนวเส้นทาง กรมทางหลวงได้ดำเนินการพัฒนาเส้นทางดังกล่าวอย่างต่อเนื่องเพื่อรองรับการขยายตัวด้านเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวของภูมิภาค (กรมทางหลวง, 2566) ลักษณะดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเส้นทาง (Tourism Corridor Development) ซึ่งมุ่งเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐาน ชุมชน และกิจกรรมทางเศรษฐกิจตลอดแนวเส้นทาง เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ กระจายผลประโยชน์สู่พื้นที่ และส่งเสริมการพัฒนาอย่างยั่งยืน (World Tourism Organization & United Nations Development Programme, 2018)

อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่ผ่านมาในประเทศไทยส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวรายพื้นที่หรือกิจกรรมเฉพาะด้าน ขณะที่การศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวในลักษณะเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงที่พิจารณาองค์ประกอบการท่องเที่ยวตลอดแนวเส้นทางอย่างเป็นระบบยังมีอยู่อย่างจำกัด อีกทั้งยังขาดองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเข้ากับการส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนในระดับพื้นที่ จากช่องว่างดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) โดยประยุกต์แนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยว 5As ร่วมกับการศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว ผ่านระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางอย่างยั่งยืน และพัฒนา HSTC Model (Highway 118 Sustainable Tourism Corridor Model) อันเป็นองค์ความรู้ใหม่สำหรับการวางแผนและกำหนดนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางในอนาคต

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118)
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกันต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118)
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยใช้รูปแบบการวิจัยแบบลำดับขั้นเชิงอธิบาย (Sequential Explanatory Design: QUAN ⟶ QUAL) โดยเริ่มจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณจากนักท่องเที่ยวจำนวน 400 คน เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล พฤติกรรมการท่องเที่ยว และศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) จากนั้นนำผลการวิเคราะห์เชิงสถิติมาใช้กำหนดประเด็นการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 17 คน เพื่ออธิบายและขยายความผลการวิจัยเชิงปริมาณ ก่อนนำข้อมูลทั้งสองส่วนมาบูรณาการร่วมกัน (Integration) และสังเคราะห์เป็น HSTC Model (Highway 118 Sustainable Tourism Corridor Model) สำหรับการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

2.1.1 ประชากร ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวบนเส้นทางถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) ระหว่างเดือนพฤษภาคม–สิงหาคม พ.ศ. 2568 ซึ่งไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน

2.1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวบนเส้นทางดังกล่าว กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Cochran (2007) สำหรับประชากรไม่ทราบจำนวน ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำ 385 คน และเพิ่มจำนวนเป็น 400 คน เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนของข้อมูล โดยใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling)

2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 17 คน ได้มาจากการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยคัดเลือกจากผู้มีความรู้ ประสบการณ์ และบทบาทเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) ครอบคลุมทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่น และนักท่องเที่ยว เพื่อให้ได้มุมมองที่หลากหลายและครอบคลุมผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเส้นทาง

จำนวนผู้ให้ข้อมูลกำหนดตามหลักความอิ่มตัวของข้อมูล (Data Saturation) โดยผู้วิจัยเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลควบคู่กันไปจนกระทั่งไม่พบประเด็นใหม่ที่สำคัญเพิ่มเติม ทั้งนี้ การกำหนดจำนวนผู้ให้ข้อมูลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางการวิจัยแบบผสมผสานแบบลำดับขั้นเชิงอธิบาย ซึ่งมุ่งเน้นการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลที่สามารถอธิบายประเด็นสำคัญที่ค้นพบจากการวิจัยเชิงปริมาณได้อย่างชัดเจน มากกว่าการมุ่งเพิ่มจำนวนผู้ให้ข้อมูล (Creswell & Plano Clark, 2018)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 เครื่องมือเชิงปริมาณ ใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของนักท่องเที่ยว ตอนที่ 2 ข้อมูลพฤติกรรมการท่องเที่ยว ตอนที่ 3 การประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) ตามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ระหว่าง 0.60–1.00 และทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) เท่ากับ 0.915

3.2 เครื่องมือเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ซึ่งพัฒนาจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและวัตถุประสงค์การวิจัย เพื่อใช้ศึกษาศักยภาพ ปัญหา อุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ระยะที่ 1 การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยว จำนวน 400 คน โดยใช้แบบสอบถามทั้งในรูปแบบเอกสารและแบบออนไลน์ผ่าน Google Forms จากนั้นนำข้อมูลที่ได้รับมาตรวจสอบความสมบูรณ์และวิเคราะห์ทางสถิติ

ระยะที่ 2 การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลโดยผู้วิจัยนำผลการศึกษาเชิงปริมาณที่ได้มาใช้กำหนดประเด็นในการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 คน เพื่ออธิบาย ขยายความ และสังเคราะห์แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางอย่างยั่งยืน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้ One-Way ANOVA สำหรับเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่ม

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ดำเนินการจากข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกที่ถอดความแบบคำต่อคำ โดยผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผ่านกระบวนการอ่านข้อมูลซ้ำหลายรอบ การกำหนดรหัสข้อมูล การจัดหมวดหมู่ประเด็นที่เกี่ยวข้อง และการสังเคราะห์ประเด็นสำคัญ เพื่อพัฒนาแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางและสร้างองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ HSTC Model และเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และนักท่องเที่ยว รวมทั้งเปรียบเทียบข้อมูลเชิงคุณภาพกับผลการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อยืนยันความสอดคล้องของข้อค้นพบก่อนการสังเคราะห์ข้อสรุปและพัฒนาโมเดลองค์ความรู้

5.3 การบูรณาการข้อมูล โดยผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพมาบูรณาการร่วมกับผลการวิจัยเชิงปริมาณในขั้นตอนการตีความผล (Integration Phase) เพื่ออธิบาย ขยายความ และสังเคราะห์เป็นโมเดล HSTC (Highway 118 Sustainable Tourism Corridor Model) สำหรับการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) นำเสนอผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยดังนี้

1. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118)

ผลการวิเคราะห์พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) แตกต่างกันในปัจจัยด้านเพศ อายุ สถานภาพสมรส และระดับการศึกษา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่ปัจจัยด้านอาชีพ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ รายละเอียดแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118)

ปัจจัยส่วนบุคคล	กลุ่ม	n	Mean	SD	F	p	η^2
เพศ	ชาย	189	4.26	.283	9.956	.000*	.024
	หญิง	173	4.13	.301			
	LGBTQ+	38	4.22	.316			
อายุ	ต่ำกว่า 30 ปี	124	4.26	.296	3.464	.008*	.035
	30-40 ปี	204	4.15	.281			
	41-50 ปี	48	4.19	.362			
	51 ปีขึ้นไป	24	4.32	.300			
สถานภาพสมรส	โสด	247	4.18	.285	3.961	.020*	.029
	สมรส	122	4.26	.301			
	อื่น ๆ	31	4.13	.391			

ตารางที่ 1 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกันต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) (ต่อ)

ปัจจัยส่วนบุคคล	กลุ่ม	n	Mean	SD	F	p	η^2
ระดับการศึกษา	ต่ำกว่าปริญญาตรี	131	4.26	.303	3.703	.025*	.027
	ปริญญาตรี	247	4.17	.285			
	สูงกว่าปริญญาตรี	22	4.19	.413			
อาชีพ	กลุ่มต่าง ๆ	400	4.20	.301	2.229	.051	.018
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	กลุ่มต่าง ๆ	400	4.22	.330	2.117	.053	.017

หมายเหตุ: * p < .05

จากตารางที่ 1 พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส และระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 อย่างไรก็ตาม ขนาดอิทธิพลของตัวแปรดังกล่าวอยู่ในระดับเล็กถึงปานกลาง (η^2 = .024–.118) แสดงให้เห็นว่าปัจจัยส่วนบุคคลมีอิทธิพลต่อการรับรู้ศักยภาพการท่องเที่ยวในระดับหนึ่ง แต่ยังมีปัจจัยอื่นร่วมส่งผลต่อการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวด้วย ข้อค้นพบดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิเคราะห์ลักษณะนักท่องเที่ยวรายกลุ่มเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนและพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่หลากหลาย

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกันต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118)

ผลการวิเคราะห์พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อศักยภาพการท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในด้านวัตถุประสงค์ในการเดินทาง ด้านความถี่ในการเดินทาง ด้านแหล่งข้อมูลข่าวสาร และด้านการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำ ซึ่งส่งผลต่อระดับการรับรู้ศักยภาพการท่องเที่ยวของพื้นที่ รายละเอียดแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกันต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118)

พฤติกรรมการท่องเที่ยว	กลุ่ม	n	Mean	SD	F	p	η^2
วัตถุประสงค์การท่องเที่ยว	พักผ่อน	309	4.21	.308	3.131	.015*	.031
	ศึกษาเรียนรู้	8	3.87	.345			
	เยี่ยมญาติ	74	4.19	.235			
	อื่น ๆ	9	4.15	.329			
ลักษณะการท่องเที่ยว	เดินทางคนเดียว	35	4.18	.343	0.280	.891	.002
	เดินทางเป็นกลุ่ม	365	4.20	.354			
ความถี่ในการท่องเที่ยว	1 ครั้ง/ปี	192	4.27	.319	17.712	.000*	.118
	2–3 ครั้ง/ปี	176	4.11	.229			
	มากกว่า 3 ครั้ง/ปี	32	4.09	.311			
ช่วงเวลาท่องเที่ยว	วันธรรมดา	11	4.16	.355	2.068	.104	.014
	วันหยุด	389	4.12	.297			

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวที่มีพฤติกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกันต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) (ต่อ)

พฤติกรรมการท่องเที่ยว	กลุ่ม	n	Mean	SD	F	p	η^2
แหล่งข้อมูลข่าวสาร	สื่อออนไลน์	340	4.24	.310	5.002	.001*	.042
	เพื่อน/ญาติ	55	4.33	.282			
	สื่อมวลชน	5	3.87	.274			
การกลับมาท่องเที่ยวซ้ำ	กลับมา	340	4.18	.283	11.766	.000*	.076
	ไม่กลับ	4	3.89	.296			
	ไม่แน่ใจ	56	4.36	.349			

หมายเหตุ: * p < .05

จากตารางที่ 2 พบว่า นักท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์การเดินทาง ความถี่ในการเดินทาง แหล่งข้อมูลข่าวสาร และการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อศักยภาพการท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีขนาดอิทธิพลอยู่ในระดับเล็กถึงปานกลาง (η^2 = .031–.126) สะท้อนให้เห็นว่าพฤติกรรมการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการรับรู้ศักยภาพการท่องเที่ยว แม้ว่าจะไม่ใช่ปัจจัยเพียงปัจจัยเดียวที่กำหนดความคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ประสบการณ์การเดินทาง แรงจูงใจ และการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการประเมินศักยภาพของเส้นทางท่องเที่ยว และควรได้รับการพิจารณาในการพัฒนากลยุทธ์การบริหารจัดการและการตลาดการท่องเที่ยวในอนาคต

จากผลการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way ANOVA) พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลและพฤติกรรมการท่องเที่ยวบางตัวแปรมีความคิดเห็นต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงดำเนินการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ภายหลังการวิเคราะห์ความแปรปรวน (Post Hoc Multiple Comparison) โดยใช้วิธี Scheffe เพื่อระบุว่ากลุ่มใดมีความคิดเห็นแตกต่างจากกลุ่มใด ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบรายคู่ภายหลังการวิเคราะห์ความแปรปรวน (Post Hoc: Scheffe)

ตัวแปร	คู่ที่แตกต่าง	Mean Difference	p-value
เพศ	ชาย – หญิง	0.137	.000*
อายุ	ต่ำกว่า 30 ปี – 30–40 ปี	0.106	.046*
สถานภาพสมรส	โสด – สมรส	-0.123	.035*
ระดับการศึกษา	ต่ำกว่าปริญญาตรี – ปริญญาตรี	0.087	.026*
วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยว	พักผ่อน – ศึกษาเรียนรู้	0.348	.032*
ความถี่ในการท่องเที่ยว	1 ครั้ง/ปี – มากกว่า 3 ครั้ง/ปี	-0.339	.000*
	1 ครั้ง/ปี – 2–3 ครั้ง/ปี	-0.252	.000*
แหล่งข้อมูลข่าวสาร	สื่อออนไลน์ – เพื่อน/ญาติ	-0.152	.007*
การกลับมาท่องเที่ยวซ้ำ	กลับมา – ไม่แน่ใจ	-0.184	.000*

หมายเหตุ: * p < .05

จากตารางที่ 3 พบว่า ความแตกต่างของความคิดเห็นต่อศักยภาพการท่องเที่ยวเกิดขึ้นเฉพาะบางคู่ของกลุ่มตัวอย่าง โดยกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีปัจจัยส่วนบุคคลและพฤติกรรมการท่องเที่ยวแตกต่างกัน มีระดับการรับรู้ศักยภาพการท่องเที่ยวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในบางคู่เปรียบเทียบ ขณะที่บางคู่ไม่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่า การรับรู้ศักยภาพการท่องเที่ยวมิได้แตกต่างกันในทุกกลุ่ม แต่ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะของนักท่องเที่ยวและประสบการณ์การเดินทางที่แตกต่างกัน

3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 คน พบว่า แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) ควรดำเนินการอย่างบูรณาการใน 5 ด้าน ได้แก่ 1. การพัฒนาสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) 2. การพัฒนาการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) 3. การยกระดับสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) 4. การส่งเสริมที่พักและบริการที่มีคุณภาพ (Accommodation) และ 5. การพัฒนากิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ (Activity)

นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญยังสะท้อนตรงกันว่า ความสำเร็จของการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางจำเป็นต้องอาศัยกลไกสนับสนุนที่สำคัญ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) การสร้างอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ (Place Identity) และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism Governance) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเชื่อมโยงการพัฒนาการท่องเที่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในระดับพื้นที่

อภิปรายผลการวิจัย

1. ปัจจัยส่วนบุคคลที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อศักยภาพการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวที่มีเพศ อายุ สถานภาพสมรส และระดับการศึกษาแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มมีประสบการณ์ชีวิต ความต้องการ ความคาดหวัง และรูปแบบการรับรู้ต่อการท่องเที่ยวแตกต่างกัน โดยเฉพาะกลุ่มที่มีอายุและระดับการศึกษาสูงมักให้ความสำคัญกับคุณภาพของประสบการณ์การท่องเที่ยว ความสะดวกในการเข้าถึง ความปลอดภัย และความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวมากกว่ากลุ่มอื่น อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากค่าขนาดอิทธิพลที่อยู่ในระดับเล็กถึงปานกลาง แสดงให้เห็นว่าปัจจัยดังกล่าวสามารถอธิบายความแตกต่างของการรับรู้ได้เพียงบางส่วน โดยยังมีปัจจัยอื่น เช่น ประสบการณ์การท่องเที่ยว แรงจูงใจในการเดินทาง คุณภาพการบริการ และลักษณะของแหล่งท่องเที่ยว ที่มีส่วนสำคัญต่อการรับรู้ศักยภาพการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวร่วมด้วย

ข้อค้นพบดังกล่าวสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดของทฤษฎีพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ที่เสนอว่าปัจจัยส่วนบุคคลและลักษณะทางประชากรศาสตร์มีอิทธิพลต่อการรับรู้ การตัดสินใจ และการประเมินประสบการณ์การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว (Middleton & Clarke, 2001; Holloway & Humphreys, 2019) สอดคล้องกับแนวคิดความสามารถในการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยวที่เสนอโดย Dwyer & Kim (2003) ซึ่งอธิบายว่านักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มจะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวแตกต่างกัน ส่งผลให้การรับรู้ต่อศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวมีความแตกต่างตามลักษณะของนักท่องเที่ยว

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกัญญวรา ศรีธารธรรม (2566) และพิชญนันท์ นภาพรจินดาพัชร์ (2562) ที่พบว่า ลักษณะทางประชากรศาสตร์ของนักท่องเที่ยวส่งผลต่อการรับรู้คุณภาพแหล่งท่องเที่ยว ความพึงพอใจ และพฤติกรรมการตัดสินใจเดินทางท่องเที่ยว รวมทั้งสอดคล้องกับผลการศึกษาของปิยะพงศ์ พัดชา และคณะ (2563) ที่พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเลือกเดินทางท่องเที่ยว

ของนักท่องเที่ยวไทย สะท้อนให้เห็นว่าความแตกต่างของคุณลักษณะนักท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดการรับรู้และการประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวของประเทศไทย

ในเชิงการจัดการ ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) ควรคำนึงถึงความแตกต่างของนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่ม โดยใช้แนวทางการแบ่งส่วนตลาด (Market Segmentation) ในการพัฒนากิจกรรม ผลิตภัณฑ์ และช่องทางการสื่อสารให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น วัยทำงาน ผู้สูงอายุ และนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ เพื่อเพิ่มความพึงพอใจ ยกระดับประสบการณ์การท่องเที่ยว และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของเส้นทางท่องเที่ยวในระยะยาว

2. พฤติกรรมการท่องเที่ยวที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อศักยภาพการท่องเที่ยวแตกต่างกัน

ผลการวิจัยพบว่า นักท่องเที่ยวที่มีวัตถุประสงค์ในการเดินทาง ความถี่ในการเดินทาง แหล่งข้อมูลข่าวสาร และการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำแตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากนักท่องเที่ยวแต่ละกลุ่มมีแรงจูงใจ ประสบการณ์ และระดับการรับรู้แตกต่างกัน ส่งผลให้การประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวแตกต่างกัน โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่มีประสบการณ์เดินทางสูงหรือเคยกลับมาเที่ยวซ้ำ มักมีความคาดหวังต่อคุณภาพบริการ ความสะดวกในการเข้าถึง และกิจกรรมการท่องเที่ยวในระดับที่สูง อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาจากค่าขนาดอิทธิพลที่อยู่ในระดับเล็กถึงปานกลาง แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียวไม่สามารถอธิบายการรับรู้ศักยภาพการท่องเที่ยวได้ทั้งหมด โดยยังมีปัจจัยด้านคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ประสบการณ์การท่องเที่ยว และคุณภาพการบริการที่มีส่วนสำคัญร่วมด้วย

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดพฤติกรรมนักท่องเที่ยวที่อธิบายว่าแรงจูงใจ ประสบการณ์การเดินทาง และข้อมูลข่าวสาร เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดพฤติกรรมและการรับรู้ของนักท่องเที่ยว (Middleton & Clarke, 2001; Holloway & Humphreys, 2019) รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดวงจรชีวิตของแหล่งท่องเที่ยวที่เสนอโดย Butler (1980) ซึ่งอธิบายว่า เมื่อแหล่งท่องเที่ยวมีพัฒนาการมากขึ้น นักท่องเที่ยวจะมีความคาดหวังต่อคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยวและประสบการณ์การเดินทางสูงขึ้นตามประสบการณ์ที่ได้รับ ส่งผลให้การรักษาคุณภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก และการสร้างประสบการณ์ใหม่อย่างต่อเนื่องเป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาความสามารถในการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยว

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของสารภี ธิติภาทร และวัชรากร มยุรี (2567) ที่พบว่าประสบการณ์การท่องเที่ยวและความพึงพอใจมีอิทธิพลต่อความตั้งใจกลับมาท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยว รวมทั้งสอดคล้องกับผลการศึกษาของกัญญวรา ศรีธารธรรม (2566) ที่พบว่า พฤติกรรมการท่องเที่ยวมีความสัมพันธ์กับระดับความพึงพอใจและการรับรู้คุณภาพแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนสอดคล้องกับข้อมูลของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2568) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความถี่ในการเดินทาง ประสบการณ์การท่องเที่ยว และการได้รับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการรับรู้คุณค่าและการประเมินศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

ในเชิงการจัดการ ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการบริหารประสบการณ์นักท่องเที่ยว และการสื่อสารการตลาดแบบเฉพาะกลุ่มมากขึ้น โดยเฉพาะการใช้สื่อดิจิทัลในการประชาสัมพันธ์ การพัฒนากิจกรรมที่หลากหลาย และการสร้างประสบการณ์ใหม่สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางซ้ำ เพื่อเพิ่มความน่าสนใจของเส้นทางท่องเที่ยว และยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) ในฐานะเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

3. แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนของถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) ควรมุ่งเน้นการพัฒนาองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยว 5As ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ที่พัก และกิจกรรมการท่องเที่ยว ควบคู่กับการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ และธรรมาภิบาลการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากการพัฒนาการท่องเที่ยวในปัจจุบันมิได้มุ่งเน้นเพียงการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวหรือรายได้ทางเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึงการสร้างความสมดุลระหว่างมิติทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในระยะยาว

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่มุ่งสร้างสมดุลระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจ การอนุรักษ์ทรัพยากร และคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ (United Nations Environment Programme & World Tourism Organization, 2005; World Tourism Organization & United Nations Development Programme, 2018) รวมทั้งสอดคล้องกับแนวคิดความสามารถในการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยวที่เสนอโดย Dwyer & Kim (2003) ซึ่งอธิบายว่า ความสามารถในการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยวเกิดจากการบูรณาการทรัพยากรการท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐาน การบริหารจัดการ และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางที่มุ่งเชื่อมโยงทรัพยากรการท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐาน และชุมชนตลอดแนวเส้นทาง เพื่อเพิ่มคุณค่าทางเศรษฐกิจ กระจายผลประโยชน์สู่พื้นที่ และส่งเสริมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (World Tourism Organization & United Nations Development Programme, 2018)

ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานวิจัยของกนกณิศา ธนาโชคพิสิษฐ์ และอลงกรณ์ อรรคแสง (2564) และณัฐรินทร์ ปริวงศ์กุลธร (2562) ที่พบว่า การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวจำเป็นต้องพัฒนาองค์ประกอบด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก และการบริหารจัดการอย่างบูรณาการ ขณะเดียวกันยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของปุณยวีร์ วิเศษสุนทรสกุล และคณะ (2563); ศิวาพร พยัคฆนันท์ และคณะ (2564) และสุวิมล บัวทอง และปิยะนุช พรประสิทธิ์ (2567) ที่ชี้ให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างอัตลักษณ์ท้องถิ่นเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างคุณค่า เพิ่มความแตกต่าง และเสริมสร้างความยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนี้ ทิพย์รุ่ง เพิ่มพูนศรีศิลป์ และสโรชินี ศิริวัฒนา (2566) ยังพบว่า การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของหลายภาคส่วน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดด้านธรรมาภิบาลการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และชุมชนในการวางแผนและบริหารจัดการการท่องเที่ยวร่วมกัน

ข้อค้นพบทั้งหมดนำไปสู่การสังเคราะห์ HSTC Model (Highway 118 Sustainable Tourism Corridor Model) ซึ่งเป็นองค์ความรู้ใหม่จากการวิจัยครั้งนี้ โดยเสนอว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางอย่างยั่งยืนควรบูรณาการองค์ประกอบ 5As เข้ากับการมีส่วนร่วมของชุมชน อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ และธรรมาภิบาลการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อสร้างกลไกการพัฒนาที่เชื่อมโยงทรัพยากรการท่องเที่ยว ชุมชน และการบริหารจัดการเข้าด้วยกัน อันจะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน การกระจายรายได้สู่ชุมชน และการส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนในระดับพื้นที่

ในเชิงนโยบาย ข้อค้นพบดังกล่าวสะท้อนว่าการพัฒนาถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) ควรได้รับการยกระดับจากการเป็นเพียงเส้นทางคมนาคมและแหล่งท่องเที่ยวรายจุดไปสู่การเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจยั่งยืน (Sustainable Tourism Corridor) ที่ขับเคลื่อนด้วยความร่วมมือของทุกภาคส่วน และมุ่งสร้างคุณค่าร่วมทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นตลอดแนวเส้นทางอย่างสมดุลและยั่งยืน

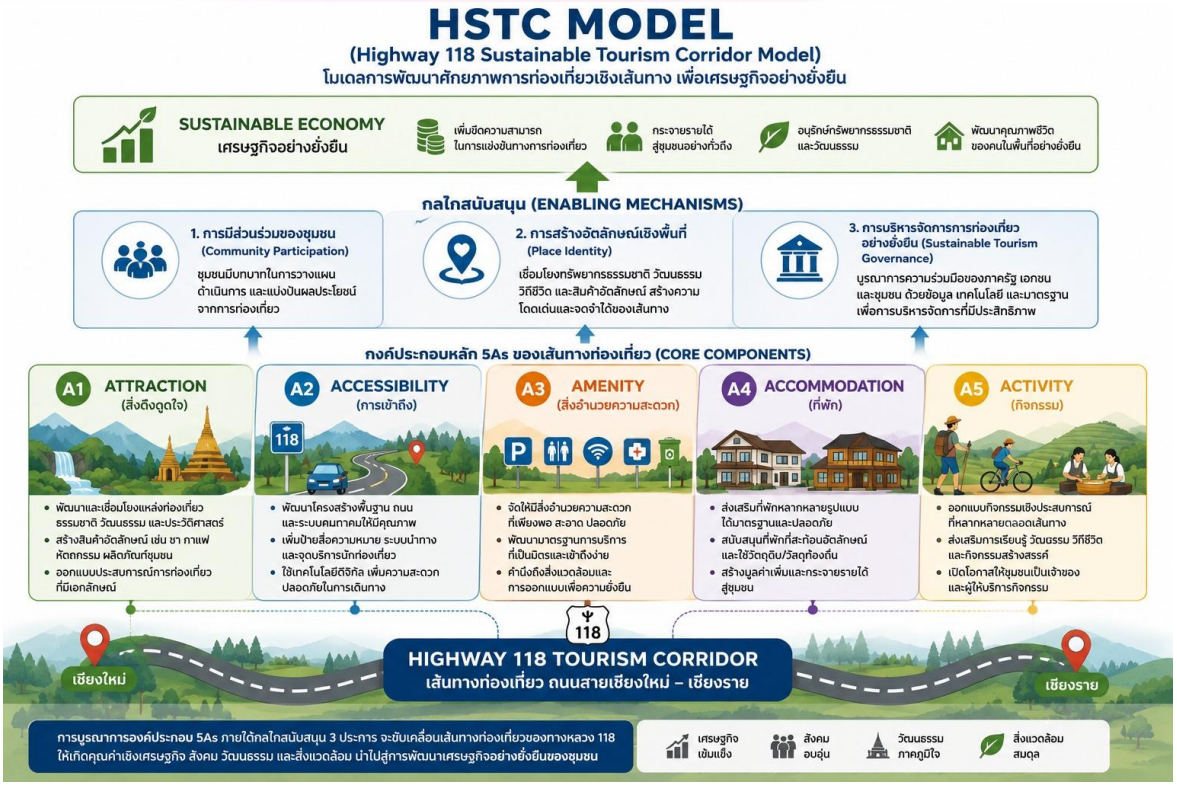
องค์ความรู้ใหม่

จากการบูรณาการผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ HSTC Model (Highway 118 Sustainable Tourism Corridor Model) ซึ่งเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ดังแสดงในภาพที่ 1 โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน ได้แก่ องค์ประกอบหลักของศักยภาพการท่องเที่ยว (Core Tourism Potential) และกลไกสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Supporting Mechanisms)

ส่วนที่ 1 องค์ประกอบหลักของศักยภาพการท่องเที่ยว ประกอบด้วย 5As ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) ที่พัก (Accommodation) และกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity) ซึ่งเป็นปัจจัยพื้นฐานที่กำหนดคุณภาพและความสามารถในการแข่งขันของเส้นทางท่องเที่ยว

ส่วนที่ 2 กลไกสนับสนุนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) การสร้างอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ (Place Identity) และธรรมาภิบาลการท่องเที่ยว (Sustainable Tourism Governance) ซึ่งทำหน้าที่เชื่อมโยงและขับเคลื่อนองค์ประกอบหลักให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

สาระสำคัญของ HSTC Model คือ การขยายกรอบแนวคิดการพัฒนาการท่องเที่ยวจากการมุ่งเน้นเฉพาะองค์ประกอบทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยว ไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเส้นทาง (Tourism Corridor Development) ที่ให้ความสำคัญกับการบูรณาการทรัพยากรการท่องเที่ยวตลอดแนวเส้นทางร่วมกับกลไกทางสังคมและการบริหารจัดการในระดับพื้นที่ อันจะนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยว การกระจายรายได้สู่ชุมชน และการส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ดังนั้น HSTC Model จึงสามารถใช้เป็นกรอบแนวทางสำหรับการวางแผนและกำหนดนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางในพื้นที่อื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งเชื่อมโยงกันตามแนวเส้นทางคมนาคมและต้องการพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในระดับภูมิภาค

ภาพที่ 1 HSTC Model (Highway 118 Sustainable Tourism Corridor Model)

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่า HSTC Model (Highway 118 Sustainable Tourism Corridor Model) เป็นกรอบแนวคิดที่อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบศักยภาพการท่องเที่ยวและกลไกการพัฒนาที่ยั่งยืนในบริบทของการท่องเที่ยวเชิงเส้นทาง โดยองค์ประกอบหลักด้านการท่องเที่ยว 5As ทำหน้าที่เป็นฐานในการสร้างคุณค่าและประสบการณ์ทางการท่องเที่ยว ขณะที่การมีส่วนร่วมของชุมชน อัตลักษณ์เชิงพื้นที่ และธรรมาภิบาลการท่องเที่ยว ทำหน้าที่เป็นกลไกสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลในมิติเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม สาระสำคัญของโมเดลนี้อยู่ที่การขยายมุมมองการพัฒนาการท่องเที่ยวจากระดับแหล่งท่องเที่ยวรายพื้นที่ไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเส้นทาง ที่เชื่อมโยงทรัพยากรการท่องเที่ยวตลอดแนวเส้นทางเข้ากับกระบวนการพัฒนาชุมชนและการบริหารจัดการอย่างยั่งยืน อันนำไปสู่การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและการส่งเสริมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนในระดับภูมิภาค

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กรมทางหลวง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานด้านเศรษฐกิจในพื้นที่ ควรร่วมกันขับเคลื่อนการพัฒนาถนนสายเชียงใหม่–เชียงราย (ทางหลวง 118) ในฐานะเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจยั่งยืน โดยบูรณาการแผนพัฒนาการท่องเที่ยว การคมนาคม และการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ

2. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวจังหวัด และเครือข่ายผู้ประกอบการท่องเที่ยว ควรร่วมกันส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ ตลอดแนวเส้นทาง โดยเชื่อมโยงทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิต

และสินค้าอัตลักษณ์ของพื้นที่ เช่น ชา กาแฟ ผลิตภัณฑ์ชุมชน และวัฒนธรรมชาติพันธุ์ ให้เป็นเรื่องราวการท่องเที่ยวเดียวกัน เพื่อสร้างความแตกต่างและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของเส้นทางท่องเที่ยว

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานพัฒนาชุมชน สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด สถาบันการศึกษา และองค์กรชุมชนในพื้นที่ ควรร่วมกันส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชน ในทุกขั้นตอนของการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งการวางแผน การบริหารจัดการ การพัฒนากิจกรรม และการให้บริการ โดยสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการชุมชน การสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้และการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจสู่ชุมชนอย่างทั่วถึงและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวควรพัฒนาผลิตภัณฑ์และกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ (Experiential Tourism) ที่สะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่ เช่น เส้นทางชาและกาแฟ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การเรียนรู้วัฒนธรรมชาติพันธุ์ และกิจกรรมสร้างสรรค์ในชุมชน เพื่อเพิ่มระยะเวลาพำนักและการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว

2. หน่วยงานท้องถิ่นควรพัฒนาระบบข้อมูลและเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวตลอดเส้นทาง เช่น ระบบแผนที่อัจฉริยะ แอปพลิเคชันนำเที่ยว ระบบป้ายดิจิทัล และแพลตฟอร์มประชาสัมพันธ์กลาง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

3. ผู้ประกอบการที่พัก ร้านอาหาร และแหล่งท่องเที่ยว ควรยกระดับมาตรฐานการบริการ ความปลอดภัย และการจัดการสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน โดยคำนึงถึงการลดของเสีย การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และการอนุรักษ์อัตลักษณ์ของพื้นที่

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ศึกษาการพัฒนาและทดสอบ HSTC Model ในพื้นที่เส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมโยงจังหวัดอื่น เพื่อเปรียบเทียบความเหมาะสมและประสิทธิผลของโมเดลในบริบทที่แตกต่างกัน

2. ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงเศรษฐกิจยั่งยืน โดยใช้การวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อยืนยันความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของโมเดล HSTC

3. ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมจากการประยุกต์ใช้ HSTC Model ในระยะยาว เพื่อพัฒนาเป็นกรอบนโยบายการท่องเที่ยวเชิงเส้นทางในระดับภูมิภาคและระดับประเทศต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กนกณิศา ธนาโชคพิสิษฐ์ และอลงกรณ์ อรรคแสง. (2564). แนวทางการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของอำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 8(6), 177-191.

กรมทางหลวง. (2566). นโยบายขยายทางหลวงหมายเลข 118 เชียงใหม่-เชียงราย. กรุงเทพฯ: กรมทางหลวง.

กัญญวรา ศรีธารธรรม. (2566). การศึกษาพฤติกรรมการท่องเที่ยวและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีต่อหาดไม้ขาว จังหวัดภูเก็ต (สารนิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการการท่องเที่ยว). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2568). พฤติกรรมท่องเที่ยวภายในประเทศของชาวไทย ปี 2568. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2569 จาก https://datacatalog.tat.or.th/th/dataset/tourist-behavior.

ฐานเศรษฐกิจ. (2567). ต่างชาติเที่ยวไทยทะลุ 32 ล้านคนแล้ว เปิด 5 ชาติเข้าไทยสูงสุด. สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2568 จาก https://www.thansettakij.com/business/tourism/614151.

ณัฐรินทร์ ปริวงศ์กุลธร. (2562). แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของจังหวัดสมุทรสาคร. วารสารเซนต์จอห์น, 23(32), 147-161.

ทิพย์รุ่ง เพิ่มพูนศรีศิลป์ และสโรชินี ศิริวัฒนา. (2566). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเพิ่มศักยภาพการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ: กรณีศึกษาเกาะเสม็ด จังหวัดระยอง. วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 8(2), 299–310.

ปิยะพงศ์ พัดชา และคณะ. (2563). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยวต่อการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพในพื้นที่กลุ่มจังหวัดชายทะเลภาคตะวันออก. วารสารนวัตกรรมและการจัดการ, 5(5), 87–102.

ปุณยวีร์ วิเศษสุนทรสกุล และคณะ. (2563). แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดนครราชสีมา. วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา, 10(3), 22-33.

พิชญนันท์ นภาพรจินดาพัชร์. (2562). พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีความตั้งใจที่จะเดินทางมาท่องเที่ยวในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (การค้นคว้าอิสระปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการบริการและการท่องเที่ยว). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.

ศิวาพร พยัคฆนันท์ และคณะ. (2564). การพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวชุมชนผ้าไหมทอมือ ตำบลสวาย อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์. วารสารธรรมศาสตร์, 40(2), 130-156.

สารภี ธิติภาทร และวัชรากร มยุรี. (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความตั้งใจกลับมาท่องเที่ยวซ้ำของนักท่องเที่ยวในเกาะพะงัน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 18(2), 189-206.

สุวิมล บัวทอง และปิยะนุช พรประสิทธิ์. (2567). การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษาชุมชนเกาะแต้ว อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 11(2), 66-94.

Butler, R. W. (1980). The Concept of a Tourist Area Cycle of Evolution: Implications for Management of Resources. Canadian Geographer, 24(1), 5-12.

Cochran, W. G. (2007). Sampling Techniques. Hoboken: John Wiley & Sons.

Creswell, J. W. & Plano Clark, V. L. (2018). Designing and Conducting Mixed Methods Research (3rd ed.). Los Angeles: Sage.

Dwyer, L. & Kim, C. (2003). Destination Competitiveness: Determinants and Indicators. Current Issues in Tourism, 6(5), 369-414.

Holloway, J. C. & Humphreys, C. (2019). The business of tourism (11th ed.). New Jersey: Pearson Education.

Middleton, V. T. C. & Clarke, J. (2001). Marketing in travel and tourism (3rd ed.). Oxford: Butterworth-Heinemann.

United Nations Environment Programme & World Tourism Organization. (2005). Making tourism more sustainable: A guide for policy makers. Madrid: World Tourism Organization.

United Nations World Tourism Organization (UNWTO). (2018). Tourism and the Sustainable Development Goals: Journey to 2030. Madrid: UNWTO.

World Tourism Organization & United Nations Development Programme. (2018). Tourism and the Sustainable Development Goals – Journey to 2030. Madrid: World Tourism Organization.

บทความวิจัย

การพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล

DEVELOPING YOUTH DEMOCRATIC CITIZENSHIP IN THE DIGITAL AGE

ชิตเวทย์ จันทศร*, ประภัสสร บุญโยประการ, กฤษณี ภู่พัฒน์
Chitawate Juntasorn*, Prapatsorn Boonyoprakarn, Kritsanee Poopat
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี
Faculty of Education, BangkokThonburi University
*Corresponding Author E-mail: chitawate.jun@bkkthon.ac.th
Received April 27, 2026; Revised July 9, 2026; Accepted July 22, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน 2. พัฒนาหลักสูตรอบรมเพื่อพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล 3. ศึกษาผลการประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน การวิจัยนี้เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงทดลองแบบ One Group Pretest-Posttest Design กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ที่กำลังศึกษาในปีการศึกษา 2568 จำนวน 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ หลักสูตรอบรม และแบบประเมิน การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการโดยการใช้แบบประเมิน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบค่า t-test (Dependent Samples)

ผลการวิจัยพบว่า 1. ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน มีจำนวน 2 ด้าน ประกอบด้วย ด้านความรับผิดชอบ และด้านการมีส่วนร่วม 2. หลักสูตรอบรมเพื่อพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล แบ่งออกเป็น 12 แผน โดยผลการประเมินความเหมาะสมในแต่ละด้านพบว่า อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด โดยเรียงตามลำดับความเหมาะสม พบว่า ด้านวัตถุประสงค์การอบรม ($\overline{X}$ = 4.56 S.D. = 0.22) ด้านเนื้อหา ($\overline{X}$ = 4.55, S.D. = 0.24) ด้านสื่อการเรียนรู้ ($\overline{X}$ = 4.53, S.D. = 0.21) ด้านแผนการอบรม ($\overline{X}$ = 4.51, S.D. = 0.23) และด้านภาพประกอบ ($\overline{X}$ = 4.45, S.D. = 0.26) และ 3. ผลการประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน พบว่า หลังการอบรม เยาวชนมีความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลในภาพรวม สูงกว่า ก่อนการอบรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า เยาวชนมีความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล สูงกว่าก่อนการอบรม และมีความพึงพอใจต่อการอบรมอยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ: พลเมืองประชาธิปไตย, ยุคดิจิทัล, หลักสูตรอบรม

Abstract

Objectives of this research article were: 1. To study the democratic citizenship of youth in the digital age, 2. To develop training courses for democratic citizenship of youth in the digital age, and 3. To study the assessment results of democratic citizenship of youth in the digital age. The purposes of this Experimental Research of one-group pretest-posttest design. The sample consisted of students of the branch program in early childhood education, Faculty

of Education, Bangkokthonburi University in the academic year 2025, totaling 50 people. The research tools were training courses plan, and assessment forms. Data were collected using an assessment form. The analysis data statistics were percentage, mean, standard deviation, and t-test (dependent samples).

The results revealed that: 1. The democratic citizenship of youth in the digital age comprised two aspects: responsibility, and participation. 2. The training courses for democratic citizenship of youth in the digital age into 12 plans, the overall assessment results for the suitability of each aspect were found to be at a high to highest level, ranked in order of suitability as follows: objective of training ($\overline{X}$ = 4.56 S.D. = 0.22), content ($\overline{X}$ = 4.55, S.D. = 0.24), teaching aids ($\overline{X}$ = 4.53, S.D. = 0.21) training action plans ($\overline{X}$ = 4.51, S.D. = 0.23), and illustrative ($\overline{X}$ = 4.45, S.D. = 0.26), and 3. The assessment results of democratic citizenship in the digital age found that the post-training courses the youth had more democratic citizenship in the digital age than before training courses, at a significance level of .05. When each item to democratic citizenship of youth in the digital age found that the post-training courses the youth had more democratic citizenship in the digital age than before training courses. The satisfaction of the participants towards the training course was at a high level.

Keywords: Democratic Citizenship, Digital Age, Training Courses

บทนำ

โลกแห่งการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ในยุคที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันและรวดเร็ว (VUCA World) ทำให้ชีวิตของทุกคนบนโลกต้องปรับตัวให้เท่าทันกับสถานการณ์ของโลกที่เปลี่ยนไป โดยในปัจจุบันมีนวัตกรรมและเทคโนโลยีเกิดขึ้นมากมายที่อำนวยความสะดวกให้แก่มนุษย์ ทั้งการใช้ชีวิตประจำวัน การทำงาน การเมือง สังคมและเศรษฐกิจ รวมทั้งในเรื่องของการศึกษา ซึ่งทุกคนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนตนเองให้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลง ดังนั้น ความเป็นพลเมืองดิจิทัล ถือเป็นหนึ่งในความสามารถหลักสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต การทำงาน และการมีส่วนร่วมทางสังคม ที่สำคัญทุกคนจำเป็นต้องมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในสังคมอย่างรับผิดชอบ รู้เท่าทัน และปลอดภัย (Vuorikari et al., 2022)

สำหรับประเทศไทยได้กำหนดยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยถูกนำมาใช้เป็นกรอบความคิดในการพัฒนาการศึกษาของชาติ ซึ่งเป็นภารกิจหลักในการพัฒนาคน อันเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศในทุก ๆ ด้าน ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า การศึกษาจะมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ที่ 3 หรือ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ โดยกำหนดให้คนไทยในอนาคตต้องเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต ประเด็นที่สำคัญในยุทธศาสตร์นี้ได้กำหนดให้มีการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นผู้เรียนให้มีทักษะการเรียนรู้และมีใจใฝ่เรียนรู้ตลอดเวลา (ชิตเวทย์ จันทศร และสวนันท์ แดงประเสริฐ, 2568) โดยเน้นการจัดระบบการศึกษาและระบบฝึกอบรมบนฐานสมรรถนะที่มีคุณภาพสูง และยืดหยุ่น สร้างความตื่นตัวให้คนไทยตระหนักถึงบทบาท ความรับผิดชอบ และการวางตำแหน่งของประเทศไทยในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์และประชาคมโลก (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2561) ดังนั้น จึงจำเป็นต้องจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ การปฏิรูปการเรียนรู้จึงเป็นโจทย์สำคัญสำหรับสังคมโลกยุคดิจิทัล เพราะการศึกษา

เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาและบ่มเพาะคน ให้มีทักษะและสมรรถนะที่จำเป็น โดยเฉพาะการเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง คือ การปฏิบัติตนในฐานะพลเมืองของประเทศ พลเมืองโลก และพลเมืองดิจิทัลที่มีความรับผิดชอบและเคารพความหลากหลาย (วัฒนาพร ระงับทุกข์, 2563)

ความเป็นพลเมืองสำหรับแต่ละประเทศมีทั้งรูปแบบที่เหมือนและแตกต่างกัน ซึ่งการปกครองของประเทศไทยเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ซึ่งคำว่า ประชาธิปไตย มาจากคำสองคำ คือ “ประชา”+“อธิปไตย” ซึ่งหมายถึง อำนาจสูงสุดเป็นของประชาชน ดังนั้น ประชาธิปไตยของไทยหัวใจจึงอยู่ที่ประชาชน ในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตย “พระมหากษัตริย์” ในฐานะองค์ประมุข “รัฐธรรมนูญ” ในฐานะกติกาสูงสุดของประเทศที่กฎหมาย คำสั่ง หรือการกระทำใด ๆ จะขัดหรือแย้งรัฐธรรมนูญมิได้ จุดหมายสูงสุดหรือดอกผลของประชาธิปไตยก็คือ ประโยชน์ที่คนในสังคมประชาธิปไตยคาดหวังว่า จะได้รับเมื่อประเทศปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยอย่างแท้จริง จุดมุ่งหมายของประชาธิปไตยที่เราหวังได้รับก็คือการอยู่ดีกินดี มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสงบสุข ประเทศมีความเจริญมั่นคง ประชาชนมั่งคั่ง ฯลฯ นั่นเอง (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2563)

ดังนั้น การพัฒนาคนสู่ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลจึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง และต้องพัฒนาตั้งแต่เด็กและเยาวชน ซึ่งจะเติบโตไปเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติในอนาคต ซึ่งวิธีที่สามารถพัฒนาที่ดีที่สุดคือ การให้ความรู้อย่างถูกต้อง การพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล สามารถทำได้หลายวิธี แต่วิธีที่สามารถทำได้อย่างรวดเร็วและให้ความรู้ความเข้าใจกับเยาวชนได้อย่างถูกต้อง คือ การอบรม ดังนั้น การสร้างและพัฒนาหลักสูตรอบรมจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเนื่องจากหลักสูตรอบรมเป็นส่วนสำคัญในการสร้างคนให้มีคุณภาพ หลักสูตรอบรมที่ดีจะต้องออกแบบเพื่อสร้างและพัฒนาศักยภาพของผู้เข้าอบรม ส่งเสริมความเจริญงอกงาม ผู้ใช้หลักสูตรต้องดำเนินการในการจัดการอบรมให้เป็นไปอย่างมีเป้าหมาย (ธนภัทร มีนา และคณะ, 2561)

การฝึกอบรมจะไม่สามารถสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หากปราศจากหลักสูตรที่ดี ดังนั้น หลักสูตรจึงเป็นหัวใจสำคัญที่เปรียบเสมือนแผนการปฏิบัติงาน และแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับผู้เข้าอบรม เป้าหมายสำคัญของการสร้างหลักสูตร คือ การได้มาซึ่งหลักสูตรที่สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจ ทักษะ และทัศนคติที่ดีให้แก่ผู้เข้าอบรม ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังนั้น การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม จึงเกี่ยวข้องกับการกำหนดหัวข้อและเนื้อหา วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม วิธีการ การประเมินผล เทคนิค และสื่อการเรียนการสอน รวมถึงระยะเวลาของหลักสูตรให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการฝึกอบรม เพื่อให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเกิดการเรียนรู้ และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์นั้น นอกจากหลักสูตรที่ดีจะสามารถนำไปใช้จัดฝึกอบรมได้จริง และสามารถช่วยให้ผู้เข้าอบรมเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมได้แล้ว หลักสูตรที่ดีจะต้องมีการประเมินเพื่อทราบถึงข้อบกพร่อง ตลอดจนได้รับการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีความถูกต้อง เหมาะสม และทันสมัยอีกด้วย ดังนั้นการประเมินผลการใช้หลักสูตรจึงเป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการฝึกอบรม ซึ่งจะช่วยให้ผู้รับผิดชอบการฝึกอบรมและผู้เกี่ยวข้องทราบถึงผลสำเร็จของการจัดฝึกอบรม ในแง่การบรรลุถึงวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในระหว่างการฝึกอบรม ผลที่ได้รับจากการฝึกอบรม รวมถึงความเหมาะสมในด้านต่าง ๆ ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะเป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับการจัดฝึกอบรมในครั้งถัดไป (จิรวรรณ บุญมี และธวัชชัย บุญมี, 2560)

หลักสูตรอบรมจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เป็นสื่อหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบสำคัญและส่งผลถึงความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการอบรมที่ตั้งไว้ เพื่อให้ผู้เข้าอบรมได้รับความรู้ มีความเข้าใจและสามารถนำความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม การสร้างและพัฒนาสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ในการอบรม

หลักสูตรเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล จะเน้นให้เยาวชนผู้เข้าอบรมเกิดกระบวนการคิด ความเข้าใจถึงความเป็นจริงที่เกิดขึ้นกับความเป็นพลเมืองกับสังคมในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งถือเป็นเครื่องมือที่พัฒนาเยาวชนผู้เข้าอบรมได้เป็นอย่างดี โดยหลักสูตรอบรมนอกจากการให้ความรู้แล้วนั้น เยาวชนผู้เข้าอบรมจะได้รับความรู้จากการทำกิจกรรมรายบุคคลและกิจกรรมกลุ่ม ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรอบรมที่มีคุณภาพ จะทำให้การอบรมมีประสิทธิภาพ เยาวชนผู้เข้าอบรมสามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมสู่ความเป็นพลเมืองที่ดี สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต ปฏิบัติตนในสังคมในระบอบประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้ง สามารถนำความรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดให้แก่เพื่อนเยาวชนตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

จากหลักการและเหตุดังที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยในฐานะอาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ตระหนักและเล็งเห็นถึงความสำคัญในการพัฒนานักศึกษาเพื่อให้เป็นเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล รวมทั้งสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และเผยแพร่ความรู้ให้แก่เพื่อนเยาวชนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน
2. เพื่อพัฒนาหลักสูตรอบรมเพื่อพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล
3. เพื่อศึกษาผลการประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) แบบ One Group Pretest-Posttest Design มุ่งศึกษาและพัฒนาความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน โดยพัฒนาหลักสูตรอบรมที่มีประสิทธิภาพ และศึกษาผลการประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน

2. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ นักศึกษาสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ที่กำลังศึกษาในปีการศึกษา 2568 จำนวน 266 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักศึกษาชั้นปีที่ 3 สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี ที่กำลังศึกษาในปีการศึกษา 2568 จำนวน 50 คน โดยวิธีการสุ่มแบบแบ่งกลุ่ม (Cluster Random Sampling) โดยใช้ระดับชั้นปีเป็นหน่วยในการสุ่ม

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ มีดังนี้

3.1. หลักสูตรอบรมเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลสำหรับเยาวชน มีรายละเอียดดังนี้

3.1.1 ศึกษาข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรอบรม และการพัฒนาความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยยุคดิจิทัลสำหรับเยาวชน

3.1.2 กำหนดวัตถุประสงค์การอบรม เนื้อหาที่เหมาะสม ภาพประกอบการเรียนรู้ สร้างแผนการอบรมหลักสูตร และสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสมและหลากหลาย จำนวน 12 แผนการอบรม โดยเครื่องมือต่าง ๆ ผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญด้านความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล จำนวน

5 ท่าน ใช้การตรวจสอบความเหมาะสมด้วยการประเมินดัชนีความสอดคล้อง (Index of item Objective Congruence : IOC) ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.2 แบบประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน มีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 ศึกษาข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน และจัดทำโครงร่างเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน

3.2.2 จัดทำโครงร่างแบบประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน โดยผ่านการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญด้านความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล จำนวน 5 ท่าน ใช้การตรวจสอบความเหมาะสมด้วยการประเมินดัชนีความสอดคล้อง (Index of item Objective Congruence : IOC) ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยในครั้งนี้มีขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

4.1 ชี้แจงรายละเอียดการวิจัย และการกรอกแบบฟอร์มแสดงความยินยอมโดยสมัครใจ โดยใช้เวลา 1 สัปดาห์ ระหว่างวันที่ 3-7 พฤศจิกายน 2568

4.2 ประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน ก่อนการอบรมหลักสูตร โดยใช้เวลา 1 สัปดาห์ ระหว่างวันที่ 10-14 พฤศจิกายน 2568

4.3 อบรมหลักสูตรเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลสำหรับเยาวชน จำนวน 12 ครั้ง โดยใช้เวลา 12 สัปดาห์ ระหว่างวันที่ 17 พฤศจิกายน 2568-6 กุมภาพันธ์ 2569

4.4 ประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน หลังการอบรมหลักสูตร โดยใช้เวลา 1 สัปดาห์ ระหว่างวันที่ 9-13 กุมภาพันธ์ 2569

4.5 ประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมต่อการอบรมหลักสูตร โดยใช้เวลา 1 สัปดาห์ ระหว่างวันที่ 16-20 กุมภาพันธ์ 2569

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลโดยนำผลการประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน ก่อนและหลังการอบรมหลักสูตรจากแบบประเมิน ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการนำคะแนนมาคิดค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าร้อยละ และทดสอบค่า t-test (Dependent Samples) และการวิเคราะห์ข้อมูลความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมต่อการอบรมหลักสูตรโดยใช้ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน ประกอบด้วย 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบ และด้านการมีส่วนร่วม (IOC ≥ 0.5)

2. ผลการพัฒนาหลักสูตรอบรมเพื่อพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย แผนการอบรมหลักสูตร แบ่งออกเป็น 12 แผน ซึ่งผลการประเมินความสอดคล้อง (IOC) ในแต่ละแผนการอบรมจากผู้เชี่ยวชาญทั้งในส่วนของวัตถุประสงค์การอบรม เนื้อหา ภาพประกอบ แผนการอบรม และสื่อการเรียนรู้ พบว่า ในแต่ละรายการมีความเหมาะสม

ตารางที่ 1 ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับความเหมาะสมของวัตถุประสงค์การอบรม เนื้อหา และภาพประกอบ

	หัวข้อการอบรมหลักสูตร	วัตถุประสงค์การอบรม			เนื้อหา			ภาพประกอบ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	เด็ก และเยาวชนในยุคดิจิทัล	4.80	0.44	มากที่สุด	4.60	0.89	มากที่สุด	4.60	0.89	มากที่สุด
2	ความหมายและหลักการของประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล	4.60	0.54	มากที่สุด	4.80	0.44	มากที่สุด	4.60	0.54	มากที่สุด
3	ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข	4.60	0.89	มากที่สุด	4.60	0.54	มากที่สุด	4.20	0.83	มาก
4	ประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลในมุมมองของเด็กและเยาวชน	4.80	0.44	มากที่สุด	4.60	0.89	มากที่สุด	4.80	0.44	มากที่สุด
5	สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพและความรับผิดชอบ	4.40	0.54	มาก	4.40	0.54	มาก	4.60	0.54	มากที่สุด
6	กิจกรรมสิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพในยุคดิจิทัล	4.60	0.89	มากที่สุด	4.60	0.54	มากที่สุด	4.20	0.44	มาก
7	คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล	4.60	0.54	มากที่สุด	4.80	0.44	มากที่สุด	4.00	0.70	มาก
8	สิทธิและหน้าที่ของเยาวชนกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล	4.80	0.44	มากที่สุด	4.60	0.54	มากที่สุด	4.40	0.89	มาก
9	การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	4.40	0.89	มาก	4.00	0.70	มาก	4.20	0.83	มาก
10	คุณสมบัติ ที่มา อำนาจและหน้าที่วุฒิสภา	4.00	0.70	มาก	4.20	0.83	มาก	4.40	0.54	มาก
11	กิจกรรมวิเคราะห์เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล	4.60	0.54	มากที่สุด	4.80	0.44	มากที่สุด	4.60	0.54	มากที่สุด
12	กิจกรรมกลุ่มทำคลิปวีดีโอการส่งเสริมประชาธิปไตยให้แก่เยาวชน	4.60	0.89	มากที่สุด	4.60	0.54	มากที่สุด	4.80	0.44	มากที่สุด
	รวม	**4.56**	**0.22**	**มากที่สุด**	**4.55**	**0.24**	**มากที่สุด**	**4.45**	**0.26**	**มาก**

จากตารางที่ 1 ผลการประเมินความเหมาะสมในภาพรวมของวัตถุประสงค์การอบรม เนื้อหา และภาพประกอบ อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านวัตถุประสงค์การอบรม มีความเหมาะสมสูงสุด ($\bar{X}$ = 4.56 S.D. = 0.22) รองลงมา คือ ด้านเนื้อหา ($\bar{X}$ = 4.55, S.D. = 0.24) และด้านภาพประกอบ ($\bar{X}$ = 4.45, S.D. = 0.26) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลการประเมินของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับแผนการอบรม และสื่อการเรียนรู้

	หัวข้อการอบรมหลักสูตร	แผนการอบรม			สื่อการเรียนรู้		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1.	เด็ก และเยาวชนในยุคดิจิทัล	4.60	0.54	มากที่สุด	4.80	0.44	มากที่สุด
2.	ความหมายและหลักการของประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล	4.80	0.44	มากที่สุด	4.60	0.54	มากที่สุด
3.	ระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข	4.60	0.54	มากที่สุด	4.40	0.89	มาก
4.	ประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลในมุมมองของเด็กและเยาวชน	4.80	0.44	มากที่สุด	4.60	0.54	มากที่สุด
5.	สิทธิ หน้าที่ เสรีภาพและความรับผิดชอบ	4.60	0.89	มากที่สุด	4.80	0.44	มากที่สุด
6.	กิจกรรมสิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพในยุคดิจิทัล	4.40	0.54	มาก	4.60	0.89	มากที่สุด
7.	คุณสมบัติของความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล	4.20	0.83	มาก	4.20	0.83	มาก
8.	สิทธิและหน้าที่ของเยาวชนกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล	4.20	0.44	มาก	4.40	0.54	มาก
9.	การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	4.20	0.83	มาก	4.20	0.44	มาก
10.	คุณสมบัติ ที่มา อำนาจและหน้าที่วุฒิสภา	4.40	0.54	มาก	4.40	0.89	มาก
11.	กิจกรรมวิเคราะห์เหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล	4.80	0.44	มากที่สุด	4.60	0.54	มากที่สุด
12.	กิจกรรมกลุ่มทำคลิปวีดีโอการส่งเสริมประชาธิปไตยให้แก่เยาวชน	4.60	0.89	มากที่สุด	4.80	0.44	มากที่สุด
	รวม	**4.51**	**0.23**	**มากที่สุด**	**4.53**	**0.21**	**มากที่สุด**

จากตารางที่ 2 ผลการประเมินความเหมาะสมในภาพรวมของแผนการอบรมและสื่อการเรียนรู้อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสื่อการเรียนรู้มีความเหมาะสมสูงสุด ($\overline{X}$ = 4.53, S.D. = 0.21) และด้านแผนการอบรม ($\overline{X}$ = 4.51, S.D. = 0.23) ตามลำดับ

3. ผลการประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน

3.1 ผลการประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน โดยผลการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน ผลการประเมินดัชนีความสอดคล้องของวิธีการประเมินกับเกณฑ์การปฏิบัติ พบว่า ผลการประเมินความสอดคล้อง (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละรายการมีความเหมาะสม (IOC ≥ 0.5)

ตารางที่ 3 ผลการประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชนในภาพรวม ก่อนและหลังการอบรมหลักสูตร

ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน	n	$\overline{X}$	S.D.	t	df	Sig
ก่อนการอบรมหลักสูตร	50	10.88	0.79			
หลังการอบรมหลักสูตร	50	16.04	1.02	-25.44	49	0.000

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า ก่อนการอบรมหลักสูตร เยาวชนมีความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลในภาพรวม มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 10.88, S.D. = 0.79) และหลังการอบรมหลักสูตร มีค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$ = 16.04, S.D. = 1.02) คะแนน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 4 ผลการประเมินรายด้านความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน ด้านความรับผิดชอบก่อนและหลังการอบรมหลักสูตร

ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน ด้านความรับผิดชอบ	ก่อนการอบรม		หลังการอบรม	
	คะแนน (10)	ร้อยละ	คะแนน (10)	ร้อยละ
1. ปฏิบัติตนตามกฎระเบียบข้อบังคับสถานศึกษาอย่างเคร่งครัด	0.60	6.00	0.86	8.60
2. ทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างรับผิดชอบ ถูกต้อง และเสร็จทันเวลาที่กำหนด	0.58	5.80	0.88	8.80
3. ทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างรับผิดชอบ ไม่เอารัดเอาเปรียบผู้อื่น	0.64	6.40	0.92	9.20
4. เคารพ ปฏิบัติและไม่ละเมิดสิทธิ เสรีภาพของตนเองและผู้อื่น ทั้งการปฏิบัติในสถานการณ์จริงและในสื่อดิจิทัล/ออนไลน์อย่างเหมาะสม	0.70	7.00	0.90	9.00
5. แจ้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เมื่อพบเห็นบุคคลที่มีพฤติกรรมเป็นภัยต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งการปฏิบัติในสถานการณ์จริง และในสื่อดิจิทัล/ออนไลน์อย่างเหมาะสม	0.56	5.60	0.80	8.00
6. ดูแล รักษา และ/หรือไม่ทำลายหรือกระทำการใด ๆ ที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งต่าง ๆ ของตนเอง ผู้อื่น หรือชุมชน/สังคม	0.72	7.20	0.94	9.40
7. ศึกษาและปฏิบัติตามกฎระเบียบของสถานที่ต่าง ๆ อย่างเคร่งครัด	0.62	6.20	0.88	8.80
8. ช่วยเหลือผู้อื่นตามกำลังและความสามารถของตนเอง	0.58	5.80	0.90	9.00
9. เคารพและปฏิบัติตนตามข้อปฏิบัติ ระเบียบ กฎหมายและกติกาสังคมอย่างเคร่งครัด ทั้งการปฏิบัติในสถานการณ์จริง และในสื่อดิจิทัล/ออนไลน์อย่างเหมาะสม	0.60	6.00	0.86	8.60
10. เข้าร่วมและปฏิบัติตนในกิจกรรมสำคัญเกี่ยวกับชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ทั้งการปฏิบัติในสถานการณ์จริง และในสื่อดิจิทัล/ออนไลน์อย่างเหมาะสม	0.62	6.20	0.82	8.20
รวม	**6.22**	**62.20**	**8.76**	**87.60**

จากตารางที่ 4 พบว่า ก่อนการอบรมหลักสูตร เยาวชนมีความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลด้านความรับผิดชอบ มีคะแนนเฉลี่ยรวม 6.22 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 62.20 และหลังการอบรมหลักสูตร มีคะแนนเฉลี่ยรวม 8.76 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 87.60

ตารางที่ 5 ผลการประเมินรายด้านความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน ด้านการมีส่วนร่วม ก่อนและหลังการอบรมหลักสูตร

ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน ด้านการมีส่วนร่วม	ก่อนการอบรม		หลังการอบรม	
	คะแนน (10)	ร้อยละ	คะแนน (10)	ร้อยละ
1. มีส่วนร่วมในการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงการเลือกตั้งสโมสรนักศึกษา การเลือกตั้งท้องถิ่น หรือการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร	0.64	6.40	0.82	8.20
2. ติดตามข้อมูลข่าวสารในประเทศและของโลกอย่างมีวิจารณญาณ	0.56	5.60	0.84	8.40
3. มีส่วนร่วมหรือเป็นสมาชิกของหน่วยงานที่ทำประโยชน์ต่อสถาบัน การศึกษา หรือชุมชน/สังคม ทั้งการปฏิบัติในสถานการณ์จริง และในสื่อออนไลน์อย่างเหมาะสม	0.44	4.40	0.68	6.80
4. มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสถาบันการศึกษา หรือชุมชน/สังคม ทั้งการปฏิบัติในสถานการณ์จริงและในสื่อดิจิทัล/ออนไลน์อย่างเหมาะสม	0.42	4.20	0.70	7.00
5. แนะนำผู้อื่นให้เข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสถาบัน การศึกษา หรือชุมชน /สังคม ทั้งการปฏิบัติในสถานการณ์จริงและในสื่อดิจิทัล/ออนไลน์อย่างเหมาะสม	0.44	4.40	0.68	6.80
6. มีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของสถาบันการศึกษา หรือชุมชน/สังคม	0.40	4.00	0.70	7.00
7. มีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่เป็นประโยชน์ด้วยวิธีการต่าง ๆ ของสถาบันการศึกษา หรือชุมชน/สังคม	0.42	4.20	0.68	6.80
8. แจ้งข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ให้แก่บุคคลอื่น เพื่อให้บุคคลนั้นมีข้อมูลที่ช่วยในการทำความเข้าใจปัญหา ทางเลือก โอกาส และแนวทางการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความปกติสุข ทั้งการปฏิบัติในสถานการณ์จริงและในสื่อดิจิทัล/ออนไลน์อย่างเหมาะสม	0.48	4.80	0.70	7.00
9. มีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำในการปฏิบัติตามกฎหมายหรือกระทำสิ่งที่ถูกต้อง	0.46	4.60	0.78	7.80
10. แนะนำผู้อื่นให้ปฏิบัติตามกฎหมายหรือกระทำสิ่งที่ถูกต้อง	0.40	4.00	0.70	7.00
รวม	**4.66**	**46.60**	**7.28**	**72.80**

จากตารางที่ 5 พบว่า ก่อนการอบรมหลักสูตร เยาวชนมีความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล ด้านการมีส่วนร่วม มีคะแนนเฉลี่ยรวม 4.66 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 46.60 และหลังการอบรมหลักสูตร มีคะแนนเฉลี่ยรวม 7.28 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 72.80

3.2 ผลการประเมินความพึงพอใจในการอบรมหลักสูตร

ตารางที่ 6 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมต่อการอบรมหลักสูตร

ความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมต่อการอบรมหลักสูตร	ระดับความคิดเห็น		
	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านวิทยากร	4.32	0.34	มาก
2. ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินการ	4.27	0.30	มาก
3. ด้านการบริหารจัดการ	4.25	0.26	มาก
4. ด้านคุณภาพ	4.28	0.42	มาก
รวม	**4.28**	**0.19**	**มาก**

จากตารางที่ 6 พบว่า ความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมต่อการอบรมหลักสูตรในภาพรวม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = 0.19) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านวิทยากร มีความเหมาะสมมากที่สุด ($\bar{X}$ = 4.32, S.D. = 0.34) รองลงมา คือ ด้านคุณภาพ ($\bar{X}$ = 4.28, S.D. = 0.42) รองลงมา คือ ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินการ ($\bar{X}$ = 4.27, S.D. = 0.30) และด้านการบริหารจัดการ ($\bar{X}$ = 4.25, S.D. = 0.26) ตามลำดับ

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน พบว่า ผลการศึกษาความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน ประกอบด้วย 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบ และด้านการมีส่วนร่วม โดยองค์ประกอบของแต่ละด้านความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน ผ่านการตรวจสอบและให้คำแนะนำโดยผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญด้านความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลอย่างความเหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของอัจฉรา อยุทธศิริกุล (2561) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา โดยศึกษาความหมายคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย จากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นสังเคราะห์คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยแล้วนำมาสร้างเป็นกรอบคำถามในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย ซึ่งคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย ประกอบด้วย ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วม และมุ่งความเป็นธรรม ผลการประเมินความสอดคล้องมีค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) เท่ากับ 0.85

2. การพัฒนาหลักสูตรอบรมเพื่อพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล ประกอบด้วย แผนการอบรมหลักสูตร จำนวน 12 แผน โดยดำเนินการประเมินวัตถุประสงค์การอบรม เนื้อหา ภาพประกอบ แผนการอบรม และสื่อการเรียนรู้ โดยหลักสูตรอบรมในแต่ละแผนมีการกระตุ้นความสนใจให้แก่ผู้เข้าอบรม ทำให้เกิดความสนุกสนาน และทำให้ตื่นตัวในการเรียนรู้หรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เข้าอบรมประสบความสำเร็จจากการเรียนรู้ รวมทั้งการใช้วิธีการประเมินที่หลากหลายและเหมาะสมกับความรู้ เจตคติ ทักษะ และคุณลักษณะของผู้เข้าอบรมที่กำหนดไว้ตามเป้าหมายของการอบรม ซึ่งผลจากการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญในด้านความเหมาะสมของวัตถุประสงค์การอบรม เนื้อหา ภาพประกอบแผนการอบรมและสื่อการเรียนรู้ พบว่า มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนภรณ์ แซ่ลิ่ม และคณะ (2567) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดประสบการณ์เรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักศึกษาครูสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย โดยหลักสูตรฝึกอบรม มีองค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ 1. หลักการและเหตุผล 2. วัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม 3. โครงสร้างของหลักสูตร 4. กิจกรรมการฝึกอบรม 5. สื่อการฝึกอบรม และ 6. การวัดและประเมินผล โดยนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง โดยใช้สูตร IOC (Index of Consistency) ได้ค่าอยู่ระหว่าง 0.80-1.00

3. การศึกษาผลการประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน

3.1 ผลการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน พบว่า ผลการประเมินความสอดคล้อง (IOC) จากผู้เชี่ยวชาญในแต่ละรายการมีความเหมาะสม (IOC ≥ 0.5) และผลการประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน พบว่า หลังการอบรมหลักสูตร เยาวชนมีความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลในภาพรวมและรายด้าน ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบ และด้านการมีส่วนร่วม สูงกว่า ก่อนการอบรมหลักสูตร แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 เนื่องจากการสร้างความเป็นพลเมืองให้เยาวชนของประเทศนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญและมีความจำเป็นอย่างยิ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้บัญญัติสาระสำคัญที่มีต่อการส่งเสริมความเป็นพลเมืองของประชาชนชาวไทยว่า ด้วยเรื่องหน้าที่ของปวงชนชาวไทยมีหน้าที่พิทักษ์รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และพิทักษ์รักษาผลประโยชน์ของชาติ ปฏิบัติตามกฎหมาย เข้ารับการศึกษา รับราชการทหาร และเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวอันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของสังคมหรือส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นพลเมืองที่ดี มีคุณภาพและความสามารถสูงขึ้น ซึ่งหลักสูตรอบรมเพื่อพัฒนา

ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยสำหรับเยาวชนนั้น สามารถพัฒนาให้ผู้เข้าอบรมซึ่งเป็นเยาวชนได้รับความรู้จากการเรียนรู้ข้อมูล หลักการ แนวคิด และการปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งหลังการอบรมเยาวชนผู้เข้าอบรมมีความรู้ความเข้าใจ เกิดการพัฒนาตนเองและสามารถนำไปปฏิบัติตนในการเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคดิจิทัล ทั้งทางด้านความรับผิดชอบและการมีส่วนร่วมในความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลได้อย่างเป็นรูปธรรม แม้ว่าหลังการอบรมเยาวชนจะมีผลการประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลสูงกว่า ก่อนการอบรมหลักสูตร แต่จากผลการวิจัยพบว่า ในการจัดกิจกรรมการอบรมหลักสูตร ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน ด้านการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยน้อยกว่า ด้านความรับผิดชอบ อาจเป็นเพราะเยาวชนส่วนใหญ่จะรู้บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ จากการปฏิบัติตนในการใช้ชีวิตประจำวัน การปฏิบัติตามกฎหมาย เคารพและไม่ละเมิดสิทธิ เสรีภาพของผู้อื่น ในการปฏิบัติตนในสถานการณ์จริงและในสื่อออนไลน์ แต่ในด้านการมีส่วนร่วม แม้ว่า การปฏิบัติในชีวิตประจำวันจะมีการร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมกับผู้อื่น แต่กิจกรรมหรือการปฏิบัติงานบางอย่าง เยาวชนจะไม่สามารถเข้าถึงได้อย่างเป็นกิจวัตรและสม่ำเสมอ เช่น การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเป็นสมาชิกของหน่วยงานที่ทำประโยชน์ต่อชุมชน/สังคม การเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ในการดำเนินนโยบายต่าง ๆ ของชุมชน/สังคม ทั้งการปฏิบัติในสถานการณ์จริง และในสื่อออนไลน์ จึงส่งผลให้การประเมินด้านการมีส่วนร่วม มีค่าเฉลี่ยน้อยกว่าด้านความรับผิดชอบ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของตรีชฎา พวงศรี (2565) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน สภาพที่พึงประสงค์ ความต้องการจำเป็นของคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา โรงเรียนในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด และแนวทางในการส่งเสริมคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 ปีการศึกษา 2564 ของโรงเรียนในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด จำนวน 444 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แบบวัดความเป็นพลเมือง เป็นแบบมาตรประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนี PNI ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.04) และมีสภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 4.33)

3.2 ผลการประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าอบรมต่อการอบรมหลักสูตรในภาพรวม และรายด้าน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านวิทยากร ด้านกระบวนการ/ขั้นตอนการดำเนินการ ด้านการบริหารจัดการ และด้านคุณภาพ พบว่า ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้วิจัยได้ดำเนินการวางแผน โดยกำหนดวัตถุประสงค์การอบรม การจัดเตรียมเนื้อหาความรู้และภาพที่ใช้ประกอบการอบรม การจัดทำแผนการอบรม และการจัดเตรียมสื่อการเรียนรู้ รวมทั้งการจัดกิจกรรมการอบรมให้ตรงกับวัตถุประสงค์และกลุ่มเป้าหมาย มีการประเมินผลการอบรมที่หลากหลาย โดยหลังการอบรมผู้วิจัยนำแบบประเมินความพึงพอใจต่อการอบรมหลักสูตรให้ผู้เข้าอบรมประเมิน ซึ่งเมื่อนำมาวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ผู้เข้าอบรมมีความพึงพอใจในภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก โดยผู้เข้าอบรมได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการอบรม เช่น เป็นการเรียนรู้ที่จัดประสบการณ์ให้ข้อมูลและความรู้เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง มีการจัดการสอนที่หลากหลาย จัดการอบรมได้อย่างเหมาะสม ให้ความรู้ตรงประเด็น บุคลิกภาพดี พูดเนื้อหาชัดเจน กะทัดรัด อธิบายสื่อความหมายต่อผู้ฟังได้ดี เหมาะสมทั้งคำพูด การวางตัว การดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีคุณภาพ ได้ความรู้เป็นอย่างดี และเข้าใจง่าย สามารถนำไปพูดคุยสื่อสารกับผู้อื่นได้ และข้อปรับปรุง เช่น ควรอธิบายช้า ๆ แต่กระจ่าง สอดคล้องกับงานวิจัยของวนิดา เขจรรักษ์ (2562) ที่ได้ทำการศึกษาวิจัยการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครู โดยใช้ทักษะ

บูรณาการภาษาอังกฤษกับวิชาคณิตศาสตร์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิจัยพบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรฝึกอบรมในระดับมาก

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล พบว่า ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน มีจำนวน 2 ด้าน ได้แก่ ด้านความรับผิดชอบ และด้านการมีส่วนร่วม โดยหลักสูตรอบรมเพื่อพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล มีจำนวน 12 แผนการอบรม โดยผลการประเมินความเหมาะสมในแต่ละด้าน ได้แก่ วัตถุประสงค์การอบรม เนื้อหา ภาพประกอบ แผนการอบรม และสื่อการเรียนรู้ อยู่ในระดับมากถึงมากที่สุด ซึ่งหลังการอบรมหลักสูตรเยาวชนมีความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลในภาพรวมและรายด้านสูงกว่า ก่อนการอบรม และมีความพึงพอใจต่อการอบรมอยู่ในระดับมาก ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า หลักสูตรอบรมมีประสิทธิภาพและมีความเหมาะสมในการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล ซึ่งผู้เข้าอบรมสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถนำไปเผยแพร่ความรู้ให้แก่เพื่อนเยาวชน ทั้งนี้ยังพบว่า ความแตกต่างทางความรู้ของผู้เข้าอบรม ไม่เป็นอุปสรรคต่อการอบรม แต่อาจส่งผลกับระยะเวลาในการอบรมที่อาจต้องปรับให้เหมาะสม ยืดหยุ่น ตามความสามารถของผู้เข้าอบรมแต่ละบุคคล

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สถาบันการศึกษาควรกำหนดนโยบาย เพื่อส่งเสริมและพัฒนาความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลให้แก่เยาวชนอย่างเป็นระบบ

2. ผู้บริหารควรส่งเสริมและสนับสนุนการอบรมหลักสูตรโดยเชื่อมโยงความรู้เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรศึกษาหลักสูตรอบรมให้มีความเข้าใจในเนื้อหาการอบรม รูปแบบวิธีการอบรม สื่อการเรียนรู้ วัสดุ/อุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรม และการจัดกิจกรรมระหว่างการอบรม เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนการปฏิบัติจริง

2. ควรเตรียมสื่อการเรียนรู้ และวัสดุ/อุปกรณ์ที่ใช้ในการอบรมหลักสูตรให้พร้อมและเพียงพอต่อผู้เข้าอบรม และเวลาที่ใช้ในการอบรมสามารถยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม

3. ควรศึกษาการประเมินความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัลของเยาวชน โดยศึกษาคู่มือการใช้แบบประเมิน วิธีการ ขั้นตอน และเกณฑ์การประเมินอย่างเข้าใจ เพื่อสามารถนำไปใช้ในการประเมินได้อย่างถูกต้อง

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการพัฒนาเยาวชนในด้านอื่น ๆ เช่น คุณธรรมจริยธรรม และทักษะชีวิตในยุคดิจิทัล

2. ควรศึกษาการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองประชาธิปไตยในยุคดิจิทัล โดยใช้รูปแบบอื่น ๆ เช่น การพัฒนาชุดกิจกรรม การใช้ปรากฏการณ์เป็นฐาน และการใช้ปัญหาเป็นฐาน

3. ควรขยายการอบรมหลักสูตรสู่นักศึกษาในสาขาวิชาอื่น ๆ หรือสถาบันการศึกษาอื่น หรือพื้นที่ที่มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมที่มีความแตกต่าง

เอกสารอ้างอิง

จิรวรรณ บุญมี และธวัชชัย บุญมี. (2560). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมของเล่นพื้นบ้านล้านนา (รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

ชิตเวทย์ จันทศร และสวนันท์ แดงประเสริฐ. (2568). การพัฒนาสมรรถนะผู้นำกิจกรรมเด็ก. วารสารปัญญา, 32(1), 1–13.

ตรีชฎา พวงศรี. (2565). คุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาโรงเรียนในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสังคมศึกษา). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

ธนภรณ์ แซ่ลิ่ม และคณะ. (2567). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดประสบการณ์เรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความคิดสร้างสรรค์ สำหรับนักศึกษาครูสาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย. วารสารเสียงธรรมจากมหายาน, 10(3), 101–118.

ธนภัทร มีนา และคณะ. (2561). การประเมินหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2555) มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยธนบุรี, 12(27), 24–36.

วนิดา เขจรรักษ์. (2562). การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูโดยใช้ทักษะบูรณาการภาษาอังกฤษกับวิชาคณิตศาสตร์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (วิทยานิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยและพัฒนาหลักสูตร). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.

วัฒนาพร ระงับทุกข์. (2563). สมรรถนะเด็กไทยในยุคโลกพลิกผัน (VUCA World). คุรุสภาวิทยาจารย์, 1(1), 8–18.

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2563). คู่มืออบรมตามหลักสูตรพลเมืองคุณภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2561). แนวแนะวิธีการเลี้ยงดู ดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัยตามสมรรถนะเพื่อเพิ่มคุณภาพเด็กตามวัย 0-5 ปี. กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

อัจฉรา อยุทธศิริกุล. (2561). การศึกษาคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยของนักเรียนมัธยมศึกษา (วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา). นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

Vuorikari, R. et al. (2022). DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens: With new examples of knowledge, skills and attitudes. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

บทความวิจัย

การคอร์รัปชันส่งผลกระทบต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร
THE IMPACT OF CORRUPTION ON DEMOCRATIC DEVELOPMENT IN BANGKOK

สัณหกิจ ทิพย์พญาชัย*, ชาญยุทธ หาญชนะ
Santhakij Tippayachai*, Chanyut Hanchana
คณะรัฐศาสตร์ วิทยาลัยพิชญบัณฑิต
Faculty of Political Science, Pitchayabundit College
*Corresponding Author E-mail: santhakit2017s@gmail.com
Received June 23, 2026; Revised September 2, 2026; Accepted September 12, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์และผลกระทบของการคอร์รัปชันต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร รวมทั้งศึกษาปัญหาและเสนอแนวทางป้องกันการคอร์รัปชันในกรุงเทพมหานคร การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนอายุ 18 ปีขึ้นไปในกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Yamane และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 คน คัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยจำนวน ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า การคอร์รัปชันมีความสัมพันธ์กับการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานครในระดับปานกลางอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 (r = 0.489) และการคอร์รัปชันสามารถร่วมกันพยากรณ์การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยได้ร้อยละ 81.60 สะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาการคอร์รัปชันมีความเชื่อมโยงกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตย โดยเฉพาะด้านความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนี้ ปัญหาการคอร์รัปชันยังส่งผลให้ทรัพยากรของรัฐรั่วไหล ลดประสิทธิภาพการบริหารและพัฒนาเมือง และกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนและนักลงทุน ดังนั้น กรุงเทพมหานครควรส่งเสริมมาตรการด้านธรรมาภิบาล โดยเน้นความโปร่งใส การใช้เทคโนโลยีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการตรวจสอบ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม และการกำกับติดตามอย่างเข้มงวด เพื่อสนับสนุนการป้องกันการทุจริตและการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยอย่างเป็นรูปธรรม ผลการศึกษาสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบายและมาตรการด้านธรรมาภิบาลและการป้องกันการทุจริตของกรุงเทพมหานครได้

คำสำคัญ: การคอร์รัปชัน, การพัฒนา, ระบอบประชาธิปไตย, กรุงเทพมหานคร

Abstract

This research aimed to examine the relationship between corruption and the development of democracy in Bangkok, investigate the problems associated with corruption, and propose guidelines for corruption prevention in Bangkok. A mixed-methods research design was employed. The quantitative sample consisted of 400 residents aged 18 years and above in Bangkok, with the sample size determined using Yamane's formula. In addition, 17

key informants were purposively selected for the qualitative component. The research instruments included a questionnaire and a structured interview form. Quantitative data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, and stepwise multiple regression analysis. Qualitative data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that corruption was moderately associated with the development of democracy in Bangkok, with a statistically significant correlation at the 0.01 level (r = 0.489). Furthermore, corruption factors collectively predicted 81.60% of the variance in the development of democracy. These findings indicate that corruption is closely linked to the democratic development process, particularly in terms of transparency, accountability, and public participation. In addition, corruption results in the leakage of public resources, reduces the efficiency of urban administration and development, and undermines public and investor confidence. Therefore, Bangkok should promote good governance measures, with an emphasis on transparency, the use of technology to enhance monitoring and auditing efficiency, opportunities for public participation, and rigorous supervision and follow-up. These measures can contribute to the concrete prevention of corruption and the sustainable development of democracy. The findings of this study can serve as supporting information for formulating good governance policies and anti-corruption measures in Bangkok.

Keywords: Corruption, Development, Democracy, Bangkok

บทนำ

คอร์รัปชันเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อการบริหารประเทศทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง โดยเฉพาะการใช้อำนาจโดยมิชอบ การเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้อง และการขาดความโปร่งใสในการบริหารงานภาครัฐ ปัญหาดังกล่าวส่งผลให้การใช้ทรัพยากรของรัฐขาดประสิทธิภาพ ลดความเชื่อมั่นของประชาชนต่อภาครัฐ และเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาหลักธรรมาภิบาลและประชาธิปไตย ดังนั้น การป้องกันและแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันจึงเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับความร่วมมือจากทั้งภาครัฐ ภาคประชาชน และภาคส่วนอื่น ๆ ในสังคม (Transparency International, 2025)

ประเทศไทยปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข การพัฒนาประชาธิปไตยจำเป็นต้องอาศัยหลักธรรมาภิบาล ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างไรก็ตาม ปัญหาคอร์รัปชันยังคงเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาระบบการเมืองและการบริหารภาครัฐ เนื่องจากการทุจริตสามารถนำไปสู่การใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้อง และส่งผลต่อความไว้วางใจของประชาชนที่มีต่อหน่วยงานและระบบการเมือง แม้ประเทศไทยจะมีหน่วยงานและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและปราบปรามการทุจริต แต่ปัญหายังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการสร้างระบบที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมและตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ, 2565)

กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และการบริหารของประเทศ และมีภารกิจในการจัดบริการสาธารณะและพัฒนาเมืองในหลายด้าน โดยในปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 กรุงเทพมหานครได้รับงบประมาณมากกว่า 89,000 ล้านบาท ซึ่งสะท้อนถึงขนาดของทรัพยากรสาธารณะที่อยู่ภายใต้การบริหารจัดการของหน่วยงานท้องถิ่น (กรุงเทพมหานคร, 2568) ด้วยขนาดของงบประมาณและโครงการพัฒนา

ที่มีจำนวนมาก กรุงเทพมหานครจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับความโปร่งใสและการตรวจสอบการใช้อำนาจและงบประมาณ โดยเฉพาะด้านการจัดซื้อจัดจ้างและการดำเนินโครงการภาครัฐ ทั้งนี้ ประเด็นเกี่ยวกับความโปร่งใสและการแก้ไขปัญหาคอร์รัปชันของกรุงเทพมหานครยังได้รับความสนใจและการวิพากษ์วิจารณ์จากสาธารณชนอย่างต่อเนื่อง (THE STANDARD TEAM, 2568)

ประเด็นดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาคอร์รัปชันในกรุงเทพมหานครไม่ได้เกี่ยวข้องเฉพาะกับประสิทธิภาพในการบริหารงานภาครัฐเท่านั้น แต่ยังอาจส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชน การมีส่วนร่วมทางการเมือง และกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับท้องถิ่น อย่างไรก็ตาม การศึกษาที่มุ่งอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างระดับของคอร์รัปชันกับการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในบริบทของกรุงเทพมหานครยังเป็นประเด็นที่ควรศึกษาเพิ่มเติม โดยเฉพาะการพิจารณาว่าปัญหาคอร์รัปชันมีความสัมพันธ์และส่งผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในด้านใดบ้าง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “การคอร์รัปชันส่งผลกระทบต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร” เพื่อศึกษาระดับและลักษณะของปัญหาคอร์รัปชัน ระดับการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ตลอดจนศึกษาความสัมพันธ์และผลกระทบของคอร์รัปชันต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาจะช่วยให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างปัญหาคอร์รัปชันกับการพัฒนาประชาธิปไตย และสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดแนวทางป้องกันและลดปัญหาคอร์รัปชัน ส่งเสริมความโปร่งใส การมีส่วนร่วมของประชาชน และธรรมาภิบาลในการบริหารกรุงเทพมหานครต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการคอร์รัปชันในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อศึกษาการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการคอร์รัปชันกับการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร
4. เพื่อศึกษาการคอร์รัปชันส่งผลกระทบต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร
5. เพื่อศึกษาปัญหาการคอร์รัปชันและเสนอแนวทางป้องกันการคอร์รัปชันในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การคอร์รัปชันส่งผลกระทบต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร” เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปริมาณร่วมกับวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เนื่องจากประเด็นการคอร์รัปชันและการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยมีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องทั้งในด้านระดับความคิดเห็น ความสัมพันธ์ของตัวแปร และบริบทของปัญหา โดยการวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลจากประชาชนอายุ 18 ปีขึ้นไปในกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน เพื่อศึกษาระดับการคอร์รัปชัน ระดับการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร และผลกระทบของการคอร์รัปชันต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 1–4 ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 คน เพื่อศึกษาสภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางป้องกันการคอร์รัปชัน ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 5 โดยข้อมูลเชิงคุณภาพนำมาใช้ประกอบการอธิบายและขยายความผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณ โดยเฉพาะประเด็นความสัมพันธ์และผลกระทบของการคอร์รัปชันต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในด้านความโปร่งใส ความรับผิดชอบ การตรวจสอบการใช้อำนาจ และการมีส่วนร่วมของ

ประชาชน เพื่อให้ผลการวิจัยมีความครอบคลุมและสะท้อนทั้งข้อมูลเชิงสถิติและบริบทของปัญหาได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น

2. ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป คือประชาชนที่มีสิทธิเลือกตั้งตามกฎหมายในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีจำนวนทั้งหมด 4,653,399 คน (กรมการปกครอง, 2569)

2.2 กลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไปและเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งตามกฎหมายในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งทราบจำนวนประชากรที่แท้จริง (Actual Population) จำนวน 4,653,399 คน โดยคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตรของ Taro Yamane (Yamane, 1967) ที่ระดับความคลาดเคลื่อน 0.05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน จากนั้นผู้วิจัยใช้วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Convenience Sampling) โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้ตอบแบบสอบถามให้เป็นประชาชนอายุ 18 ปีขึ้นไปและมีสิทธิเลือกตั้งในกรุงเทพมหานคร แล้วดำเนินการเก็บข้อมูลจากประชาชนที่สามารถเข้าถึงและสมัครใจเข้าร่วมการวิจัยในพื้นที่ต่าง ๆ ของกรุงเทพมหานคร จนครบจำนวน 400 คน ทั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลให้ครอบคลุมประชาชนในพื้นที่ที่มีลักษณะแตกต่างกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนความคิดเห็นของประชาชนในกรุงเทพมหานครในหลายบริบท

2.3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) ผู้ให้ข้อมูลหลักด้านการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) คือ ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องคือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการเมือง การบริหาร ภาคประชาชน นักวิชาการ และผู้มีประสบการณ์ด้านการต่อต้านคอร์รัปชัน เพื่อให้ข้อมูลครอบคลุมหลายมิติ โดยผู้วิจัยได้กำหนดคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 17 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

3.1 แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยแบบสอบถามใช้สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลจากประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร แบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม การรับรู้เกี่ยวกับปัญหาการคอร์รัปชันในกรุงเทพมหานคร การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร และข้อเสนอแนะแนวทางป้องกันการคอร์รัปชัน โดยข้อคำถามในส่วนของการคอร์รัปชันและการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยใช้มาตราส่วนประมาณค่าแบบลิเคิร์ท (Likert Scale) 5 ระดับ เพื่อวัดระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามอย่างเป็นระบบ

3.2 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างที่ใช้เก็บข้อมูลเชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการคอร์รัปชันในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการป้องกันการคอร์รัปชันในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยมุ่งศึกษาสภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางแก้ไขปัญหาการคอร์รัปชัน เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลจากแบบสอบถาม อันจะช่วยให้ผลการวิจัยมีความครอบคลุมและสะท้อนข้อเท็จจริงได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น

สำหรับการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัยประเภทแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มจากการศึกษาค้นคว้าเอกสาร ตำรา วารสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคอร์รัปชันและการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร เพื่อนำมาใช้กำหนดกรอบแนวคิด นิยาม และตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา จากนั้นจึงสร้างแบบสอบถามให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบความถูกต้อง ก่อนส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน พิจารณาความตรงเชิงเนื้อหาและวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) โดยกำหนดเกณฑ์ไม่ต่ำกว่า 0.50

หลังจากนั้นนำแบบสอบถามไปทดลองใช้กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามวิจัยเท่ากับ 0.985 สำหรับการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือประเภทแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาหลักการสร้างแบบสัมภาษณ์ ก่อนนำมาพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการป้องกันการคอร์รัปชันในกรุงเทพมหานคร จากนั้นนำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะ ก่อนส่งให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน ตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยใช้ค่าดัชนี IOC ซึ่งกำหนดเกณฑ์การยอมรับไว้ที่ 0.50 ขึ้นไป แล้วนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขจนได้แบบสัมภาษณ์ฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) และให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครบถ้วน และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน โดยผู้วิจัยขอหนังสือจากคณะรัฐศาสตร์ วิทยาลัยพิชญบัณฑิต เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล จากนั้นชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอน ประโยชน์ และสิทธิของผู้เข้าร่วมการวิจัยให้ทราบก่อนเก็บข้อมูล และขอความยินยอมจากผู้เข้าร่วมการวิจัยก่อนตอบแบบสอบถามหรือให้สัมภาษณ์ โดยผู้เข้าร่วมสามารถปฏิเสธหรือถอนตัวจากการวิจัยได้โดยไม่เกิดผลกระทบใด ๆ ทั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บรักษาข้อมูลส่วนบุคคลและข้อมูลที่ได้รับเป็นความลับ ไม่นำเสนอข้อมูลที่สามารถระบุตัวบุคคลได้ และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม สำหรับการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามแก่ประชาชนอายุ 18 ปีขึ้นไปในกรุงเทพมหานคร จำนวน 400 คน และตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถามก่อนนำไปวิเคราะห์ ส่วนการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยนัดหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 คน ดำเนินการสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์ที่กำหนด โดยการบันทึกเสียงจะดำเนินการเมื่อได้รับอนุญาตจากผู้ให้ข้อมูล และนำข้อมูลที่ได้มาถอดความ จัดหมวดหมู่ และวิเคราะห์ด้วยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย โดยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และข้อที่ 2 ซึ่งมุ่งศึกษาระดับการคอร์รัปชันและการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน เพื่ออธิบายลักษณะทั่วไปและระดับของตัวแปรที่ศึกษา วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 ซึ่งมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการคอร์รัปชันกับการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ใช้การวิเคราะห์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน (Pearson’s Product-Moment Correlation Coefficient) เพื่อวัดทิศทางและระดับความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร วัตถุประสงค์ข้อที่ 4 ซึ่งมุ่งศึกษาผลกระทบของการคอร์รัปชันต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ใช้การวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) เพื่อพิจารณาว่าปัจจัยด้านการคอร์รัปชันตัวใดสามารถร่วมกันพยากรณ์การพัฒนาระบอบประชาธิปไตย และเพื่อประเมินอำนาจในการพยากรณ์ของตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตาม โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 ส่วนวัตถุประสงค์ข้อที่ 5 ซึ่งมุ่งศึกษาปัญหาและแนวทางป้องกันการคอร์รัปชัน ใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อจัดหมวดหมู่ สังเคราะห์ และสรุปประเด็นเกี่ยวกับสภาพปัญหา สาเหตุ ผลกระทบ และแนวทางป้องกันการคอร์รัปชัน ทั้งนี้ การเลือกใช้สถิติและวิธีการวิเคราะห์ดังกล่าวมีความสอดคล้องกับลักษณะของข้อมูลและวัตถุประสงค์แต่ละข้อ เพื่อให้สามารถตอบคำถามการวิจัยได้อย่างเป็นระบบและตรวจสอบได้

ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 การคอร์รัปชันในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม

การคอร์รัปชันในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการใช้อำนาจหน้าที่	3.12	1.16	ปานกลาง
2. ด้านผลประโยชน์ส่วนตน	3.13	1.22	ปานกลาง
3. ด้านความโปร่งใสในการดำเนินงาน	3.22	1.26	ปานกลาง
4. ด้านการตรวจสอบและความรับผิดชอบ	3.16	1.27	ปานกลาง
5. ด้านผลกระทบต่อสังคมและประชาชน	3.08	1.12	ปานกลาง
รวม	**3.14**	**1.16**	**ปานกลาง**

จากตารางที่ 1 พบว่า การคอร์รัปชันในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.14) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความโปร่งใสในการดำเนินงาน ($\bar{X}$ = 3.22) รองลงมา คือ ด้านการตรวจสอบและความรับผิดชอบ ($\bar{X}$ = 3.16) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านผลกระทบต่อสังคมและประชาชน ($\bar{X}$ = 3.08)

ตารางที่ 2 การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม

การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน	4.00	0.44	มาก
2. ด้านสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค	4.07	0.42	มาก
3. ด้านความโปร่งใสในการบริหารงานภาครัฐ	3.68	0.67	มาก
4. ด้านการตรวจสอบและความรับผิดชอบของภาครัฐ	3.50	0.52	ปานกลาง
5. ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมประชาธิปไตย	4.15	0.38	มาก
รวม	**3.88**	**0.34**	**มาก**

จากตารางที่ 2 พบว่า การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.88) และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมประชาธิปไตย ($\bar{X}$ = 4.15) รองลงมา คือ ด้านสิทธิเสรีภาพและความเสมอภาค ($\bar{X}$ = 4.07) และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ด้านการตรวจสอบและความรับผิดชอบของภาครัฐ ($\bar{X}$ = 3.50)

3. ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการคอร์รัปชันกับการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 พบว่า การคอร์รัปชัน (X) กับการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย (Y) มีความสัมพันธ์ทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง (r = 0.489) ทั้งนี้ ความสัมพันธ์ทางบวกที่พบไม่ได้หมายความว่าการคอร์รัปชันส่งเสริมหรือก่อให้เกิดการพัฒนาประชาธิปไตยโดยตรง เนื่องจากโดยหลักการแล้วการคอร์รัปชันย่อมมีแนวโน้มบั่นทอนความโปร่งใส ความรับผิดชอบ ความเชื่อมั่นของประชาชน และกลไกการตรวจสอบในระบอบประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยครั้งนี้อาจสะท้อนลักษณะการรับรู้และการวัดตัวแปรของกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งตัวแปรด้านการคอร์รัปชันและการพัฒนาประชาธิปไตยอาจมีบางมิติที่ประชาชนรับรู้และประเมินไปในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะประเด็นด้านความโปร่งใส การตรวจสอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวคือ เมื่อประชาชนมีการรับรู้และให้ความสำคัญต่อปัญหาคอร์รัปชันมากขึ้น อาจนำไปสู่การตระหนักถึงความสำคัญของการ

ตรวจสอบ การมีส่วนร่วม และการพัฒนากลไกประชาธิปไตยมากขึ้นตามไปด้วย จึงอาจปรากฏเป็นความสัมพันธ์ทางบวกในข้อมูลที่ศึกษา ดังนั้น ผลดังกล่าวควรตีความในฐานะ “ความสัมพันธ์” ของตัวแปรภายใต้บริบทของการวิจัย มิใช่ความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลหรือข้อสรุปว่าการคอร์รัปชันเป็นปัจจัยที่ส่งเสริมประชาธิปไตย

ตารางที่ 3 แสดงค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวพยากรณ์ที่อยู่ในรูปคะแนนดิบ (B) และที่อยู่ในรูปคะแนนมาตรฐาน (β)

ตัวแปรพยากรณ์	b	S.E.	β	t	Sig.
ค่าคงที่	-1.393	0.147	-	-9.483	0.000**
ด้านผลประโยชน์ส่วนตน (X_2)	1.035	0.039	0.717	26.639	0.000**
ด้านความโปร่งใสในการดำเนินงาน (X_3)	0.195	0.031	0.210	6.248	0.000**
ด้านการใช้อำนาจหน้าที่ (X_1)	0.139	0.029	0.153	4.849	0.000**
ด้านผลกระทบต่อสังคมและประชาชน (X_5)	-0.110	0.037	-0.090	-2.943	0.000**
ด้านการตรวจสอบและความรับผิดชอบ (X_4)	0.070	0.033	0.069	2.140	0.000**

$R = 0.904$, $R^2 = 0.818$, Adjusted $R^2 = 0.816$, S.E.= 0.28982, F = 4.579

**ความสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

4. จากตารางที่ 3 พบว่า ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) พบว่า มีตัวแปรด้านการคอร์รัปชันจำนวน 5 ตัวที่สามารถร่วมกันพยากรณ์การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานครได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ได้แก่ ด้านผลประโยชน์ส่วนตน (X2) ด้านความโปร่งใสในการดำเนินงาน (X3) ด้านการใช้อำนาจหน้าที่ (X1) ด้านผลกระทบต่อสังคมและประชาชน (X5) และด้านการตรวจสอบและความรับผิดชอบ (X4) โดยมีค่าอำนาจในการพยากรณ์ร้อยละ 81.60 ทั้งนี้ ด้านผลประโยชน์ส่วนตน (X2) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยมาตรฐานสูงที่สุด (β = 0.717) แสดงว่าเมื่อควบคุมตัวแปรอื่นในสมการแล้ว ตัวแปรดังกล่าวมีอิทธิพลในการพยากรณ์การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ด้านความโปร่งใสในการดำเนินงาน (β = 0.210) ด้านการใช้อำนาจหน้าที่ (β = 0.153) และด้านการตรวจสอบและความรับผิดชอบ (β = 0.069) ซึ่งมีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกับการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยตามสมการพยากรณ์ ขณะที่ด้านผลกระทบต่อสังคมและประชาชน (X5) มีค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยเป็นลบ (B = -0.110, β = -0.090) หมายความว่า เมื่อควบคุมตัวแปรด้านอื่น ๆ ที่อยู่ในสมการให้คงที่แล้ว หากคะแนนด้านผลกระทบต่อสังคมและประชาชนเพิ่มขึ้น การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยมีแนวโน้มลดลงตามขนาดของค่าสัมประสิทธิ์ดังกล่าว อย่างไรก็ตาม เครื่องหมายลบของสัมประสิทธิ์ไม่ควรตีความว่า X5 ไม่มีความสำคัญหรือไม่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตาม เนื่องจากตัวแปรดังกล่าวยังผ่านเกณฑ์การคัดเลือกเข้าสู่สมการของการวิเคราะห์แบบ Stepwise และสามารถเพิ่มความสามารถในการอธิบายความแปรปรวนของการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยเมื่อพิจารณาร่วมกับตัวแปรอื่นในสมการ ทั้งนี้ ผลที่มีทิศทางเป็นลบอาจสะท้อนความสัมพันธ์เฉพาะของตัวแปร X5 ภายหลังจากควบคุมอิทธิพลของตัวแปรอื่นแล้ว จึงควรตีความภายใต้บริบทของสมการพยากรณ์และไม่ควรสรุปว่าเป็นความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลโดยตรง ผลการวิเคราะห์ดังกล่าวจึงชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยด้านการคอร์รัปชันทั้ง 5 ด้านมีบทบาทร่วมกันในการอธิบายการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร โดยด้านผลประโยชน์ส่วนตนเป็นตัวแปรที่มี

น้ำหนักในการพยากรณ์สูงที่สุดตามผลการวิเคราะห์ครั้งนี้ ซึ่งสามารถสร้างสมการพยากรณ์จากค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวพยากรณ์ที่อยู่ในรูปคะแนนดิบ (B) และที่อยู่ในรูปคะแนนมาตรฐาน (β) ได้ดังต่อไปนี้

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนดิบ (Unstandardized Score)

$\hat{Y}$ = -1.393+ 1.035(X_2) + 0.195(X_3) + 0.139(X_1) + -0.110(X_5) + 0.070(X_4)

สมการพยากรณ์ในรูปคะแนนมาตรฐาน (Standardized Score)

$\hat{Z}$= 0.717(X_2) + 0.210(X_3) + 0.153(X_1) + -0.090(X_5) + 0.069(X_4)

5. ผลการวิเคราะห์ปัญหาการคอร์รัปชันและเสนอแนวทางป้องกันการคอร์รัปชันในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่า

5.1 ผลการวิเคราะห์ปัญหาการคอร์รัปชันในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 17 คน พบว่า ปัญหาการคอร์รัปชันในกรุงเทพมหานครที่สำคัญ ได้แก่ การขาดความโปร่งใสในการดำเนินงาน การจัดซื้อจัดจ้างที่อาจเอื้อประโยชน์แก่บางกลุ่ม การใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ การตรวจสอบที่ยังไม่ทั่วถึง และการเปิดเผยข้อมูลที่ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ไม่เพียงพอ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณที่พบว่า การคอร์รัปชันโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = 3.14) และด้านความโปร่งใสในการดำเนินงานมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X}$ = 3.22) นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นว่าปัญหาการขาดความโปร่งใสและการตรวจสอบที่ไม่ทั่วถึงส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชน ความรู้สึกเป็นธรรม และการมีส่วนร่วมในการตรวจสอบการทำงานของภาครัฐ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณที่พบว่า ด้านความโปร่งใสในการดำเนินงาน (X3) มีความสัมพันธ์กับด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมประชาธิปไตย (Y5) ในระดับค่อนข้างสูง (r = 0.593) และมีความสัมพันธ์กับด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (Y1) (r = 0.542) สะท้อนให้เห็นว่า ประเด็นด้านความโปร่งใสและการตรวจสอบเป็นองค์ประกอบสำคัญที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับกรุงเทพมหานคร

5.2 ผลการวิเคราะห์แนวทางป้องกันการคอร์รัปชันในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ผลการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า แนวทางป้องกันการคอร์รัปชันควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยเน้นการเพิ่มความโปร่งใสในการบริหารงบประมาณและการจัดซื้อจัดจ้าง การเปิดเผยข้อมูลให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและตรวจสอบได้ การพัฒนาระบบตรวจสอบภายในและภายนอก การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน การจัดให้มีช่องทางร้องเรียนที่ปลอดภัย ตลอดจนการนำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้ในการติดตามและตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับผลการวิจัยเชิงปริมาณที่พบว่า ด้านการตรวจสอบและความรับผิดชอบของภาครัฐมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดในการพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ($\bar{X}$ = 3.50) และด้านการตรวจสอบและความรับผิดชอบ (X4) มีความสัมพันธ์กับด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (Y1) (r = 0.472) จึงสะท้อนว่า การพัฒนากลไกตรวจสอบและการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมสามารถเป็นแนวทางสำคัญในการเสริมสร้างความโปร่งใสและลดโอกาสการเกิดคอร์รัปชัน นอกจากนี้ ผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพยังช่วยอธิบายผลเชิงปริมาณให้เห็นถึงแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ทั้งด้านการเปิดเผยข้อมูล การตรวจสอบ การมีส่วนร่วมของประชาชน และการใช้เทคโนโลยี เพื่อสนับสนุนการป้องกันการคอร์รัปชันและการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร

อภิปรายผลการวิจัย

1. การคอร์รัปชันในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากลักษณะของกรุงเทพมหานครที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ การเมือง และการบริหารราชการของประเทศ ทำให้มีการดำเนินโครงการและการใช้งบประมาณจำนวนมากในหลายภาคส่วน แม้ว่าจะมีระบบกฎหมาย ระเบียบ และหน่วยงานที่ทำหน้าที่ตรวจสอบการทุจริตอย่างเข้มงวด แต่ก็ยังพบช่องว่างที่อาจเอื้อต่อการเกิดการคอร์รัปชันได้ในบางกรณี สาเหตุสำคัญประการหนึ่งคือความซับซ้อนของระบบราชการและขั้นตอนการดำเนินงานที่มีหลายระดับ ทำให้ประชาชนหรือผู้ประกอบการบางส่วนอาจต้องเผชิญกับความล่าช้าในการรับบริการ ส่งผลให้เกิดการใช้ผลประโยชน์ส่วนตัวหรือการให้สินบนเพื่ออำนวยความสะดวก สอดคล้องกับงานวิจัยของทิวากร แสร์สุวรรณ และธนัสถา โรจนตระกูล (2565) วิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน: กรณีศึกษาเขตเทศบาลนครพิษณุโลก ผลการวิจัยพบว่า ระดับการรับรู้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกอยู่ในระดับปานกลาง โดยระดับการรับรู้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันขนาดเล็กสูงกว่าระดับการรับรู้ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันขนาดใหญ่ ขณะที่ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชันในเขตเทศบาลนครพิษณุโลกอยู่ในระดับน้อย โดยด้านที่มีการมีส่วนร่วมมากที่สุด ได้แก่ ด้านการต่อต้าน รองลงมาคือด้านการรณรงค์ให้ความรู้ และด้านการชี้เบาะแส ตามลำดับ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ Klitgaard (1988) กล่าวคือ หากหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่มีอำนาจในการตัดสินใจอย่างผูกขาด สามารถใช้ดุลยพินิจได้อย่างกว้างขวาง และขาดการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ โอกาสในการเกิดการคอร์รัปชันก็จะเพิ่มสูงขึ้น ในทางตรงกันข้าม หากมีระบบตรวจสอบที่เข้มแข็งและสามารถสร้างความรับผิดชอบต่อสาธารณะได้ การคอร์รัปชันก็จะลดลง เมื่อพิจารณาบริบทของกรุงเทพมหานครตามแนวคิดดังกล่าว จะพบว่าในหลายภารกิจของหน่วยงานภาครัฐยังคงมีลักษณะของการใช้อำนาจในการอนุมัติ อนุญาต หรือพิจารณาโครงการต่าง ๆ ที่ต้องอาศัยดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ เช่น การอนุมัติก่อสร้าง การจัดซื้อจัดจ้างภาครัฐ การบริหารงบประมาณ และการให้สัมปทานในกิจกรรมบางประเภท กระบวนการเหล่านี้อาจเปิดโอกาสให้เกิดการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนหรือการเอื้อประโยชน์แก่พวกพ้องได้ หากไม่มีระบบควบคุมที่มีประสิทธิภาพเพียงพอ

2. การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานครโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เนื่องจากกรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางทางการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และการสื่อสาร ทำให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้อย่างรวดเร็ว ส่งผลให้มีความตื่นตัวทางการเมืองและมีความเข้าใจในหลักประชาธิปไตยมากขึ้น อีกทั้งยังมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะ การแสดงความคิดเห็น และการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจของสังคมอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งความหลากหลายทางสังคมและวัฒนธรรมที่ช่วยส่งเสริมการยอมรับความแตกต่างและการเคารพสิทธิของผู้อื่น นอกจากนี้ หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมยังมีบทบาทในการส่งเสริมค่านิยมประชาธิปไตยผ่านกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ประกอบกับระดับการศึกษาของประชาชนที่ค่อนข้างสูง ทำให้มีวิจารณญาณในการวิเคราะห์ข้อมูลและความเข้าใจทางการเมืองดีขึ้น อีกทั้งการพัฒนาของเทคโนโลยีดิจิทัลยังช่วยให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลและมีส่วนร่วมทางการเมืองได้สะดวกยิ่งขึ้น ผลการศึกษาสอดคล้องกับแนวคิดของ Dahl (1989) เรื่องพหุนิยมประชาธิปไตย (Polyarchy) ที่เน้นการมีส่วนร่วมทางการเมืองและการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารอย่างเสรี รวมถึงแนวคิดของ Tocqueville (2000) ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของภาคประชาสังคมและการรวมตัวของประชาชนในการสร้างความเข้มแข็งให้ประชาธิปไตย โดยกรุงเทพมหานครมีลักษณะของการมีส่วนร่วมและกิจกรรมสาธารณะที่ช่วยพัฒนาความเป็นพลเมืองตื่นตัว อันเป็นรากฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็งและยั่งยืน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการคอร์รัปชันกับการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมมีความสัมพันธ์กันทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง (r = 0.489) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบความสัมพันธ์สูงสุด 3 คู่ ได้แก่ ความโปร่งใสในการดำเนินงาน (X3) กับการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมประชาธิปไตย (Y5) (r = 0.593) ความโปร่งใสในการดำเนินงาน (X3) กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (Y1) (r = 0.542) และการตรวจสอบและความรับผิดชอบ (X4) กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (Y1) (r = 0.472) ผลการศึกษาสามารถอธิบายได้ว่า ความโปร่งใส การตรวจสอบ และความรับผิดชอบของภาครัฐเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความเชื่อมั่นของประชาชนต่อระบบการเมือง เมื่อประชาชนรับรู้ว่าการบริหารงานมีความโปร่งใสและตรวจสอบได้ จะส่งผลให้เกิดความไว้วางใจและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น อีกทั้งยังส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นสังคมประชาธิปไตยโดยรวม ความสัมพันธ์เชิงบวกที่พบอาจสะท้อนถึงระดับ “การรับรู้และการตื่นตัวทางการเมือง” มากกว่าการยอมรับการคอร์รัปชันโดยตรง กล่าวคือ ในพื้นที่ที่ประชาธิปไตยพัฒนาและประชาชนมีส่วนร่วมสูง มักมีการตรวจสอบและเปิดเผยข้อมูลได้มากขึ้น ทำให้การรับรู้ปัญหาคอร์รัปชันเพิ่มขึ้นตามไปด้วย ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ Dahl (1989) ที่เน้นความสำคัญของการมีส่วนร่วมและความโปร่งใสในระบอบประชาธิปไตย รวมถึงแนวคิดของ Tocqueville (2000) ที่ให้ความสำคัญกับบทบาทของภาคประชาสังคม และสอดคล้องกับแนวคิดของ Norris (2012) และ Rose-Ackerman & Palifka (2016) ที่อธิบายว่า ความโปร่งใสและการเปิดเผยข้อมูลเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพประชาธิปไตยและการตรวจสอบภาครัฐ

4. การวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยพบว่า การคอร์รัปชันส่งผลกระทบต่อการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานครอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 โดยมีตัวแปรพยากรณ์ที่สำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ ผลประโยชน์ส่วนตน ความโปร่งใสในการดำเนินงาน การใช้อำนาจหน้าที่ ผลกระทบต่อสังคมและประชาชน และการตรวจสอบและความรับผิดชอบ ซึ่งสามารถร่วมกันอธิบายการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยได้ถึงร้อยละ 81.60 ผลการศึกษาสะท้อนว่า การแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนและการใช้อำนาจโดยมิชอบส่งผลให้การบริหารงานภาครัฐขาดความเป็นธรรม ลดความเชื่อมั่นของประชาชน และกระทบต่อคุณภาพของการให้บริการสาธารณะ ขณะที่ความโปร่งใสและระบบตรวจสอบที่เข้มแข็งเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความไว้วางใจและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นพื้นฐานของระบอบประชาธิปไตย นอกจากนี้ ผลกระทบจากการคอร์รัปชันยังครอบคลุมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชน เนื่องจากการจัดสรรทรัพยากรไม่เป็นธรรมและขาดประสิทธิภาพ ส่งผลให้การพัฒนาประเทศไม่สามารถดำเนินไปได้อย่างเต็มศักยภาพ ดังนั้น หากสามารถลดการคอร์รัปชันในทุกมิติและยกระดับความโปร่งใส ความรับผิดชอบและการตรวจสอบได้ จะช่วยเสริมสร้างการพัฒนาประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานครให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น ผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของพัฒนพงศ์ จันทร์เพ็ชรพูล (2568) ที่พบว่า ปัญหาการทุจริตมีความเชื่อมโยงกับการขาดคุณธรรมและจริยธรรมของเจ้าหน้าที่รัฐ รวมถึงแนวคิดของ Zheng et al. (2024) ที่เสนอแนวทาง Public Virtue Approach ซึ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมควบคู่กับการใช้มาตรการทางกฎหมาย เพื่อสร้างจิตสำนึกความรับผิดชอบและความซื่อสัตย์ในภาครัฐ

5. ผลการวิเคราะห์ปัญหาการคอร์รัปชันและเสนอแนวทางป้องกันการคอร์รัปชันในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร นำมาอภิปรายผลการวิจัยได้ดังนี้

5.1 ผลการวิเคราะห์ปัญหา ปัญหาคอร์รัปชันในกรุงเทพมหานครยังคงเป็นปัญหาสำคัญ โดยมักเกิดในกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง เช่น การล็อกสเปก การฮั้วประมูล และการเรียกรับสินบนในงานอนุญาตต่าง ๆ รวมถึงโครงการโครงสร้างพื้นฐาน สาเหตุสำคัญมาจากระบบราชการที่ซับซ้อน การใช้ดุลพินิจสูง การรวมศูนย์

อำนาจ ระบบอุปถัมภ์ และกลไกตรวจสอบที่ยังไม่เข้มแข็ง ส่งผลให้เกิดช่องทางการทุจริตได้ง่าย สอดคล้องกับงานวิจัยของบุญธิกา คีรีวรรณ และคณะ (2569) ที่พบว่า วิกฤตศรัทธาต่อการเมืองเกิดจากปัญหาเชิงโครงสร้างและการทุจริตคอร์รัปชัน รวมถึงงานของสุคิด ลั่นซ้าย และคณะ (2567) ที่ชี้ว่า คอร์รัปชันทางการเมืองเกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทางผลประโยชน์ การครอบงำการตรวจสอบ และความเสื่อมถอยทางจริยธรรมทางการเมือง

5.2 แนวทางป้องกัน แนวทางป้องกันควรเพิ่มความโปร่งใสในการบริหารงบประมาณและจัดซื้อจัดจ้าง โดยเปิดเผยข้อมูลให้ประชาชนตรวจสอบได้ และนำเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น Big Data, AI และ Blockchain มาใช้เพื่อลดดุลยพินิจและเพิ่มประสิทธิภาพการตรวจสอบ ควบคู่กับการส่งเสริมจริยธรรมเจ้าหน้าที่ การกำหนดบทลงโทษที่ชัดเจน การหมุนเวียนตำแหน่งในพื้นที่เสี่ยง และการเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วม ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของพุฒิพงษ์ แนมขุนทด และคณะ (2569) ที่เสนอให้สถาบันการศึกษาบรรจุเนื้อหาด้านการป้องกันคอร์รัปชัน และความร่วมมือระหว่างคณะต่าง ๆ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และสอดคล้องกับงานของธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์ (2567) ที่ศึกษาเชิงเปรียบเทียบแนวทางการป้องกันคอร์รัปชันจากประเทศที่มีความโปร่งใสสูง เช่น ฟินแลนด์ สิงคโปร์ และแนวทางขององค์กรระหว่างประเทศ เพื่อนำมาปรับใช้กับประเทศไทย

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิเคราะห์การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานคร พบว่า โมเดลการมีส่วนร่วม–ความโปร่งใส–การตรวจสอบเพื่อการพัฒนาประชาธิปไตย (PTAD Model) เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่สังเคราะห์

จากผลการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยมีฐานคิดจากแนวคิดประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมและหลักธรรมาภิบาล อธิบายกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยผ่าน 6 องค์ประกอบที่เชื่อมโยงกัน ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชน ความโปร่งใสในการดำเนินงาน การตรวจสอบและความรับผิดชอบ การควบคุมผลประโยชน์ส่วนตนและการใช้อำนาจ การลดผลกระทบต่อสังคมและประชาชน และการพัฒนาประชาธิปไตยที่ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง โดยเริ่มจากการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูล แสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ ซึ่งจะผลักดันให้ภาครัฐดำเนินงานอย่างโปร่งใสและรับผิดชอบมากขึ้น นำไปสู่การควบคุมการใช้อำนาจและผลประโยชน์ส่วนตน ลดผลกระทบจากการคอร์รัปชัน และส่งเสริมสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค การมีส่วนร่วมทางการเมือง การตรวจสอบภาครัฐ และคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งนี้ เทคโนโลยีดิจิทัลและการเปิดเผยข้อมูลเป็นกลไกสนับสนุนตลอดกระบวนการ และผลการพัฒนาประชาธิปไตยที่เกิดขึ้นจะย้อนกลับไปเสริมสร้างความเชื่อมั่นและการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้เกิดวงจรการพัฒนาประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยในครั้งนี้ไปใช้

จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาระบอบประชาธิปไตยในกรุงเทพมหานครโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.88) แต่ด้านการตรวจสอบและความรับผิดชอบของภาครัฐมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\overline{X}$ = 3.50) และผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์พบว่า ด้านการตรวจสอบและความรับผิดชอบ (X4) มีความสัมพันธ์กับด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (Y1) (r = 0.472) นอกจากนี้ ผลการสัมภาษณ์ยังพบประเด็นเกี่ยวกับการเปิดเผยข้อมูล การตรวจสอบการใช้งบประมาณ การมีส่วนร่วมของประชาชน และระบบรับเรื่องร้องเรียน ดังนั้นข้อเสนอแนะจึงมุ่งเน้นการยกระดับระบบตรวจสอบ ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กรุงเทพมหานคร โดยสำนักยุทธศาสตร์และประเมินผลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรกำหนดนโยบายการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐ (Open Data) ให้ครอบคลุมข้อมูลด้านงบประมาณ การจัดซื้อจัดจ้าง โครงการพัฒนา และผลการดำเนินงาน โดยกำหนดให้มีการปรับปรุงข้อมูลอย่างน้อยรายไตรมาส และกำหนดตัวชี้วัด เช่น สัดส่วนข้อมูลโครงการที่ได้รับการเปิดเผยครบถ้วนและตรงเวลาไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 ภายในระยะเวลา 1 ปี เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและตรวจสอบข้อมูลได้อย่างเป็นรูปธรรม

2. กรุงเทพมหานครควรกำหนดนโยบายส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการดำเนินงานของภาครัฐ โดยมอบหมายให้สำนักงานเขตและหน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นหรือช่องทางการมีส่วนร่วมอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง และกำหนดตัวชี้วัดจากจำนวนประชาชนที่เข้าร่วม จำนวนข้อเสนอที่ได้รับ และสัดส่วนข้อเสนอของประชาชนที่ได้รับการนำไปพิจารณาหรือดำเนินการ

3. กรุงเทพมหานครควรกำหนดมาตรฐานด้านการตรวจสอบและความรับผิดชอบของหน่วยงาน โดยให้ทุกหน่วยงานจัดทำรายงานผลการดำเนินงานและรายงานผลการแก้ไขข้อร้องเรียนเป็นรายไตรมาส พร้อมเปิดเผยต่อสาธารณะ ทั้งนี้ควรกำหนดเป้าหมายให้ข้อร้องเรียนได้รับการตอบรับภายในระยะเวลาที่กำหนดไม่น้อยกว่าร้อยละ 90 เพื่อเพิ่มความรับผิดชอบและความเชื่อมั่นของประชาชน

4. กรุงเทพมหานครควรพัฒนาระบบดิจิทัลเพื่อสนับสนุนการป้องกันและตรวจสอบการคอร์รัปชัน โดยบูรณาการข้อมูลการจัดซื้อจัดจ้าง งบประมาณ โครงการ และเรื่องร้องเรียนให้อยู่ในระบบที่สามารถตรวจสอบย้อนหลังได้ พร้อมกำหนดตัวชี้วัดด้านจำนวนข้อมูลที่เชื่อมโยงกัน ระยะเวลาในการตอบสนองต่อข้อร้องเรียน และจำนวนกรณีผิดปกติที่ได้รับการตรวจสอบ

5. กรุงเทพมหานครควรจัดให้มีการประเมินผลนโยบายด้านความโปร่งใสและการป้องกันการคอร์รัปชันอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบต้องรายงานผลการดำเนินงาน ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอเพื่อปรับปรุงมาตรการต่อผู้บริหารกรุงเทพมหานครและเปิดเผยต่อสาธารณะ เพื่อให้สามารถติดตามความก้าวหน้าและประเมินประสิทธิผลของนโยบายได้อย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าด้านการตรวจสอบและความรับผิดชอบของภาครัฐมีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด ($\overline{X}$ = 3.50) หน่วยงานของกรุงเทพมหานครและสำนักงานเขตจึงควรเพิ่มช่องทางให้ประชาชนตรวจสอบข้อมูลการดำเนินงาน งบประมาณ และโครงการต่าง ๆ ได้โดยง่าย โดยควรเผยแพร่ข้อมูลอย่างสม่ำเสมอและจัดทำข้อมูลในรูปแบบที่ประชาชนสามารถนำไปใช้ตรวจสอบได้

2. เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าด้านการตรวจสอบและความรับผิดชอบ (X4) มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (Y1) (r = 0.472) กรุงเทพมหานครและสำนักงานเขตควรจัดเวทีรับฟังความคิดเห็นหรือกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง พร้อมสรุปความคิดเห็นและรายงานผลการดำเนินงานกลับไปยังประชาชน เพื่อสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่สามารถตรวจสอบได้

3. จากผลการสัมภาษณ์ที่พบปัญหาเกี่ยวกับการเข้าถึงข้อมูลและการติดตามข้อร้องเรียน กรุงเทพมหานครควรพัฒนาระบบรับเรื่องร้องเรียนออนไลน์ที่ประชาชนสามารถตรวจสอบสถานะของเรื่องได้ โดยกำหนดระยะเวลาการตอบรับและการแจ้งผลอย่างชัดเจน เช่น ตอบรับเรื่องภายใน 3 วันทำการ และแจ้งความคืบหน้าตามระยะเวลาที่กำหนด เพื่อเพิ่มความเชื่อมั่นและความรับผิดชอบของหน่วยงาน

4. กรุงเทพมหานครควรจัดอบรมเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในภารกิจที่มีความเสี่ยงต่อการคอร์รัปชัน เช่น การจัดซื้อจัดจ้าง การอนุญาต และการตรวจรับงาน อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง โดยเน้นเรื่องจริยธรรม ผลประโยชน์ทับซ้อน ความโปร่งใส และความรับผิดชอบต่อสาธารณะ และประเมินผลหลังการอบรมเพื่อวัดความรู้และความเข้าใจของบุคลากร

5. กรุงเทพมหานครควรส่งเสริมให้ภาคประชาชน ภาคประชาสังคม และสื่อมวลชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามโครงการและการใช้งบประมาณ โดยจัดทำช่องทางแจ้งเบาะแสและข้อร้องเรียนที่มีมาตรการคุ้มครองข้อมูลของผู้แจ้ง และรายงานผลการดำเนินงานต่อสาธารณะเป็นระยะ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของการตรวจสอบจากภาคส่วนภายนอก

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยด้านความโปร่งใส การตรวจสอบ ความรับผิดชอบ การมีส่วนร่วมทางการเมือง และการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล โดยใช้การวิเคราะห์สมการโครงสร้าง (Structural Equation Modeling: SEM) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรและตรวจสอบเส้นทางอิทธิพลระหว่างการคอร์รัปชันกับการพัฒนาระบอบประชาธิปไตยให้ละเอียดมากขึ้น

2. ควรศึกษาวิจัยเปรียบเทียบระหว่างสำนักงานเขตของกรุงเทพมหานคร โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างตามลักษณะพื้นที่ เช่น เขตศูนย์กลางธุรกิจ เขตที่อยู่อาศัย และเขตชานเมือง เพื่อเปรียบเทียบระดับการรับรู้ปัญหาการคอร์รัปชัน ความโปร่งใส การตรวจสอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชน และค้นหาปัจจัยเฉพาะพื้นที่ที่มีผลต่อการพัฒนาประชาธิปไตย

3. ควรใช้การวิจัยเชิงติดตาม (Longitudinal Study) โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างในช่วงเวลาต่าง ๆ เช่น ก่อนและหลังการดำเนินมาตรการป้องกันการคอร์รัปชัน หรือเก็บข้อมูลต่อเนื่องเป็นระยะเวลา 2–3 ปี

เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของระดับการคอร์รัปชัน ความโปร่งใส การตรวจสอบ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ตลอดจนประเมินประสิทธิผลของมาตรการป้องกันการคอร์รัปชันในระยะยาว

4. ควรขยายกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมประชาชน เจ้าหน้าที่กรุงเทพมหานคร สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร ภาคประชาสังคม นักวิชาการ และผู้ประกอบการในพื้นที่ และใช้การสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Sampling) เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างมีความหลากหลายและสามารถเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้อย่างเหมาะสม

5. ควรศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเพิ่มเติมเกี่ยวกับกระบวนการจัดซื้อจัดจ้าง การใช้อำนาจหน้าที่ การตรวจรับงาน และระบบรับเรื่องร้องเรียน โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ร่วมกับการวิเคราะห์เอกสารหรือข้อมูลโครงการ เพื่อให้เข้าใจกลไกและเงื่อนไขของการคอร์รัปชันในระดับพื้นที่และนำไปสู่การกำหนดมาตรการป้องกันที่เหมาะสมกับบริบทของกรุงเทพมหานคร

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง. (2569). ประกาศสำนักทะเบียนกลาง เรื่อง จำนวนราษฎรทั่วราชอาณาจักร ตามหลักฐานการทะเบียนราษฎร ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2568. สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2569 จาก https://stat.bora.dopa.go.th/stat/pk/pk_68.pdf.

กรุงเทพมหานคร. (2568). ข้อมูลทั่วไปกรุงเทพมหานคร. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานคร.

ทิวากร แสร์สุวรรณ และธนัสถา โรจนตระกูล. (2565). ความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน: กรณีศึกษาเขตเทศบาลนครพิษณุโลก. Journal of Roi Kaensarn Academi, 7(9), 349–364.

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2567). ธนาธิปไตยสมบูรณ์แบบกับการคอร์รัปชันทางการเมือง. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 4(4), 193–224.

บุญธิกา คีรีวรรณ และคณะ. (2569). ปัจจัยที่มีผลต่อวิกฤตศรัทธาของประชาชนที่มีต่อนักการเมืองไทย. วารสารปราชญ์ประชาคม, 4(2), 346–359.

พัฒนพงศ์ จันทร์เพ็ชรพูล. (2568). การบริหารจัดการองค์กรภาครัฐเพื่อแก้ไขปัญหาการทุจริต. วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 7(4), 187–202.

พุฒิพงษ์ แนมขุนทด และคณะ. (2568). ทัศนคติและการรับรู้ของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคามต่อการทุจริตคอร์รัปชันในสังคมไทย. วารสารพุทธพัฒนศาสตร์ศึกษา, 3(3), 23–42.

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ. (2565). ป.ป.ช. แถลงผลงานการขับเคลื่อนงานด้านการป้องกันการทุจริต ในปีงบประมาณ 2565. สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2569 จาก https://www.nacc.go.th/files/article/attachments/269472768f4cb0b3eeb6d95ffc4e62060e13087.pdf.

สุคิด ลั่นซ้าย และคณะ. (2567). กระบวนการยุติธรรมทางอาญากับปัญหาการคอร์รัปชันทางการเมืองในประเทศไทย. วารสารนิติศาสตร์และสังคมท้องถิ่น, 8(1), 167–200.

THE STANDARD TEAM. (2568). กทม. แจงปมใช้งบกล้องวงจรปิด 3 ปี 2.3 พันล้าน เป็นค่าบำรุงรักษากว่า 80% ยันใช้งบโปร่งใสตามระเบียบทุกขั้นตอน. สืบค้นเมื่อ 2 เมษายน 2569 จาก https://thestandard.co/bma-explains-cctv-budget/.

Dahl, R. A. (1989). Democracy and its critics. New Haven, CT: Yale University Press.

Klitgaard, R. (1988). Controlling corruption. Berkeley, CA: University of California Press.

Norris, P. (2012). Making democratic governance work: How regimes shape prosperity, welfare, and peace. Cambridge: Cambridge University Press.

Rose-Ackerman, S. & Palifka, B. J. (2016). Corruption and government: Causes, consequences, and reform (2nd ed.). New York, NY: Cambridge University Press.

Tocqueville, A. de. (2000). Democracy in America (H. C. Mansfield & D. Winthrop, Trans. & Eds.). Chicago, IL: University of Chicago Press.

Transparency International. (2025). Corruption perceptions index 2024. Retrieved April 2, 2026, from https://www.transparency.org/en/cpi/2024.

Yamane, T. (1967). Statistics: An Introductory Analysis (2nd ed.). New York: Harper and Row.

Zheng, G. et al. (2024). Bringing public virtue back: How does ethical leadership impact street-level bureaucrats' enforcement style?. Public Personnel Management, 53(3), 406–430.

บทความวิจัย

การพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี

DEVELOPMENT OF A NETWORK FOR CARING FOR THE ELDERLY USING BUDDHIST PRINCIPLES IN PHETCHABURI PROVINCE

พระวิสุทธิวรกิจ (เสน่ห์ สังข์สุข)*, อนุชา พละกุล, ดาวนภา เกตุทอง
Phrawisuttiworakit (Saneh Sangsuk)*, Anucha Bhalakula, Dawnapa Kettong
วิทยาลัยสงฆ์เพชรบุรี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Phetchaburi Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
*Corresponding Author E-mail: phrawisuttiworakit@gmail.com
Received July 9, 2026; Revised August 28, 2026; Accepted September 11, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพทั่วไปของการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี 2. ศึกษากระบวนการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี และ 3. นำเสนอรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี โดยใช้รูปแบบวิจัยแบบผสานวิธี ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 17 รูปหรือคน และการสัมมนาเชิงปฏิบัติการ 25 รูปหรือคน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญคัดเลือกแบบเจาะจง นำมาวิเคราะห์เนื้อหา สรุปแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพทั่วไปของการดูแลผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) จุดแข็ง มีหน่วยงานดูแลรับผิดชอบผู้สูงอายุ อาทิ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 2) จุดอ่อน ความอ่อนแอของสถาบันครอบครัว ขาดแคลนบุคลากรดูแลผู้สูงอายุ 3) โอกาส มาตรฐานการดูแลผู้สูงอายุ ด้านสาธารณสุขและสวัสดิการดีขึ้น และ 4) อุปสรรค ผู้ดูแลไม่มีทักษะ ค่าใช้จ่ายเพื่อดูแลผู้สูงอายุสูงขึ้น สภาพบ้านและสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสม 2. กระบวนการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) กายภาวนา การพัฒนากาย ความเห็นอกเห็นใจผู้สูงอายุ 2) สีลภาวนา การพัฒนาความประพฤติ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ 3) จิตภาวนา การพัฒนาจิต การเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในชุมชนอย่างเหมาะสม และ 4) ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา การสร้างกิจกรรมให้ผู้สูงอายุได้รับการเจริญสมาธิ พัฒนาปัญญาให้เข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง และ 3. รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุ ได้แก่ 1) ด้านอาหาร ส่งเสริมอาหารกับผู้สูงอายุ 2) ด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย การออกกำลังกายเพื่อผู้สูงอายุในชุมชน 3) ด้านการขับถ่าย การฝึกอบรมผู้ดูแลการขับถ่ายผู้สูงอายุชุมชน 4) ด้านการป้องกันอุบัติเหตุในบ้าน โครงการลดอุบัติเหตุของผู้สูงอายุ 5) ด้านการติดเชื้อและโรคประจำตัว การสร้างเครือข่ายร่วมมือกับโรงพยาบาลและชุมชน 6) ด้านสุขภาพจิต จัดกิจกรรมผ่อนคลายร่วมกับภาครัฐและเอกชน และ 7) ด้านสิ่งแวดล้อม สร้างทางเดินปลอดภัย ที่พักสะอาด แสงสว่างเพียงพอ อุณหภูมิพอดี พื้นที่สีเขียว

คำสำคัญ: การพัฒนาเครือข่าย, การดูแลผู้สูงอายุ, หลักภาวนา 4

Abstract

This research article aimed to: 1. study the general conditions of older persons care based on Buddhist principles in Phetchaburi Province; 2. examine the process of developing a network for older persons care based on Buddhist principles; and 3. propose a model for developing a network for older persons care based on Buddhist principles in Phetchaburi Province. This study employed a mixed-methods research design, including qualitative research involving interviews with 17 key informants and a workshop seminar with 25 participants. The research instrument was an interview form. Key informants were selected through purposive sampling, and the data were analyzed using content analysis and presented descriptively.

The findings revealed that 1. The general conditions of older persons care comprised: 1) strengths, including the presence of agencies responsible for older persons care, such as Subdistrict Health Promoting Hospitals and agencies under the Ministry of Social Development and Human Security; 2) weaknesses, including the weakening of family institutions and a shortage of personnel providing care for older persons; 3) opportunities, including improved standards of older persons care in healthcare and welfare; and 4) threats, including caregivers' lack of appropriate skills, increasing costs of older persons care, and unsuitable housing and environmental conditions. 2. The process of developing an older persons care network comprised: 1) Kayabhavana (physical development), emphasizing physical well-being and compassion toward older persons; 2) Silabhavana (behavioral development), fostering positive relationships between caregivers and older persons; 3) Cittabhavana (mental development), appropriately strengthening positive relationships within the community; and 4) Paññabhavana (wisdom development), providing activities that enable older persons to practice meditation and develop wisdom to understand life as it truly is. 3. The model for developing an older persons care network consisted of seven dimensions: 1) nutrition, promoting appropriate diets for older persons; 2) physical mobility, promoting exercise for older persons in the community; 3) elimination, providing caregivers with training in assisting older persons with elimination needs; 4) prevention of household accidents, implementing programs to reduce accidents among older persons; 5) infection and chronic disease management, establishing collaborative networks among hospitals and communities; 6) mental health, organizing relaxation and well-being activities in collaboration with public and private sectors; and 7) environment, providing safe walkways, clean living spaces, adequate lighting, appropriate temperatures, and green spaces.

Keywords: Network Development, Elderly Care, Bhavana 4

บทนำ

สถานการณ์ปัจจุบัน ประเทศไทยมีปฏิญญาผู้สูงอายุเป็นพันธกรณี เพื่อให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดี ได้รับการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิ ได้รับปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและศักดิ์ศรี ได้รับการพิทักษ์และคุ้มครองให้พ้นจากการถูกทอดทิ้ง และละเมิดสิทธิ ได้รับความเคารพรัก ความเข้าใจ ความเอื้ออาทร

การดูแลเอาใจใส่ การยอมรับบทบาทของกันและกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีในการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข ได้รับโอกาสในการศึกษา เรียนรู้และพัฒนาศักยภาพของตนอย่างต่อเนื่อง เข้าถึงข้อมูลข่าวสารและบริการทางสังคมอันเป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิต เข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงของสังคมรอบด้าน เพื่อสามารถปรับบทบาทของตนให้สมวัย ได้ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์แก่สังคม มีโอกาสได้ทำงานที่เหมาะสมตามความสมัครใจโดยได้รับค่าตอบแทนที่เป็นธรรม เพื่อให้เกิดความภูมิใจและเห็นชีวิตมีคุณค่า ได้เรียนรู้ในการดูแลสุขภาพอนามัยของตนเอง มีหลักประกันและสามารถเข้าถึงบริการด้านสุขภาพอนามัยอย่างครบวงจรโดยเท่าเทียมกัน และได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมในกิจกรรมของครอบครัว ชุมชนและสังคม โดยเฉพาะการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยน เรียนรู้และความเข้าใจอันดีระหว่างผู้สูงอายุด้วยกัน (สุรกุล เจนอบรม, 2541)

ผู้สูงอายุสังขารทรุดโทรมจะมีความสุขมากเมื่อมีโอกาสได้เข้าวัด ได้ฟังเทศน์ ได้กราบพระ ได้สวดมนต์ ผู้สูงอายุไม่ว้าเหว่ ไม่เดียวดาย ไม่ถูกทอดทิ้ง เพราะมีโรงเรียนผู้สูงอายุ มีครูลูก/ครูหลานช่วยเหลือดูแล ทำให้เกิดกฎ กติกา ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ที่ช่วยยึดโยงสังคมให้มีความเข้มแข็งมั่นคง นอกจากนั้นยังมีกลไกการส่งเสริมให้คนทำความดี อันจะส่งผลให้คนในชุมชนอยู่อย่างมีความสุขทั้งกายและใจ ส่งผลดีต่อสุขภาพในที่สุด (จารุกิตติ์ พิริยสุวัฒน์, 2567) พระพุทธศาสนาสามารถส่งเสริมการดูแลผู้สูงอายุ โดยเน้นการพัฒนาทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญา เพื่อให้ดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุขในวัยชรา การที่พระพุทธเจ้าทรงโปรดพระพุทธบิดา การส่งพระสารีบุตร ไปโปรดพุทธมารดา และการอุปสมบทพระราธะผู้สูงอายุ สะท้อนคุณค่าความเมตตาและการเกื้อกูล ทั้งนี้ หลักภาวนา 4 สามารถประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและจัดสวัสดิการผู้สูงอายุระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และองค์กร เพื่อมุ่งสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี และการสูงวัยอย่างมีความสุขตามหลักพระพุทธศาสนา (พระปลัดระพิน พุทธิสาโร, 2566)

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสังเคราะห์เป็นโจทย์วิจัยเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี สภาพทั่วไปของการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี กระบวนการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี และรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี สามารถนำไปประยุกต์ดูแลผู้สูงอายุที่เหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี
3. เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบหลายวิธี (Multi-Method Qualitative Research) คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) โดยมีขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญด้วยการเลือกผู้ให้สัมภาษณ์แบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูปหรือคน หน่วยงานราชการ จำนวน 5 รูปหรือคน และชมรมผู้สูงอายุ จำนวน 7 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 17 รูปหรือคน

2.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ผู้วิจัยนิมนต์และเชิญผู้เกี่ยวข้อง จำนวน 3 กลุ่ม ได้แก่ นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา จำนวน 5 รูปหรือคน ศูนย์ดูแลผู้สูงอายุจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 10 คน และผู้สูงอายุจังหวัดเพชรบุรี จำนวน 10 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 25 รูปหรือคน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คณะผู้วิจัยมุ่งเน้นการสัมภาษณ์ 1. ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี 2. ข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี 3. ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี และ 4. ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้ ขั้นที่ 1 ลงพื้นที่ชุมชนเมืองและชนบทเพื่อศึกษาการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาว่าสามารถนำมาพัฒนาให้เกิดความหลากหลาย ที่มีการร่วมมือกันระหว่างพื้นที่ได้อย่างไร ซึ่งจะเป็นการขับเคลื่อนด้วยกิจกรรมกลุ่มที่มีความหลากหลาย ขั้นที่ 2 วิเคราะห์รูปแบบ คือ การประเมินการทำงานของการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดเพชรบุรี ขั้นที่ 3 ออกแบบการเรียนรู้ คือ สภาพทั่วไปของการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรีและสังเคราะห์สร้างผลสรุปจากประเด็นการศึกษา ขั้นที่ 4 พัฒนากิจกรรม คือ การสร้างกระบวนการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรีและสังเคราะห์สร้างผลสรุปจากประเด็นการศึกษา ขั้นที่ 5 พัฒนากระบวนการและกลไก คือ นำเสนอรูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรีแก่องค์กร/หน่วยงาน/บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดูแลผู้สูงอายุจังหวัดเพชรบุรีและสังเคราะห์สร้างผลสรุปจากประเด็นการศึกษา ขั้นที่ 6 สร้างรูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยมีกระบวนการ ได้แก่ 1. การประชุมกลุ่ม (Group Meeting) 2. การสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview Questions) และ 3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) และขั้นที่ 7 สรุปรายงานวิจัย โดยจะดำเนินการสรุปผลตามรูปแบบที่กำหนดไว้

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามเนื้อหา (Content analysis) แล้วสรุปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจากการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยจะนำข้อมูลจากการวิเคราะห์จากเอกสาร ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์ (Interview Form) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) หลังจากนั้น ผู้วิจัยยืนยันความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูลด้วยการให้บุคคลที่อยู่ในปรากฏการณ์ที่ศึกษาและบุคคลที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ทำการศึกษาตรวจสอบและรับรองความถูกต้อง โดยการแปลข้อมูลพร้อมให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม ทักท้วงหรือยอมรับข้อมูลที่นำเสนอ ซึ่งการตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล ผู้วิจัยใช้กับข้อมูลเบื้องต้นและข้อมูลที่เป็นส่วนที่ผู้วิจัยได้ตีความ แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Information) นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ 1) จุดแข็ง (Strength) มีหน่วยงานดูแลรับผิดชอบผู้สูงอายุชัดเจนขึ้น อาทิ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีผู้ทำงานด้านจิตอาสาและในการดูแลหลายภาคส่วน อาทิ อาสาสมัครสาธารณสุข มีการสนับสนุนคุณภาพชีวิต การดูแลผู้สูงอายุแบบครอบครัวหรือคนในครอบครัวช่วยกันดูแลอย่างใกล้ชิด วัฒนธรรมของคนไทยมีการเคารพผู้ใหญ่ และภาครัฐการพัฒนาเข้าถึงได้ง่าย บริการดูแลผู้สูงอายุทั้งในสถานที่และที่บ้าน 2) จุดอ่อน (Weakness) ความอ่อนแอของสถาบันครอบครัว (ชุมชนเมือง) ไม่มีลูกหลานดูแลแบบเดิม ประชากรวัยผู้สูงอายุมีสัดส่วนสูงขึ้น ความเข้มแข็งของสถาบันศาสนา ที่ดูแลสุขภาพจิตลดลง สังคมวัตถุนิยมเน้นความสุขทางด้านวัตถุ ขาดแคลนบุคลากรการดูแลผู้สูงอายุที่เชี่ยวชาญ ความไม่เพียงพอของสถานที่ดูแลและผู้ดูแล การขาดการสนับสนุนจากภาครัฐไม่มียังไม่ทั่วถึง หลายครอบครัวขาดความพร้อม และปัญหาด้านการเงิน คือ ค่าใช้จ่ายในการดูแลครอบครัวมากขึ้น 3) โอกาส (Opportunity) มาตรฐานการดูแลผู้สูงอายุ ด้านสาธารณสุขและสวัสดิการดีขึ้น ด้านสุขภาพจิต ด้านการศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมสัมพันธ์ เพื่อความเป็นกัลยาณมิตร ด้านเศรษฐกิจมีการส่งเสริมให้มีรายได้ การเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้สูงอายุทำให้มีความต้องการการดูแลมากขึ้น การเปลี่ยนโครงสร้างของครอบครัว ทำให้การดูแลต้องการบุคคลภายนอก การเพิ่มรายได้ของผู้สูงอายุมีความสามารถใช้จ่ายในค่าดูแล และภาครัฐมีการสนับสนุนการดูแลผู้สูงอายุครอบคลุมทุกประเภท และ 4) อุปสรรค (Threat) ขาดการดูแลที่เพียงพอ ผู้ดูแลไม่มีทักษะเฉพาะ ค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้สูงอายุสูงขึ้น งบประมาณไม่เพียงพอ ครอบครัวมีภาระมากขึ้น สภาพบ้านและสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสม เป็นครอบครัวเดี่ยว มีบุตรหลานทำงานต่างจังหวัด ผู้สูงอายุอยู่บ้านตามลำพัง ผนวกกับภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทำให้เกิดการต่อสู้ทำงานหาเลี้ยงชีพ การทำกิจกรรมดูแลผู้สูงอายุมีเวลาน้อยลง ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากภาครัฐต่อผู้สูงอายุ สถานที่ดูแลขาดแคลนบุคลากร และขาดการดูแลด้านจิตใจ จึงมีความเครียด อย่างไรก็ตาม ปัญหาการดูแลผู้สูงอายุเป็นสถานการณ์ที่แตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ อาทิ ชุมชนเมืองกับชนบท

2. กระบวนการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ 1) กายภาวนา การพัฒนากาย คือ การสร้างความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจมากขึ้น เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ดูแลและผู้สูงอายุ การดูแลมีประสิทธิภาพเป็นการเพิ่มความอดทนและความสามารถกำจัดความเครียด ทำให้มีประสิทธิภาพ ช่วยสร้างเครือข่ายโดยการเชื่อมโยงชุมชน 2) การพัฒนาความประพฤติให้มีความเข้าใจ อดทน และเห็นอกเห็นใจผู้สูงอายุ ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ ลดความเครียด และส่งเสริมการดูแลอย่างเหมาะสม ส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับชุมชน เพิ่มศักยภาพในการให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพ 3) มีความเข้าใจเห็นอกเห็นใจ และตระหนักถึงความต้องการของผู้สูงอายุ ช่วยเสริมสร้างความอดทน ความเมตตาและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุ ส่งเสริมการสร้างเครือข่าย โดยเชื่อมโยงผู้ดูแล ครอบครัว และชุมชน เพื่อร่วมกันดูแลผู้สูงอายุอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ และ 4) ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา การพัฒนาให้ผู้สูงอายุ ผู้ดูแล และครอบครัวเข้าใจชีวิตและปัญหาของผู้สูงอายุอย่างถูกต้อง โดยส่งเสริมสมาธิและวิปัสสนาร่วมกับครอบครัว วัด และชุมชนผู้สูงอายุสามารถนำความรู้และประสบการณ์มาประยุกต์ใช้และถ่ายทอดแก่ผู้อื่น ช่วยสร้างความสัมพันธ์และการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้ดูแล ครอบครัว และชุมชน ส่งเสริมเครือข่ายให้สามารถวิเคราะห์ปัญหา วางแผนการดูแลอย่างเป็นระบบ และพัฒนาผู้นำที่มีวิสัยทัศน์เพื่อเชื่อมโยงทุกภาคส่วนสู่การดูแลผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน

3. รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ 1) ด้านอาหาร สร้างรูปแบบการพัฒนาโดยการจัดตั้งโครงการส่งเสริมด้านอาหารกับผู้สูงอายุ อาทิ ขายอาหารเพื่อสุขภาพ อาหารท้องถิ่น 2) ด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย จัดโครงการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในชุมชนและสถานที่ดูแลผู้สูงอายุ โดยมีผู้กำกับดูแลอย่างเหมาะสมตั้งแต่กิจกรรมการออกแบบการออกกำลังกาย การสร้างความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน เพื่อการออกกำลังกายและมีการประเมินผล 3) ด้านการขับถ่าย การฝึกอบรมผู้ดูแลเรื่องการขับถ่ายภายในชุมชน จัดกิจกรรมส่งเสริมการดูแลอย่างถูกต้องและการติดตามผลประเมินผล 4) ด้านการป้องกันอุบัติเหตุในบ้าน โครงการลดอุบัติเหตุของผู้สูงอายุและการติดตามและประเมินผล 5) ด้านการติดเชื้อและโรคประจำตัว การสร้างเครือข่ายร่วมมือกับภาครัฐโรงพยาบาลและชุมชนให้การสนับสนุนโครงการการดูแลสุขภาพ การฝึกอบรมการดูแลและการจัดตั้งกิจกรรมและการติดตามผลปฏิบัติดำเนินการ 6) ด้านสุขภาพจิต จัดโครงการสุขภาพจิตสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน และสถานที่ดูแลให้มีการฝึกอบรมการดูแลผู้สูงอายุ จัดตั้งกิจกรรมมีการสร้างความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชนและการติดตามประเมินผลดูแลสุขภาพจิต และ 7) ด้านสิ่งแวดล้อม สร้างรูปแบบเครือข่ายสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อผู้สูงอายุ โครงสร้างทางเดินเพื่อความปลอดภัย ที่พักสะอาด แสงสว่างเพียงพอกับทุกพื้นที่ อุณหภูมิพอดี พื้นที่สีเขียวเพื่อการพักผ่อน โดยมีการจัดตั้งชุมชนช่วยดูแลสุขภาพและบริการที่เหมาะสม

อภิปรายผลการวิจัย

1. สภาพทั่วไปของการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ 1) จุดแข็ง มีหน่วยงานดูแลรับผิดชอบผู้สูงอายุชัดเจนขึ้น อาทิ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ อาสาสมัครสาธารณสุข การดูแลผู้สูงอายุแบบครอบครัว การบริการดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน 2) จุดอ่อน ความอ่อนแอของสถาบันครอบครัว ไม่มีลูกหลานดูแลแบบเดิม ประชากรวัยผู้สูงอายุมีสัดส่วนสูงขึ้น ความเข้มแข็งของสถาบันศาสนาที่ดูแลสุขภาพจิตลดลง ขาดแคลนบุคลากรดูแลผู้สูงอายุ ความไม่เพียงพอของสถานที่ดูแล และค่าใช้จ่ายการดูแลของครอบครัวเพิ่มมากขึ้น 3) โอกาส มาตรฐานการดูแลผู้สูงอายุด้านสาธารณสุขและสวัสดิการดีขึ้น ด้านสุขภาพจิต ด้านการศึกษา ด้านการจัดกิจกรรมสัมพันธ์ ด้านเศรษฐกิจ และ 4) อุปสรรค ขาดการดูแลที่เพียงพอ ผู้ดูแลไม่มีทักษะเพียงพอ ค่าใช้จ่ายในการดูแลผู้สูงอายุสูงขึ้น ครอบครัวมีภาระมากขึ้น สภาพบ้านและสิ่งแวดล้อมไม่เหมาะสม เป็นครอบครัวเดี่ยว มีบุตรหลานทำงานต่างจังหวัด สถานที่ดูแลละขาดแคลนบุคลากรผู้ดูแล และขาดการดูแลด้านจิตใจจึงมีความเครียด สอดคล้องกับงานวิจัยของประยงค์ จันทร์แดง (2561) วิจัยเรื่อง การดูแลผู้สูงอายุตามแนวพุทธ: กรณีศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุในวัดเขตตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า การดูแลผู้สูงอายุในสังคมไทยเริ่มต้นจากการดูแลสุขภาพตนเองส่วนครอบครัว ชุมชน และสังคมเป็นฝ่ายช่วยเหลือตามความเหมาะสมกับสภาพร่างกายของผู้สูงอายุ อาทิ การตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุเพื่อส่งเสริมผู้สูงอายุกลุ่มติดสังคมให้ทำกิจกรรมเพื่อสุขภาพ ทั้งยัง สอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ (บุญเลิศ เตชปุญโญ) (2564) วิจัยเรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า จุดอ่อน ได้แก่ ปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของธวัลรัตน์ แดงหาญ (2562) วิจัยเรื่อง รูปแบบการใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการดูแลผู้สูงอายุในอนาคต ผลการวิจัยพบว่า การดูแลผู้สูงอายุขององค์กรด้านสังคมสงเคราะห์ในสังคมไทย ได้แก่ คลินิกผู้สูงอายุ ดูแลสุขภาพกาย สุขภาพจิต สงเคราะห์คนชราที่ประสบปัญหาทุกข์ยากแบบเช้าไป-เย็นกลับ ด้านการรักษาพยาบาลสันทนาการ การศาสนา จนถึงเสียชีวิต และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาสมชาย ขนฺติสรโณ (มะลิซ้อน) (2567) วิจัยเรื่อง รูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

ในกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า อุปสรรคสำคัญ คือ ขาดบุคลากรที่มีความรู้เฉพาะทาง การดำเนินกิจกรรมไม่ต่อเนื่อง และไม่ตอบสนองความต้องการของผู้สูงอายุ

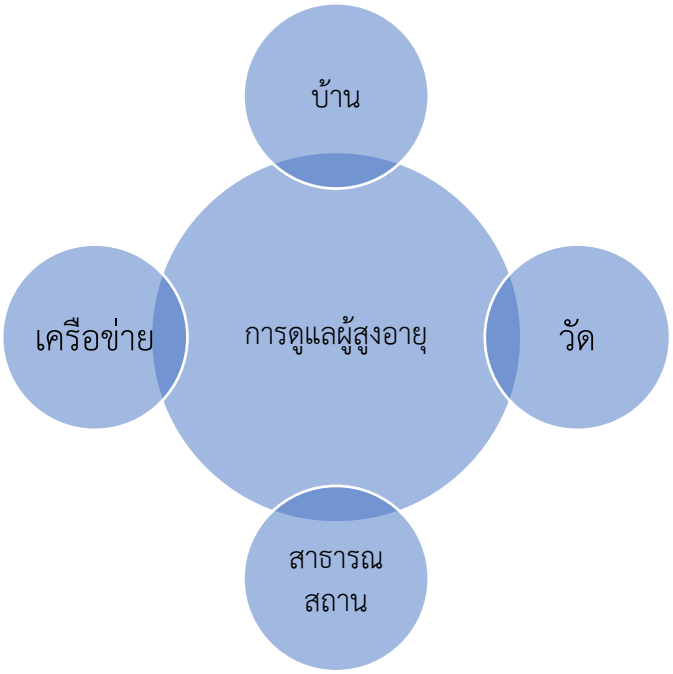
2. กระบวนการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ 1) กายภาวนา การพัฒนากาย คือ การสร้างความเข้าใจและความเห็นอกเห็นใจ เสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ดูแลและผู้สูงอายุ การดูแลมีประสิทธิภาพเป็นการเพิ่มความอดทนและความ สามารถกำจัดความเครียด ทำให้มีประสิทธิภาพ ช่วยสร้างเครือข่ายโดยการเชื่อมโยงชุมชน 2) สีลภาวนา การพัฒนาความประพฤติ เข้าใจและเห็นอกเห็นใจช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ดูแลกับผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภาวนา มีความอดทนสามารถกำจัดความเครียด สร้างเครือข่ายกับชุมชนและเพิ่มความสามารถในการดูแล การให้คำแนะนำอย่างเหมาะสม 3) จิตภาวนา การพัฒนาจิต เข้าใจการเห็นภาพเห็นอกเห็นใจผู้สูงอายุมากขึ้น และช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดี ช่วยให้มีความอดทน ช่วยสร้างเครือข่ายโดยการเชื่อมโยงผู้ดูแลและชุมชนอย่างเหมาะสม และ 4) ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา การสอนวิปัสสนาสมาธิ เป็นการฝึกอบรมส่งเสริมให้ผู้สูงอายุได้รับการเจริญสมาธิ สร้างการเรียนรู้ร่วมกันของทุกภาคส่วน พัฒนาปัญญาผู้สูงอายุให้เข้าใจชีวิตตามความเป็นจริง สร้างผู้นำเครือข่ายที่มีวิสัยทัศน์ และการกำหนดนโยบายระดับจังหวัด สอดคล้องกับงานวิจัยของนิชนันท์ บุญโข (2568) วิจัยเรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของศูนย์บริการสาธารณสุขในสังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า หลักภาวนา 4 เป็นแนวทางการพัฒนาผู้สูงอายุอย่างรอบด้าน ประกอบด้วย กายภาวนา ส่งเสริมการดูแลสุขภาพและการมีส่วนร่วมช่วยเหลือสังคม ศีลภาวนา มุ่งปลูกฝังการประพฤติตามหลักศีล 5 และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเสมอภาค จิตภาวนา เน้นการพัฒนาจิตใจด้วยการทำบุญ การเสียสละ และการเอื้อเฟื้อต่อชุมชน และปัญญาภาวนา ส่งเสริมการดำเนินชีวิตด้วยความรอบคอบ มีสติ และไม่ประมาท อันนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดีและการสูงวัยอย่างมีคุณค่าตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของเสาวนีย์ ไชยกุล และคณะ (2562) วิจัยเรื่อง การศึกษาองค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดในการเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรม/โครงการตามแนววิถีวัฒนธรรมเชิงพุทธ อาทิ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน การสวดมนต์เจริญสมาธิ การวางแผน การดำเนินกิจกรรม/โครงการการพัฒนาและเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ การบริหารจัดการ ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างสุขภาวะผู้สูงอายุ การแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นโดยใช้หลักพุทธธรรม และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ (บุญเลิศ เตชปุญโญ) (2564) วิจัยเรื่อง พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า ด้านกายภาวนา ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุบริโภคอาหารตามหลักโภชเนมัตตัญญุตา ด้านสีลภาวนา ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเว้นจากการกระทำที่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ด้านจิตตภาวนา ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุพัฒนาคุณภาพจิตใจของตนเองด้วยการทำสมาธิ และด้านปัญญาภาวนา ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุดำรงชีวิตด้วยปัญญาโดยรู้เท่าทันและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง สะท้อนว่าการบูรณาการพุทธธรรมกับการดูแลผู้สูงอายุเป็นแนวโน้มร่วมของสังคมไทย ที่ใช้วัดเป็นทุนทางสังคมโดยไม่จำกัดเฉพาะพื้นที่

3. รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี ได้แก่ 1) ด้านอาหาร สร้างรูปแบบการพัฒนาโดยการจัดตั้งโครงการส่งเสริมด้านอาหารกับผู้สูงอายุ อาทิ ขายอาหารเพื่อสุขภาพ อาหารท้องถิ่น 2) ด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย โครงการออกกำลังกายสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน สถานที่ดูแลผู้สูงอายุที่เหมาะสมและมีการประเมินผล 3) ด้านการขับถ่าย การฝึกอบรมผู้ดูแลการขับถ่ายภายในชุมชน จัดกิจกรรมส่งเสริมการดูแลอย่างถูกต้อง และการติดตามผลประเมินผล 4) ด้านการป้องกันอุบัติเหตุในบ้าน โครงการลดอุบัติเหตุของผู้สูงอายุและการติดตามและประเมินผล 5) ด้านการติดเชื้อและโรคประจำตัว การสร้างเครือข่ายร่วมมือกับภาครัฐ โรงพยาบาลและชุมชนให้การสนับสนุนโครงการ

การดูแลสุขภาพ การฝึกอบรมการดูแลและการจัดตั้งกิจกรรมและการติดตามผลปฏิบัติดำเนินการ 6) ด้านสุขภาพจิต จัดโครงการสุขภาพจิตสำหรับผู้สูงอายุในชุมชน และสถานที่ดูแลให้มีการฝึกอบรมการดูแลผู้สูงอายุ จัดตั้งกิจกรรมมีการสร้างความร่วมมือกับภาครัฐและเอกชน และการติดตามประเมินผลดูแลสุขภาพจิต และ 7) ด้านสิ่งแวดล้อม สร้างรูปแบบเครือข่ายสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อผู้สูงอายุ โครงสร้างทางเดินเพื่อความปลอดภัย ที่พักสะอาด แสงสว่างเพียงพอกับทุกพื้นที่ อุณหภูมิพอดี พื้นที่สีเขียวเพื่อการพักผ่อน โดยมีการจัดตั้งชุมชนช่วยดูแลสุขภาพและบริการที่เหมาะสม สอดคล้องกับงานวิจัยของชวิศา แก้วอนันต์ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง โภชนาการสำหรับผู้สูงอายุ ผลการศึกษาพบว่า ผู้สูงอายุ เกิดปัญหาภาวะขาดสารอาหาร อาทิ การขาดแร่ธาตุ แคลเซียม ธาตุเหล็กและขาดวิตามินได้ เป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงระบบการทำงานของอวัยวะ อาจส่งผลกระทบต่อภาวะโภชนาการได้ทั้งปัญหาการขาดสารอาหาร และภาวะโภชนาการเกิน อาจก่อให้เกิดโรคเรื้อรังได้ อาทิ โรคอ้วน โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง ส่วนงานวิจัยของพระราเชนทร์ วิสารโท (2559) วิจัยเรื่อง บูรณาการพุทธธรรมกับระบบการดูแลสุขภาพระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุของอำเภอศรีวิไล จังหวัดบึงกาฬ ผลการวิจัยพบว่า ผู้สูงอายุสามารถนำหลักภาวนา 4 มาบูรณาการเป็นรูปแบบกิจกรรม 5 สุข คือ สุขสบาย กิจกรรมรวมกลุ่มกันออกกำลังกายในชุมชน สุขสนุก กิจกรรมส่งเสริมการเล่นดนตรี (รำวงหมดลำ) ในชุมชน สุขสง่า กิจกรรมให้รู้จักงดเว้นการกระทำที่เป็นโทษ สุขสว่าง กิจกรรมให้รู้จักพัฒนาการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและจิตใจ สุขสงบ กิจกรรมส่งเสริมการเข้าวัด ฟังธรรม นั่งสมาธิเพื่อฝึกการควบคุมอารมณ์ แม้แต่งานวิจัยของพระชญาเชษฐกาญจน์ ควันจี (กุลเพชรจารุภักดี) (2567) วิจัยเรื่อง การบริหารจัดการสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงอายุในศูนย์ปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา ราชนครินทร์ อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า สุขภาวะทางกาย โดยส่งเสริมการออกกำลังกาย การปรับเปลี่ยนอิริยาบถ การดูแลสุขภาพโดยบุคลากรและการจัดตารางกิจกรรมที่ไม่กระทบต่อสุขภาพ สุขภาวะทางจิต มีการพูดคุยให้กำลังใจ ดูแลสภาพแวดล้อมให้อยู่สบาย และใช้เทคโนโลยีเสริมความปลอดภัย สุขภาวะทางสังคม ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีปฏิสัมพันธ์ การปรับตัวเข้ากลุ่ม และพัฒนาบุคลิกภาพ และสุขภาวะทางปัญญา เน้นการสร้างความรู้ด้านสุขภาพ การจัดกิจกรรมที่สร้างการมีส่วนร่วม และเตรียมสถานที่สำหรับการเรียนรู้อย่างเหมาะสม ทั้งนี้งานวิจัยของลำภู เปรมจิตร์ และคณะ (2566) วิจัยเรื่อง รูปแบบการบูรณาการหลักสัปปายะเพื่อส่งเสริมการพึ่งพาตนเองของผู้สูงวัยในเทศบาลดอยสะเก็ด อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่สบายและเกื้อหนุนการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี คือ 1) ที่อยู่อันเหมาะสม 2) มีแหล่งอาหารอำนวยอยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป 3) มีข่าวสารที่เอื้อต่อปัญญา 4) มีบุคคลที่ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสม 5) มีอาหารที่เกื้อกูลต่อสุขภาพ 6) มีสภาพอากาศธรรมชาติแวดล้อมเหมาะสม และ 7) มีอิริยาบถที่สมดุล อย่างไรก็ตาม บ้านที่มีผู้สูงอายุ ควรมีราวจับทั้งสองข้าง ไม่ควรปูพรม ไม่ควรวางสิ่งกีดขวางทางเดิน ห้องนอนควรมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก ข้างเตียงนอนควรมีราวจับ และควรเลือกสีที่มองเห็นได้อย่างชัดเจน ห้องน้ำควรมีขนาดพอเหมาะกับรถเข็น ควรฝึกใช้ฝักบัวอาบน้ำแทนการตักอาบด้วยขัน ประตูในบ้านควรเป็นบานเลื่อนและปลดล็อกด้านนอก ควรปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม หรือเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกปลอดภัย โดยมีราวยึดจับพยุงตัว ทั้งนี้วัด สวนสาธารณะ ตลาด และสถานที่ราชการควรมีมาตรการอำนวยความสะดวกและป้องกันผู้สูงอายุเช่นกัน สะท้อนว่าการสร้างเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุสามารถดำเนินการร่วมกันได้ โดยใช้เครือข่ายที่เกี่ยวข้องทั้งวัด ชุมชน สาธารณสุข องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดเพชรบุรี

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี สังเคราะห์องค์ความรู้ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

สรุปองค์ความรู้ที่ได้สังเคราะห์จากการวิจัย การพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดเพชรบุรี พบประเด็นสำคัญดังนี้

1. บ้าน เป็นสภาพแวดล้อมสำคัญที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุ โดยควรมีความปลอดภัย สะดวกต่อการเคลื่อนไหว และลดความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุภายในที่อยู่อาศัย การจัดบ้านให้เหมาะสม เช่น มีแสงสว่างเพียงพอ พื้นไม่ลื่น ราวจับ และพื้นที่ใช้สอยที่เข้าถึงง่าย ช่วยส่งเสริมการดำรงชีวิตอย่างอิสระและเพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ โดยบ้านที่อบอุ่นและได้รับการดูแลจากสมาชิกในครอบครัวยังช่วยเสริมสุขภาวะทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม ทำให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงและมีความสุขในการใช้ชีวิตประจำวัน

2. วัด เป็นศูนย์กลางของชุมชนที่มีบทบาทในการส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ ผ่านการจัดกิจกรรมทางศาสนา การปฏิบัติธรรม และการพัฒนาจิตใจให้เกิดความสงบและเข้มแข็ง การมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุในกิจกรรมของวัดช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ลดความโดดเดี่ยว และส่งเสริมสุขภาวะทางจิตใจควบคู่กับการดำเนินชีวิตตามหลักธรรม ทั้งนี้ วัดยังสามารถเป็นเครือข่ายความร่วมมือกับครอบครัว ชุมชน และหน่วยงาน ในการดูแลผู้สูงอายุแบบองค์รวม ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ

3. สาธารณสถาน ที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุควรได้รับการออกแบบให้ปลอดภัย เข้าถึงได้สะดวก และมีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมการใช้ชีวิตประจำวันอย่างอิสระและลดความเสี่ยงจากอุบัติเหตุ การมีพื้นที่สาธารณะสำหรับการออกกำลังกาย การพบปะทำกิจกรรม และการพักผ่อน ช่วยเสริมสร้างสุขภาพกาย สุขภาพจิต และความสัมพันธ์ทางสังคมของผู้สูงอายุ นอกจากนี้ การพัฒนาสาธารณสถานโดยความร่วมมือ

ของภาครัฐ ชุมชน และภาคีเครือข่าย ยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลผู้สูงอายุอย่างยั่งยืนและมีคุณภาพชีวิตที่ดี

4. เครือข่าย เป็นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรภาคประชาสังคม เพื่อให้การดูแลเป็นไปอย่างครอบคลุมและต่อเนื่อง การทำงานร่วมกันของเครือข่ายช่วยให้ผู้สูงอายุเข้าถึงบริการด้านสุขภาพ สวัสดิการ การฟื้นฟูสมรรถภาพ และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะเครือข่ายที่เข้มแข็งยังช่วยสร้างระบบการดูแลผู้สูงอายุแบบองค์รวม โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อรองรับสังคมสูงวัยอย่างยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย สภาพทั่วไป มีหน่วยงานสนับสนุนการดูแลผู้สูงอายุเป็นจุดแข็ง แต่ยังมีข้อจำกัดด้านความเข้มแข็งของครอบครัว บุคลากร ทักษะผู้ดูแล ค่าใช้จ่าย และสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม กระบวนการพัฒนาเครือข่าย ควรบูรณาการกายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เพื่อพัฒนากาย ความประพฤติ จิตใจ และปัญญาของผู้สูงอายุและผู้ดูแล รูปแบบด้านสุขภาพ มุ่งส่งเสริมโภชนาการ การเคลื่อนไหวร่างกาย การขับถ่าย และการป้องกันอุบัติเหตุ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตได้อย่างปลอดภัย รูปแบบด้านการแพทย์และจิตใจ เน้นการเชื่อมโยงเครือข่ายโรงพยาบาล ชุมชน ภาครัฐและเอกชน เพื่อดูแลโรคประจำตัว การติดเชื้อ และส่งเสริมสุขภาพจิต ด้านสิ่งแวดล้อม ควรจัดสภาพบ้านและชุมชนให้ปลอดภัย มีทางเดินสะดวก ที่พักสะอาด แสงสว่างเพียงพอ อุณหภูมิเหมาะสม และมีพื้นที่สีเขียวสำหรับผู้สูงอายุ

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. วัดหรือโรงพยาบาล ควรกำหนดนโยบายการสนับสนุนเครือข่ายดูแลผู้สูงอายุแบบบูรณาการส่งเสริมการบูรณาการหลักธรรมภาวนา 4

2. วัดหรือโรงพยาบาล ควรเป็นศูนย์ให้ผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมร่วมกันเดือนละหนึ่งครั้งเพื่อจะได้ทราบปัญหาและผ่อนคลาย

3. วัดหรือโรงพยาบาล ควรกำหนดนโยบายการดูแลผู้สูงอายุเชิงองค์รวมที่บูรณาการสุขภาพกาย สุขภาพจิต สังคม และจิตวิญญาณ โดยประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. วัด ควรเป็นศูนย์กลางใช้ชุมชนเป็นฐานใช้หลักธรรมเป็นกลไกขับเคลื่อนและใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ เพื่อให้เกิดการดูแลผู้สูงอายุเชิงพุทธที่ยั่งยืน

2. วัด ควรเป็นเครือข่ายดูแลทั้งด้านความรู้ ด้านปฏิบัติ ด้านสุขภาพจิต ที่เน้นการสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติธรรม อาทิ การถืออุโบสถศีล การทำสมาธิส่งเสริมความรู้ด้านอาชีพ ด้านการมีรายได้ให้เพิ่มมากขึ้น

3. วัด บ้าน ราชการ ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครอบครัวในการดูแลผู้สูงอายุ โดยให้ความรู้ด้านการดูแลตามหลักพุทธธรรม สร้างความอดทน และการสื่อสารเชิงบวก สร้างคู่มือการดูแลผู้สูงอายุในชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของจังหวัดเพชรบุรี

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษารูปแบบการบูรณาการความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน และโรงพยาบาลในการดูแลผู้สูงอายุ

2. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุด้วยหลักพุทธกับคุณภาพชีวิต สุขภาวะทางกาย และสุขภาวะทางจิตของผู้สูงอายุ

3. ควรศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ดูแล อาสาสมัคร และครอบครัวในการพัฒนาเครือข่ายการดูแลผู้สูงอายุแบบองค์รวม

เอกสารอ้างอิง

จารุกิตติ์ พิริยสุวัฒน์. (2567). การขับเคลื่อนงานสุขภาวะวิถีพุทธในการดูแลผู้สูงวัย ในจังหวัดเลย. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มมร วิทยาเขตอีสาน, 5(2), 51–62.

ชวิศา แก้วอนันต์. (2561). โภชนาการสำหรับผู้สูงอายุ. วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยอีสเทิร์นเอเชีย ฉบับวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 12(2), 114-119.

ธวัลรัตน์ แดงหาญ. (2562). รูปแบบการใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการดูแลผู้สูงอายุในอนาคต (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

นิชนันท์ บุญโข. (2568). พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาสุขภาวะองค์รวมผู้สูงอายุของศูนย์บริการสาธารณสุขในสังกัดกรุงเทพมหานคร (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ประยงค์ จันทร์แดง. (2561). การดูแลผู้สูงอายุตามแนวพุทธ: กรณีศึกษาโรงเรียนผู้สูงอายุในวัดเขตตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 26(52), 28-48.

พระครูปราโมทย์ปัญญาวัฒน์ (บุญเลิศ เตชปุญโญ). (2564). พุทธบูรณาการเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุของคณะสงฆ์จังหวัดสมุทรสงคราม (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระชญาเชษฐกาญจน์ ควันจี (กุลเพชรจารุภักดี). (2567). การบริหารจัดการสุขภาวะแบบองค์รวมของผู้สูงอายุในศูนย์ปฏิบัติธรรมเฉลิมพระเกียรติ 84 พรรษา ราชนครินทร์ อำเภอแก่งหางแมว จังหวัดจันทบุรี (สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระปลัดระพิน พุทธิสาโร. (2566). พุทธธรรมแนวคิด หลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา:เพื่อพัฒนาให้เป็นกลไกในการพัฒนาสุขภาวะแบบองค์รวมในผู้สูงอายุ. Journal of Spatial Development and Policy, 1(1), 35-56.

พระมหาสมชาย ขนฺติสรโณ (มะลิซ้อน). (2567). รูปแบบการบริหารจัดการวัดเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระราเชนทร์ วิสารโท. (2559). บูรณาการพุทธธรรมกับระบบการดูแลสุขภาพระยะยาวสำหรับผู้สูงอายุของอำเภอศรีวิไล จังหวัดบึงกาฬ (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ลำภู เปรมจิตร์ และคณะ. (2566). รูปแบบการบูรณาการหลักสัปปายะเพื่อส่งเสริมการพึ่งพาตนเองของผู้สูงวัยในเทศบาลดอยสะเก็ด อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. วารสารวิชาการ มจร บุรีรัมย์, 8(1), 190-203.

สุรกุล เจนอบรม. (2541). วิทยาการผู้สูงอายุ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: นิชินแอดเวอร์ไทซิ่ง กรุ๊พ.

เสาวนีย์ ไชยกุล และคณะ. (2562). การศึกษาองค์ประกอบและเกณฑ์ชี้วัดในการเสริมสร้างสุขภาวะของผู้สูงอายุตามแนวพระพุทธศาสนาในจังหวัดพะเยา (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บทความวิจัย

การจัดการทุนทางสังคมในยุคดิจิทัล เพื่อหนุนเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาชมรมผู้สูงอายุ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

SOCIAL CAPITAL MANAGEMENT IN THE DIGITAL AGE TO SUPPORT THE WELL-BEING OF THE ELDERLY : A CASE STUDY OF SENIOR CITIZEN CLUBS IN MUEANG DISTRICT, KHON KAEN PROVINCE

เดโช แสนภักดี*
Deacho Saenpukdee*
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน
Faculty of Industrial Education, Rajamangala University of Technology Isan
*Corresponding Author E-mail: deacho.sa@rmuti.ac.th
Received June 16, 2026; Revised August 7, 2026; Accepted August 27, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. สำรวจ และอธิบายกลไกวิธีการจัดการทุนทางสังคมในยุคดิจิทัลของชมรมผู้สูงอายุ ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และ 2. สังเคราะห์รูปแบบการจัดการทุนทางสังคมที่มีความเหมาะสม และนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ในการยกระดับสุขภาวะของผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ คือ การสำรวจ ค้นคว้า และวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร พร้อมด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 32 คน ซึ่งอยู่ใน 3 กลุ่มสำคัญ คือ กลุ่มสมาชิกชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ปฏิบัติงานหลักในพื้นที่ และกลุ่มผู้ที่อยู่ในระดับกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ และการบริหารใช้การเลือกด้วยวิธีเจาะจง สังเกตแบบมีส่วนร่วม และสนทนากลุ่มย่อยร่วมกับตัวแทนจากกลุ่มที่ได้ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกมาแล้วนั้น จำนวน 10 คน จากนั้นได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาแล้วพรรณนาสรุปแบบอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า 1. การจัดการทุนทางสังคมเกิดจากกลไก การผสมผสานระหว่างพื้นที่ทางกายภาพเข้ากับพื้นที่ออนไลน์ มีหุ้นส่วนของการพัฒนาร่วมกัน คือ วัด องค์กรท้องถิ่น และสถาบันทางการแพทย์ ตามแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ที่ได้บูรณาการทุนทางสังคมแบบดั้งเดิมเข้ากับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล คือ สายรัดข้อมืออัจฉริยะ “มะลิ 2” ด้วยการส่งข้อมูลสุขภาพผ่านจอแสดงผลแบบ Dashboard อีกทั้งการใช้โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพ Smart 4 (Walk, Eat, Mind และ Social) ซึ่งได้หนุนเสริมระบบการดูแลผู้สูงอายุระยะยาว และการมีสุขภาวะแบบองค์รวม และ 2. การจัดการทุนทางสังคมมีรูปแบบผสมผสาน และมีข้อเสนอแนะสำคัญในการนำไปปฏิบัติ ได้แก่ การสร้างแกนนำผู้สูงอายุให้ทำหน้าที่เฝ้าระวังภัยจากออนไลน์ การจูงใจในการดูแลสุขภาพตนเองโดยประยุกต์ใช้กลไกของเกม (Gamification) และการสร้างกลุ่มเยาวชน จิตอาสา เพื่อทำหน้าที่เป็นคู่หูดิจิทัล (Digital Buddy) โดยพัฒนาเป็นหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในท้องถิ่น หรือชุมชนนั้น เพื่อสร้างความต่อเนื่องให้เกิดระบบการดูแลผู้สูงอายุได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ทุนทางสังคม, สุขภาวะผู้สูงอายุ, เมืองอัจฉริยะยุคดิจิทัล

Abstract

Objectives of this research article were: 1. explore and describe the mechanisms of social capital management in the digital age among senior citizen clubs in Mueang District,

Khon Kaen Province, and 2. synthesize an appropriate social capital management model and present practical recommendations for sustainably improving the well-being of the elderly. The research primarily employed a qualitative approach, using document analysis and in-depth interviews with 32 stakeholders across three key groups—senior citizen club members, primary local practitioners, and decision- and policy-makers/administrators—selected using purposive sampling. Participatory observation and focus group discussions with 10 representatives from the interviewed participants were also conducted. Data were analyzed using content analysis and summarized through inductive reasoning.

The research findings revealed that: 1. social capital management stems from a mechanism integrating physical and online spaces, with collaborative development partners including temples, local organizations, and medical institutions. This follows the New Public Service concept that integrates traditional social capital with digital technology, specifically the “Mali 2” smart wristband, which transmits health data via a dashboard display. Furthermore, the use of the Smart 4 health promotion program (Walk, Eat, Mind, and Social) supports long-term elderly care systems and holistic well-being; and 2. managing social capital appears in an integrated format, with key practical recommendations for implementation including: creating senior citizen leaders to monitor online threats, motivating self-care through gamification mechanisms, and establishing youth volunteer groups to act as Digital Buddies. These should be developed into curricula in collaboration with local educational institutions or communities to ensure the continuity and sustainability of the senior care system.

Keywords: Social Capital, Senior Well-being, Smart City in the Digital Era

บทนำ

ประเทศไทย กำลังเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนผ่านของยุคสมัย (Transformation) ที่ขยายวงเพิ่มขึ้นอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะความท้าทายที่เกิดขึ้นในสองเรื่องสำคัญ คือ การเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ยุคดิจิทัล (Digital Transformation) และการมีสัดส่วนของประชากรกลุ่มผู้สูงอายุที่ไต่ระดับถึงการเป็น “สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์” (Complete Aged Society) แล้วนั้น (สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2567) ขณะที่รัฐบาลได้วางตำแหน่งของตัวเองในการเป็นรัฐบาลดิจิทัล ที่พร้อมขับเคลื่อนนโยบายต่าง ๆ ด้วยระบบให้บริการสาธารณะที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกัน มีการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาช่วยยกระดับบริการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (บุญทิพย์ สิริธรังศรี และชุติวัฒน์ สุวัตถิพงศ์, 2566) โดยเฉพาะการหนุนเสริมระบบที่จะช่วยให้ผู้สูงอายุมีสุขภาวะที่ดี ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และสติปัญญา ให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างมีคุณค่ามีความหมาย ทั้งต่อตัวเองและคนรอบข้าง ตามแนวทางที่สอดคล้องกับองค์การอนามัยโลก (2545) และแผนงานผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 ในการเสริมสร้างศักยภาพให้ผู้สูงอายุนั้นเป็นผู้ที่สูงด้วยคุณค่า และมีพลัง (Active Ageing) อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีดิจิทัลที่นำมาใช้นี้ ก็อาจเป็นดาบสองคมได้เช่นกัน เพราะความจริงอีกด้านของสังคมไทยในบริบทปัจจุบัน ยังสร้างความน่ากังวลใจให้กับผู้สูงอายุในหลายประการ คือ การเข้าไม่ถึงบริการสุขภาพที่มีการใช้ระบบดิจิทัลนั้น อาจเกิดโรคแทรกซ้อนต่าง ๆ และเข้ารับการรักษาได้ไม่ทันเวลา ส่วนการที่เทคโนโลยีดิจิทัลเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วนั้น ก็ทำให้ผู้สูงอายุที่ตามไม่ทัน เกิดความรู้สึกว่าตัวเองมีความแปลกแยกจากคนกลุ่มอื่นในสังคม ทำให้รับรู้ถึงการมีคุณค่า

มีความหมาย และความภูมิใจต่อตนเองลดน้อยลง ซึ่งอาจพัฒนาเป็นภาวะซึมเศร้าได้ในที่สุด สำหรับการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการสื่อสารในชีวิตประจำวัน ก็มีส่วนสำคัญในการผลักดันความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ให้ห่างเหินกันมากขึ้น และนอกจากนั้นแล้วหากขาดทักษะในการรู้เท่าทันสื่อ ก็เกิดความเสี่ยงในการถูกหลอกลวงให้ตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพออนไลน์รวมถึงการเสพข่าวปลอมได้โดยง่าย สอดคล้องกับข้อมูลศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านอาชญากรรมออนไลน์ จังหวัดขอนแก่น (2566) ที่พบว่า 22 % ของผู้สูงอายุซึ่งเป็นประชากรในพื้นที่เมืองนั้น ได้ถูกมิจฉาชีพออนไลน์หลอกลวง ทั้งการหลอกให้ซื้อสินค้าและหลอกให้ลงทุน ข้อมูลดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นความย้อนแย้งกับนโยบายการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ซึ่งเน้นลงทุนในด้านโครงสร้างเทคโนโลยีที่มีความทันสมัย จึงอาจสะท้อนให้เห็นได้ถึงช่องว่างของการพัฒนาเมืองที่ขาดการเตรียมความพร้อมทักษะในด้านดิจิทัลให้กับพลเมือง ซึ่งผลที่จะตามมา คือ พลเมืองติดกับดัก และหลงทางอยู่ในช่องว่างของเทคโนโลยีดิจิทัล (Digital Divide) ที่เมืองนั้นเป็นผู้สร้าง เพราะขาดความรู้ ขาดทักษะที่เหมาะสมในการใช้เทคโนโลยีนั้นได้อย่างปลอดภัย

การแก้ไขปัญหา และขับเคลื่อนนโยบายสุขภาวะผู้สูงอายุให้บรรลุผลสำเร็จได้นั้น ต้องอาศัยความเข้มแข็งจากกลไกสำคัญในระดับพื้นที่ ที่สามารถเข้าถึงความต้องการผู้สูงอายุได้อย่างแท้จริง นั่นคือ ชมรมผู้สูงอายุ ซึ่งมีฐานรากในการขับเคลื่อนงานสุขภาวะของผู้สูงอายุมาอย่างยาวนาน ดังนั้นการเปลี่ยนผ่านโดยมีเทคโนโลยีดิจิทัลเป็นเครื่องมือสำคัญนี้ จึงถือเป็นความท้าทาย และเป็นคำถามสำคัญด้วยว่าชมรมผู้สูงอายุจะมีแนวทางหรือรูปแบบการเชื่อมโยงทุนทางสังคม ทั้งที่อยู่ในพื้นที่ชีวิตจริง (Offline Space) และพื้นที่ออนไลน์ (Online Space) อย่างไร เพื่อได้ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุให้มีสุขภาวะที่ดีขึ้น อย่างแท้จริง จากการศึกษาที่ผ่านมานั้นยังพบช่องว่างในประเด็นสำคัญ ที่เชื่อมโยงกับแนวทางการพัฒนา ดังที่กล่าวมานี้ คือ 1. กลไกการรักษาไว้ซึ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ ที่เกิดขึ้นระหว่างพื้นที่ชีวิตจริง (Offline Space) และพื้นที่ออนไลน์ (Online Space) 2) กลไกที่เชื่อมโยงนโยบายสู่การปฏิบัติจริงที่เน้นนวัตกรรมของชุมชน และ 3. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อพัฒนาสุขภาวะตนเองของผู้สูงอายุ และเพื่อนสมาชิก

แนวทางของการขับเคลื่อนกลไกดังกล่าว จึงต้องอาศัยกระบวนการทำงานในเชิงรุกด้วยแนวคิดการส่งมอบบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service หรือ NPS) เพื่อให้เป็นกลไกที่สร้างสรรค์ด้วยบทบาทของภาครัฐ ที่เคยเล่นบทผู้สั่งการแบบเดิมนั้นได้เปลี่ยนมาเล่นบทของผู้ทำหน้าที่สนับสนุน และเอื้ออำนวยความสะดวก (Facilitator) แล้วให้ภาคส่วนอื่น ๆ ได้เข้ามาเป็นหุ้นส่วนของการพัฒนา (Partnership) มากขึ้น เพื่อให้กลไกการขับเคลื่อนนี้ได้สร้างคุณค่าสาธารณะ (Public Value) ในรูปแบบการจัดการทุนทางสังคมที่ใช้พื้นที่แห่งการผสมผสาน (Hybrid Space) ขณะเดียวกันยังรักษาไว้ซึ่งความสมดุล และความสัมพันธ์ใกล้ชิดในแบบดั้งเดิม แล้วเสริมพลังด้วยทุนทางสังคมดิจิทัล เพื่อคงไว้ในศักดิ์ศรีของความเป็นพลเมืองสูงวัยในโลกที่เปลี่ยนผ่านสู่ยุคดิจิทัลนี้ จากโจทย์ และความท้าทายของการพัฒนาเมืองที่กล่าวมานี้ ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ของการศึกษาด้วยวิธีการเจาะจงในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยพิจารณาจาก ความหลากหลายในบริบทของพื้นที่ และบทบาทเชิงสถาบัน ทั้งในพื้นที่ความเป็นชุมชนเมือง และกึ่งเมือง กึ่งชนบท รวมถึงลักษณะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลที่แตกต่างกัน จากชมรมผู้สูงอายุต้นแบบ 3 แห่ง ได้แก่ 1. ชมรมผู้สูงอายุวัดหนองแวง ซึ่งเป็นศูนย์กลางในพื้นที่อำเภอเมือง มีความพร้อมในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และมีทุนทางวัฒนธรรมแบบดั้งเดิมของชุมชนที่เข้มแข็ง 2. ชมรมผู้สูงอายุตำบลศิลา ซึ่งมีบริบทของพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท สามารถสะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัดหรือการมีช่องว่างในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลได้เป็นอย่างดี และ 3. ชมรมผู้สูงอายุศูนย์อนามัยที่ 7 ซึ่งมีบทบาทสำคัญของการเป็นศูนย์กลางความรู้ทางวิชาการ เป็นผู้ร่วมขับเคลื่อนหลักในนโยบายการนำเทคโนโลยีมาใช้ เพื่อการส่งเสริมสุขภาพของชุมชน ซึ่งการศึกษาในพื้นที่ที่มีบริบท และบทบาทสถาบันที่แตกต่างกันดังกล่าวนี้ จะสามารถอธิบายให้เข้าใจได้ถึงกลไกหรือรูปแบบของการจัดการ

ทุนทางสังคม ซึ่งมีความเป็นพลวัตสูงทั้งในด้านทุนทางสังคมแบบดั้งเดิมที่มีอยู่นั้น และในด้านการนำเทคโนโลยีดิจิทัลสมัยใหม่มาปรับใช้ให้กลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกัน

ดังนั้น การนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลสมัยใหม่มาปรับใช้โดยคำนึงถึงความเหมาะสม และสอดคล้องกับวิถีชีวิต และทุนทางสังคมแบบดั้งเดิมของคนในชุมชนนั้น จึงถือเป็นโจทย์สำคัญที่มีความท้าทายอย่างยิ่ง ผลจากการวิจัยนี้ จะได้ทราบถึงรูปแบบของกลไกการนำเทคโนโลยีดิจิทัลสมัยใหม่ มาปรับใช้กับทุนทางสังคมแบบดั้งเดิม ซึ่งสามารถนำไปขยายผลและประยุกต์ใช้ได้ในระดับนโยบาย เพื่อหนุนเสริมระบบการดูแลสุขภาวะผู้สูงอายุแบบองค์รวมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะเดียวกันจะเกิดการปรับเปลี่ยนมุมมองสำคัญของผู้มีหน้าที่ในการขับเคลื่อนนโยบาย จากการมองผู้สูงอายุเป็นกลุ่มเปราะบางที่จะคอยรอรับความช่วยเหลือในฐานะ “ผู้รับ” ได้เปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่เป็น “ผู้ให้” ที่มีศักยภาพ มีพลังที่สามารถช่วยกันขับเคลื่อนสังคม (Social Movement) ด้วยการใช้กลไกที่สร้างสรรค์ เพื่อขับเคลื่อนนโยบายร่วมกับภาคีเครือข่ายในลักษณะหุ้นส่วนของการพัฒนาร่วมกัน ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมที่มีความเข้มแข็งแท้จริง มาช่วยหนุนเสริมการมีสุขภาวะที่ดีให้ผู้สูงอายุสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจ และอธิบายกลไกวิธีการจัดการทุนทางสังคมในยุคดิจิทัลของชมรมผู้สูงอายุในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น
2. เพื่อสังเคราะห์รูปแบบการจัดการทุนทางสังคมที่มีความเหมาะสม และนำเสนอข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ในการหนุนเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุในชมรมอย่างยั่งยืน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยเลือกใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยเหตุผลทั้งในเรื่องของกระบวนการ กลไก และปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ผสมผสาน หรือ “Hybrid Space” นั้นมีลักษณะของความเป็นพลวัตสูง ซึ่งเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่มีความซับซ้อน อีกทั้งมีมิติเชิงคุณค่าทางจิตใจที่ไม่สามารถวัดผลและแปลความหมายให้เข้าใจได้อย่างครอบคลุม ด้วยตัวเลขในเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว การวิจัยเชิงคุณภาพนี้ได้ช่วยให้ผู้วิจัยสามารถเข้าใจได้ถึงคุณค่า และประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ได้อย่างลุ่มลึกมากขึ้น

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีจำนวน 32 คน ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากบุคคลใน 3 กลุ่มหลัก ดังตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)

กลุ่มที่	ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)	จำนวน (คน)
1	สมาชิกชมรมผู้สูงอายุ (ชมรมละ 6 คน)	18
2	ผู้ปฏิบัติงานหลักในพื้นที่ (ได้แก่ คณะกรรมการชมรม นักกายภาพบำบัด กลุ่มจิตอาสา ผู้ให้การดูแลผู้สูงอายุ (Caregiver) และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบในงานด้านสาธารณสุข) (ชมรมละ 3 คน)	9

ตารางที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) (ต่อ)

กลุ่มที่	ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)	จำนวน (คน)
3	บุคคลที่อยู่ในระดับการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ และการบริหาร (ผู้บริหารกองสาธารณสุข ผู้บริหารทางการแพทย์ และพระภิกษุผู้รับผิดชอบ)	5
	รวม	**32**

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมตามแนวคิดหลักเรื่องทุนทางสังคมของ Putnam นั้น ผู้วิจัยได้พัฒนาออกมาเป็นเครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือ 1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เพื่อใช้บันทึกข้อมูลในส่วนของบริบทพื้นที่ และการดำเนินงานของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในพื้นที่ผสมผสาน (Hybrid Space) และ 2. แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guide) โดยใช้คำถามชนิดปลายเปิดซึ่งจะช่วยให้ผู้ให้ข้อมูลมีอิสระในการแสดงออกทางความคิด มีการสะท้อนถึงมุมมองที่หลากหลาย และบรรยายบอกเล่าถึงประสบการณ์ของตน สำหรับคุณภาพ และความน่าเชื่อถือของเครื่องมือการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้ดำเนินการตรวจสอบในเรื่องความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Trustworthiness) และโครงสร้างที่ต้องมีความสอดคล้องกัน โดยผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน (ผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพ ด้านนโยบายสาธารณะ และด้านเทคโนโลยีดิจิทัล) จากนั้นทำการปรับปรุงเครื่องมือ แล้วจึงนำไปทดลองสัมภาษณ์ในภาคสนาม (Pre-test) กับกลุ่มตัวอย่างที่มีบริบทใกล้เคียงกับประเด็นวิจัยนี้ เพื่อปรับแก้ไขเพิ่มเติมในเรื่องการใช้ภาษาให้มีความชัดเจนเหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุมากขึ้น เพื่อให้ได้มาซึ่งความตรงและความน่าเชื่อถือมากที่สุดก่อนเก็บข้อมูลจริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้แหล่งข้อมูลหลัก ประกอบด้วย 1. แหล่งข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งได้มาจากการศึกษาเอกสารวรรณกรรม รวมถึงรายงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาใช้เป็นกรอบทางความคิดสำหรับการวิเคราะห์ในเบื้องต้น 2. แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ซึ่งได้จากการเก็บข้อมูลในภาคสนาม (Field Research) ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 32 คน จากนั้นได้จัดกระบวนการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) ร่วมกับตัวแทนจากกลุ่มที่ได้ผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกมาแล้วนั้น จำนวน 10 คน รวมถึงการร่วมตรวจสอบร่วมยืนยันข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) จึงได้รับความคิดเห็น และข้อเสนอแนะเพิ่มเติม จากการระดมสมองนั้น

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

จากข้อมูลที่รวบรวมมาได้นั้น ผู้วิจัยได้จำแนกออกเป็นหมวดหมู่ (Categorization) แล้วนำข้อมูลนั้นเข้าสู่ขั้นตอนการวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งในขั้นตอนนี้ได้ใช้แผนที่ความคิด (Mind Mapping) เป็นอีกเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้มองเห็นข้อมูลได้ในแบบภาพรวม (Holistic View) เห็นถึงภาพแยกย่อยของข้อมูล รวมถึงภาพความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ สะท้อนถึงกลไกของการจัดการทุนทางสังคมแบบผสมผสานนั้น จากนั้นได้ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Data Source Triangulation) โดยนำข้อมูลที่รวบรวมมาได้จากผู้ให้ข้อมูลหลักทั้ง 3 กลุ่ม ได้แก่กลุ่มสมาชิกชมรม กลุ่มผู้ปฏิบัติงานหลักในพื้นที่และกลุ่มผู้ที่อยู่ในระดับกำหนดนโยบาย การตัดสินใจ และการบริหาร มาทำการเปรียบเทียบ เพื่อหาความสอดคล้องกันและวิเคราะห์ถึงความคลาดเคลื่อน จากการตีความที่อาจเกิดขึ้นได้นั้น จนได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือดังกล่าว ทั้งนี้ ตลอดระยะเวลาการดำเนินงานวิจัยนั้น ได้ยึดหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์อย่างเคร่งครัดให้การพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูลทุกราย โดยผู้ให้ข้อมูลนั้นจะได้ทราบและมีความเข้าใจถึงวัตถุประสงค์การวิจัยอย่างชัดเจนด้วยการรับฟังคำชี้แจงจากผู้วิจัย (Informed Consent) ก่อนเริ่มทำการสัมภาษณ์ และก่อนที่ผู้ให้ข้อมูล

จะลงนามเพื่อยินยอมให้ข้อมูลด้วยความสมัครใจ ซึ่งข้อมูลที่ได้มานั้นจะไม่ระบุถึงตัวบุคคล ด้วยวิธีการใช้รหัสแทนชื่อ เพื่อปกปิด และป้องกันผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อผู้ให้ข้อมูล

ผลการวิจัย

1. กลไก วิธีการจัดการทุนทางสังคมในยุคดิจิทัลของชมรมผู้สูงอายุ ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า การเป็นพื้นที่ต้นแบบในการดูแลผู้สูงอายุ หรือ “Best Practice” ของกองทุนหลักประกันสุขภาพท้องถิ่นเทศบาลนครขอนแก่นนั้น มีกลไกหลักในการดำเนินงาน 3 กลไก ในรูปแบบการเชื่อมโยงบูรณาการทุนทางสังคมในยุคดิจิทัล ให้เป็นเนื้อเดียวกัน ดังนี้ กลไกที่ 1 คือ การจัดตั้งศูนย์สร้างสุขภาพผู้สูงอายุแบบครบวงจร ที่วัดหนองแวงพระอารามหลวง ซึ่งมีความเข้มแข็งของทุนทางสังคมแบบดั้งเดิมในระดับที่สูง ด้วยการที่คนในชุมชนนั้นยังคงรักษาความสัมพันธ์ที่มีต่อกันไว้อย่างแนบแน่น ภายใต้วิถีชีวิตวัฒนธรรมและกิจกรรมประเพณีแบบดั้งเดิม โดยพบว่าในการจัดกิจกรรมงานบุญประเพณีนั้น จะมีการทอดผ้าป่าสามัคคีเพื่อจัดซื้ออุปกรณ์ทางการแพทย์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่แสดงให้เห็นถึงภาพของทุนทางสังคมที่มีพลังแห่งความผูกพัน (Bonding Social Capital) จากนั้นพลังของความผูกพันได้เชื่อมโยงสู่ทุนทางสังคมในแนวดิ่ง (Linking Social Capital) ด้วยกลไกที่ 2 คือ การลงนามสร้างความร่วมมือ (MOU) กับภาคีเครือข่ายสำคัญ ประกอบด้วย สถาบันทางศาสนา (วัดหนองแวงฯ) องค์กรท้องถิ่น (เทศบาลนครขอนแก่น) และสถาบันทางการแพทย์ (โรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น) เพื่อเข้าร่วมเป็นหุ้นส่วนของการพัฒนาระบบดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว (Long Term Care หรือ LTC) ส่วนพลังขับเคลื่อนของกลไกที่ 3 นั้น เป็นการหนุนเสริมในเชิงนโยบายจากเทศบาลนครขอนแก่น ภายใต้ร่มใหญ่ของโครงการที่ชื่อว่า “แก่นเก๋า โก้เก๋ 9 กิ่ง” ซึ่งเป็นโครงการที่มีความหลากหลายของกิจกรรม และมีระบบในการดูแลคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุอย่างครอบคลุม โดยกิจกรรมเหล่านั้น ได้ใช้พื้นที่ในรูปแบบผสมผสานกันทั้งพื้นที่กายภาพ (Offline Space) และพื้นที่ออนไลน์ (Online Space) มีกิจกรรมหลักประกอบด้วย “แก่นเก๋า กูรู” คือ การจัดทำข้อมูลของเมือง “แก่นเก๋า 9 Good” คือ กิจกรรมคัดกรองสุขภาพ 9 ด้าน “แก่นเก๋า เกื้อกูล” คือกิจกรรมการดูแลผู้ป่วยติดเตียง และนอกจากนั้นแล้ว ยังมีการส่งเสริมในเรื่องของพื้นที่ทางเศรษฐกิจของชุมชน รวมถึงการออกแบบระบบเทคโนโลยีดิจิทัล โดยการนำสายรัดข้อมือแบบอัจฉริยะ “มะลิ 2” มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างรูปแบบการทำงานเชิงรุกในการเฝ้าระวังสุขภาพให้กับผู้สูงอายุ โดยเป็นการนำร่อง จำนวน 250 ราย ในกลุ่มผู้ที่เป็นแกนนำด้านสุขภาพของชุมชน กลุ่มเสี่ยงความดันโลหิตสูง กลุ่มโรคเบาหวาน กลุ่มเสี่ยงต่อการหกล้ม รวมถึงกลุ่มที่มีภาวะซึมเศร้า และมีความเสื่อมทางสมอง โดยข้อมูลที่เป็นตัวเลขแสดงการเต้นหัวใจ ค่าความดันโลหิต ค่าออกซิเจนในกระแสเลือด ค่าแสดงระยะทางและจำนวนก้าวในการเดิน ค่าการเผาผลาญพลังงาน รวมถึงค่าแสดงคุณภาพการนอนหลับ จะถูกส่งไปปรากฏที่หน้าจอแสดงผลหรือ “Dashboard” ในระบบของทีมแพทย์ KKLL หรือ Khon Kaen Smart Living Lab ที่จะช่วยให้เกิดความแม่นยำในการติดตามได้ อย่างเป็นปัจจุบัน และนอกจากกิจกรรมหลักที่กล่าวมานี้ ยังพบด้วยว่าเทศบาลนครขอนแก่น ได้จัดโปรแกรมส่งเสริมสุขภาพเชิงรุกที่มีชื่อว่า “Smart 4” ประกอบด้วย Smart Walk (การเดินออกกำลังกาย การทำกายภาพบำบัดโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐานเพื่อป้องกันภาวะกล้ามเนื้อลีบในผู้สูงอายุ) Smart Eat (การนำเอาอาหารของท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมโภชนาการ) Smart Mind (กิจกรรมจิตบำบัด และการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อชะลอความเสื่อมของสมอง) สุดท้ายคือ Smart Social (มุ่งเน้นกิจกรรมที่ช่วยลดช่องว่างทางดิจิทัล กิจกรรมเสริมพลังทักษะด้านดิจิทัล โดยใช้กลุ่มเยาวชนจิตอาสาเป็นคู่หูดิจิทัล (Digital Buddy)) และจากการสังเกตการณ์ในพื้นที่ รวมถึงการได้สัมภาษณ์คณะกรรมการของชมรมผู้สูงอายุนั้น พบความสอดคล้องในประเด็นดังกล่าวนี้ด้วยว่า *“..... พอมีกลุ่มเด็กนักเรียนที่มาจากชุมชนในหมู่บ้าน ได้มาร่วมกิจกรรมมาเป็น*

Buddy ให้กับผู้สูงอายุ มาช่วยสอนการใช้โทรศัพท์ทั้งในการใช้แอป การค้นข้อมูลต่าง ๆ รวมถึงการตรวจสอบสิทธิ์ ก็เห็นว่าผู้สูงอายุบางคนที่ไม่เคยใช้ หรือไม่คุ้นเคยกับเทคโนโลยีนัก ก็มีการเปิดใจ ไม่กลัวเหมือนก่อน และมั่นใจในการใช้ คิดว่าเป็นกิจกรรมที่ดี ได้ดึงคนข้ามกลุ่มวัยเข้ามาช่วยกัน....."

2. รูปแบบการจัดการทุนทางสังคมที่เหมาะสม เพื่อหนุนเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน พบว่า รูปแบบการจัดการทุนทางสังคมในยุคดิจิทัล เป็นแบบผสมผสาน (Hybrid Social Capital Model) ระหว่างทุนทางสังคมแบบดั้งเดิม มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงแบบใกล้ชิดสนิทสนม มีความไว้วางใจ และพร้อมให้การสนับสนุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ด้วยพื้นฐานของการมีความเชื่อ มีแนวปฏิบัติบรรทัดฐานร่วมกัน มีวิถีชีวิตวัฒนธรรมประเพณี รวมถึงความศรัทธาในศาสนาร่วมกันนั้นได้หลอมรวมเข้ากับทุนทางสังคมดิจิทัลได้อย่างกลมกลืน ทั้งนี้ด้วยการออกแบบระบบของการให้บริการที่มีการนำเอาเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้นั้นมีความเหมาะสมที่ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่าย ทั้งในรูปแบบของแอปพลิเคชัน และการสร้างเครือข่ายเสมือนจริง แต่ก็พบด้วยว่ากระบวนการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ บนพื้นที่ผสมผสานดังกล่าวนี้ ต้องให้ความสำคัญในเรื่องความสมดุลระหว่างสิ่งที่มีคุณค่าทางจิตใจ กับการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีดิจิทัลนั้น โดยการใช้ “หน้าจอ” ของเทคโนโลยีดิจิทัล ต้องไม่สำคัญมากไปกว่าการปฏิสัมพันธ์ด้วย “หน้าจริง” จึงต้องมีการจัดการที่เป็นระบบ เพื่อจัดวางตำแหน่งของเทคโนโลยีดิจิทัลให้มีความเหมาะสม โดยให้ซ่อนอยู่ในพื้นหลังของการใช้ชีวิตในโลกจริง อย่างกลมกลืน

จากรูปแบบการจัดการทุนทางสังคมแบบผสมผสานดังกล่าวนี้ ได้มีข้อเสนอแนะในเชิงการนำไปปฏิบัติเพื่อสร้างการขับเคลื่อนให้เกิดขึ้นได้ โดยการพัฒนาแกนนำของผู้สูงอายุให้ทำหน้าที่คัดกรองข่าวสาร สกัดข่าวปลอม (Fake News) และการเตือนภัยออนไลน์ เกี่ยวกับเรื่องของสุขภาพที่เรียกว่า “Digital Gatekeeper” อีกทั้ง การใช้กุศโลบายของความสนุก และความท้าทายจากกลไกของเกม (Gamification) เพื่อจูงใจให้ผู้สูงอายุมีพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพตนเองอย่างยั่งยืน โดยให้นำแต้มสะสมสุขภาพที่ได้จากกิจกรรมเกมนั้น ไปแลกกับสินค้าของชุมชน รวมถึงการบรรจุกลไกที่ใช้กลุ่มเยาวชนจิตอาสาคู่หูดิจิทัล (Digital Buddy) เข้าเป็นหลักสูตรของสถานศึกษาในท้องถิ่น และชุมชนนั้น เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดจากความไม่ต่อเนื่อง จากการที่อาสาสมัครมีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานและการทำงานตามช่วงวัย ซึ่งในประเด็นสุดท้ายนี้ตัวแทนกลุ่มเยาวชนได้ให้มุมมองว่า *“..... พวกเรารู้สึกสนุกที่ได้เข้ามาช่วยผู้สูงอายุในการเรียนรู้ วิธีใช้โทรศัพท์ แต่ถ้าพวกเราต้องไปเรียนหรือไปทำงานแล้ว กิจกรรมนี้ก็จะขาดหายไป ขอเสนอให้จัดทำคู่มือการใช้ดิจิทัลให้กับผู้สูงอายุ แต่ขอให้อ่านง่าย เข้าใจง่าย และการใช้กิจกรรมร่วมเพื่อให้ผู้สูงอายุ ได้รู้สึกเหมือนได้เล่นเกมที่สนุกน่าตื่นเต้น เพื่อได้สนใจในการดูแลสุขภาพของตนเองให้ดีขึ้น.....”*

อภิปรายผลการวิจัย

1. กลไก และวิธีการจัดการทุนทางสังคมในยุคดิจิทัลของชมรมผู้สูงอายุ ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น จากข้อค้นพบเกี่ยวกับกลไกการจัดการทุนทางสังคมในรูปแบบผสมผสาน ระหว่างทุนทางสังคมแบบดั้งเดิม หลอมรวมกับทุนทางสังคมดิจิทัล ในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ซึ่งขับเคลื่อนผ่าน 3 หุ้นส่วนของการพัฒนา (Tri–Sector Partnership) ได้แก่ สถาบันทางศาสนา (วัดหนองแวง) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (เทศบาลฯ) และสถาบันทางการแพทย์ (โรงพยาบาลศูนย์ขอนแก่น ศูนย์อนามัยที่ 7 และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล) นั้น สามารถอภิปรายด้วยแนวคิดการบริการสาธารณะแนวใหม่ (New Public Service: NPS) ของ Denhardt & Denhardt (2015) ด้วยความสอดคล้องในการปรับเปลี่ยนบทบาทของภาครัฐ จากที่เน้นการควบคุม เน้นการสั่งการบังคับบัญชาในทิศทางบนลงล่าง (Top-Down) ที่เคยแสดงบทบาทการเป็นผู้จัดการได้พัฒนาตัวตนมาเป็นผู้คอยให้การสนับสนุน ผู้เอื้ออำนวยให้เกิดความสะดวกในการดำเนินงาน เพื่อส่งมอบ

บริการให้กับพลเมืองในฐานะ “Sever Citizens” สอดคล้องกับการวิจัยของจุลศักดิ์ ชาญณรงค์ (2567) ในการเปลี่ยนบทบาทของผู้บริหารท้องถิ่นที่มุ่งเน้นการให้เกียรติ ให้คุณค่ากับความเป็นพลเมืองและให้ความสำคัญในการเป็นผู้สนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ ในการดำเนินงานให้พื้นที่การทำงานในรูปแบบของเครือข่ายความร่วมมือมากกว่าการเน้นสั่งงานด้วยสายบังคับบัญชา ภาครัฐจึงต้องแสดงบทบาทของการเป็นทั้งผู้จัดการเครือข่าย (Network Manager) และบทบาทของผู้เอื้ออำนวยความสะดวก (Facilitator) ในการส่งมอบบริการร่วมกับชุมชน

จากปรากฏการณ์ของกลไกดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนบทบาทของการใช้อำนาจในแนวดิ่งหรืออำนาจจากบนลงล่าง (Top-Down) ด้วยการที่องค์กรภาครัฐซึ่งมีความคุ้นเคยกับการเป็นผู้สั่งการและคอยควบคุม ได้เปลี่ยนมาแสดงบทบาทของการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา (Partnership) ที่เชื่อมโยงเข้ากับทุนทางสังคมจากฐานรากในพื้นที่ดำเนินงาน ลักษณะดังกล่าวนี้สอดคล้องกับแนวคิดการสร้างคุณค่าสาธารณะ (Public Value) ของ Moore (1995) ในประเด็นการมองความสำเร็จของภาครัฐนั้น คือการได้สร้างคุณค่าร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม ด้วยการทำหน้าที่และวางบทบาทของตนเองเป็นหุ้นส่วนของการพัฒนา (Partnership) ร่วมกัน ดังเช่นการจัดบริการให้กับประชาชนที่ศูนย์ส่งเสริมสุขภาพชุมชนวัดหนองแวงนั้น ภาครัฐได้แสดงบทบาทในการเป็นผู้ให้การสนับสนุน เป็นผู้ให้บริการ และคอยเอื้ออำนวยความสะดวก (Service and Facilitating) รวมถึงการสนับสนุนในด้านงบประมาณจากกองทุนหลักประกันสุขภาพท้องถิ่นหรือ กปท. ด้วย บทบาทดังกล่าวนี้ จึงมีความสอดคล้องกับทฤษฎีทุนทางสังคมของ Putnam (2000) ในประเด็นทิศทางของความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานหรือองค์กรที่มีอำนาจ และมีทรัพยากรกับชุมชนนั้นมีความเชื่อมโยงกันในแนวดิ่ง (Linking Social Capital)

นอกจากนี้แล้ว เมื่อวิเคราะห์แนวทางของ World Health Organization (2021) และแผนผู้สูงอายุแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2545-2564) ในการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุ ก็จะพบความสอดคล้องจากการดำเนินงานในกิจกรรม “แก่นเก๋า กลมเกลียว” ของเทศบาลนครขอนแก่น ที่ใช้โปรแกรมส่งเสริมสุขภาพ Smart 4 โดยเฉพาะ Smart Mind และ Smart Social ซึ่งมีการผสมผสานเข้ากับทุนทางวัฒนธรรมและจารีตประเพณีท้องถิ่น โดยในงานบุญของชุมชนได้มีความร่วมมือร่วมใจกันจัดกิจกรรมทอดผ้าป่าสามัคคีเพื่อระดมทุนในการจัดซื้อเครื่องมือและอุปกรณ์ทางการแพทย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Coleman (1988) ที่มองเห็นว่า ในโครงสร้างทางสังคมที่มีความซับซ้อนนั้น จะมีทุนทางสังคมเป็นทรัพยากรสำคัญที่แฝงตัวอยู่ และผลการวิจัยของวิยะดา รัตนสุวรรณ และกฤติพิชญ์ ฐิติพิชญานันท์ (2564) ที่เปรียบให้ทุนทางสังคมเป็นทรัพยากรที่มีพลังแฝงอยู่ในความสัมพันธ์ของคนในชุมชนได้อย่างกลมกลืนเช่นกัน รวมถึงผลการวิจัยของอุทิศ บำรุงชีพ และคณะ (2566) ที่พบด้วยว่า การนำเอาพลังแฝงในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านอาหารเพื่อสุขภาพมาบูรณาการให้ความรู้ด้านการแพทย์กับชุมชน โดยใช้สื่อเทคโนโลยีดิจิทัลได้ช่วยให้เกิดแรงจูงใจจากภายในในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านสุขภาพแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่เมืองอัจฉริยะได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีพฤฒพลัง (Active Ageing) ได้อย่างยั่งยืน

2. รูปแบบการจัดการทุนทางสังคมที่มีความเหมาะสม เพื่อหนุนเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุอย่างยั่งยืน

จากรูปแบบของการจัดการทุนทางสังคมแบบผสมผสาน (Hybrid Social Capital Model) ที่ค้นพบนี้เป็นการเชื่อมโยงและบูรณาการอย่างกลมกลืนเข้าด้วยกันระหว่างพื้นที่กายภาพ (Offline Space) กับพื้นที่ออนไลน์ (Online Space) โดยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลช่วยเสริมพลัง (Digital Empowerment) และเสริมศักยภาพให้ผู้สูงอายุ ได้เปลี่ยนจากการเป็น “ผู้รอรับ” ในฐานะของกลุ่มเปราะบางและภาระทางงบประมาณ (Social Burden) ให้เป็น “ผู้ให้” หรือสินทรัพย์ทางสังคมที่มีคุณค่า (Social Asset) ในการช่วยขับเคลื่อนสังคมประเด็นสำคัญนี้สอดคล้องกับ ทฤษฎีสังคมเครือข่าย (Network Society) ของ Castells (2010)

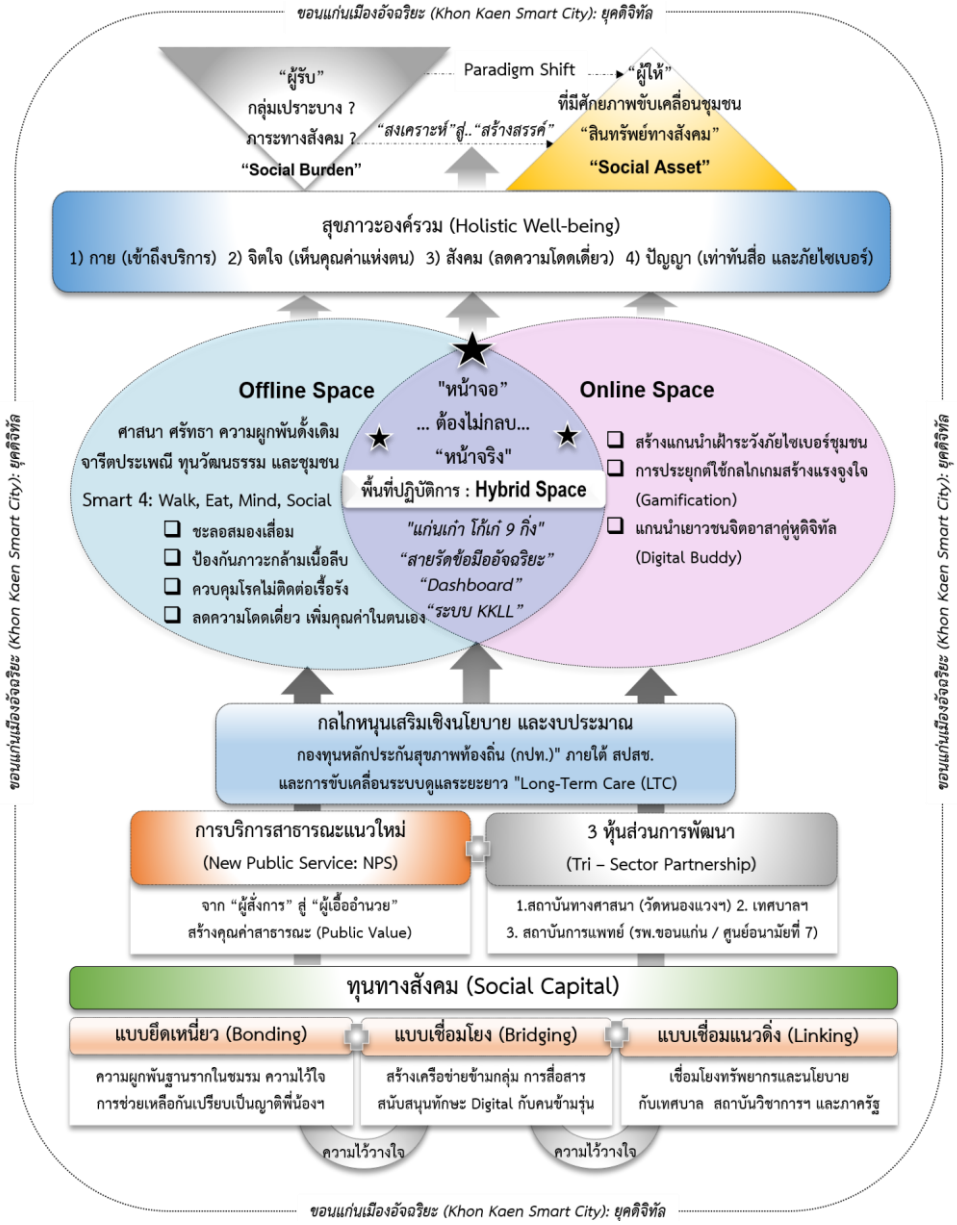
ที่ชี้ให้เห็นว่า การนำเอาความสัมพันธ์แบบดั้งเดิม ด้วยรากฐานของความไว้เนื้อเชื่อใจกันของคนในชุมชนนั้นมาเชื่อมโยงบูรณาการร่วมกับเทคโนโลยีดิจิทัล ด้วยคุณสมบัติของความสะดวก ความรวดเร็ว และขอบเขตที่ไร้พรมแดน เพื่อพัฒนาเป็นเครือข่ายที่ผู้สูงอายุรู้สึกได้ถึงความปลอดภัย (Safety Net) จะเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยหนุนเสริมสุขภาวะของผู้สูงอายุได้ครอบคลุมทุกมิติ เพราะประสิทธิภาพของเครือข่ายทางสังคมจะเกิดขึ้นได้ดี เมื่อมีการเชื่อมโยงจุดต่าง ๆ เข้าด้วยกันอย่างหลากหลาย ส่วนผลการวิจัยของวิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2565, 2568) ก็พบด้วยว่า เมืองอัจฉริยะที่มีการสร้างระบบนิเวศที่เอื้อต่อความร่วมมือ โดยการใช้เทคโนโลยีและเครื่องมือที่มีความหลากหลาย มีความเหมาะสมด้วยรูปแบบของการผสมผสาน (Hybrid) อีกทั้งสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนด้วยนั้น จะช่วยให้ผู้สูงอายุได้พัฒนาตนเองเป็นผู้ร่วมที่เข้มแข็ง ในการสร้างสรรค์คุณค่าให้กับสาธารณะ (Co-creators) ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของตัวแทนกลุ่มผู้ปฏิบัติงานด้านสาธารณสุขที่ให้สัมภาษณ์ด้วยว่า *“.....การมีกลุ่มไลน์ และสายรัดข้อมืออัจฉริยะเพื่อแจ้งข้อมูลสุขภาพนั้นทำให้เราทำงานได้เร็วมากขึ้น การประสานงานข้ามหน่วยงานได้ยืดหยุ่นสะดวกมากขึ้น เข้าถึงการดูแลผู้สูงอายุแบบได้ดีขึ้น การนอนโรงพยาบาลลดลง การหกล้มก็ลดลงด้วย และนอกจากโรงพยาบาลแล้วนั้น ก็ยังมีอีกหลายฝ่ายที่เฝ้าระวัง และดูแลช่วยกัน ผ่านเทคโนโลยีดิจิทัลนี้.....”*

นอกจากนี้แล้ว ในเรื่องการใช้สายรัดข้อมืออัจฉริยะ หรือ “มะลิ 2” และกลไกที่ใช้กลุ่มเยาวชนจิตอาสาคู่หูดิจิทัล (Digital Buddy) นั้น สอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง ช่องว่างทางดิจิทัล (Digital Divide) ของ Van Dijk (2014) ในเรื่องของการสร้างความเท่าเทียมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และการรู้เท่าทันเทคโนโลยีดิจิทัล โดยผู้สูงอายุได้รับประโยชน์ในเรื่องการดูแลสุขภาพตนเอง รวมถึงการเข้าถึงสิทธิ์ของเบี้ยยังชีพแบบขั้นบันได ปี 2569 นั้น โดยเฉพาะกลไกของกลุ่มเยาวชน จิตอาสาคู่หูดิจิทัล (Digital Buddy) ซึ่งเป็นการเชื่อมสัมพันธ์ข้ามรุ่น (Intergenerational Bonding) สอดคล้องกับแนวคิดของ Selwyn (2004) ในเรื่องของการพัฒนาสื่อสร้างสรรค์ที่ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจในตนเอง (Self-esteem) ไม่รู้สึกถึงความโดดเดี่ยว แต่รู้สึกถึงการหนุนเสริมสุขภาวะด้านจิตใจและด้านสังคม ตามกรอบแนวคิดขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 2021 รวมถึงแนวคิดของ Wellman et al. (2001) ด้วยว่า การใช้เทคโนโลยีในพื้นที่ออนไลน์นั้นไม่ได้มีผลในการทำลายความสัมพันธ์แบบดั้งเดิม แต่จะทำหน้าที่ในการหนุนเสริมให้แก่ทุนทางสังคมแบบผูกพัน (Bonding Social Capital) ให้เหนียวแน่นมากยิ่งขึ้นด้วย

สำหรับข้อเสนอในเชิงการปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันจากภัยที่มาทางออนไลน์ ด้วยการพัฒนาแกนนำของผู้สูงอายุที่เรียกว่า “Digital Gatekeeper” ให้ทำหน้าที่คัดกรองข่าวปลอม (Fake News) และเตือนภัยออนไลน์เกี่ยวกับเรื่องของสุขภาพให้กับเครือข่ายออนไลน์ของชุมชนนั้น มีความสอดคล้องจากคำให้สัมภาษณ์ของตัวแทนกลุ่มคณะทำงานส่วนท้องถิ่น ด้วยว่า *“.....ผู้สูงอายุส่วนมากจะมีโทรศัพท์ใช้กันโดยลูกหลานซื้อให้ แต่ก็จะใช้เพียงการโทรเข้า และโทรออก ยังขาดทักษะในการคัดกรองข้อมูลข่าวสาร นโยบายการพัฒนาเมืองอัจฉริยะจึงไม่ใช่แค่การเอาแท็บเล็ต หรือเน็ตฟรีมาให้ แต่ต้องการคนที่จะคอยช่วยคัดกรองข่าวสาร คอยแจ้งข่าวบอกว่าข่าวไหนจริง และข่าวไหนปลอม แอปไหนปลอดภัย.....”* สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เบญริสา ตันเจริญ (2565) ที่พบว่า ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเมืองนั้น มีความเสี่ยงในการตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพทางออนไลน์ รวมถึงการรับข้อมูลข่าวสารที่มีการบิดเบือนหรือ “Fake News” ดังนั้น การสร้างภูมิคุ้มกันทางด้านดิจิทัล (Digital Literacy) รวมถึงระบบการคัดกรองข้อมูลข่าวสารในระดับชุมชนให้กับผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ และจำเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นยังพบข้อเสนอในเรื่องการประยุกต์ใช้กลไกของเกม (Gamification) การสะสมแต้มสุขภาพ เพื่อจูงใจให้ผู้สูงอายุได้มีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเอง มีความสอดคล้องกับการวิจัยของกมลชนก วิสิษฐดำรงค์กุล และคณะ (2567) และการวิจัยของอุทิศ บำรุงชีพ และคณะ (2566) ที่พบว่า การใช้กิจกรรมที่มีลักษณะของการแข่งขัน และการสะสม

คะแนนในรูปแบบดิจิทัลนั้น สามารถสร้างแรงจูงใจเชิงบวกให้ผู้สูงอายุในเขตเมือง มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อการดูแลสุขภาพของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยรูปแบบของกิจกรรมดังกล่าวนี้ จะเป็นกลไกหนุนเสริมทุนทางสังคมทั้งในแบบเชื่อมโยง (Bridging Social Capital) และแบบเชื่อมโยงแนวดิ่ง (Linking Social Capital) จากรูปแบบที่ค้นพบดังกล่าวนี้ เป็นไปตามแนวคิดของ Woolcock (2001) และ Szreter & Woolcock (2004) ที่ให้ความสำคัญของความยืดหยุ่นในการนำไปปฏิบัติ จะช่วยหนุนเสริมการมีสุขภาวะที่ดีของผู้สูงอายุอย่างครอบคลุมในทุกมิติ พัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุให้ดำรงอยู่อย่างมีคุณค่า มีคุณภาพ และสมศักดิ์ศรี ในการพัฒนาเมืองอัจฉริยะยุคดิจิทัลได้อย่างเข้มแข็ง

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 รูปแบบการจัดการทุนทางสังคมแบบผสมผสาน (Hybrid Social Capital Model)

ความรู้ใหม่ที่ค้นพบจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้พบรูปแบบของการจัดการทุนทางสังคมแบบผสมผสาน (Hybrid Social Capital Model) ที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองอัจฉริยะ โดยการหลอมรวมทุนทางสังคมให้กลมกลืนซึ่งกันและกัน บนพื้นที่ทางกายภาพ (Offline Space) ที่มีความสัมพันธ์แบบดั้งเดิม และพื้นที่ออนไลน์ (Online Space) โดยใช้เทคโนโลยีดิจิทัล ด้วยการออกแบบให้ทุกคนสามารถเข้าถึงได้ง่ายบนเครือข่ายเสมือนจริง และขับเคลื่อนในพื้นที่ผสมผสาน (Hybrid Space) โดยมุ่งให้ความสำคัญ ถึงความสมดุลของคุณค่าที่เกิดกับจิตใจ ที่จะไม่ให้เทคโนโลยีดิจิทัลเข้ามากลบหรือมาแทนที่การปฏิสัมพันธ์แบบดั้งเดิมในโลกของชีวิตจริง ด้วยการจัดวางตำแหน่งของการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลนั้น ให้อยู่เบื้องหลังของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างเหมาะสม องค์ความรู้ใหม่นี้ยังนำไปสู่ข้อเสนอแนะในเชิงการปฏิบัติ คือ การสร้างแกนนำเฝ้าระวังภัยไซเบอร์ของชุมชนเพื่อคัดกรอง และสกัดกั้นข่าวปลอม (Fake News) รวมถึงการจัดทำคู่มือดิจิทัลเพื่อผู้สูงอายุที่สามารถอ่านและทำความเข้าใจได้ง่าย อีกทั้ง กลวิธีจูงใจให้ผู้สูงอายุได้ดูแลตนเองอย่างยั่งยืน โดยใช้กลไกเกม (Gamification) เพื่อสะสมแต้มสุขภาพ และการสร้างหลักสูตรเยาวชนคู่หูดิจิทัล (Digital Buddy) ในสถานศึกษาของท้องถิ่นชุมชนนั้น

สรุปและข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐ และภาคีเครือข่ายควรได้แสดงบทบาทของ “ผู้เอื้ออำนวย” ในฐานะของหุ้นส่วนการพัฒนา (Partnership) โดยใช้พลังของกลไกจาก 3 หุ้นส่วนสำคัญ คือ สถาบันศาสนา (วัด) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสถาบันทางการแพทย์ (โรงพยาบาล/ศูนย์อนามัย) เพื่อขับเคลื่อนกองทุนหลักประกันสุขภาพท้องถิ่น หรือ กปท. และหนุนเสริมระบบการดูแลระยะยาว (LTC) ที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง

2. การขับเคลื่อนนโยบายเมืองอัจฉริยะ (Smart City) ต้องให้ความสำคัญในการลดช่องว่าง และความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลที่กำลังเกิดขึ้น ควบคู่ไปพร้อมกับการพัฒนาโครงสร้างทางด้านเทคโนโลยี โดยการออกแบบแพลตฟอร์มดิจิทัลในด้านสุขภาพ ที่ต้องรักษาสมดุลของการมีปฏิสัมพันธ์ในโลกของชีวิตจริงกับโลกเสมือน โดยเทคโนโลยีที่นำมาใช้นั้นต้องแฝงตัวอยู่ในเบื้องหลังของวิถีชีวิตอย่างกลมกลืน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. พัฒนาผู้เฝ้าระวังภัยออนไลน์ (Digital Gatekeeper) ซึ่งเป็นตัวแทนของผู้สูงอายุ ให้ทำหน้าที่กลั่นกรอง แจ้งเตือน และสกัดข่าวปลอม (Fake News) โดยเน้นข้อมูลด้านสุขภาพ รวมถึงจัดทำคู่มือดิจิทัลที่สามารถอ่าน และทำความเข้าใจได้โดยง่าย

2. ประยุกต์ใช้กลไกของเกม (Gamification) ที่มีความสนุก และท้าทายเพื่อจูงใจให้เกิดพฤติกรรมการดูแลสุขภาพ ผ่านแอปพลิเคชันสะสมแต้มสุขภาพ แล้วสามารถนำไปแลกสินค้า และ OTOP ของชุมชน

3. พัฒนาหลักสูตรคู่หูดิจิทัล (Digital Buddy) ร่วมกับสถานศึกษาในท้องถิ่น โดยเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง จนเกิดระบบการหมุนเวียนสู่คนรุ่นใหม่ที่มีความต่อเนื่อง และเข้มแข็ง

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่หลากหลายมากขึ้น ทั้งการวิธีวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative) และวิธีวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) โดยมุ่งเป้าหมายไปที่ตัวชี้วัดการมีสุขภาวะที่ดีของผู้สูงอายุแบบองค์รวมในทุกมิติ เพื่อหาแนวทางของการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. ทำการศึกษาวิจัยในเชิงของการประเมินผล เมื่อนำรูปแบบการจัดการทุนทางสังคมผสมผสานนี้ไปใช้กับพื้นที่อื่น ๆ ที่มีเงื่อนไข และบริบทที่แตกต่างกันออกไป เพื่อได้ยืนยันในความตรงและความน่าเชื่อถือของรูปแบบการจัดการทุนทางสังคมแบบผสมผสานดังกล่าวนี้ รวมถึงการมุ่งพัฒนาความครอบคลุมในทุกมิติมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กมลชนก วิสิษฐดำรงค์กุล และคณะ. (2567). กลยุทธ์การขับเคลื่อนการพัฒนาสมรรถนะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลของผู้สูงอายุ ในโรงเรียนผู้สูงอายุตำบลตะพง อำเภอเมือง จังหวัดระยอง. วารสารการบริหารการศึกษา มมร.วิทยาเขตร้อยเอ็ด, 4(3), 159-172.

จุลศักดิ์ ชาญณรงค์. (2567). บทบาทภาครัฐที่พึงประสงค์ต่อชมรมผู้สูงอายุไทย. วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 27(1), 1–13.

บุญทิพย์ สิริธรังศรี และชุติวัฒน์ สุวัตถิพงศ์. (2566). ผู้สูงอายุในยุคดิจิทัล: ความท้าทายทางสุขภาพ. วารสารสุขภาพและอาหารเชิงสร้างสรรค์, 1(1), 51–63.

เบญริสา ตันเจริญ. (2565). ผู้สูงวัยกับการรู้เท่าทันสื่อดิจิทัลเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 11(2), 103–113.

วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น. (2565). ขอนแก่นสมาร์ทซิตี้: ทิศทางการจัดการนโยบายสาธารณะและการมีส่วนร่วมของพลเมือง. ขอนแก่น: ผู้แต่ง.

_____. (2568). รายงานการประเมินผลโครงการเมืองอัจฉริยะในมิติ Smart Living และการเรียนรู้ข้ามรุ่น. ขอนแก่น: ผู้แต่ง.

วิยะดา รัตนสุวรรณ และกฤติพิชญ์ ฐิติพิชญานันท์. (2564). การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุ: การศึกษากรณีชุมชน จังหวัดพะเยา. วารสารการพยาบาลและการศึกษา, 14(3), 31–46.

ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านอาชญากรรมออนไลน์ จังหวัดขอนแก่น. (2566). รายงานสถานการณ์ภัยออนไลน์ในระดับพื้นที่ จังหวัดขอนแก่น ประจำปี 2566. ขอนแก่น: ศูนย์ปฏิบัติการต่อต้านอาชญากรรมออนไลน์จังหวัดขอนแก่น.

สำนักงานคณะกรรมการดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2567). รายงานดัชนีความฉลาดทางดิจิทัลและพฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีของประชากรสูงวัยในเขตเทศบาลนคร. กรุงเทพฯ: กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

องค์การอนามัยโลก. (2545). ผู้สูงวัยอย่างมีศักยภาพ: กรอบแนวคิดเชิงนโยบาย (Active ageing: A policy framework). นนทบุรี: สำนักงานอนามัยโลก.

อุทิศ บำรุงชีพ และคณะ. (2566). การพัฒนาความเป็นพลเมืองดิจิทัลผ่านนวัตกรรมชุมชนแห่งการเรียนรู้ภูมิปัญญาอาหารสุขภาพของผู้สูงอายุ. วารสารวิจัยทางการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 18(2), 79–94.

Castells, M. (2010). The rise of the network society (2nd ed., with a new preface). Malden, MA: Wiley-Blackwell.

Coleman, J. S. (1988). Social capital in the creation of human capital. American Journal of Sociology, 94, S95–S120.

Denhardt, J. V. & Denhardt, R. B. (2015). The new public service: Serving, not steering (4th ed.). New York, NY: Routledge.

Moore, M. H. (1995). Creating public value: Strategic management in government. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Putnam, R. D. (2000). Bowling alone: The collapse and revival of American community. New York, NY: Simon & Schuster.

Selwyn, N. (2004). The information aged: A qualitative study of older adults' use of information and communications technology. Journal of Aging Studies, 18(4), 369–384.

Szreter, S. & Woolcock, M. (2004). Health by association? Social capital, social theory, and the political economy of public health. International Journal of Epidemiology, 33(4), 650–667.

van Dijk, J. A. G. M. & van Deursen, A. J. A. M. (2014). Digital skills: Unlocking the information society. New York, NY: Palgrave Macmillan.

Wellman, B. et al. (2001). Does the Internet increase, decrease, or supplement social capital? Social networks, participation, and community commitment. American Behavioral Scientist, 45(3), 436–455.

Woolcock, M. (2001). The place of social capital in understanding social and economic outcomes. ISUMA: Canadian Journal of Policy Research, 2(1), 11–17.

World Health Organization. (2021). Decade of healthy ageing: Baseline report. Geneva: World Health Organization.

บทความวิจัย

การยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ม้าฮ่อ” สู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ENHANCEMENT THE LOCAL WISDOM PRODUCTS “MA-HOR” TO GRASSROOTS ECONOMY DEVELOPMENT IN BANG KRUAI DISTRICT, NONTHABURI PROVINCE

ศิริวรรณ วิสุทธิรัตนกุล, อรุณ ขยันหา*, อัจฉรา ประไพพักตร์, วณิฎา ศิริวรสกุล
Siriwan Wisutthirattanakun, Aroon Kayanha*, Atchara Praphaiphak, Wanida Siriworasakul
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Rajabhat University
*Corresponding Author E-mail: princearun.k@gmail.com
Received May 8, 2026; Revised July 7, 2026; Accepted July 22, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ม้าฮ่อ” โดยการสร้างมาตรฐานและพัฒนาเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี 2. ทำให้เกิดกลยุทธ์ทางการตลาดที่เป็นธรรมในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ม้าฮ่อ” ของอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี และ 3. พัฒนารูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้วยการยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น การวิจัยนี้ใช้แนวทางการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างเชิงปริมาณและคุณภาพ ประชากรที่ทำการศึกษาคือ ประชาชนและนักท่องเที่ยวเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 424 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 41 คน ประกอบไปด้วย ผู้ผลิต ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ประกอบการ เจ้าหน้าที่ ประชาชน นักวิชาการและนักท่องเที่ยว เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์

ผลการวิจัยพบว่า 1. ม้าฮ่อเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพสูงด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม รสชาติ และคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ยังมีข้อจำกัด เช่น มาตรฐานการผลิต คุณภาพ อายุการเก็บรักษา บรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ การยกระดับควรมุ่งเน้นมาตรฐานการผลิตตามหลักสุขลักษณะและโภชนาการ ควบคุมคุณภาพให้สม่ำเสมอ รูปแบบผลิตภัณฑ์ต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ และการสร้างอัตลักษณ์และสร้างแบรนด์ผ่านการเล่าเรื่องเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรม 2. ระบบการตลาดของม้าฮ่อยังขาดความต่อเนื่องและโครงสร้างที่ชัดเจน เพราะมีการจำหน่ายแบบเฉพาะกิจหรือการสั่งจองล่วงหน้าเป็นหลัก ทำให้ผู้บริโภคเข้าถึงผลิตภัณฑ์ได้ยาก ขาดความสะดวก รวดเร็วและยังไม่มีความแน่นอนของสินค้า กลยุทธ์การตลาดที่เป็นธรรมควรพัฒนาระบบสั่งจองล่วงหน้าอย่างเป็นระบบ จัดตั้งจุดจำหน่ายถาวร พัฒนาช่องทางออนไลน์และการสร้างเครือข่ายในพื้นที่ และ 3. รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจากม้าฮ่อควรบูรณาการ โดยพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าเศรษฐกิจชุมชน ตั้งแต่ต้นน้ำ (การจัดหาวัตถุดิบ) กลางน้ำ (การแปรรูปและการรวมกลุ่มผู้ผลิต) และปลายน้ำ (ตลาด การท่องเที่ยว และการสร้างมูลค่าเพิ่ม) ควบคู่กับการส่งเสริมการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงอาหารและบทบาทของภาครัฐในฐานะผู้อำนวยความสะดวกด้านองค์ความรู้ มาตรฐาน และโครงสร้างตลาด เพื่อเกิดการหมุนเวียนรายได้ เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ผลิตภัณฑ์, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ม้าฮ่อ, การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

Abstract

Objectives of this research article were: 1. upgrade the local wisdom product “Mahor” by developing product standards and identity of Bang Kruai district, Nonthaburi province, 2. establish fair marketing strategies of Bang Kruai district, Nonthaburi province, and 3. develop a grassroots economic development model of Bang Kruai district, Nonthaburi province through the enhancement of local wisdom products. This study employed a mixed-methods approach, combining quantitative and qualitative research. The population comprised residents and tourists of Bang Kruai District, Nonthaburi Province. The sample consisted of 424 respondents. Key informants included 41 individuals: producers, community leaders, local wisdom holders, entrepreneurs, local officials, residents, academics and tourists. Data collection instruments comprised questionnaires and interview guides.

The findings of the study are as follows 1. Mahor (ma-hor) is a product with high potential in terms of cultural identity, flavor, and local indigenous knowledge, and consumers report very high levels of satisfaction. However, there were limitations such as production standards, quality, shelf life, and constraints and packaging. Consequently, enhancement efforts should focus on developing production standards based on hygiene and nutritional principles, instituting quality-control measures to ensure consistency, adapting product formats to contemporary lifestyles, and building identity through storytelling and brand development to increase both economic and cultural value, 2. the current marketing system for mahor lacks continuity and a clear structure, because there was a special sales or advance-order systems, which limits consumer access and lack of convenience, speed and product reliability. Therefore, equitable marketing strategies should include establishing systematic pre-order mechanisms, creating permanent sales points, developing online channels, and forming local marketing partnerships. Market design should be tailored to the context of fresh-food products and community labor capacity rather than competing on price in mass markets, and 3. development pattern of a livelihood-based local economy centered on mahor should be pursued in an integrated manner by strengthening the community value chain: upstream (raw material sourcing), midstream (processing and producer organization), and downstream (market access, tourism and value addition). This should be accompanied by promotion of producer group formation (e.g., community enterprises), linkage with food tourism, and a facilitating role for government in providing knowledge, standards, and market infrastructure. Such measures will help circulate income locally, reduce economic leakage, and sustainably strengthen the grassroots economy.

Keywords: Product, Local Wisdom Product, Mahor, Grassroots Economy Development

บทนำ

ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ชุมชนที่สะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมพื้นถิ่น มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก ตลอดจนตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคและนักท่องเที่ยว ส่งผลให้

การยกระดับคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์กลายเป็นภารกิจสำคัญ โดยเฉพาะการนำวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม (วทน.) มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเทคโนโลยีการแปรรูป การยืดอายุการเก็บรักษาผลิตภัณฑ์เพื่อป้องกันความเสียหาย ควบคู่ไปกับการพัฒนาบรรจุภัณฑ์และการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าชุมชนอย่างยั่งยืน(กรมวิทยาศาสตร์บริการ, 2566) อย่างไรก็ตามสินค้าดังกล่าวส่วนใหญ่ยังมีข้อจำกัดทางด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่เป็นที่ต้องการของผู้บริโภค การสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนจึงจำเป็นต้องมีการออกแบบที่สอดรับกับแนวโน้มของตลาดและรสนิยมของผู้บริโภคในปัจจุบัน มุ่งเน้นการจัดสรรทรัพยากรและวัตถุดิบภายในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด พร้อมสอดแทรกอัตลักษณ์และสุนทรียภาพที่สามารถสร้างประสบการณ์เชิงอารมณ์และความประทับใจให้แก่ผู้ซื้อได้อย่างลึกซึ้ง ต้องดึงดูดคุณค่าทางจิตใจและสร้างความเชื่อมโยงทางความรู้สึกระหว่างผู้บริโภคกับภูมิปัญญาไทยได้ (ณรงค์ศักดิ์ วดีศิริศักดิ์, 2555) เฉกเช่นเดียวกันกับอาหารที่เปรียบเสมือนผลิตผลทางภูมิปัญญาและเครื่องหมายสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่สำคัญที่บ่งบอกถึงศักยภาพและพลวัตทางสังคมที่สั่งสมมาอย่างยาวนาน มีความเชื่อมโยงอย่างลึกซึ้งกับบริบททางธรรมชาติ สภาพเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน ความโดดเด่นของอาหารจึงควรปรากฏผ่านความหลากหลายของรูปลักษณ์ กรรมวิธีการปรุง รสสัมผัส รวมถึงคุณค่าทางโภชนาการ ตลอดจนทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการจำแนกสถานะทางสังคม เพศ สภาวะทางกายภาพ ตลอดจนมีความเกี่ยวพันกับจารีตประเพณีและความเชื่อเชิงพิธีกรรมอย่างมีนัยสำคัญ (ฉวีวรรณ สุวรรณาภา และคณะ, 2560)

หนึ่งในอาหารที่เป็นผลิตผลทางภูมิปัญญาและเครื่องหมายสะท้อนอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมในบริบทที่จะทำการศึกษาครั้งนี้คือ “ม้าฮ่อ” หรือ “ม้าห้อ” หรือ “หมากม่วนม้าฮ่อ” จัดอยู่ในกลุ่มอาหารว่างโบราณที่มีลักษณะเป็นไส้รสหวานเค็มรสชาติคล้ายไส้สาคูจับกับผลไม้รสเปรี้ยวจัด โดยมากเป็นสับปะรด หากไม่มีสับปะรดก็ใช้ส้มเขียวหวาน มะยงชิด กีวี่ที่มีรสชาติเปรี้ยว หรือมะม่วงดิบสายพันธุ์เปรี้ยว ฝานเป็นชิ้นพอคำเพื่อใช้เป็นฐานรองรับไส้ที่มีรสหวาน เค็มแทนได้ นิยมทำเนื่องในเทศกาลงานบุญหรือพิธีกรรมสำคัญต่าง ๆ ในขณะที่การปรุงมีความคล้ายคลึงกับไส้สาคูหมูแต่ไม่ใช้หัวไชโป๊ ส่วนขั้นตอนสุดท้ายคือการแต่งแต้มสีสันด้วยพริกชี้ฟ้าแดงและผักชีสดเพื่อเพิ่มความประณีตทางทัศนียภาพ รสชาติที่ตัดกันถือเป็นเครื่องแนมที่ช่วยชูรสซึ่งกันและกันได้อย่างสมบูรณ์ (โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต, 2569)

จากการสำรวจข้อมูลในเบื้องต้น พบว่า เขตพื้นที่อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ยังมีการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ “ม้าฮ่อ” ซึ่งถือเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของอำเภอ อย่างไรก็ตามผลิตภัณฑ์ดังกล่าวส่วนใหญ่ยังเป็นที่รู้จักเฉพาะในกลุ่มผู้สูงอายุ และมักมีการจัดทำเพื่อจำหน่ายในวงจำกัดหรือใช้ในโอกาสสำคัญ เช่น งานพิธี งานมงคล และการรับประทานภายในครอบครัวเท่านั้น อีกทั้งจากปัจจัยด้านอาชีพ สภาพเศรษฐกิจและการย้ายถิ่นฐานของประชาชน ส่งผลให้คนรุ่นใหม่ในพื้นที่ไม่ได้สืบสานและพัฒนาผลิตภัณฑ์ม้าฮ่ออย่างต่อเนื่อง จึงเกิดภาวะขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาด้านวิธีการทำม้าฮ่อจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ อันอาจนำไปสู่การเลือนหายของอัตลักษณ์อาหารพื้นถิ่นและมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนในอนาคตได้ ดังนั้นการยกระดับผลิตภัณฑ์ม้าฮ่อจึงเป็นหนึ่งในเป้าหมายในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากที่ยั่งยืนในเขตอำเภอบางกรวย เพราะการเติบโตของกลุ่มที่ผลิตม้าฮ่อจะส่งผลกระทบเป็นลูกโซ่ต่อเศรษฐกิจท้องถิ่น (Ripple Effect) การสร้างงานและรายได้ที่มั่นคงการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ซึ่งการยกระดับนี้ไม่ใช่แค่การปรับปรุงสินค้า แต่เป็นการลงทุนในศักยภาพของคนในชุมชน และการใช้ภูมิปัญญาเป็นทุนทางวัฒนธรรมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจอย่างมีประสิทธิภาพ (Schumacher, 1973) และจากการลงพื้นที่ชุมชนในเขตอำเภอบางกรวย พบว่า ผู้นำชุมชนและผู้บริหารท้องถิ่นมีความต้องการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นและยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ม้าฮ่อ” ให้มีมาตรฐาน มีความหลากหลาย และเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้น เนื่องจากม้าฮ่อ เป็นอาหารที่สามารถกินได้ทุกเพศทุกวัย และยังต้องการทำให้เกิดเป็นกระแส

ซอฟต์พาวเวอร์ (Soft Power) อย่างหนึ่งของชุมชน เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยว ให้มาเยี่ยมชม หรืออยากจะมาลิ้มลองอาหารหรือเป็นของฝาก ซึ่งสามารถช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจของชุมช น เป็นการสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งสอดรับกับแผนการพัฒนาของจังหวัดนนทบุรี มีเป้าหมายของการพัฒนา (Vision) เพื่อให้จังหวัดนนทบุรีเป็นเมืองน่าอยู่ (Livable City) มุ่งเน้น “เมืองสังคมน่าอยู่ เมืองเศรษฐกิจก้าวหน้า และเมืองการพัฒนายั่งยืน” (สำนักงานจังหวัดนนทบุรี, 2565) โดยมีแผนพัฒนาสังคมน่าอยู่ด้วยศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรม วิถีชีวิต ประเพณี และค่านิยม อันดีงาม สร้างคุณค่าทางสังคมและมูลค่าทางเศรษฐกิจ ทางด้านเศรษฐกิจเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจมูลค่าสูง เศรษฐกิจฐานรากให้ก้าวหน้าและเติบโตอย่างต่อเนื่อง กระจายทั่วทั้งจังหวัด ประกอบด้วย แผนงานการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากเข้มแข็งแข่งขันได้ แผนงานการสร้างโอกาสและศักยภาพในการฟื้นคืนเศรษฐกิจ หลังจากวิกฤติ COVID -19 แผนงานการเสริมสร้างเศรษฐกิจมูลค่าสูง แข่งขันได้ และแผนงานการท่องเที่ยวมูลค่าสูง สร้างสรรค์เมืองนนทบุรีสู่การท่องเที่ยวนานาชาติ (สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดนนทบุรี, 2567)

การยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ม้าฮ่อ”สู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี จึงมีความสำคัญในฐานะกลไกเร่งการพัฒนาที่ใช้ภูมิปัญญาเป็นทุน โดยมิได้มุ่งเพียงแค่การสร้างรายได้ในระยะสั้น แต่เป็นการวางรากฐานทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมให้กับอำเภอบางกรวยอย่างมั่นคงและยั่งยืน (Porter, 1985) งานวิจัยนี้มีความหวังในการปลุกชีวิตและเพิ่มมูลค่าให้กับมรดกทางอาหารของท้องถิ่น ให้สามารถยืนหยัดและแข่งขันในโลกเศรษฐกิจสมัยใหม่ได้อย่างสง่างามและภาคภูมิใจ การดำเนินการวิจัยอย่างเข้มข้นและครอบคลุมนี้จึงถือเป็นวาระสำคัญที่ต้องได้รับการสนับสนุนจากทุกภาคส่วน เพื่อผลักดันให้ “ม้าฮ่อ” กลายเป็นสัญลักษณ์แห่งความสำเร็จของอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี สู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยพลังแห่งภูมิปัญญาไทยอย่างแท้จริง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ม้าฮ่อ” โดยการสร้างมาตรฐานและพัฒนาเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อทำให้เกิดกลยุทธ์ทางการตลาดที่เป็นธรรมในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ม้าฮ่อ” ของอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี
3. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ด้วยการยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวทางการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ทำการศึกษา คือ ประชาชนที่อาศัยในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี และนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในเขตอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี โดยมีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 424 คน (เนื่องจากไม่ทราบจำนวนประชากรที่แน่นอน จึงคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่างจากสูตร Cochran (1977) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 384 คน อย่างไรก็ตาม เนื่องจากได้รับแบบสอบถามคืนกลับมาจำนวน 424 ชุด ซึ่งเกินกว่าที่คำนวณ งานวิจัยนี้จึงใช้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 424 คน) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 41 คน โดยคัดเลือกจากผู้ที่เกี่ยวข้อง

ประกอบไปด้วย ผู้นำชุมชน 5 คน ปราชญ์ชาวบ้าน 3 คน ผู้ประกอบการ 5 คน เจ้าหน้าที่ 5 คน ประชาชนในพื้นที่ 10 คน นักวิชาการ 3 คน และนักท่องเที่ยว 10 คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ผู้วิจัยใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ โดยการทดสอบความน่าเชื่อถือความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency Reliability) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์ของ Cronbach (Cronbrach's Alpha) ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาต้องไม่น้อยกว่า 0.70

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ทำการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ โดยใช้แจกแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง ได้แก่ การแจกแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ 1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม 2. ทัศนคติและปัจจัยที่มีต่อการตัดสินใจซื้อหรือบริโภคขนม/อาหารว่าง 3. ประสบการณ์และการรับรู้เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น "ม้าฮ่อ" 4. ความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น "ม้าฮ่อ" และ 5. ต้องการและข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ หลังจากนั้นทำการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบมีโครงสร้าง ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) โดยทำการจดบันทึก และการบันทึกเสียงการสัมภาษณ์

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ได้แก่ คือ การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ด้วยการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์ แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Coefficient of Alpha) สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์นำมาสังเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัย (Inductive Approach)

ผลการวิจัย

1. เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น "ม้าฮ่อ" โดยการสร้างมาตรฐานและพัฒนาเอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ของอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ซึ่งผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอบางกรวย ซึ่งมีอายุระหว่าง 20 – 30 ปี มีระดับการศึกษาขั้นสูงสุดในระดับปริญญาตรี ประกอบอาชีพนักเรียน/นักศึกษา มีรายได้น้อยกว่า 5,000 บาท และส่วนใหญ่บริโภคอาหารว่างทุกวันต่อสัปดาห์ โดยซื้อขนม/อาหารว่างจากร้านสะดวกซื้อ และใช้เงินในการซื้อขนม/อาหารว่างมารับประทานต่อครั้งอยู่ระหว่าง 41 - 60 บาท ทำให้ทราบถึงความต้องการเพื่อยกระดับและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปัญญาท้องถิ่น "ม้าฮ่อ" ด้านรสชาติ (เช่น หวานน้อยลง, เค็มน้อยลง, มีรสชาติใหม่ ๆ) มากที่สุด โดยยังคงควรรสชาติดั้งเดิมไว้ (ปกติไส้ของม้าฮ้อจะเป็นไส้หมู) และยินดีที่จ่ายเงินในการซื้อผลิตภัณฑ์ปัญญาท้องถิ่น "ม้าฮ่อ" มารับประทานในราคา 50 - 80 บาท

2. เพื่อให้เกิดกลยุทธ์ทางการตลาดที่เป็นธรรมในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น "ม้าฮ่อ" ของอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี

ผลิตภัณฑ์ "ม้าฮ่อ" มีจุดเด่นด้านอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมที่สะท้อนภูมิปัญญาท้องถิ่นของอำเภอบางกรวย แต่ยังมีข้อจำกัดด้านมาตรฐานการผลิต ความสม่ำเสมอของคุณภาพ อายุการเก็บรักษา ช่องทางการจำหน่าย และการสื่อสารทางการตลาด ส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ยังไม่สามารถแข่งขันกับอาหารว่าง

สมัยใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งการผลิตที่ไม่ต่อเนื่องและการขาดตลาดรองรับ ทำให้รายได้ของผู้ผลิตยังไม่มั่นคง

งานวิจัยนี้จึงเสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มศักยภาพทางการตลาด ประกอบด้วย 1. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีมาตรฐานและรูปแบบที่หลากหลาย เช่น ชุดพร้อมรับประทาน ชุดของฝาก และสูตรทางเลือกที่ยังคงเอกลักษณ์ของม้าฮ่อ 2. การยกระดับคุณภาพและความปลอดภัยอาหาร โดยกำหนดมาตรฐานการผลิต การควบคุมคุณภาพ การพัฒนาเทคนิคยืดอายุผลิตภัณฑ์ และการแสดงข้อมูลโภชนาการ 3. การกำหนดราคาที่เป็นธรรม โดยกำหนดระดับราคาที่เหมาะสม โปร่งใส และสะท้อนต้นทุนที่แท้จริงของผู้ผลิต และ 4. การสร้างอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ผ่านการเล่าเรื่อง (Storytelling) ที่เชื่อมโยงประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนบางกรวย ควบคู่กับการพัฒนาแบรนด์และบรรจุภัณฑ์ให้เป็นที่จดจำ

นอกจากนี้ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นพ้องกันว่าม้าฮ่อมีศักยภาพในการสร้างรายได้แก่ชุมชน ทั้งในระดับผู้ผลิต เกษตรกร ผู้จัดหาวัตถุดิบ และธุรกิจที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสามารถต่อยอดสู่การท่องเที่ยวเชิงอาหารและการเป็นของฝากประจำถิ่นได้ หากมีระบบตลาดและมาตรฐานรองรับอย่างเหมาะสม ทั้งยังสามารถพัฒนาเป็น Soft Power ของพื้นที่ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอาหาร การสาธิตและเวิร์กช็อป การสื่อสารผ่านสื่อดิจิทัล และการยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์เพื่อรองรับตลาดคุณภาพ

จากผลการศึกษาจึงกำหนดกลยุทธ์ทางการตลาดที่เป็นธรรมในการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ม้าฮ่อ ประกอบด้วย 1. การรวมกลุ่มผู้ผลิตเพื่อกำหนดมาตรฐานการผลิตและราคากลางร่วมกัน ลดการแข่งขันด้านราคา 2. การใช้ระบบสั่งจองล่วงหน้า (Pre-order) เพื่อวางแผนการผลิต ลดความสูญเสีย และสร้างรายได้ที่มั่นคง 3. การพัฒนาช่องทางจำหน่ายผ่านเครือข่ายพันธมิตรที่เป็นธรรม เช่น ร้านของฝาก คาเฟ่ และแหล่งท่องเที่ยว โดยกำหนดผลตอบแทนที่เหมาะสมแก่ผู้ผลิต 4. การสื่อสารข้อมูลด้านต้นทุน คุณค่า และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างโปร่งใส เพื่อสร้างความเข้าใจและความเชื่อมั่นของผู้บริโภค และ 5. การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดพื้นที่จำหน่าย การประชาสัมพันธ์ และการพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมและยกระดับม้าฮ่อให้เป็นผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถแข่งขันได้อย่างยั่งยืน

3. แนวทางในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีด้วยการยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ม้าฮ่อ”

จากแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึกสะท้อนให้เห็นถึงช่องว่างระหว่างศักยภาพของผลิตภัณฑ์กับความต้องการของตลาด กล่าวคือ แม้ม้าฮ่อจะเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมสูง แต่ยังประสบข้อจำกัดด้านการผลิต การตลาด การจัดจำหน่าย และการรับรู้ของผู้บริโภค ส่งผลให้ยังไม่สามารถสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจได้อย่างเต็มศักยภาพ ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจึงควรดำเนินการในรูปแบบการพัฒนาเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงทั้งด้านอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) อย่างเป็นระบบ

ด้านอุปสงค์ ผลการศึกษาพบว่าผู้บริโภคเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ที่ให้ความสำคัญกับความสะดวก ความคุ้มค่า และการเข้าถึงสินค้าได้ง่าย จึงควรพัฒนาม้าฮ่อจากอาหารในโอกาสพิเศษให้เป็นอาหารว่างในชีวิตประจำวัน โดยออกแบบผลิตภัณฑ์ให้มีขนาดเหมาะสม รับประทานสะดวก มีราคาสอดคล้องกับกำลังซื้อ และจัดจำหน่ายผ่านร้านสะดวกซื้อ ช่องทางออนไลน์ และร้านค้าชุมชน ควบคู่กับการสร้างมูลค่าทางวัฒนธรรมผ่านการสื่อสารผ่านเรื่องเล่า (Storytelling) และสื่อดิจิทัล เพื่อสร้างการรับรู้และภาพลักษณ์ใหม่ของม้าฮ่อในฐานะอาหารไทยร่วมสมัย นอกจากนี้ ควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายตามกลุ่มเป้าหมาย โดยคงรูปแบบดั้งเดิมสำหรับตลาดท้องถิ่น พัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมสมัยสำหรับคนรุ่นใหม่ และออกแบบบรรจุภัณฑ์สำหรับตลาดของฝากและการท่องเที่ยว

ด้านอุปทาน ควรยกระดับการผลิตจากระบบครัวเรือนสู่การรวมกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน เพื่อกำหนดมาตรฐานการผลิตร่วมกัน ทั้งด้านสูตร กระบวนการผลิต และสุขลักษณะอาหาร พร้อมนำเทคโนโลยีอาหารและบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมมาใช้เพื่อยืดอายุการเก็บรักษา เพิ่มความสะดวกในการขนส่ง และรองรับการขยายตลาด นอกจากนี้ ควรพัฒนาช่องทางการจำหน่ายทั้งออฟไลน์และออนไลน์ให้มีความต่อเนื่อง เพื่อให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์ได้ง่ายและเกิดการซื้อซ้ำ

ดังนั้น รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของอำเภอบางกรวยควรมุ่งบูรณาการการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสร้างมูลค่าทางวัฒนธรรม การยกระดับมาตรฐานการผลิต และการพัฒนาช่องทางการตลาดเข้าด้วยกัน โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างชุมชน ผู้ประกอบการ ภาครัฐ และภาคีเครือข่าย เพื่อยกระดับผลิตภัณฑ์ม้าฮ่อให้เป็นสินค้าภูมิปัญญาที่สามารถสร้างรายได้ กระจายโอกาสทางเศรษฐกิจ และเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

1. อภิปรายผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ที่มีความเห็นว่า ปัจจัยที่มีต่อการตัดสินใจซื้อหรือบริโภคขนม/อาหารว่างนั้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ให้ความสำคัญมากที่สุด คือ ปัจจัยที่ด้านผลิตภัณฑ์ รสชาติเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการตัดสินใจซื้อ รองลงมาได้แก่ ด้านราคาและความคุ้มค่า โดยมองว่า ราคามีผลอย่างมากต่อการตัดสินใจซื้อ ด้านความสะดวกและเข้าถึง การให้ข้อมูลบนบรรจุภัณฑ์ที่ชัดเจน (ส่วนประกอบ, วันหมดอายุ) มีผลต่อการตัดสินใจซื้อ ด้านอารมณ์และสังคม การบริโภคขนม/อาหารว่างช่วยให้รู้สึกผ่อนคลาย/มีความสุข และด้านสุขภาพและข้อมูล โดยมองว่าคุณค่าทางโภชนาการหรือประโยชน์ต่อสุขภาพเป็นปัจจัยในการเลือกซื้อ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของภูธิป มีถาวรกุล (2565) ที่พบว่า พฤติกรรมการบริโภคอาหารที่ให้ความสำคัญกับความคุ้มค่าของผู้บริโภค รวมถึงด้านการสร้างประสบการณ์ ด้านการเข้าถึงผู้บริโภค ด้านการสร้างผู้ติดตามในตราสินค้า และความชอบส่วนตัวต่อตราสินค้าส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกซื้อสินค้าชุมชน

ประเด็นข้อเสนอต่อการปรับปรุงด้านรสชาติ พบว่า มีข้อเสนอด้านรสชาติ (เช่น หวานน้อยลง, เค็มน้อยลง, มีรสชาติใหม่ ๆ) รองลงมา ได้แก่ รสชาติแปลกใหม่ (เช่น ไส้ปลา, ไส้ไก่, ไส้เห็ด, ไส้ถั่ว) ด้านรูปแบบ/ขนาดของชิ้น (เช่น ชิ้นเล็กลง, ชิ้นใหญ่ขึ้น, รูปทรงน่ารัก) ด้านกลิ่น ด้านคุณค่าทางโภชนาการ (เช่น เพิ่มใยอาหาร, ลดโซเดียม) ด้านช่องทางการจำหน่าย (เช่น ออนไลน์) ด้านการประชาสัมพันธ์/การตลาด และด้านราคาตามลำดับ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า มีการแข่งขัน ทำให้ต้องมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดอย่างต่อเนื่อง แต่การพัฒนาผลิตภัณฑ์จำเป็นต้องอาศัยความแตกต่าง ความโดดเด่น และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สามารถแข่งขันในตลาดที่รุนแรงได้ ผลสำรวจดังกล่าว มีแนวทางซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของทาริกา สระทองคำ และคณะ (2565) ที่ได้เสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปัจจุบันมีผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดมากมาย เกิดการแข่งขัน ทำให้ต้องมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดอย่างต่อเนื่อง แต่การพัฒนาผลิตภัณฑ์จำเป็นต้องอาศัยความแตกต่าง ความโดดเด่น และมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สามารถแข่งขันในตลาดที่รุนแรงได้ อีกทั้งการพัฒนาผลิตภัณฑ์ต้องมีการสำรวจความพึงพอใจของผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์ เพื่อให้ผลิตภัณฑ์นั้นตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค และอยู่ในตลาดได้นานยิ่งขึ้น

ประเด็นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า ผู้ตอบส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่าผลิตภัณฑ์ปัญญาท้องถิ่น “ม้าฮ่อ” ยังคงควรรสชาติดั้งเดิมไว้ (ปกติไส้ของม้าฮ้อจะเป็นไส้หมู) รองลงมา ได้แก่ มีความคิดเห็นว่าผลิตภัณฑ์ปัญญาท้องถิ่น “ม้าฮ่อ” ควรเพิ่มรสชาติแปลกใหม่ (เช่น ไส้ปลา, ไส้ไก่, ไส้เห็ด, ไส้ถั่ว) ผลิตภัณฑ์ปัญญาท้องถิ่น “ม้าฮ่อ” ควรมีขนาดให้มีขนาดชิ้นเล็กพอดีคำ ผลิตภัณฑ์ปัญญาท้องถิ่น “ม้าฮ่อ” ควรบรรจุในลักษณะกล่อง

ของขวัญ ผลิตภัณฑ์ปัญญาท้องถิ่น “ม้าฮ่อ” ควรนำไปประยุกต์เป็นส่วนหนึ่งของเมนูอื่น (เช่น ท็อปปิ้งไอศกรีม) ตามลำดับ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า ความรู้สึกแปลกใหม่ของผู้บริโภคมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อทัศนคติของผู้บริโภคที่มีต่อสินค้าที่ผสมผสานด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งความสอดคล้องกับงานวิจัยของปรรณวัฒน์ ชูวิเชียร และคณะ (2566) ที่พบว่า ระดับความรู้สึกแปลกใหม่ของผู้บริโภคมีอิทธิพลทางตรงต่อเชิงบวกต่อทัศนคติของผู้บริโภคที่มีต่อสินค้าที่ผสมผสานด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น และสอดคล้องกับงานวิจัยของวิษณุ วาสนกมล และธนบดี อัศววงษ์วิจิตร (2567) ที่ผู้บริโภคที่ซื้อสินค้าที่ผลิตโดยชุมชนส่วนใหญ่นิยมซื้อสินค้าประเภทอาหารมากที่สุด หาซื้อสินค้าจากร้านขายของฝากและของที่ระลึก รับรู้ข่าวสารการประชาสัมพันธ์จากสื่อออนไลน์และเหตุผลที่เลือกซื้อสินค้าจากชุมชนเนื่องจากช่วยส่งเสริมและสนับสนุนสินค้าไทย

2. อภิปรายผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 พบว่า จากช่องว่างที่สำคัญของการเข้าถึงผลิตภัณฑ์ม้าฮ่อ คือการไม่มีจุดจำหน่ายถาวรในพื้นที่ และการขาดช่องทางออนไลน์ที่บริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้ผู้บริโภคที่สนใจไม่สามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์ได้อย่างสะดวกและต่อเนื่อง ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะว่า จากการสำรวจเชิงปริมาณสนับสนุนประเด็นดังกล่าวอย่างชัดเจน โดยพบว่า ผู้บริโภคมีพฤติกรรมเลือกซื้ออาหารว่างจาก “ร้านสะดวกซื้อ” ในสัดส่วนสูงที่สุด และให้ความสำคัญกับ “ความสะดวกในการหาซื้อ” อยู่ในระดับสูงมาก สะท้อนว่าความสะดวกเป็นปัจจัยหลักในการตัดสินใจซื้ออาหารว่างในปัจจุบัน เมื่อม้าฮ่อไม่สามารถตอบโจทย์ด้านความสะดวกนี้ได้ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของพลวัต อนุกูล พลวัต อนุกูล และบุญเลิศ วงศ์เจริญแสงสิริ (2566) ที่พบว่า มีการตัดสินใจการเลือกซื้อสินค้าและคุณภาพการบริการจากร้านสะดวกอยู่ในระดับมาก

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ม้าฮ่อให้สามารถขยายตลาดและสร้างรายได้อย่างยั่งยืน จำเป็นต้องออกแบบโมเดลการกระจายสินค้า ที่เหมาะสมกับบริบทของผู้ประกอบการรายย่อย ต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมและการเข้าถึงตลาดอย่างเท่าเทียม ประกอบด้วย 1. ระบบพรีออเดอร์กลางของชุมชน 2. จุดจำหน่ายถาวร หรือจุดแสดงสินค้าในพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญ 3. ช่องทางออนไลน์ร่วมของชุมชน ที่ช่วยลดภาระผู้ประกอบการรายย่อย และ 4. ความร่วมมือกับพาร์ตเนอร์จุดขาย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของเสาวพร สุขเกิด (2564) พบว่าประสิทธิภาพของโลจิสติกส์ทางการตลาดของสินค้าวิสาหกิจชุมชน ขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อของผู้ประกอบการ คุณภาพสินค้า การส่งมอบสินค้าและต้นทุนของสินค้า การบริการลูกค้า การบรรจุภัณฑ์ สารสนเทศ การจัดการขนส่งและการสร้างความสัมพันธ์กับลูกค้า และสอดคล้องกับผลการวิจัยของฉัตยาพร เสมอใจ (2556) ที่แสดงให้เห็นว่า ผู้ตอบแบบสอบถามให้ความสำคัญกับส่วนประสมการตลาดทุกด้าน ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านบรรจุภัณฑ์ ด้านราคา ด้านช่องทางการตลาด การส่งเสริมการตลาดด้านการโฆษณา และสอดคล้องกับผลการวิจัยของทาริกา สระทองคำ และคณะ (2565) ที่พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในปัจจุบันศักยภาพของชุมชนมีความเข้มแข็งเป็นผลมาจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมา ได้เน้นการพัฒนาชุมชนมีการรวมกลุ่มเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายเพื่อทำกิจกรรมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อแก้ปัญหาและสนองตอบความต้องการของชุมชน และมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เป็นกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ รวมถึงกระบวนการคิดการจัดการผลผลิตและทรัพยากร โดยนำวัตถุดิบ ทรัพยากรทุกประเภท ภูมิปัญญาของชุมชนมาร่วมสร้างสรรค์ผลผลิต

ในขณะที่การสร้างม้าฮ่อให้สามารถเป็น Soft Power และ “การตลาดที่เป็นธรรม” และยังสอดคล้องกับแนวคิดของวิกานดา เกษตรเอี่ยม และจตุรงค์ ศรีวงษ์วรรณะ (2568) ที่พบว่า ผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีเอกสารหรือคู่มือในการผลิตวัสดุอุปกรณ์ยังเป็นแบบไม่ได้มาตรฐาน และลักษณะของผลิตภัณฑ์จะยังไม่ตรงตามความต้องการของตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และการตลาดดิจิทัล ของผลิตภัณฑ์ ดังนั้นจำเป็นต้องมี

การพัฒนาสูตรใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค มีการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้เป็นที่จดจำ และต้องมีการดำเนินการทำการตลาดดิจิทัลเพื่อให้เข้าถึงกลุ่มลูกค้ามากขึ้น

องค์ประกอบของแนวทางในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรีด้วยการยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ม้าฮ่อ” มีผลลัพธ์ขององค์ประกอบการ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 พบว่า การพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าเศรษฐกิจฐานราก การผลิตม้าฮ่อในปัจจุบันยังเป็นลักษณะกิจกรรมแยกส่วน ทั้งนี้ อาจเนื่องจากว่า การจัดหาวัตถุดิบ การแปรรูป การจำหน่าย และการสร้างมูลค่าเพิ่มยังไม่ได้ถูกเชื่อมโยงเข้าด้วยกันในฐานะห่วงโซ่เศรษฐกิจของพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยชมพูนุท ศรีพงษ์ และคณะ (2564) ที่พบว่า สมาชิกจัดซื้อวัตถุดิบและจัดส่งสินค้าด้วยตัวเอง ส่วนใหญ่จำหน่ายสินค้าผ่านคนกลางทางการตลาด จัดทำบัญชีรายรับรายจ่าย และเน้นการดูแลขวัญกำลังใจของสมาชิก การพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าเป็นไปตามแนวทางซึ่งมุ่งเสริมประสิทธิภาพกิจกรรมภายในห่วงโซ่คุณค่า ซึ่งยังมีการแยกส่วนกัน

องค์ประกอบที่ 2 พบว่า การรวมกลุ่มและการจัดการเศรษฐกิจชุมชน เป็นการรวมกลุ่มผู้ผลิตในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนหรือสหกรณ์เชิงวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างอำนาจต่อรอง ลดต้นทุนร่วม และสร้างระบบบริหารจัดการรายได้อย่างเป็นธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของจันทนา ฤทธิ์สมบูรณ์ และทักษญา สง่าโยธิน (2562) ที่พบว่า กิจกรรมธุรกิจตามแนวคิดห่วงโซ่มูลค่านั้นกลุ่มตัวอย่างได้เสนอหลักการ/แนวปฏิบัติที่ดีในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนส่วนของการสังเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนประสบความสำเร็จ เช่น วิสาหกิจชุมชนควรมีแนวคิดแปลกใหม่ มีเอกลักษณ์ วิสาหกิจชุมชนควรมีการรวมกลุ่มเพื่อสร้างเครือข่าย ผู้นำของวิสาหกิจชุมชนควรเป็นผู้มีวิสัยทัศน์และเสียสละเป็นแบบอย่างที่ดีกับสมาชิก วิสาหกิจชุมชนควรเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกรู้จักการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ และใช้วัตถุดิบ ทรัพยากรการผลิตที่เป็นของท้องถิ่นมากกว่าทรัพยากรจากภายนอกตามลำดับ

องค์ประกอบที่ 3 พบว่า ระบบตลาดที่เหมาะสมและเป็นธรรม การแข่งขันของผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ม้าฮ่อ” กับขนมและของว่างสมัยใหม่ในตลาดปัจจุบันยังมีข้อจำกัดอย่างชัดเจน โดยเฉพาะเมื่อม้าฮ่อถูกนำไปเปรียบเทียบหรือจำหน่ายในตลาดรูปแบบเดียวกับขนมอุตสาหกรรม ซึ่งเน้นการแข่งขันด้านราคา ความสะดวก และความรวดเร็วในการเข้าถึง ดังนั้น ตลาดที่เหมาะสมสำหรับม้าฮ่อควรเป็นตลาดเฉพาะที่ออกแบบให้สอดคล้องกับลักษณะของผลิตภัณฑ์ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากว่า ม้าฮ่อเป็นอาหารสดที่ใช้แรงงานฝีมือและกระบวนการผลิตแบบชุมชน ไม่สามารถแข่งขันกับขนมสมัยใหม่ในท้องตลาดได้อย่างเป็นธรรม เช่น ตลาดพรีออเดอร์ ตลาดพันธมิตร ร้านของฝากเชิงอัตลักษณ์ หรือการจำหน่ายควบคู่กับกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอาหาร ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของชนิกานต์ พนมอุปถัมภ์ (2565) ที่พบว่า นวัตกรรมผลิตภัณฑ์มีความสำคัญควรมีนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ด้านเอกลักษณ์เฉพาะของผลิตภัณฑ์ กิจกรรมพื้นฐานของห่วงโซ่คุณค่ามีกิจกรรมพื้นฐานของห่วงโซ่คุณค่าด้านการกระจายสินค้า และด้านการตลาดและการขาย

องค์ประกอบที่ 4 พบว่า การเชื่อมโยงเศรษฐกิจฐานรากกับการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ทั้งนี้ อาจเนื่องจากว่า ม้าฮ่อมีศักยภาพสูงในการเป็นภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมมากกว่าสินค้าอาหารเพียงอย่างเดียว ดังนั้น การเชื่อมโยงม้าฮ่อกับกิจกรรมการท่องเที่ยว เช่น การสาธิต การเรียนรู้ หรือเส้นทางอาหาร จะช่วยเพิ่มมูลค่าโดยไม่เพิ่มต้นทุนการผลิตอย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของรัชดา มงคลโรจน์สกุล และคณะ (2568) ที่พบว่า ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงอาหารของชุมชนในประเทศไทยประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงอาหารเน้นการเรียนรู้ที่มาและกระบวนการการผลิตวัตถุดิบ เน้นประสบการณ์การรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า เน้นการมีส่วนร่วมในการปรุงและสร้างสรรค์อาหาร และ เน้นการใช้อาหารเป็นสื่อถ่ายทอดวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ท้องถิ่น

องค์ประกอบที่ 5 พบว่า ควรที่จะต้องมีบทบาทภาครัฐและนโยบายเอื้อหนุน ทั้งนี้ อาจเนื่องจากว่า การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของอำเภอบางกรวยด้วยการยกระดับผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ม้าฮ่อ” ไม่สามารถอาศัยพลังของชุมชนเพียงฝ่ายเดียวได้ หากแต่จำเป็นต้องมีบทบาทของภาครัฐเข้ามาสนับสนุน ในลักษณะของ “ผู้อำนวยความสะดวก” (Facilitator) มากกว่าการเป็นผู้กำกับควบคุม โดยภาครัฐควรทำหน้าที่สนับสนุนองค์ความรู้ มาตรฐานการผลิต โครงสร้างตลาด และการจัดสรรพื้นที่สาธารณะ ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของจิรัฏฐิติ สันต๊ะยศ และคณะ (2567) ที่พบว่า พฤติกรรมการใช้บริการอาหารของนักท่องเที่ยวเพื่อทดลองร้านอาหารรูปแบบพื้นถิ่นหรืออาหารชาติพันธุ์รสชาติแปลก/ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงอาหารจากเว็บไซต์โซเชียลมีเดียโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐ

3. อภิปรายผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3

จากข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและจากการสัมภาษณ์เชิงลึกสามารถสะท้อนให้เห็นถึง พบว่า “ช่องว่าง” ระหว่างศักยภาพของผลิตภัณฑ์และความเป็นจริงของตลาดได้อย่างชัดเจน กล่าวคือ แม้ว่า ม้าฮ่อจะมีคุณค่าทางวัฒนธรรมสูงและมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่กลับไม่สามารถตอบสนองพฤติกรรมผู้บริโภคยุคใหม่ได้ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากว่า ข้อจำกัดด้านโครงสร้างการผลิต การตลาด และการจัดจำหน่าย ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจากม้าฮ่อจึงต้องอาศัย “รูปแบบการพัฒนาเชิงบูรณาการ” ที่เชื่อมโยงทั้งด้านอุปสงค์ (Demand) และอุปทาน (Supply) เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจากม้าฮ่อควรดำเนินการในลักษณะของ “การปรับโครงสร้างทั้งระบบ” โดยเชื่อมโยงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การสร้างมูลค่าทางวัฒนธรรม การยกระดับมาตรฐานการผลิต และการขยายช่องทางการจำหน่ายเข้าด้วยกันอย่างสอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคยุคใหม่ หากสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ม้าฮ่อจะสามารถเปลี่ยนจากอาหารว่างที่จำกัดอยู่ในชุมชน ไปสู่การเป็นสินค้าเชิงเศรษฐกิจที่สร้างรายได้ กระจายโอกาส และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างยั่งยืนในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของเมธาวี จำเนียร และคณะ (2568) ที่ได้กล่าวถึงการสร้างสรรค์เรื่องเล่าเพื่อสื่อสารอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการท่องเที่ยวเส้นทางเชื่อมโยงจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดตรัง โดยผลการศึกษาพบว่าชาวจีนจำนวนมากเข้ามาเมืองไทยเพื่อการแสวงโชคโดยชาวจีนเข้ามา ณ จังหวัดตรังในสมัยรัชกาลที่ 3 และโดยเฉพาะในสมัยรัชกาลที่ 5 มาใช้แรงงานทำรางรถไฟสายตรังและตั้งรกรากอยู่ต่อ นอกจากนี้ ชาวจีนยังมาทำเหมืองดีบุก ณ อำเภอห้วยยอด จังหวัดตรัง และทำสวนยางพาราในอำเภอนาบอน จังหวัดนครศรีธรรมราชชาวจีนจึงตั้งรกรากตามพื้นที่ที่รถไฟแล่นผ่าน เช่นเดียวกับที่อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ทำให้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมทั้งกับชาวจีนต่างชาติพันธุ์และกับคนไทยในท้องถิ่น รวมถึงบริบทที่มาอาหารชนชาติจีนที่ชาวจีนนำมาผสมผสานกับวัฒนธรรมทางอาหารของประเทศไทยในแต่ละพื้นที่ ซึ่งมีผลต่ออัตลักษณ์อาหารชนชาติจีนทั้งที่มีความเหมือนและความต่างของเมนูและความเชื่อเกี่ยวกับอาหาร เช่น หมูย่างนิยมในจังหวัดตรัง และขาหมูต้มหรือตุ๋นนิยมในจังหวัดนครศรีธรรมราช หรือการรับประทานเส้นหมี่หน้าเหลี่ยวในวันเผาศพ ในจังหวัดตรัง และการไม่นิยมรับประทานเมนูที่เป็นเส้นในวันเผาศพของจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้นอย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีการปรับเปลี่ยน ดัดแปลง และผสมกลมกลืนของอาหารชนชาติจีนแต่ละชนชาติและอาหารไทย หากแต่ยังสะท้อนชาติพันธุ์ ความเชื่อ ภูมิศาสตร์ที่มา ประเพณีและอาชีพของชาวจีนแต่ละชาติพันธุ์ 2. การสร้างสรรค์เรื่องเล่าอาหารชนชาติจีนภายใต้การวิจัย ทำให้ได้ชุดข้อมูลตั้งต้นของแต่ละร้านอาหารชนชาติจีน ซึ่งประกอบด้วย ระยะเวลาการเปิดร้าน เมนูที่เป็นอัตลักษณ์ กรรมวิธี วิธีการนำเสนออาหารและประโยชน์ของอาหาร คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์กลยุทธ์การสร้างสรรค์เนื้อหาโดยการเล่าเรื่องมุ่งเน้นอาหารที่เป็นอัตลักษณ์ของแต่ละร้าน ภูมิปัญญาและคุณค่าจากอาหารชนชาติจีน

กลยุทธ์การเล่าเรื่องด้วยอัตลักษณ์ความเป็นจีน และกลยุทธ์การเล่าเรื่องเชื่อมโยงกับเอกลักษณ์เชิงพื้นที่และการท่องเที่ยว

องค์ความรู้ใหม่

ข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัย พบว่า 1. ช่องว่างระหว่างคุณค่าทางวัฒนธรรมกับความต้องการของตลาดยุคใหม่ งานวิจัยพบว่า “ม้าฮ่อ” มีจุดเด่นด้านอัตลักษณ์และคุณค่าทางวัฒนธรรมสูง แต่ยังไม่สามารถตอบสนองพฤติกรรมผู้บริโภคยุคใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากผู้บริโภคให้ความสำคัญกับความสะดวก ความคุ้มค่า และการเข้าถึงง่ายมากกว่าความเป็นดั้งเดิมเพียงอย่างเดียว ส่งผลให้ม้าฮ่อยังคงถูกจำกัดอยู่ในฐานะอาหารในโอกาสพิเศษ มากกว่าจะเป็นอาหารว่างในชีวิตประจำวัน 2. ข้อจำกัดเชิงโครงสร้างด้านการผลิตและการจัดจำหน่ายเป็นอุปสรรคสำคัญ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการผลิตม้าฮ่อยังอยู่ในลักษณะกระจัดกระจาย ไม่มีมาตรฐานกลาง และผลิตตามคำสั่งซื้อเป็นหลัก ทำให้ไม่สามารถสร้างความต่อเนื่องในการจำหน่ายได้ ประกอบกับข้อจำกัดด้านอายุการเก็บรักษาที่สั้น ยิ่งส่งผลให้การขยายตลาดในเชิงพาณิชย์ทำได้ยาก และลดโอกาสในการเข้าถึงผู้บริโภคในวงกว้าง และ 3. ศักยภาพในการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจฐานรากผ่านแนวทางบูรณาการ แม้จะมีข้อจำกัดหลายประการ แต่งานวิจัยพบว่าม้าฮ่อมีศักยภาพสูงในการพัฒนาเป็นสินค้าทางเศรษฐกิจ หากมีการปรับตัวอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะการเชื่อมโยงระหว่างอุปสงค์และอุปทาน เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เหมาะกับผู้บริโภคยุคใหม่ การสร้างมูลค่าทางวัฒนธรรมผ่านการสื่อสารและการยกระดับมาตรฐานการผลิต ควบคู่กับการขยายช่องทางการจำหน่าย ซึ่งจะสามารถเปลี่ยนม้าฮ่อจากอาหารท้องถิ่นไปสู่สินค้าเชิงเศรษฐกิจที่สร้างรายได้และความยั่งยืนให้กับชุมชนได้ในอนาคต

จากข้อค้นพบที่ได้จากงานวิจัย สามารถปรับใช้เป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากทั้งในด้านรายได้ชุมชน การสร้างอาชีพ และความเข้มแข็งของชุมชน ดังนี้

1. ด้านรายได้ชุมชน จากข้อค้นพบที่สะท้อนถึงช่องว่างระหว่างศักยภาพของม้าฮ่อกับความต้องการของตลาด แนวทางการพัฒนาควรมุ่งเพิ่มรายได้ให้ชุมชนผ่านการยกระดับมูลค่าสินค้า โดยการปรับผลิตภัณฑ์ให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคยุคใหม่ เช่น การพัฒนาเป็นอาหารว่างพร้อมรับประทาน ขนาดพอดีคำ และมีราคาที่เข้าถึงได้ ควบคู่กับการสร้างมูลค่าเพิ่มผ่านการสื่อสารอัตลักษณ์และเรื่องราวทางวัฒนธรรม (Storytelling) นอกจากนี้ การขยายช่องทางการจำหน่ายทั้งออนไลน์และออฟไลน์จะช่วยเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงลูกค้า ส่งผลให้เกิดการซื้อซ้ำและสร้างรายได้ที่ต่อเนื่องให้กับชุมชน

2. ด้านการสร้างอาชีพ จากข้อจำกัดด้านโครงสร้างการผลิต แนวทางสำคัญคือการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มผู้ผลิตในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน เพื่อสร้างระบบการผลิตที่มีความต่อเนื่องและเป็นมาตรฐาน การพัฒนาเช่นนี้จะเปิดโอกาสให้คนในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตในหลากหลายบทบาท เช่น การผลิต การแปรรูป การออกแบบบรรจุภัณฑ์ และการตลาดออนไลน์ นอกจากนี้ การต่อยอดไปสู่กิจกรรมที่เกี่ยวเนื่อง เช่น การจัดเวิร์กช็อป หรือการท่องเที่ยวเชิงอาหาร ยังสามารถสร้างอาชีพเสริมและเพิ่มแหล่งรายได้ใหม่ให้กับคนในชุมชนได้

3. ด้านความเข้มแข็งของชุมชน จากข้อค้นพบที่ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นของการพัฒนาเชิงบูรณาการ แนวทางการพัฒนาควรมุ่งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนผ่านการสร้างความร่วมมือในห่วงโซ่คุณค่า ตั้งแต่เกษตรกร ผู้ผลิต ไปจนถึงผู้จัดจำหน่าย การรวมกลุ่มและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนจะช่วยให้เกิดการแบ่งปันทรัพยากร ความรู้ และประสบการณ์ร่วมกัน อีกทั้งยังช่วยสร้างอำนาจต่อรองทางการตลาดและลดต้นทุนการผลิต นอกจากนี้ การอนุรักษ์และต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การถ่ายทอดองค์ความรู้การทำ

ม้าฮ่อให้คนรุ่นใหม่ จะช่วยสร้างความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ชุมชน และนำไปสู่ความยั่งยืนของเศรษฐกิจฐานรากในระยะยาว

สรุปและข้อเสนอแนะ

1. ม้าฮ่อเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพสูงด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม รสชาติ และคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ยังมีข้อจำกัดด้านมาตรฐานการผลิต คุณภาพ อายุการเก็บรักษา บรรจุภัณฑ์และผลิตภัณฑ์ 2. ระบบการตลาดของม้าฮ่อยังขาดความต่อเนื่องและโครงสร้างที่ชัดเจน เพราะมีการจำหน่ายแบบเฉพาะกิจหรือการสั่งจองล่วงหน้าเป็นหลัก ทำให้ผู้บริโภคเข้าถึงผลิตภัณฑ์ได้ยาก ขาดความสะดวก รวดเร็วและยังไม่มีความแน่นอนของสินค้า และ 3. รูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจากม้าฮ่อควรบูรณาการ โดยพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าเศรษฐกิจชุมชน ตั้งแต่การจัดหาวัตถุดิบ การแปรรูปและการรวมกลุ่มผู้ผลิต และการตลาด การท่องเที่ยว และการสร้างมูลค่าเพิ่ม ควบคู่กับการส่งเสริมการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรที่จะต้องมีนโยบายยกระดับมาตรฐานและโครงสร้างการผลิตในระดับชุมชน ภาครัฐควรสนับสนุนการรวมกลุ่มผู้ผลิตม้าฮ่อในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งกำหนดมาตรฐานกลางด้านสูตรอาหาร ขนาดสินค้า และกระบวนการผลิตที่ถูกสุขลักษณะ (เช่น มาตรฐาน อย. หรือ GMP เบื้องต้น) รวมถึงการให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการ การควบคุมคุณภาพ และการวางแผนการผลิตเพื่อให้เกิดความสม่ำเสมอของสินค้า สร้างความเชื่อมั่นให้ผู้บริโภค และเอื้อต่อการขยายตลาดในระดับพาณิชย์

ข้อเสนอแนะระดับปฏิบัติการ ควรที่จะต้องมีการพัฒนาศักยภาพผู้ผลิตและการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานด้านอุตสาหกรรม ควรดำเนินการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการให้กับผู้ผลิตม้าฮ่อในพื้นที่ โดยเน้นทั้งด้านทักษะการผลิตที่ได้มาตรฐาน สุขอนามัยอาหาร การบริหารต้นทุน และการวางแผนธุรกิจ ควบคู่กับการส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนอย่างเข้มแข็ง เพื่อให้สามารถกำหนดมาตรฐานร่วม (เช่น สูตร ขนาด และคุณภาพสินค้า) และเพิ่มอำนาจต่อรองทางการตลาดได้

ข้อเสนอต่อการวิจัยในอนาคต ควรที่จะต้องมีการศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคเชิงลึกและการยอมรับผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ ควรที่จะต้องมีการวิจัยเชิงลึกเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภคในกลุ่มเป้าหมาย โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อ เช่น รสชาติ รูปลักษณ์ ราคา บรรจุภัณฑ์ และภาพลักษณ์สินค้า รวมถึงการทดสอบการยอมรับผลิตภัณฑ์ม้าฮ่อในรูปแบบใหม่ (เช่น ม้าฮ่อฟิวชัน หรืออาหารพร้อมรับประทาน) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สามารถนำไปใช้พัฒนาสินค้าให้ตรงกับความต้องการของตลาดมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัย และส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานทางวิชาการ ขอขอบพระคุณผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยว และประชาชนในพื้นที่อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี ที่ได้กรุณาให้ข้อมูล ให้ความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา ตรวจสอบ และให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงเครื่องมือการวิจัย ตลอดจนให้คำแนะนำทางวิชาการอันเป็นประโยชน์ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการยกระดับคุณภาพของงานวิจัยให้มีความสมบูรณ์และมีความน่าเชื่อถือทางวิชาการมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

กรมวิทยาศาสตร์บริการ. (2566). รายงานผลการดำเนินงานโครงการส่งเสริมวิสาหกิจรายย่อยเพื่อยกระดับสินค้า OTOP ให้ได้มาตรฐานเพื่อเพิ่มโอกาสทางการตลาดในพื้นที่ภูมิภาค. กรุงเทพฯ: สำนักเทคโนโลยีชุมชน กรมวิทยาศาสตร์บริการ.

ฉวีวรรณ สุวรรณาภา และคณะ. (2560). อาหารพื้นบ้าน: กระบวนการจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและจริยธรรมทางสังคมในชุมชนภาคเหนือ (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

จิรัฏฐิตติ สันต๊ะยศ และคณะ. (2567). การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอาหารโดยชุมชนท่องเที่ยวในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร. วารสารมนุษยสังคมปริทัศน์, 26(2), 86–100.

จันทนา ฤทธิ์สมบูรณ์ และทักษญา สง่าโยธิน. (2562). ห่วงโซ่มูลค่าเพื่อการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนด้วยแนวคิดผู้ประกอบการรุ่นใหม่ (YEC). วารสารวิทยบริการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 30(1), 104–117.

ฉัตยาพร เสมอใจ. (2556). การจัดการและการตลาดบริการ. กรุงเทพฯ: ซีเอ็ดยูเคชั่น.

ชนิกานต์ พนมอุปถัมภ์. (2565). นวัตกรรมผลิตภัณฑ์และกิจกรรมพื้นฐานของห่วงโซ่คุณค่าที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนที่ประกอบกิจการผลิตภัณฑ์สมุนไพรในประเทศไทย. วารสารนวัตกรรมสังคมและเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน, 5(2), 64–77.

ชมพูนุท ศรีพงษ์ และคณะ. (2564). การพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าวิสาหกิจชุมชนทำขนมต้นแบบ (ทองม้วน-ทองพับ) จังหวัดยะลา. วารสารมหาวิทยาลัยคริสเตียน, 27(1), 24–40.

ณรงค์ศักดิ์ วดีศิริศักดิ์. (2555). นวัตกรรมของการออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อการตลาดเชิงสุนทรีย์ : กรณีศึกษาบรรจุภัณฑ์น้ำผลไม้ (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานวัตกรรมวิทยาการจัดการสื่อสาร). ปทุมธานี: วิทยาลัยมหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.

ทาริกา สระทองคำ และคณะ. (2565). รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ตอบสนองความต้องการลูกค้าในยุคอนาคต. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 8(1), 239–250.

ปรรณวัฒน์ ชูวิเชียร และคณะ. (2566). ความแปลกใหม่ของสินค้าที่พัฒนาจากวัตถุดิบอันเป็นภูมิปัญญาประจำท้องถิ่น: กรณีศึกษาข้าวเกรียบสมุนไพรประจำท้องถิ่นของชาวชุมชนสระแจง อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี. วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา, 13(1), 213–222.

พลวัต อนุกูล และบุญเลิศ วงศ์เจริญแสงสิริ. (2566). ปัจจัยที่มีผลต่อการตัดสินใจการเลือกซื้อสินค้าจากร้านสะดวกซื้อในเขตบางใหญ่. วารสารสุทธิปริทัศน์, 37(4), 97–111.

ภูธิป มีถาวรกุล. (2565). ปัจจัยที่มีต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าชุมชนของกลุ่มวัยรุ่นผ่านช่องทางออนไลน์. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, 11(2), 76-85.

เมธาวี จำเนียร และคณะ. (2568). การสร้างสรรค์เรื่องเล่าเพื่อสื่อสารอาหารอัตลักษณ์ชนชาติจีนส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการท่องเที่ยวเส้นทางเชื่อมโยงจังหวัดนครศรีธรรมราชและจังหวัดตรัง. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 20(74), 82-94.

รัชดา มงคลโรจน์สกุล และคณะ. (2568). การศึกษาแนวทางการจัดหมวดหมู่ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวเชิงอาหารสู่การยกระดับการท่องเที่ยวเชิงอาหารของชุมชนไทยสู่ความยั่งยืน. Journal of Social Science and Cultural, 9(6), 382-397.

โรงเรียนการเรือน มหาวิทยาลัยสวนดุสิต. (2569). ม้าฮ่อ (MA HOR) อาหารไทยโบราณ. สืบค้นเมื่อ 15 เมษายน 2569 จาก https://food.dusit.ac.th/home/?p=14662.

วิกานดา เกษตรเอี่ยม และจตุรงค์ ศรีวงษ์วรรณะ (2568). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และการตลาดดิจิทัล ของผลิตภัณฑ์น้ำมันไพล วิสาหกิจชุมชนเกษตรสมุนไพรท้องถิ่น ต.นาเยีย อ.นาเยีย จ.อุบลราชธานี. Journal of Management and Development Ubon Ratchathani Rajabhat University, 12(2), 58–73.

วิษณุ วาสนกมล และธนบดี อัศววงษ์วิจิตร. (2567). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้าที่ผลิตโดยชุมชนของผู้บริโภคในประเทศไทย. วารสารมหาจุฬานาครทรรศน์, 11(4), 240-248.

สำนักงานจังหวัดนนทบุรี. (2565). แผนพัฒนาจังหวัดนนทบุรี 5 ปี พ.ศ.2566-2570 ฉบับทบทวน ประจำปีงบประมาณ 2567. สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2568 จาก https://ww2.nonthaburi.go.th/files/com_news_council15/2023-03_9c5fda1b7f50920.pdf.

สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดนนทบุรี. (2567). จังหวัดนนทบุรีได้พัฒนาภายใต้เป้าหมายการพัฒนา “จังหวัดนนทบุรี เป็นเมืองน่าอยู่ (Livable City)” ขับเคลื่อนจังหวัดตามแผนพัฒนาจังหวัด 5 ปี (พ.ศ. 2566 - 2570) ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2568. สืบค้นเมื่อ 15 ตุลาคม 2568 จาก https://nonthaburi.prd.go.th/th/content/category/detail/id/9/iid/336567.

เสาวพร สุขเกิด. (2564). กลยุทธ์โลจิสติกส์ทางการตลาดของสินค้าวิสาหกิจชุมชนกลุ่มประเภทอาหารในประเทศไทย. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 9(4), 1497–1512.

Cochran, W. G. (1977). Sampling techniques (3rd ed.). New York: John Wiley & Sons.

Porter, M. E. (1985). Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance. New York: Free Press.

Schumacher, E. F. (1973). Small is beautiful: Economics as if people mattered. New York: Harper & Row.

บทความวิจัย

การออกแบบและพัฒนาเส้นทางจักรยานที่ปลอดภัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัดนครนายก

DESIGN AND DEVELOPMENT OF SAFE BICYCLE ROUTES TO PROMOTE TOURISM AND SPORTS IN NAKHON NAYOK PROVINCE

เมธี ทรัพย์ประสพโชค*, วณิฎา ศิริวรสกุล, พัชรี กล่อมเมือง, ณัฏฐา เกิดทรัพย์
Metee Subprasopchock*, Wanida Siriworasakul, Patcharee Klommeung, Natta kertsup
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร
Faculty of Humanities and Social Sciences, Phranakhon Rajabhat University
*Corresponding Author E-mail: metee2444@gmail.com
Received May 14, 2026; Revised August 10, 2026; Accepted August 27, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. สำรวจความเหมาะสมของเส้นทางจักรยาน 2. ศึกษารูปแบบการจัดการความปลอดภัยเส้นทางจักรยาน และ 3. สร้างเส้นทางท่องเที่ยวทางจักรยานที่ปลอดภัย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัดนครนายก ประเภทของการวิจัยแบบผสมผสานการวิจัยเชิงปริมาณกับการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรกลุ่มตัวอย่าง คือ นักปั่นจักรยานและประชาชนที่มาท่องเที่ยวหนองบัวแดง 400 คน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้นำท้องถิ่น 16 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ การเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การเก็บข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการแจกแบบสอบถามกับประชากรกลุ่มตัวอย่าง การสัมภาษณ์เชิงลึกด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการตีความสรุปเชิงอุปนัย และการวิเคราะห์เชิงตรรกะแล้วใช้การพรรณนาความ และสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าเฉลี่ย ($\overline{X}$)

ผลการวิจัยพบว่า 1. ความเหมาะสมของเส้นทางจักรยาน คือ ด้านกายภาพของเส้นทางจักรยาน ($\overline{X}$ = 3.82) 2. รูปแบบการจัดการความปลอดภัยเส้นทางจักรยาน คือ ด้านเทคโนโลยี ($\overline{X}$ = 3.43) และ 3. สร้างเส้นทางท่องเที่ยวทางจักรยานที่ปลอดภัยโดยนำผลวิจัยเชิงปริมาณมาสังเคราะห์กับเชิงคุณภาพจะเห็นได้ว่า สภาพของเส้นทางมีความเหมาะสมในการปั่นจักรยาน 2 เส้นทาง คือ 1. เส้นทางวัดมณีวงศ์ เมืองโบราณดงละคร และหนองหินหาย และ 2. เส้นทางโดยรอบหนองบัวแดง รูปแบบการจัดการความปลอดภัยเส้นทางจักรยานโดยใช้เทคโนโลยีในการบอกเส้นทางจักรยาน เส้นทางท่องเที่ยวทางจักรยานที่ปลอดภัยมี 2 เส้นทาง 1. เส้นทางการท่องเที่ยวแบบเชิงธรรมชาติ คือ การท่องเที่ยวเยี่ยมชมทุ่งนาหนองบัวแดง และหนองหินหาย ซึ่งเป็นจุดท่องเที่ยวธรรมชาติ โดยนักปั่นจักรยานต้องนำรถไปจอด ณ รอบหนองบัวแดงหรือหนองหินหาย และปั่นจักรยานโดยรอบ หรือวิ่งออกกำลังกายบริเวณรอบหนอง และ 2. เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้เมืองโบราณดงละคร เป็นเส้นทางที่เน้นทางประวัติศาสตร์และธรรมชาติของการผลิตพืชผลการเกษตรเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน

คำสำคัญ: เส้นทางจักรยาน, ความปลอดภัย, การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ, นครนายก

Abstract

This research aimed to: 1. assess the suitability of bicycle routes; 2. examine bicycle route safety management models; and 3. develop safe bicycle tourism routes to promote tourism and sports in Nakhon Nayok Province. A mixed-methods research design integrating quantitative and qualitative approaches was employed. The sample consisted of 400 cyclists and tourists visiting Nong Bua Daeng, while 16 local leaders served as key informants. The research instruments included questionnaires and interview forms. Quantitative data were collected through questionnaires administered to the sample group, whereas qualitative data were obtained through in-depth interviews with the key informants. The qualitative data were analyzed using inductive interpretation, logical analysis, and descriptive analysis, while the quantitative data were analyzed using mean scores.

The findings revealed that: 1. regarding the suitability of the bicycle routes, the physical characteristics of the routes received the highest level of suitability ($\overline{X}$ = 3.82); 2) regarding the bicycle route safety management model, technology was identified as an important component of safety management ($\overline{X}$ = 3.43); and 3. the synthesis of quantitative and qualitative findings indicated that two routes were suitable for cycling: 1. the route connecting Wat Mani Wong, Dong Lakhon Ancient City, and Nong Hin Hai; and 2. the route around Nong Bua Daeng. The bicycle route safety management model emphasized the use of technology to provide route information and guidance for cyclists. Based on the findings, two safe bicycle tourism routes were developed. The first is a nature-based tourism route covering the rice fields surrounding Nong Bua Daeng and Nong Hin Hai, which are natural tourism attractions. Cyclists can park their vehicles near Nong Bua Daeng or Nong Hin Hai and cycle or exercise around the reservoirs. The second is a cultural tourism and learning route to Dong Lakhon Ancient City. This route integrates historical attractions, natural landscapes, and local agricultural production areas, thereby providing cyclists with opportunities to experience both the cultural heritage and the natural environment of Nakhon Nayok Province.

Keywords: Bicycle Route, Safe, Health Tourism, Nakhon Nayok Province

บทนำ

จังหวัดนครนายกเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยวจากความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ภูเขา ป่าไม้ น้ำตก ลำธาร เขื่อน อ่างเก็บน้ำ และพื้นที่เกษตรกรรม ตลอดจนมีทรัพยากรทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ศาสนา ความเชื่อ โบราณสถาน และวิถีชีวิตของชุมชน นอกจากนี้ จังหวัดนครนายกยังตั้งอยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร สามารถเดินทางเข้าถึงได้สะดวก จึงเหมาะสำหรับการท่องเที่ยวระยะสั้น การพักผ่อน การออกกำลังกาย และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ศักยภาพดังกล่าวสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาจังหวัด “นครนายกเมืองน่าอยู่” และตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ด้านมรดกธรรมชาติ ซึ่งมุ่งใช้ทรัพยากรธรรมชาติเป็นฐานในการส่งเสริมการท่องเที่ยว การสร้างสุขภาวะ และการพัฒนาเศรษฐกิจของพื้นที่อย่างยั่งยืน (สำนักงานจังหวัดนครนายก, 2569) แผนพัฒนาจังหวัดนครนายก พ.ศ. 2566–2570 ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการพัฒนาระบบ

บริการที่ได้มาตรฐาน โดยมุ่งพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว เส้นทางท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐาน สิ่งอำนวยความสะดวก และระบบข้อมูลที่ช่วยเพิ่มความปลอดภัยและความสะดวกในการเดินทางของนักท่องเที่ยว (สำนักงานจังหวัดนครนายก, 2569) แนวทางดังกล่าวสะท้อนว่า การพัฒนาเส้นทางจักรยานที่มีความเหมาะสมและปลอดภัยสามารถสนับสนุนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยว การกีฬา และการส่งเสริมสุขภาพของจังหวัดได้อย่างเป็นรูปธรรม

เนื่องจากปัจจุบันนักท่องเที่ยวนิยมมาปั่นจักรยานที่ จังหวัดนครนายก โดยมีสถานที่หลายแห่งที่นักท่องเที่ยวมาปั่นจักรยาน อาทิเช่น เส้นอ่างเก็บน้ำห้วยปรือ เขาพระ อ่างเก็บน้ำวังบอน ปากพลี และปัจจุบันที่กำลังส่งเสริมโดยองค์การบริหารส่วนตำบลดงละครคือเส้นทางหนองบัวแดง โดยแผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดขององค์การบริหารส่วนจังหวัด และการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ได้มีแผนพัฒนาเส้นทาง ให้นักท่องเที่ยวได้เป็นที่รู้จักโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่รักสุขภาพ

ปัญหาดังกล่าวสะท้อนว่า เส้นทางจักรยานในจังหวัดนครนายกจำนวนหนึ่งยังเป็นถนนสาธารณะที่นักปั่นต้องใช้ร่วมกับรถจักรยานยนต์ รถยนต์ และยานพาหนะทางการเกษตร มิได้เป็นช่องทางจักรยานที่แยกออกจากการจราจรทั่วไป นักปั่นจึงอาจเผชิญความเสี่ยงจากความแตกต่างด้านความเร็ว การแซงในระยะกระชั้นชิด ทางแยก จุดอับสายตา พื้นผิวถนนที่ไม่เรียบ ไหล่ทางที่ไม่ต่อเนื่อง และการขาดป้ายหรือเครื่องหมายเตือน องค์การอนามัยโลกระบุว่า ผู้ใช้จักรยานเป็นกลุ่มผู้ใช้ถนนที่มีความเปราะบาง และเสนอให้การส่งเสริมการเดินทางด้วยจักรยานดำเนินควบคู่กับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน มาตรการควบคุมความเร็ว และระบบคมนาคมที่ปลอดภัย (World Health Organization, 2023)

การจัดการความปลอดภัยของเส้นทางจักรยานจึงไม่ควรจำกัดเฉพาะการปรับปรุงพื้นผิวถนน แต่ควรครอบคลุมการสำรวจจุดเสี่ยง การติดตั้งป้ายและเครื่องหมาย การจัดทำข้อมูลเส้นทาง การกำหนดจุดพักและจุดให้ความช่วยเหลือ การเตรียมระบบช่วยเหลือฉุกเฉิน และการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบถนน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน และหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวและกีฬา นอกจากนี้ เทคโนโลยีสารสนเทศและแผนที่ดิจิทัลยังสามารถนำมาใช้ระบุเส้นทาง แหล่งท่องเที่ยว จุดพัก จุดเสี่ยง และช่องทางติดต่อเมื่อเกิดเหตุ ซึ่งจะช่วยเพิ่มความมั่นใจและความปลอดภัยแก่นักปั่น (Kieanwatana, 2024) ซึ่งเป็นผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้สะท้อนปัญหาให้กับมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครทราบ ผ่านกระบวนการสำรวจปัญหาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของคณะมนุษยศาสตร์ เพื่อขอให้ช่วยดำเนินการวิจัยเกี่ยวกับเส้นทางจักรยานที่มีความปลอดภัย อย่างเหมาะสมผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมและสร้างความร่วมมืออย่างจริงจัง ซึ่งเป็นการต่อยอดจากการวิจัยเดิมที่นักวิจัยได้เคยทำเรื่องความปลอดภัยของนักท่องเที่ยวที่มาเที่ยวในจังหวัดนครนายกมาแล้วในภาพรวม ซึ่งงานวิจัยนี้จะพัฒนาเฉพาะช่วยเส้นทางจักรยานที่มีความปลอดภัยและเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวให้กับจังหวัดนครนายกที่ยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจความเหมาะสมของเส้นทางจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัดนครนายก
2. เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความปลอดภัยเส้นทางจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัดนครนายก
3. เพื่อสร้างเส้นทางท่องเที่ยวทางจักรยานที่ปลอดภัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัดนครนายก

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) โดยบูรณาการการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามเพื่อสำรวจความเหมาะสมของเส้นทางจักรยานและรูปแบบการจัดการความปลอดภัย ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตสภาพพื้นที่ และการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายและขยายผลการวิจัยเชิงปริมาณ ตลอดจนใช้เป็นข้อมูลในการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวทางจักรยานที่ปลอดภัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัดนครนายก โดยมีรายละเอียดดังนี้

2. แหล่งข้อมูล ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

2.1 พื้นที่ ได้แก่ บริเวณหนองบัวแดง ตำบลดงละคร อำเภอเมืองนครนายก จังหวัดนครนายก เนื่องจากเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่ประชาชนและนักท่องเที่ยวใช้สำหรับปั่นจักรยาน วิ่งออกกำลังกาย และพักผ่อน ส่วนการสำรวจเชิงพื้นที่ครอบคลุมเส้นทางที่เชื่อมโยงหนองบัวแดง หนองหินหาย วัดมณีวงศ์ และเมืองโบราณดงละคร เพื่อศึกษาสภาพทางกายภาพ จุดเสี่ยง สิ่งอำนวยความสะดวก และความเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว

2.2 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักปั่นจักรยานและประชาชนที่มาท่องเที่ยวหนองบัวแดง ตำบลดงละคร อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก

2.3 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักปั่นจักรยานและประชาชนที่มาท่องเที่ยวหนองบัวแดง ตำบลดงละคร อำเภอเมือง จังหวัดนครนายก เนื่องจากไม่มีข้อมูลจำนวนประชากรของนักปั่นจักรยานและนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาใช้พื้นที่หนองบัวแดงอย่างแน่นอน ผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ Cochran สำหรับประชากรที่ไม่ทราบขนาด กำหนดระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 สัดส่วนประชากรเท่ากับ .50 และค่าความคลาดเคลื่อนเท่ากับ .05 คำนวณได้กลุ่มตัวอย่างขั้นต่ำประมาณ 385 คน ผู้วิจัยจึงเก็บข้อมูลจำนวน 400 คน เพื่อให้เพียงพอต่อการวิเคราะห์ข้อมูลและรองรับแบบสอบถามที่อาจไม่สมบูรณ์ โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการเลือกแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จากนักปั่นจักรยานและประชาชนที่เดินทางมาท่องเที่ยวบริเวณหนองบัวแดงในช่วงเวลาที่เก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้ตอบแบบสอบถามต้องมีอายุ 18 ปีขึ้นไป เคยใช้หรือมีประสบการณ์เกี่ยวกับเส้นทางจักรยานในพื้นที่ และยินยอมเข้าร่วมการวิจัย

2.4 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้รับการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยพิจารณาจากบทบาท หน้าที่ ประสบการณ์ และความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการพื้นที่ การท่องเที่ยว การกีฬา และความปลอดภัยของเส้นทางจักรยาน ประกอบด้วยผู้นำท้องถิ่น จำนวน 13 คน นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครนายก จำนวน 1 คน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดงละคร จำนวน 1 คน และผู้แทนสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครนายก จำนวน 1 คน รวมผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 16 คน เกณฑ์การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ 1. มีบทบาทหรือหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่ การท่องเที่ยว การกีฬา การคมนาคม หรือการรักษาความปลอดภัย 2. มีความรู้หรือประสบการณ์เกี่ยวกับเส้นทางจักรยานและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดนครนายก และ 3. ยินยอมให้ข้อมูลและเข้าร่วมการสัมภาษณ์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย มีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือด้วยการนำกรอบแนวคิดของการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการวิจัยมาสร้างแบบสอบถาม โดยมีการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยด้วยการนำแบบสอบถามไปตรวจสอบคุณภาพการตรวจสอบความเที่ยงตรง (validity) ด้วยการนำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อพิจารณาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ความสอดคล้องระหว่างเนื้อหากับวัตถุประสงค์และความถูกต้องของการใช้ภาษาเพื่อปรับปรุงแก้ไข ก่อนนำไปใช้ในการเก็บ

รวบรวมข้อมูล และนำแบบสอบถามที่ได้รับการแก้ไขปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (try out) กับประชากรที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Method) ซึ่งได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .979 เนื่องจากค่าความเชื่อมั่นสูงกว่า .95 ผู้วิจัยจึงทบทวนข้อคำถามเพิ่มเติม โดยตรวจสอบความซ้ำซ้อนของเนื้อหา ความคล้ายคลึงของถ้อยคำ ค่าสหสัมพันธ์ระหว่างข้อคำถาม และค่าสหสัมพันธ์ระหว่างข้อคำถามกับคะแนนรวม ทั้งนี้ ผลการตรวจสอบตามข้อเท็จจริง เช่น ไม่พบข้อคำถามที่มีความหมายซ้ำกันโดยตรง และข้อคำถามแต่ละข้อวัดองค์ประกอบย่อยที่แตกต่างกัน

3.2 แบบสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือด้วยการวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง เป็นการศึกษาข้อมูลประกอบไปด้วย ตำรา บทความ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งฐานข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาสร้างเครื่องมือของการวิจัย โดยมีรูปแบบการสัมภาษณ์เป็นแบบมีโครงสร้างปลายเปิด โดยมีการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยด้วยการนำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นสำหรับการวิจัยไปตรวจสอบคุณภาพของแบบสัมภาษณ์ด้านความเที่ยงตรง โดยผู้ทรงคุณวุฒิช่วยพิจารณาแก้ไขภาษา ตรวจสอบข้อคำถามในการสัมภาษณ์ให้ครอบคลุม เนื้อหาครบถ้วน ถูกต้องเหมาะสม แล้วนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแก้ไข และเสนอให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความสมบูรณ์อีกครั้ง หลังจากนั้นจึงนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านความเห็นชอบแล้วไปทดลองสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาความน่าเชื่อถือด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญนั้นไปยืนยันคำตอบของผู้วิจัย

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยการแจกแบบสอบถาม ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามด้วยตนเองให้กับกลุ่มตัวอย่างทุกคน และรอรับกลับ โดยมีการตรวจสอบความครบถ้วนของการตอบแบบสอบถามก่อนรับกลับทุกครั้งเก็บรวบรวมแบบสำรวจได้ทั้งหมด 400 คน

4.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การจดบันทึกที่เกี่ยวข้อง และการบันทึกเสียงข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ แบบเจาะลึก จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการจดบันทึกข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสาร เป็นการรวบรวมข้อมูลแบบผสมผสานในทุก ๆ สาขาที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างเส้นทางท่องเที่ยวทางจักรยานที่ปลอดภัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัดนครนายก

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นการประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป สถิติที่ใช้ คือ สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และเอกสารมาตรวจสอบความถูกต้องและวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาโดยการตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหาโดยวิธีการแบบสามเส้า (Triangulation) คือตรวจสอบความสอดคล้องของประเด็นเนื้อหาที่มีผู้เห็นสอดคล้องกันตั้งแต่ 3 คนขึ้นไปและนำมาสรุปเพื่อนำเสนอต่อไป

ผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยการสำรวจความเหมาะสมของเส้นทางจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัดนครนายก ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยภาพรวมและรายด้าน ความเหมาะสมของเส้นทางจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

ความเหมาะสมของเส้นทางจักรยาน	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$	รายการประเมิน	ค่าเฉลี่ย $\bar{X}$
ด้านกายภาพของเส้นทางจักรยาน	3.82	ผิวถนนมีความเหมาะสมต่อการปั่นจักรยาน (ความเรียบของผิว ความแข็งแรง ความเป็นหลุมบ่อฯ)	3.84
		ความต่อเนื่องของเส้นทางบางจุดสะดุดหรือถูกตัดขาดในบางช่วง	3.84
ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก	3.82	มีสถานที่จอดจักรยานและจุดจอดที่เหมาะสมชัดเจน	3.83
		มีจุดพักคอยหรือพื้นที่ให้พักเหนื่อยในระหว่างปั่นจักรยาน	3.83
ด้านความปลอดภัยในการปั่นจักรยาน	3.81	มีแสงแสงสว่างตามเส้นทางจักรยานเพื่อความปลอดภัยในเวลาค่ำหรือกลางคืนที่เหมาะสม	3.82
		มีป้ายเบอร์โทรติดต่อหากเกิดเหตุฉุกเฉินหรืออุบัติเหตุแก่ผู้ปั่นจักรยานติดไว้เป็นระยะอย่างเหมาะสม	3.81
ภาพรวม	**3.81**		

จากตารางที่ 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ =3.81) เรียงลำดับ 3 ลำดับ พบว่า 1. ด้านกายภาพของเส้นทางจักรยาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.82) พบว่าส่วนใหญ่ คือ ผิวถนนมีความเหมาะสมต่อการปั่นจักรยาน (ความเรียบของผิว ความแข็งแรง ความเป็นหลุมบ่อฯ) ($\bar{X}$ = 3.84) และความต่อเนื่องของเส้นทางบางจุดสะดุดหรือถูกตัดขาดในบางช่วง ($\bar{X}$ = 3.84) 2. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.82) พบว่าส่วนใหญ่ คือ มีสถานที่จอดจักรยานและจุดจอดที่เหมาะสมชัดเจน ($\bar{X}$ = 3.83) และมีจุดพักคอยหรือพื้นที่ให้พักเหนื่อยในระหว่างปั่นจักรยาน ($\bar{X}$ = 3.83) และ 3. ด้านความปลอดภัยในการปั่นจักรยาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.81) พบว่า ส่วนใหญ่ คือ มีแสงแสงสว่างตามเส้นทางจักรยานเพื่อความปลอดภัยในเวลาค่ำหรือกลางคืนที่เหมาะสม ($\bar{X}$ = 3.82) และมีป้ายเบอร์โทรติดต่อหากเกิดเหตุฉุกเฉินหรืออุบัติเหตุแก่ผู้ปั่นจักรยานติดไว้เป็นระยะอย่างเหมาะสม ($\bar{X}$ = 3.81) ส่วนสภาพความเหมาะสมของเส้นทางจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยพิจารณาในด้านต่าง ๆ ดังนี้ 1. ด้านความเหมาะสมของเส้นทางที่จะนำมาส่งเสริมการท่องเที่ยว มีกี่เส้นทางและมีแหล่งที่เยี่ยมชมจุดใดบ้าง 2. สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ป้ายจุดพัก 3. ด้านความปลอดภัย 4. ด้านภูมิทัศน์ และ 5. ด้านการบริหารจัดการ

2. ผลการวิจัยรูปแบบการจัดการความปลอดภัยเส้นทางจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัดนครนายก พบว่า รูปแบบการจัดการความปลอดภัยเส้นทางจักรยาน ประกอบด้วย 1. การมีส่วนร่วมของชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ท้องถิ่น และชุมชน เพื่อดูแลความปลอดภัย พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวให้ได้มาตรฐาน และให้ชุมชนมีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรม

และข้อมูลการท่องเที่ยวแก่นักท่องเที่ยว 2. เศรษฐกิจของชุมชน ชุมชนดงละครมีเศรษฐกิจที่พึ่งพาตนเองได้จากผลผลิตทางการเกษตร การแปรรูปสินค้า เครื่องจักสาน และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ส่งผลให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจภายในชุมชนอย่างต่อเนื่อง 3. สังคมและทุนทางวัฒนธรรม ตำบลดงละครเป็นชุมชนที่สงบ มีทุนทางวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ และประเพณีท้องถิ่นที่สืบทอดต่อกันมา เช่น พิธีทางศาสนา สงกรานต์ เข้าพรรษา และงานสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และ 4. เทคโนโลยีสารสนเทศ เทคโนโลยีสารสนเทศมีความสำคัญต่อการเผยแพร่ข่าวสารและส่งเสริมการท่องเที่ยว แต่ชุมชนยังขาดการพัฒนาทักษะและระบบเทคโนโลยี เช่น ระบบแจ้งเตือนภัย ไฟสัญญาณ และ QR Code เพื่อให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว

3. ผลการวิจัยการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวทางจักรยานที่ปลอดภัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัดนครนายก โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 รูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวแบบเชิงธรรมชาติ คือ การท่องเที่ยวเยี่ยมชมทุ่งนา หนองบัวแดง และหนองหินหาย ซึ่งเป็นจุดท่องเที่ยวธรรมชาติ โดยนักปั่นจักรยานต้องนำรถไปจอด ณ รอบหนองบัวแดงหรือหนองหินหายและปั่นจักรยานโดยรอบ หรือวิ่งออกกำลังกายบริเวณรอบหนอง

3.2 เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้เมืองโบราณดงละคร เป็นเส้นทางที่เน้นทางประวัติศาสตร์และธรรมชาติของการผลิตพืชผลการเกษตรเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน โดยมีเส้นทาง จุดที่ 1 เริ่มจากวัดมณีวงศ์ซึ่งเป็นจุดรวมพล จุดที่ 2 เส้นทางชุมชนโดยรอบเมืองโบราณดงละคร ชมสวน จุดที่ 3 วัดดงละคร ไหว้พระสักการะ จุดที่ 4 ภายในเมืองโบราณดงละคร ชมตัวเมืองโบราณ คูคลอง สระน้ำศักดิ์สิทธิ์ จุดที่ 5 ชมต้นไม้โบราณหลังเมืองโบราณดงละคร และจุดที่ 6 เชื่อมโยงไปยังหนองบัวแดงและหนองหินหายได้

อภิปรายผลการวิจัย

1. ผลการวิจัยข้อที่ 1 สำรวจความเหมาะสมของเส้นทางจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัดนครนายก ผลการวิจัยสรุปได้ว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.81) แสดงให้เห็นว่าเส้นทางจักรยานของจังหวัดนครนายกมีศักยภาพในการพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงกีฬาได้ เนื่องจากมีความพร้อมด้านเส้นทาง แหล่งท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปั่นจักรยาน ทั้งนี้สอดคล้องกับงานของ Ciascai et al. (2022) เรื่องการท่องเที่ยวด้วยจักรยาน การทบทวนวรรณกรรมเพื่อประเมินนัยสำคัญผลกระทบหลายด้าน จุดอ่อน และมุมมองในอนาคตที่พบว่า การท่องเที่ยวด้วยจักรยานสามารถส่งเสริมสุขภาพ การท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ และเศรษฐกิจท้องถิ่นได้ หากพื้นที่มีเส้นทางและการจัดการที่เหมาะสม ด้านกายภาพของเส้นทางจักรยานและด้านสิ่งอำนวยความสะดวก โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\overline{X}$ = 3.82) แสดงให้เห็นว่า แม้เส้นทางจะมีพื้นผิวที่เหมาะสม แต่ยังควรพัฒนาให้มีความต่อเนื่องและเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างเป็นระบบ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (2566) เรื่อง โครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการตามวิถีชีวิตไทยพวน (Bike for Life ไทยพวน) ซึ่งพบว่าเส้นทางจักรยานสามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวชุมชนได้ แต่ควรคำนึงถึงความปลอดภัยของพื้นผิวถนนและการใช้ถนนร่วมกับยานพาหนะอื่น สะท้อนว่าเส้นทางจักรยานมีองค์ประกอบพื้นฐานที่เอื้อต่อการใช้งานของนักท่องเที่ยวและนักกีฬา อย่างไรก็ตาม ควรพัฒนาเพิ่มเติมในเรื่องป้ายบอกทาง ป้ายแนะนำแหล่งท่องเที่ยว จุดพัก ห้องน้ำ และจุดบริการเบื้องต้น เพื่อเพิ่มความสะดวกและสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่ผู้ใช้เส้นทาง ซึ่งสอดคล้องกับงานของเทอดพงศ์ บุญพันธ์ และชยาภรณ์ จตุรพรประสิทธิ์ (2567) เรื่อง การสัญจรภายในเมืองที่ยั่งยืนโดยการเดินและการใช้จักรยานในชีวิตประจำวัน ที่พบว่า การส่งเสริมการเดินและการใช้จักรยานจำเป็นต้องมีโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เหมาะสม เพื่อให้ประชาชนและนักท่องเที่ยวสามารถใช้เส้นทางได้อย่างต่อเนื่องและปลอดภัย ด้านความปลอดภัยในการปั่นจักรยาน โดยรวมอยู่ในระดับมาก

($\overline{X}$ = 3.81) แสดงให้เห็นว่า ความปลอดภัยเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวและกีฬา ทั้งในด้านไฟส่องสว่าง ป้ายเตือน เครื่องหมายจราจร และการลดจุดเสี่ยงตามเส้นทาง ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานของปรัชภรณ์ เศรษฐเสถียร และคณะ (2563) ที่ระบุว่า ผู้ใช้เส้นทางจักรยานให้ความสำคัญกับความปลอดภัยและสิ่งอำนวยความสะดวก โดยเฉพาะการมีช่องทางจักรยานที่ชัดเจนและเหมาะสมต่อการใช้งาน

2. ผลการวิจัยข้อที่ 2 รูปแบบการจัดการความปลอดภัยเส้นทางจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัดนครนายก ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ชุมชนควรร่วมมือกับภาครัฐและท้องถิ่นในการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวให้ปลอดภัยและได้มาตรฐาน พร้อมมีบทบาทถ่ายทอดข้อมูลและวัฒนธรรมแก่นักท่องเที่ยว ชุมชนดงละครมีเศรษฐกิจฐานรากจากเกษตรกรรม การแปรรูปสินค้า เครื่องจักสาน และการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งช่วยสร้างรายได้ภายในชุมชนตำบลดงละครมีทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่โดดเด่น ทั้งโบราณสถาน โบราณวัตถุ และประเพณีท้องถิ่นที่สามารถนำมาต่อยอดการท่องเที่ยวได้ ควรพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ระบบแจ้งเตือนภัย ไฟสัญญาณ และ QR Code เพื่อสนับสนุนความปลอดภัยและการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว แสดงให้เห็นว่าพื้นที่เริ่มเห็นความสำคัญของเทคโนโลยี แต่ยังอาจขาดระบบที่นำมาใช้จริงอย่างต่อเนื่อง เช่น ระบบแจ้งเตือนภัย จุดสื่อสารฉุกเฉิน QR Code และระบบให้ข้อมูลเส้นทาง ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานของ Cafiso et al. (2021) เรื่องความเสี่ยงที่สังเกตได้และการรับรู้ของผู้ใช้เกี่ยวกับความปลอดภัยของโครงสร้างพื้นฐานทางถนนสำหรับการสัญจรด้วยจักรยานที่พบว่า การใช้ข้อมูลจาก GNSS กล้อง และการรับรู้ความเสี่ยงของผู้ใช้เส้นทาง สามารถช่วยประเมินความปลอดภัยของโครงสร้างพื้นฐานจักรยานได้ และเป็นแนวทางสำคัญของการจัดการเส้นทางจักรยานในเมืองอัจฉริยะ ด้านเศรษฐกิจของชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.42) สะท้อนว่า เส้นทางจักรยานมีศักยภาพในการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยว ร้านค้า ผลิตภัณฑ์ชุมชน และกิจกรรมบริการนักท่องเที่ยว แต่ยังต้องมีการบริหารจัดการให้เชื่อมโยงกับอาชีพและแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม ผลนี้สอดคล้องกับงานของ Luekveerawattana (2022) เรื่องปัจจัยที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจของการจัดการเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วยจักรยานที่ศึกษานักท่องเที่ยวในเส้นทางท่องเที่ยวจักรยานเชิงวัฒนธรรมบ้านเชียง จังหวัดอุดรธานี และพบว่า ปัจจัยด้านกฎหมาย บริบททางสังคม และลักษณะเส้นทาง ส่งผลทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อเศรษฐกิจ เช่น รายได้และความเป็นอยู่ของครัวเรือนในพื้นที่ ด้านสังคมและทุนทางสังคม โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\overline{X}$ = 3.42) แสดงให้เห็นว่า การจัดการความปลอดภัยของเส้นทางจักรยานต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งการดูแลเส้นทาง การให้ข้อมูลนักท่องเที่ยว การเฝ้าระวังจุดเสี่ยง และการสื่อสารภายในชุมชน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานของฐิติกร โตโพธิ์ไทย และคณะ (2564) เรื่อง การส่งเสริมการเดินและใช้จักรยานในชีวิตประจำวัน กรณีศึกษา 4 ชุมชนในประเทศไทย ที่พบว่า การส่งเสริมการเดินและใช้จักรยานในชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม และภาควิชาการ รวมทั้งควรปรับปรุงสภาพแวดล้อมทางกายภาพให้ปลอดภัยและเหมาะสมต่อการใช้งาน เมื่อพิจารณารูปแบบการจัดการความปลอดภัยเส้นทางจักรยานของจังหวัดนครนายก ซึ่งประกอบด้วย การมีส่วนร่วมของชุมชน เศรษฐกิจชุมชน สังคมและทุนวัฒนธรรม และเทคโนโลยีสารสนเทศ พบว่า รูปแบบดังกล่าวควรพัฒนาในลักษณะบูรณาการ กล่าวคือ ต้องเชื่อมโยงเส้นทางจักรยานกับแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมท้องถิ่น ระบบความปลอดภัย และกลไกการบริหารจัดการร่วมกัน ผลนี้สอดคล้องกับงานของ Carra et al. (2023) เรื่อง การท่องเที่ยวด้วยจักรยานอย่างยั่งยืนเพื่อสังคม: การบูรณาการการตัดสินใจแบบหลายเกณฑ์และแนวทางการใช้ที่ดินสำหรับการเลือกเส้นทาง ที่เสนอว่า การพัฒนาเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวควรพิจารณาทั้งลักษณะเส้นทาง บริการสำหรับผู้ใช้ บริบทพื้นที่ แหล่งท่องเที่ยว และการมีส่วนร่วมของหลายสถาบันในการตัดสินใจ

3. ผลการวิจัยข้อที่ 3 สร้างเส้นทางท่องเที่ยวทางจักรยานที่ปลอดภัยเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัดนครนายก ผลการวิจัยสรุปได้ว่า 1. รูปแบบเส้นทางการท่องเที่ยวแบบเชิงธรรมชาติ 2. เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้เมืองโบราณดงละคร เป็นเส้นทางที่เน้นทางประวัติศาสตร์และธรรมชาติของการผลิตพืชผลการเกษตรเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับงานของ Ciascai et al. (2022) เรื่อง การท่องเที่ยวด้วยจักรยาน การทบทวนวรรณกรรมเพื่อประเมินนัยสำคัญ ผลกระทบหลายด้าน จุดอ่อน และมุมมองในอนาคต ที่พบว่า การท่องเที่ยวโดยใช้เส้นทางจักรยานหรือเส้นทางเชิงประสบการณ์สามารถส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น สุขภาพของนักท่องเที่ยว และการเรียนรู้สังคมวัฒนธรรมของชุมชนได้ หากมีการออกแบบเส้นทางที่เชื่อมโยงทรัพยากรในพื้นที่อย่างเหมาะสม ดังนั้น เส้นทางท่องเที่ยวของจังหวัดนครนายกจึงควรพัฒนาให้เป็นเส้นทางที่นักท่องเที่ยวสามารถสัมผัสธรรมชาติ เรียนรู้ประวัติศาสตร์ และเข้าถึงผลิตภัณฑ์เกษตรของชุมชนได้ในคราวเดียวกัน ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ Petino et al. (2021) ซึ่งศึกษาแนวทางการใช้การท่องเที่ยวด้วยจักรยานเพื่อฟื้นฟูพื้นที่ตอนในของเขตท่องเที่ยว Taormina–Etna ประเทศอิตาลี ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาเส้นทางจักรยานที่เชื่อมโยงทรัพยากรทางวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และภูมิทัศน์สามารถส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบเนิบช้าและกระจายนักท่องเที่ยวจากพื้นที่หลักไปสู่ชุมชนชนบทได้ แนวคิดนี้สอดคล้องกับการพัฒนาเส้นทางจักรยานในจังหวัดนครนายกที่เชื่อมโยงแหล่งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ และพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่หลากหลายภายในเส้นทางเดียว นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ Lin et al. (2020) ซึ่งศึกษาระบบบริการของเส้นทางจักรยานเพื่อการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมในไต้หวัน ผลการศึกษาพบว่า คุณภาพของเส้นทางจักรยานขึ้นอยู่กับความน่าสนใจของภูมิทัศน์ ความสะดวกในการเข้าถึง ความปลอดภัย สภาพและการบำรุงรักษาเส้นทาง ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกและป้ายข้อมูลที่เหมาะสม ดังนั้น เส้นทางหนองบัวแดงและหนองหินหายควรได้รับการพัฒนาป้ายบอกทาง จุดพัก ระบบดูแลรักษา และสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อยกระดับความปลอดภัยและประสบการณ์การท่องเที่ยวของนักปั่น ผลการวิจัยยังสอดคล้องกับ Bakogiannis et al. (2020) ซึ่งศึกษาปัจจัยจูงใจและข้อจำกัดของการท่องเที่ยวด้วยจักรยานในประเทศกรีซ ผลการศึกษาพบว่า นักท่องเที่ยวด้วยจักรยานให้ความสำคัญกับทัศนียภาพที่หลากหลาย แหล่งธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีเกษตร ควบคู่กับโครงสร้างพื้นฐานและความปลอดภัยของเส้นทาง ดังนั้น เส้นทางจักรยานจังหวัดนครนายกที่เชื่อมโยงหนองบัวแดง หนองหินหาย วัดมณีวงศ์ เมืองโบราณดงละคร และพื้นที่เกษตรกรรม ควรหลีกเลี่ยงถนนที่มีการจราจรหนาแน่น พร้อมปรับปรุงพื้นผิว ป้ายเตือน และข้อมูลจุดเสี่ยง เพื่อสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่น่าสนใจและปลอดภัย

องค์ความรู้ใหม่

ผู้วิจัยสามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาเส้นทางจักรยานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาไม่ควรพิจารณาเฉพาะลักษณะทางกายภาพของเส้นทางเท่านั้น แต่ควรเชื่อมโยงองค์ประกอบด้านความปลอดภัย ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชุมชน พื้นที่เกษตรกรรม และสิ่งอำนวยความสะดวกเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ การสังเคราะห์องค์ความรู้ครั้งนี้จึงนำผลการวิจัยเชิงปริมาณ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ การสังเกตสภาพพื้นที่ และการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องมาบูรณาการเพื่อกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวทางจักรยานที่เหมาะสมกับบริบทของจังหวัดนครนายก

องค์ความรู้ที่ได้สะท้อนให้เห็นว่า เส้นทางจักรยานที่มีคุณภาพควรมีความปลอดภัย สามารถเข้าถึงได้ง่าย มีความต่อเนื่อง เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย และสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่นักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการเชื่อมโยงแหล่งธรรมชาติ แหล่งประวัติศาสตร์ ศาสนสถาน แหล่งเรียนรู้ และวิถีการเกษตรของชุมชน การวิจัยจึงสังเคราะห์เส้นทางท่องเที่ยวทางจักรยานออกเป็น 2 รูปแบบสำคัญ ได้แก่ เส้นทาง

การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้เมืองโบราณดงละคร สรุปตามภาพดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวในจังหวัดนครนายก โดยเฉพาะในพื้นที่เมืองโบราณดงละคร 1. แนวคิดการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว โดยเฉพาะเส้นทางจักรยาน ไม่ควรคำนึงถึงเพียงลักษณะทางกายภาพ แต่ต้องบูรณาการองค์ประกอบด้านความปลอดภัย ทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชุมชน และพื้นที่เกษตรกรรมเข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ เส้นทางที่มีคุณภาพควรมีความต่อเนื่อง เข้าถึงง่าย และสามารถสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้นักท่องเที่ยวผ่านการเชื่อมโยงแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย 2. รูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวที่สำคัญ จากการวิจัยมีการสังเคราะห์เส้นทางท่องเที่ยวออกเป็น 2 รูปแบบหลัก ได้แก่ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้เมืองโบราณดงละคร 3. รายละเอียดเส้นทางท่องเที่ยวเมืองโบราณดงละคร 6 จุดสำคัญ แหล่งข้อมูลได้ออกแบบเส้นทางที่เน้นประวัติศาสตร์และธรรมชาติ โดยมีจุดท่องเที่ยวเรียงลำดับดังนี้

จุดที่ 1 วัดมณีวงศ์ ใช้เป็นจุดรวมพลหลัก

จุดที่ 2 ชุมชนรอบเมืองโบราณดงละคร เยี่ยมชมวิถีชีวิตและสวนของคนในชุมชน

จุดที่ 3 วัดดงละคร ไหว้พระสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์

จุดที่ 4 ภายในเมืองโบราณดงละคร ชมตัวเมืองโบราณ คูคลอง และสระน้ำศักดิ์สิทธิ์

จุดที่ 5 หลังเมืองโบราณดงละคร ชมความสวยงามของต้นไม้โบราณ

จุดที่ 6 พื้นที่เชื่อมโยง เดินทางต่อไปยังหนองบัวแดงและหนองหินหาย

โดยสรุปคือ การท่องเที่ยวในพื้นที่นี้เป็นการผสมผสานระหว่างการจัดการเส้นทางที่เป็นระบบตามหลักการวิจัยเข้ากับคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวิถีเกษตรกรรมของชุมชนดงละคร เพื่อส่งเสริมทั้งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและกีฬาในจังหวัดนครนายก

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัยเรื่องการออกแบบและพัฒนาเส้นทางจักรยานที่ปลอดภัย เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาของจังหวัดนครนายก พบว่า เส้นทางจักรยานในพื้นที่มีความเหมาะสมด้านกายภาพ โดยเฉพาะสภาพแวดล้อมและภูมิทัศน์ที่เอื้อต่อการปั่นจักรยานและการท่องเที่ยว ส่วนการจัดการความปลอดภัยควรให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีเพื่อบอกเส้นทาง แจ้งจุดเสี่ยง และสนับสนุนข้อมูลแก่นักปั่น ผลการสังเคราะห์ข้อมูลนำไปสู่การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวทางจักรยานที่ปลอดภัย 2 รูปแบบ ได้แก่ 1. เส้นทางท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ เชื่อมโยงหนองบัวแดง หนองหินหาย และพื้นที่เกษตรกรรม เหมาะสำหรับการปั่นจักรยาน พักผ่อน และออกกำลังกาย และ 2. เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและแหล่งเรียนรู้เมืองโบราณดงละคร เชื่อมโยงวัดมณีวงศ์ ชุมชน วัดดงละคร เมืองโบราณดงละคร ต้นไม้โบราณ และพื้นที่ธรรมชาติ เส้นทางดังกล่าวช่วยเชื่อมโยงทรัพยากรธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และวิถีชุมชนเข้าด้วยกัน และมีศักยภาพในการส่งเสริมการท่องเที่ยว การกีฬา สุขภาพ และเศรษฐกิจชุมชน

ข้อเสนอแนะการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดนครนายก ได้แก่ สำนักงานจังหวัดนครนายก สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครนายก องค์การบริหารส่วนจังหวัดนครนายก องค์การบริหารส่วนตำบลดงละคร เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ที่เส้นทางพาดผ่าน ตลอดจนหน่วยงานที่รับผิดชอบถนน เช่น แขวงทางหลวงนครนายกและแขวงทางหลวงชนบทนครนายก ควรร่วมกันนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผน ปรับปรุง และบำรุงรักษาเส้นทางจักรยาน โดยให้ความสำคัญกับช่องทางจักรยาน ป้ายบอกทาง ป้ายเตือน จุดพัก ระบบไฟส่องสว่าง การปรับปรุงพื้นผิวถนน และการจัดการจุดเสี่ยง เพื่อให้เส้นทางมีความต่อเนื่องและปลอดภัยสำหรับนักปั่น

2. องค์การบริหารส่วนตำบลดงละครและหน่วยงานในพื้นที่วิจัย ควรใช้เส้นทางที่พัฒนาขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวและกีฬาระดับท้องถิ่น โดยจัดทำแผนที่เส้นทาง ข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว จุดบริการ จุดพัก และช่องทางติดต่อฉุกเฉิน รวมถึงประสานชุมชนให้มีส่วนร่วมในการดูแลเส้นทางและเฝ้าระวังความปลอดภัยอย่างต่อเนื่อง

3. สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดนครนายกและองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครนายก ควรนำผลการวิจัยไปใช้ประชาสัมพันธ์และพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวทางจักรยานให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น ผ่านสื่อออนไลน์ แผนที่ดิจิทัล ป้ายประชาสัมพันธ์ และกิจกรรมปั่นจักรยานเชิงท่องเที่ยว โดยเชื่อมโยงเส้นทางหนองบัวแดง หนองหินหาย วัดมณีวงศ์ วัดดงละคร และเมืองโบราณดงละครให้เป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวเดียวกัน

4. ภาคเอกชนในพื้นที่ เช่น ผู้ประกอบการที่พัก ร้านอาหาร ร้านกาแฟ ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน ร้านซ่อมและให้เช่าจักรยาน ผู้ประกอบการนำเที่ยว และธุรกิจบริการ ควรนำข้อมูลเส้นทางไปพัฒนาสินค้าและบริการที่สอดคล้องกับความต้องการของนักปั่น เช่น โปรแกรมท่องเที่ยวด้วยจักรยาน บริการเช่าจักรยาน จุดเติมน้ำ อาหารสำหรับนักกีฬา จุดซ่อมฉุกเฉิน และแพ็กเกจที่พักควบคู่กับกิจกรรมปั่นจักรยาน ซึ่งจะช่วยเพิ่มระยะเวลาพำนักและกระจายรายได้สู่เศรษฐกิจท้องถิ่น

5. ชุมชนและผู้ประกอบการท้องถิ่น ควรร่วมกันนำเสนออัตลักษณ์ของพื้นที่ผ่านกิจกรรมท่องเที่ยว เช่น การเรียนรู้ประวัติศาสตร์เมืองโบราณดงละคร การเยี่ยมชมสวนและพื้นที่เกษตร การจำหน่ายอาหารและผลิตภัณฑ์ชุมชน ตลอดจนการทำหน้าที่เป็นผู้นำทางหรือผู้ให้ข้อมูลท้องถิ่น เพื่อสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างและเพิ่มมูลค่าให้แก่เส้นทางจักรยาน

6. นักท่องเที่ยวและนักปั่นจักรยาน สามารถนำข้อมูลจากผลการวิจัยไปใช้วางแผนการเดินทาง เลือกเส้นทางให้เหมาะสมกับสมรรถภาพ ตรวจสอบจุดพัก จุดเสี่ยง และแหล่งบริการก่อนออกเดินทาง รวมถึง

ปฏิบัติตามกฎจราจร สวมอุปกรณ์ป้องกัน และใช้ระบบแจ้งเหตุหรือแผนที่ดิจิทัลเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน เพื่อเพิ่มความปลอดภัยระหว่างการใช้เส้นทาง

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาความพึงพอใจ พฤติกรรม และประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวหลังใช้เส้นทาง เพื่อประเมินปัญหา ความต้องการ และคุณภาพการให้บริการของเส้นทางอย่างเป็นรูปธรรม

2. ควรขยายพื้นที่ศึกษาไปยังเส้นทางจักรยานอื่นในจังหวัดนครนายกและจังหวัดใกล้เคียง เพื่อเปรียบเทียบศักยภาพ ความปลอดภัย และรูปแบบการบริหารจัดการในบริบทที่แตกต่างกัน

3. ควรศึกษาการประยุกต์ใช้เทคโนโลยี เช่น ระบบแผนที่ดิจิทัล แอปพลิเคชันนำทาง ระบบติดตามตำแหน่ง และระบบแจ้งเตือนจุดเสี่ยง เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและความปลอดภัยในการใช้เส้นทาง

4. ควรประเมินผลกระทบด้านเศรษฐกิจ สังคม สุขภาพ และสิ่งแวดล้อมหลังเปิดใช้เส้นทาง เพื่อพิจารณาความคุ้มค่าและความยั่งยืนของการพัฒนาเส้นทางจักรยานในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

ฐิติกร โตโพธิ์ไทย และคณะ. (2564). การส่งเสริมการเดินและใช้จักรยานในชีวิตประจำวัน: กรณีศึกษา 4 ชุมชนในประเทศไทย. วารสารวิจัยระบบสาธารณสุข, 15(3), 294–309.

เทอดพงศ์ บุญพันธ์ และชยาภรณ์ จตุรพรประสิทธิ์. (2567). การสัญจรภายในเมืองที่ยั่งยืนโดยการเดินและการใช้จักรยานในชีวิตประจำวัน. Journal of Roi Kaensarn Academi, 9(8), 608–621.

ปรัชภรณ์ เศรษฐเสถียร และคณะ. (2563). การสร้างรูปแบบเส้นทางจักรยานโดยใช้จักรยานสำหรับท่องเที่ยวในจังหวัดจันทบุรี. วารสารวิจัยรำไพพรรณี, 14(3), 15-24.

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2566). โครงการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงบูรณาการตามวิถีชีวิตไทยพวน Bike for Life ไทยพวน (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สำนักงานจังหวัดนครนายก. (2569). เป้าหมายการพัฒนาและตำแหน่งทางยุทธศาสตร์ตามแผนพัฒนาจังหวัดนครนายก พ.ศ. 2566–2570. นครนายก : สำนักงานจังหวัดนครนายก.

_____. (2569). แผนพัฒนาจังหวัดนครนายก พ.ศ. 2566–2570 ฉบับทบทวน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2569. นครนายก : สำนักงานจังหวัดนครนายก.

Bakogiannis, E. et al. (2020). Exploring motivators and deterrents of cycling tourism using qualitative social research methods and participative analytical hierarchy process (AHP). Sustainability, 12(6), 2418.

Cafiso, S. et al. (2021). Observed risk and user perception of road infrastructure safety assessment for cycling mobility. Infrastructures, 6(11), 154.

Carra, M. et al. (2023). Sustainable cycle-tourism for society: Integrating multi-criteria decision-making and land use approaches for route selection. Sustainable Cities and Society, 99, 104905.

Ciascai, O. R. et al. (2022). Cycling tourism: A literature review to assess implications, multiple impacts, vulnerabilities, and future perspectives. Sustainability, 14(15), 8983.

Kieanwatana, K. (2024). Risk Management of the Bicycle Tour Business in Bangkok. Journal of Cultural Approach, 25(48), 3–16.

Lin, S.-J. et al. (2020). Using multivariate statistical methods to analyze high-quality bicycle path service systems: A case study of popular bicycle paths in Taiwan. Sustainability, 12(17), 7185.

Luekveerawattana, R. (2022). Factors affecting the economic impact for managing cycling cultural tourism route. Cogent Social Sciences, 8(1), 2099563.

Petino, G. et al. (2021). Cycling tourism and revitalization in the Sicilian hinterland: A case study in the Taormina–Etna district. Sustainability, 13(18), 10022.

World Health Organization. (2023). Global status report on road safety 2023: summary. World Health Organization.

บทความวิชาการ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม
POLITICAL PARTICIPATION BASED ON ETHICAL CONSCIOUSNESS

กำพล ศรีโท*
Kampol Sritho*
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University
*Corresponding Author E-mail: s.kampol2509@gmail.com
Received January 23, 2026; Revised April 3, 2026; Accepted May 12, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอกรอบแนวคิดเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม โดยมุ่งอธิบายและยกระดับความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากการใช้สิทธิหรือการแสดงออกเชิงอำนาจ ไปสู่การมีส่วนร่วมที่คำนึงถึงคุณค่า จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม บทความใช้การทบทวนและสังเคราะห์แนวคิดทางรัฐศาสตร์ จิตสำนึก และจริยธรรม เพื่อบูรณาการเป็นกรอบการวิเคราะห์เชิงทฤษฎี การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรมสามารถอธิบายได้ผ่านจิตสำนึกหลัก 6 ด้าน ได้แก่ 1. จิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อผลกระทบสาธารณะ 2. จิตสำนึกด้านความชอบธรรมของกระบวนการมีส่วนร่วม 3. จิตสำนึกด้านการเคารพศักดิ์ศรีและความแตกต่างทางการเมือง 4. จิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์ทางปัญญาในการมีส่วนร่วม 5. จิตสำนึกด้านการเชื่อมโยงผลประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์สาธารณะ และ 6. จิตสำนึกด้านการยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมเพื่อครอบงำผู้อื่น กรอบดังกล่าวสะท้อนการมีส่วนร่วมที่เน้นคุณภาพเชิงจริยธรรมของพฤติกรรมทางการเมือง มากกว่าการพิจารณาเพียงระดับหรือปริมาณของการมีส่วนร่วม การบูรณาการจิตสำนึกและจริยธรรมเข้ากับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเสริมสร้างความชอบธรรม ความไว้วางใจ และความยั่งยืนของระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในบริบทสังคมประชาธิปไตยร่วมสมัยที่เผชิญความขัดแย้งทางการเมือง ความไม่ไว้วางใจต่อสถาบัน และความท้าทายจากการสื่อสารทางการเมืองในโลกดิจิทัล

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมทางการเมือง, จิตสำนึก, จริยธรรม

Abstract

This academic article aimed to propose a conceptual framework for political participation based on ethical consciousness by explaining and extending the meaning of political participation beyond the exercise of rights or expressions of political power toward participation grounded in values, ethics, and responsibility for society as a whole. The article employed a review and synthesis of concepts in political science, consciousness, and ethics to develop an integrated theoretical framework. Political participation based on ethical consciousness can be explained through six key dimensions of consciousness: 1. consciousness of responsibility for public consequences; 2. consciousness of the legitimacy of participatory processes; 3. consciousness of respect for human dignity and political differences; 4. consciousness

of intellectual integrity in political participation; 5. consciousness of linking personal interests with the public interest; and 6. consciousness of restraint in the use of moral authority to dominate others. This framework reflects an approach to political participation that emphasizes the ethical quality of political behavior rather than merely the level or quantity of participation. Integrating consciousness and ethics into political participation is an important condition for strengthening the legitimacy, trust, and sustainability of democratic governance, particularly in contemporary democratic societies facing political conflict, declining trust in institutions, and challenges arising from political communication in the digital environment.
Keywords: Political Participation, Consciousness, Ethics

บทนำ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นกระบวนการและรูปแบบของการกระทำที่ประชาชนหรือกลุ่มทางสังคมเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมทางการเมือง เพื่อแสดงออกถึงความคิดเห็น ความต้องการ หรืออิทธิพลต่อการกำหนดการตัดสินใจ และการดำเนินนโยบายสาธารณะของรัฐ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และในบางกรณีระดับเหนือรัฐในทางรัฐศาสตร์คลาสสิก Verba & Nie (1972) อธิบายว่า การมีส่วนร่วมทางการเมือง คือ กิจกรรมของพลเมืองที่มุ่งมีอิทธิพลต่อการคัดเลือกผู้นำทางการเมืองและการกำหนดนโยบายของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นการเลือกตั้ง การติดต่อกับผู้แทน การเข้าร่วมกลุ่มผลประโยชน์ หรือการเคลื่อนไหวทางการเมือง ขณะที่ Huntington & Nelson (1976) มองการมีส่วนร่วมทางการเมืองในฐานะกิจกรรมของบุคคลหรือกลุ่มที่มีเป้าหมายจะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาล ไม่ว่ากิจกรรมนั้นจะอยู่ภายในหรือภายนอกกรอบสถาบันทางการเมืองที่เป็นทางการก็ตาม ในบริบทประชาธิปไตยร่วมสมัย แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองถูกขยายขอบเขตให้ครอบคลุมรูปแบบที่หลากหลายยิ่งขึ้น นอกเหนือจากการเลือกตั้งและกิจกรรมแบบตัวแทน ยังรวมถึงการมีส่วนร่วมโดยตรงและแบบไม่เป็นทางการ เช่น การเข้าร่วมเวทีสาธารณะ การแสดงความคิดเห็นผ่านสื่อดิจิทัล การรณรงค์ทางสังคม การเคลื่อนไหวของภาคประชาชน และการมีส่วนร่วมในกระบวนการนโยบายสาธารณะ (Dalton, 2017) การมีส่วนร่วมในความหมายนี้จึงมิใช่เพียงการใช้สิทธิ แต่เป็นกระบวนการเรียนรู้ การสื่อสาร และการต่อรองเชิงอำนาจระหว่างรัฐกับสังคม นักวิชาการไทยมักอธิบายการมีส่วนร่วมทางการเมืองว่าเป็นกระบวนการที่ประชาชนเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมสาธารณะ เพื่อกำหนดทิศทางการปกครองและนโยบายของรัฐ อันสะท้อนถึงความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2553) การมีส่วนร่วมจึงมิได้จำกัดอยู่เพียงการเลือกตั้ง หากแต่รวมถึงการติดตาม ตรวจสอบ วิพากษ์ และเสนอทางเลือกเชิงนโยบายต่อรัฐอย่างต่อเนื่อง

สภาพปัญหาการมีส่วนร่วมทางการเมืองในปัจจุบันมิได้อยู่ที่การมีส่วนร่วมมากหรือน้อยเท่านั้น แต่เป็นปัญหาเชิงคุณภาพของการมีส่วนร่วมที่เกี่ยวข้องกับข้อมูล จริยธรรม โครงสร้างอำนาจ และวัฒนธรรมทางการเมือง ดังนั้น การพัฒนาการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงจำเป็นต้องบูรณาการมิติด้านจริยธรรม ความรู้เท่าทันสื่อ และการสร้างความไว้วางใจทางการเมืองควบคู่กัน เพื่อเสริมสร้างประชาธิปไตยที่มีคุณภาพและยั่งยืน การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม ซึ่งผู้เขียนมองว่าเป็นหัวใจสำคัญของระบอบประชาธิปไตยและการปกครองที่มีความชอบธรรม เนื่องจากเป็นกลไกที่เปิดโอกาสให้ประชาชนและนักแสดงทางการเมืองเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางนโยบาย การตัดสินใจสาธารณะ และการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ อย่างไรก็ตาม ในบริบทการเมืองร่วมสมัย การมีส่วนร่วมทางการเมืองมิได้ก่อให้เกิดผลเชิงบวกเสมอไป หากขาดกรอบกำกับด้านจริยธรรม การมีส่วนร่วมอาจกลายเป็นเครื่องมือของความขัดแย้ง การบิดเบือนข้อมูล

หรือการใช้อำนาจโดยปราศจากความรับผิดชอบ ซึ่งส่งผลบั่นทอนความไว้วางใจของประชาชนและความชอบธรรมของระบบการเมืองโดยรวม ภายใต้บริบทดังกล่าว แนวคิดเรื่อง การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม จึงถูกเสนอขึ้นเพื่ออธิบายมิติภายในของการมีส่วนร่วมทางการเมืองที่เชื่อมโยงคุณค่า จริยธรรม และความรับผิดชอบเชิงสังคมเข้ากับพฤติกรรมทางการเมืองอย่างเป็นระบบ แนวคิดนี้มิได้มองการมีส่วนร่วมเป็นเพียงการใช้สิทธิ การแสดงออก หรือการเคลื่อนไหวทางการเมืองในเชิงปริมาณ หากแต่ให้ความสำคัญกับคุณภาพเชิงจริยธรรมของการมีส่วนร่วม ซึ่งสะท้อนผ่านการตระหนักรู้ถึงผลกระทบสาธารณะ ความชอบธรรมของกระบวนการ และความเคารพต่อผู้อื่นในฐานะสมาชิกของชุมชนการเมืองร่วมกัน การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม ยังสะท้อนการเปลี่ยนผ่านของการเมืองจากการเน้นการแข่งขันเชิงอำนาจไปสู่การเมืองเชิงคุณค่าและความรับผิดชอบ โดยมองว่าพลเมืองและนักแสดงทางการเมืองมิใช่เพียงผู้เรียกร้องสิทธิหรือผลประโยชน์ของตนเอง แต่เป็นผู้ร่วมรับผิดชอบต่อคุณภาพของพื้นที่สาธารณะ วัฒนธรรมการเมือง และผลลัพธ์ของนโยบายสาธารณะในระยะยาว แนวคิดนี้จึงช่วยเติมเต็มช่องว่างของกรอบการมีส่วนร่วมแบบดั้งเดิม ที่มักให้ความสำคัญกับระดับการมีส่วนร่วมมากกว่ากรอบจริยธรรมที่กำกับการกระทำนั้น ในเชิงวิชาการ แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม สามารถใช้เป็นกรอบวิเคราะห์เพื่อทำความเข้าใจพฤติกรรมการมีส่วนร่วมทางการเมืองในบริบทที่มีความซับซ้อนและแตกต่างหลากหลาย โดยเฉพาะในสังคมประชาธิปไตยที่เผชิญความขัดแย้งทางอุดมการณ์ ความไม่ไว้วางใจต่อสถาบันทางการเมือง และการขยายตัวของการสื่อสารทางการเมืองในโลกดิจิทัล การบูรณาการจริยธรรมเข้ากับการมีส่วนร่วมทางการเมืองจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเสริมสร้างความชอบธรรม ความร่วมมือ และความยั่งยืนของระบบการเมืองทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรมซึ่งผู้เขียนมองว่าเป็นหัวใจสำคัญของระบอบประชาธิปไตยและการปกครองที่มีความชอบธรรม ซึ่งประกอบไปด้วย ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง ด้านจิตสำนึก และด้านจริยธรรม มารวมกันเป็นหนึ่งเดียวโดยมีความหมายในแต่ละด้านดังนี้ ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมสาธารณะ เพื่อกำหนดทิศทางการปกครองและนโยบายของรัฐ อันสะท้อนถึงความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของประชาชนในระบอบประชาธิปไตย (สมบัติ ธำรงธัญวงศ์, 2553) ด้านจิตสำนึก หมายถึง ภาวะการรับรู้ การตระหนักรู้ และความสามารถในการใคร่ครวญของมนุษย์ต่อความคิด ความรู้สึก การกระทำของตนเอง รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างตนกับผู้อื่นและสังคมโดยรอบ ในเชิงวิชาการ จิตสำนึกมิได้หมายถึงเพียงการรับรู้เชิงจิตวิทยาเท่านั้น หากแต่รวมถึงมิติทางคุณค่า จริยธรรม และความรับผิดชอบที่กำกับพฤติกรรมของบุคคลในบริบททางสังคมและการเมือง ในทางจิตวิทยาและปรัชญา จิตสำนึกถูกอธิบายว่า เป็นสภาวะที่มนุษย์สามารถรับรู้ตนเองและโลกภายนอกอย่างมีความหมาย พร้อมทั้งสะท้อนคิด (Reflection) ต่อประสบการณ์ของตนเองได้ (Chalmers, 1996) ขณะที่แนวคิดทางสังคมศาสตร์และสังคมวิทยามองจิตสำนึกในฐานะโครงสร้างการรับรู้ที่ถูกหล่อหลอมจากปฏิสัมพันธ์ทางสังคม วัฒนธรรม และอำนาจทางสังคม จิตสำนึกจึงมิใช่สิ่งที่เกิดขึ้นอย่างโดดเดี่ยวในระดับปัจเจก แต่เป็นผลผลิตของบริบททางสังคมและประวัติศาสตร์ (Berger & Luckmann, 1966)

จริยธรรม หมายถึง หลักการ แนวคิด และบรรทัดฐานว่าด้วยความดี ความถูกต้องที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการกำกับการประพฤติ การตัดสินใจ และการกระทำของมนุษย์ ทั้งในระดับปัจเจก ระดับวิชาชีพ และระดับสังคม โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นธรรม รับผิดชอบ และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ จริยธรรมจึงมิได้เป็นเพียงเรื่องของศีลธรรมส่วนบุคคล หากแต่เป็นกรอบคุณค่าที่มีนัยต่อโครงสร้างสังคมการเมือง และสถาบันสาธารณะ ในเชิงปรัชญา จริยธรรมเป็นสาขาหนึ่งของปรัชญาที่ศึกษาธรรมชาติของความดี ความถูกต้อง หน้าที่ และคุณค่า รวมถึงเหตุผลที่มนุษย์ควรหรือไม่ควรกระทำสิ่งใด อริสโตเติลมองว่า จริยธรรม

เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณลักษณะนิสัย เพื่อให้มนุษย์ดำรงชีวิตที่ดีและสมบูรณ์ (Aristotle, 2009) ขณะที่แนวคิดสมัยใหม่ เช่น Kant เน้นจริยธรรมในฐานะหน้าที่และหลักการสากลที่ต้องเคารพมนุษย์ในฐานะจุดหมายในตนเอง ไม่ใช่เพียงเครื่องมือ (Kant, 1996) ในทางสังคมศาสตร์และรัฐศาสตร์ จริยธรรมถูกนำมาใช้เพื่ออธิบายกรอบคุณค่าที่กำกับการใช้อำนาจ การตัดสินใจสาธารณะ และพฤติกรรมของผู้มีบทบาทในระบบการเมืองและการบริหาร โดยเฉพาะแนวคิดจริยธรรมสาธารณะ ซึ่งเน้นความรับผิดชอบต่อประโยชน์ส่วนรวม ความโปร่งใส ความยุติธรรม และความชอบธรรมของการใช้อำนาจรัฐ (Cooper, 2012) จริยธรรมในมิตินี้จึงเชื่อมโยงโดยตรงกับหลักธรรมาภิบาล และความไว้วางใจของประชาชน

การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม

ผู้เขียนได้กำหนดความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรมว่า เป็นสภาวะการรับรู้ ค่านิยม และความรับผิดชอบของพลเมือง และนักแสดงทางการเมือง ที่กำกับการมีส่วนร่วมในกระบวนการทางการเมืองให้เป็นไปอย่างมีเหตุผล มีความชอบธรรม และคำนึงถึงผลกระทบต่อสังคมโดยรวม มิใช่เพียงการใช้สิทธิหรือการแสดงออกเชิงอำนาจ แต่เป็นการมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงคุณธรรม กระบวนการ และผลลัพธ์เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ

ผู้เขียนได้เสนอกรอบแนวคิด การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม ประกอบด้วยจิตสำนึกหลัก 6 ด้าน ได้แก่ 1. จิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อผลกระทบสาธารณะ 2. จิตสำนึกด้านความชอบธรรมของกระบวนการมีส่วนร่วม 3. จิตสำนึกด้านการเคารพศักดิ์ศรีและความแตกต่างทางการเมือง 4. จิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์ทางปัญญาในการมีส่วนร่วม 5. จิตสำนึกด้านการเชื่อมโยงผลประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์สาธารณะ และ 6. จิตสำนึกด้านการยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมเพื่อครอบงำผู้อื่น ซึ่งผู้เขียนได้ให้ความหมายสำคัญ และอธิบายแนวคิดเกี่ยวกับ “การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม” ซึ่งประกอบด้วยจิตสำนึกหลัก 6 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. จิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อผลกระทบสาธารณะ

จิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อผลกระทบสาธารณะ หมายถึง ภาวะการตระหนักรู้เชิงจริยธรรมของบุคคลในการประเมินและรับผิดชอบต่อผลกระทบที่เกิดจากการกระทำหรือการมีส่วนร่วมของตนในมิติทางสังคม การเมือง และสาธารณะ โดยครอบคลุมทั้งผลกระทบโดยตรงและโดยอ้อม ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว จิตสำนึกดังกล่าวมุ่งให้บุคคลพิจารณาความเชื่อมโยงระหว่างการกระทำของตนกับผลประโยชน์ส่วนรวม ความเป็นธรรมทางสังคม และเสถียรภาพของระบบการเมือง ผู้เขียนมีแนวคิดว่า จิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อผลกระทบสาธารณะเป็นแก่นของการมีส่วนร่วมทางการเมืองเชิงจริยธรรม โดยเน้นการตระหนักถึงผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ขยายความรับผิดจากระดับปัจเจกสู่ส่วนรวม และคำนึงถึงความเป็นธรรมต่อกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มเปราะบาง พร้อมทั้งประเมินต้นทุนและคุณค่าทางสังคม เพื่อให้การมีส่วนร่วมเป็นไปอย่างรอบคอบ คำนึงถึงผลระยะสั้นและระยะยาว และหลีกเลี่ยงผลเสียต่อส่วนรวม อันนำไปสู่ความรับผิด ความยั่งยืน และความชอบธรรมของระบบการเมือง โดยเฉพาะในบริบทท้องถิ่น

สรุป จิตสำนึกด้านนี้สะท้อนผ่านการมีส่วนร่วมที่รอบคอบ ไตร่ตรองผลกระทบทั้งระยะสั้นและระยะยาว และหลีกเลี่ยงวิธีการที่สร้างผลเสียต่อส่วนรวม แม้จะก่อให้เกิดผลทางการเมืองในระยะสั้นก็ตาม จิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อผลกระทบสาธารณะจึงทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงจริยธรรมที่ช่วยกำกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้อยู่บนฐานของความรับผิด ความยั่งยืน และความชอบธรรมของระบบการเมือง โดยเฉพาะในบริบทการเมืองท้องถิ่นที่ผลกระทบทางสังคมปรากฏอย่างใกล้ชิดและเป็นรูปธรรม

2. จิตสำนึกด้านความชอบธรรมของกระบวนการมีส่วนร่วม

จิตสำนึกด้านความชอบธรรมของกระบวนการมีส่วนร่วม หมายถึง ภาวะการตระหนักรู้เชิงจริยธรรมของบุคคลในการยึดมั่นและให้คุณค่าต่อความถูกต้อง ความเป็นธรรม และความโปร่งใสของกระบวนการทางการเมือง อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของความชอบธรรมในการตัดสินใจสาธารณะ โดยเน้นว่าการมีส่วนร่วมที่ชอบธรรมต้องตั้งอยู่บนการเคารพกติกา การเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม และการดำเนินกระบวนการที่ตรวจสอบได้ ผู้เขียนมีแนวคิดว่า จิตสำนึกด้านความชอบธรรมของกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นมิติพื้นฐานของการมีส่วนร่วมทางการเมืองเชิงจริยธรรม โดยเน้นว่าความชอบธรรมมิได้ขึ้นอยู่กับผลลัพธ์เพียงอย่างเดียว แต่ต้องตั้งอยู่บนกระบวนการที่ถูกต้อง เป็นธรรม และโปร่งใส การละเลยวิธีการแม้เพื่อเป้าหมายที่ดี ย่อมบั่นทอนความไว้วางใจของสาธารณะ จิตสำนึกนี้จึงยึดหลักความชอบธรรมเชิงกระบวนการ ส่งเสริมการเคารพกติกา การมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม และการใช้เหตุผลในการสื่อสาร พร้อมทั้งปฏิเสธการยกเป้าหมายเหนือวิธีการ เพื่อธำรงความเป็นธรรม ความโปร่งใส และความยั่งยืนของระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในบริบทความขัดแย้งทางการเมือง

สรุป จิตสำนึกด้านนี้แสดงออกผ่านการเลือกใช้รูปแบบการมีส่วนร่วมที่เคารพกติกาและผู้อื่น เช่น การใช้เหตุผลแทนการบังคับ การสื่อสารอย่างสุจริตและตรวจสอบได้ การยอมรับผลของกระบวนการแม้ไม่สอดคล้องกับความคาดหวังของตนเอง และการเปิดพื้นที่ให้เกิดการโต้แย้งอย่างสร้างสรรค์ จิตสำนึกด้านความชอบธรรมของกระบวนการมีส่วนร่วมจึงทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงจริยธรรมที่กำกับการเมืองประชาธิปไตยให้ดำเนินไปบนฐานของความเป็นธรรม ความโปร่งใส และความยั่งยืน โดยเฉพาะในสังคมที่เผชิญความขัดแย้งทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง

3. จิตสำนึกด้านการเคารพศักดิ์ศรีและความแตกต่างทางการเมือง

จิตสำนึกด้านการเคารพศักดิ์ศรีและความแตกต่างทางการเมือง หมายถึง ภาวะการตระหนักรู้เชิงจริยธรรมของบุคคลในการยอมรับคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้อื่นในฐานะสมาชิกของชุมชนการเมืองอย่างเท่าเทียมกัน พร้อมทั้งเคารพความหลากหลายของอุดมการณ์ ความเชื่อ และความคิดเห็นทางการเมืองที่แตกต่างกัน โดยไม่ใช้วาทกรรมหรือการกระทำที่ลดทอนคุณค่า กีดกัน หรือทำให้ฝ่ายอื่นหมดความชอบธรรมในการมีส่วนร่วม ผู้เขียนมีแนวคิดว่า จิตสำนึกด้านการเคารพศักดิ์ศรีและความแตกต่างทางการเมืองเป็นองค์ประกอบสำคัญของการมีส่วนร่วมเชิงจริยธรรม โดยยอมรับความหลากหลายทางอุดมการณ์ในฐานะคุณลักษณะของสังคมประชาธิปไตย และยึดหลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และพหุนิยมทางการเมือง การมีส่วนร่วมจึงต้องหลีกเลี่ยงการลดทอนคุณค่าผู้อื่น พร้อมส่งเสริมการถกเถียงอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยรักษาพื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัย สร้างความไว้วางใจ และเสริมศักยภาพของระบบการเมืองในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติและยั่งยืน

สรุป จิตสำนึกด้านการเคารพศักดิ์ศรีและความแตกต่างทางการเมืองทำหน้าที่เป็นฐานรากของพื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัยและเปิดกว้าง เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของกลุ่มต่าง ๆ โดยปราศจากความหวาดกลัวหรือการคุกคาม จิตสำนึกดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจทางการเมือง ลดความตึงเครียดเชิงอุดมการณ์ และเพิ่มขีดความสามารถของระบบการเมืองในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติและยั่งยืน อันเป็นเงื่อนไขสำคัญของการดำรงอยู่และพัฒนาของระบอบประชาธิปไตย

4. จิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์ทางปัญญาในการมีส่วนร่วม

จิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์ทางปัญญาในการมีส่วนร่วม หมายถึง ภาวการณ์ตระหนักรู้เชิงจริยธรรมของบุคคลในการยึดมั่นต่อความจริง การใช้เหตุผล และการจัดการข้อมูลอย่างสุจริตในการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยครอบคลุมการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล การแยกแยะข้อเท็จจริงออกจากความคิดเห็นและ

การหลีกเลี่ยงการเผยแพร่หรือสนับสนุนข้อมูลที่บิดเบือนหรือขาดความน่าเชื่อถือ ผู้เขียนมีแนวคิดว่า จิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์ทางปัญญาเป็นรากฐานของการมีส่วนร่วมทางการเมืองเชิงจริยธรรม โดยยึดความจริง เหตุผล และการใช้ข้อมูลอย่างสุจริตเป็นหลัก พร้อมตรวจสอบข้อมูล แยกข้อเท็จจริงจากความคิดเห็น และหลีกเลี่ยงข้อมูลบิดเบือน ในบริบทสื่อดิจิทัล จึงเน้นการรู้เท่าทันสื่อและการประเมินข้อมูลอย่างวิพากษ์ เพื่อยกระดับการถกเถียงสาธารณะ คุ้มครองประชาธิปไตย และส่งเสริมการมีส่วนร่วมบนฐานของเหตุผลและความชอบธรรมในระยะยาว

สรุป จิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์ทางปัญญาแสดงออกผ่านการเคารพความจริงทางข้อเท็จจริง การเปิดรับข้อมูลที่หลากหลาย และความพร้อมในการทบทวนหรือปรับจุดยืนของตนเองเมื่อมีหลักฐานใหม่ที่น่าเชื่อถือ การยึดมั่นในความซื่อสัตย์ทางปัญญาจึงช่วยยกระดับคุณภาพของการถกเถียงสาธารณะ ทำหน้าที่เป็นกลไกคุ้มครองประชาธิปไตยจากการครอบงำด้วยอคติ ความหวาดกลัว หรือการชี้นำเชิงอารมณ์ และส่งเสริมให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองดำเนินไปบนฐานของเหตุผล ความรับผิดชอบ และความชอบธรรมในระยะยาว

5. จิตสำนึกด้านการเชื่อมโยงผลประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์สาธารณะ

จิตสำนึกด้านการเชื่อมโยงผลประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์สาธารณะ หมายถึง ภาวะการตระหนักรู้เชิงจริยธรรมของบุคคลในการประสานและกำกับการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตนให้สอดคล้องกับประโยชน์ส่วนรวม โดยพิจารณาผลกระทบของการตัดสินใจหรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองต่อความเป็นธรรม ความสมดุล และความยั่งยืนของสังคมโดยรวม ผู้เขียนมีแนวคิดว่า จิตสำนึกด้านการเชื่อมโยงผลประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์สาธารณะเป็นมิติสำคัญของการมีส่วนร่วมเชิงจริยธรรม โดยมองว่าผลประโยชน์ส่วนตนสามารถสอดคล้องกับประโยชน์ส่วนรวมได้ผ่านกระบวนการที่เปิดกว้างและเป็นธรรม การมีส่วนร่วมจึงมุ่งลดความขัดแย้งเชิงผลประโยชน์ และออกแบบข้อเสนอที่คำนึงถึงผลกระทบต่อสังคม พร้อมทั้งป้องกันการเมืองแบบเฉพาะกลุ่ม โดยส่งเสริมการประนีประนอม การเจรจา และนโยบายที่สร้างคุณค่าร่วม อันนำไปสู่ฉันทามติและความยั่งยืนทางการเมือง โดยเฉพาะในบริบทท้องถิ่นและนโยบายสาธารณะ

สรุป จิตสำนึกด้านนี้แสดงออกผ่านพฤติกรรมการมีส่วนร่วมที่พร้อมประนีประนอมอย่างมีหลักการ เปิดรับการเจรจา และแสวงหาทางออกเชิงนโยบายที่ตอบสนองความต้องการของหลายฝ่ายโดยไม่ละเมิดคุณค่าพื้นฐานของสาธารณะ การหลอมรวมผลประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์สาธารณะจึงช่วยยกระดับการมีส่วนร่วมจากการต่อรองเชิงผลประโยชน์ไปสู่การสร้างฉันทามติ ความร่วมมือ และความยั่งยืนทางการเมือง โดยเฉพาะในบริบทการเมืองท้องถิ่นและการกำหนดนโยบายสาธารณะที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากหลากหลายภาคส่วน

6. จิตสำนึกด้านการยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมเพื่อครอบงำผู้อื่น

จิตสำนึกด้านการยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมเพื่อครอบงำผู้อื่น หมายถึง ภาวะการตระหนักรู้เชิงจริยธรรมของบุคคลในการควบคุมและจำกัดการใช้คุณค่า ความดี หรือหลักศีลธรรมเป็นเครื่องมือทางอำนาจเพื่อหลีกเลี่ยงการกีดกัน ลดทอน หรือทำให้ผู้อื่นสูญเสียความชอบธรรมในการมีส่วนร่วมทางการเมือง โดยยึดหลักความเสมอภาคทางศักดิ์ศรีและการเคารพความหลากหลายของมุมมองทางศีลธรรมในสังคม ซึ่งผู้เขียนมีแนวคิดว่า จิตสำนึกด้านการยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมเป็นมิติสำคัญของจริยธรรมทางการเมือง และตระหนักว่า ศีลธรรมอาจถูกใช้เป็นเครื่องมือครอบงำหรือกีดกันผู้อื่น จึงเน้นความถ่อมตนทางจริยธรรม การยอมรับความหลากหลายของคุณค่า และการหลีกเลี่ยงการผูกขาดความดี พร้อมส่งเสริมการโต้แย้งอย่างเสรีและเคารพกันเพื่อคุ้มครองพื้นที่ประชาธิปไตยให้ตั้งอยู่บนกระบวนการและความชอบธรรม มากกว่าความเหนือกว่าทางศีลธรรม

สรุป จิตสำนึกด้านนี้สะท้อนผ่านการมีส่วนร่วมที่เปิดพื้นที่ให้การโต้แย้งอย่างเสรีและเคารพซึ่งกันและกัน การยอมรับว่าฝ่ายอื่นอาจมีเจตนาดีและเหตุผลเชิงศีลธรรมในกรอบของตนเอง แม้จะไม่สอดคล้องกับจุดยืนของตนก็ตาม การยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมจึงทำหน้าที่เป็นกลไกคุ้มครองพื้นที่ประชาธิปไตยจาก

การกลายเป็นการเมืองของความดีฝ่ายเดียว และช่วยธำรงการเมืองเชิงจริยธรรมให้อยู่บนฐานของการถกเถียง การเรียนรู้ร่วมกัน และความชอบธรรมที่เกิดจากกระบวนการ มากกว่าการอ้างความเหนือกว่าทางศีลธรรมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

องค์ความรู้ใหม่

การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม โดยมุ่งอธิบายและยกระดับความหมายของการมีส่วนร่วมทางการเมืองจากการใช้สิทธิหรือการแสดงออกเชิงอำนาจ ไปสู่การมีส่วนร่วมที่คำนึงถึงคุณค่าจริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม สามารถอธิบายได้ผ่านจิตสำนึกหลัก 6 ด้าน ได้แก่

1. จิตสำนึกด้านความรับผิดชอบต่อผลกระทบสาธารณะ จิตสำนึกด้านนี้สะท้อนการมีส่วนร่วมที่รอบคอบ คำนึงถึงผลกระทบระยะสั้นและระยะยาว และหลีกเลี่ยงผลเสียต่อส่วนรวม ซึ่งช่วยกำกับการเมืองให้อยู่บนฐานของความรับผิด ความยั่งยืน และความชอบธรรม โดยเฉพาะในบริบทการเมืองท้องถิ่น

2. จิตสำนึกด้านความชอบธรรมของกระบวนการมีส่วนร่วม จิตสำนึกด้านนี้สะท้อนการมีส่วนร่วมที่เคารพกติกา ใช้เหตุผลและการสื่อสารอย่างสุจริต ยอมรับผลของกระบวนการ และเปิดพื้นที่การโต้แย้งอย่างสร้างสรรค์ ซึ่งช่วยกำกับการเมืองประชาธิปไตยให้ดำเนินไปบนฐานของความเป็นธรรม ความโปร่งใส และความยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทความขัดแย้งทางการเมือง

3. จิตสำนึกด้านการเคารพศักดิ์ศรีและความแตกต่างทางการเมือง จิตสำนึกด้านนี้เป็นฐานของพื้นที่สาธารณะที่ปลอดภัยและเปิดกว้าง ช่วยเสริมสร้างความไว้วางใจ ลดความตึงเครียดทางอุดมการณ์ และเพิ่มศักยภาพของระบบการเมืองในการจัดการความขัดแย้งอย่างสันติและยั่งยืนในระบอบประชาธิปไตย

4. จิตสำนึกด้านความซื่อสัตย์ทางปัญญาในการมีส่วนร่วม จิตสำนึกด้านนี้สะท้อนการเคารพข้อเท็จจริง เปิดรับข้อมูลที่หลากหลาย และพร้อมปรับจุดยืนตามหลักฐานใหม่ ซึ่งช่วยยกระดับการถกเถียงสาธารณะ คุ้มครองประชาธิปไตยจากอคติและการชี้นำเชิงอารมณ์ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานของเหตุผลและความชอบธรรมในระยะยาว

5. จิตสำนึกด้านการเชื่อมโยงผลประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์สาธารณะ จิตสำนึกด้านนี้สะท้อนการมีส่วนร่วมที่เน้นการประนีประนอมอย่างมีหลักการ เปิดรับการเจรจา และแสวงหานโยบายที่คำนึงถึงประโยชน์ร่วม ซึ่งช่วยยกระดับการเมืองจากการต่อรองเชิงผลประโยชน์ไปสู่ฉันทามติ ความร่วมมือ และความยั่งยืน โดยเฉพาะในบริบทการเมืองท้องถิ่นและนโยบายสาธารณะ

6. จิตสำนึกด้านการยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมเพื่อครอบงำผู้อื่น จิตสำนึกด้านนี้สะท้อนการมีส่วนร่วมที่เปิดกว้าง เคารพซึ่งกันและกัน และยอมรับความแตกต่างทางเหตุผลและศีลธรรมของผู้อื่น การยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมจึงช่วยคุ้มครองพื้นที่ประชาธิปไตยจากการผูกขาดความดี และธำรงการเมืองเชิงจริยธรรมให้ตั้งอยู่บนการถกเถียง การเรียนรู้ร่วมกัน และความชอบธรรมจากกระบวนการ มากกว่าความเหนือกว่าทางศีลธรรมของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

กรอบดังกล่าวสะท้อนการมีส่วนร่วมที่เน้นคุณภาพเชิงจริยธรรมของพฤติกรรมทางการเมือง มากกว่าการพิจารณาเพียงระดับหรือปริมาณของการมีส่วนร่วม การบูรณาการจิตสำนึกและจริยธรรมเข้ากับการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นเงื่อนไขสำคัญในการเสริมสร้างความชอบธรรม ความไว้วางใจ และความยั่งยืนของระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในบริบทสังคมประชาธิปไตยร่วมสมัยที่เผชิญความขัดแย้งทางการเมือง การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม ผ่านจิตสำนึกหลัก 6 ด้าน ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษามีข้อเสนอแนะ ดังนี้ คือ การส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรม ควรดำเนินการอย่างบูรณาการทั้งในระดับเชิงนโยบาย และเชิงปฏิบัติการ โดยในระดับเชิงนโยบายรัฐควรกำหนดกรอบจริยธรรมพลเมือง เป็นมาตรฐานกลางของสังคม บูรณาการแนวคิดดังกล่าวเข้าสู่หลักสูตรการศึกษา ตลอดจนพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมที่โปร่งใส เช่น เวทีสาธารณะและระบบ e-Participation พร้อมทั้งส่งเสริมการเปิดเผยข้อมูลภาครัฐและจัดการปัญหาข่าวเท็จอย่างเป็นระบบ รวมถึงสร้างแรงจูงใจให้หน่วยงานและผู้นำทางการเมืองยึดมั่นในหลักจริยธรรมอย่างจริงจัง

ในขณะเดียวกัน ในระดับเชิงปฏิบัติการ ควรมุ่งพัฒนาทักษะของพลเมืองให้มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์และถกเถียงอย่างมีเหตุผล จัดให้มีเวทีการมีส่วนร่วมที่เป็นธรรมและเปิดโอกาสให้เกิดการรับฟังอย่างแท้จริง ใช้เทคโนโลยีอย่างมีความรับผิดชอบ ควบคู่กับการสร้างผู้นำต้นแบบทางจริยธรรม และมีระบบประเมินผลเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

สรุป

การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรมเป็นกรอบแนวคิดที่มุ่งยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนจากการใช้สิทธิหรือการเคลื่อนไหวเชิงอำนาจ ไปสู่การมีส่วนร่วมที่คำนึงถึงคุณค่า จริยธรรม และความรับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนความเข้าใจว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองเป็นหัวใจของระบอบประชาธิปไตยและความชอบธรรมของการใช้อำนาจรัฐ แต่หากปราศจากกรอบจริยธรรม การมีส่วนร่วมอาจนำไปสู่ความขัดแย้ง การบิดเบือนข้อมูล และการบ่อนทำลายความไว้วางใจของสาธารณชน ผู้เขียนได้บูรณาการความหมายของ การมีส่วนร่วมทางการเมือง เข้ากับจิตสำนึก และจริยธรรม โดยมองว่าจิตสำนึกเป็นภาวะการตระหนักรู้และไตร่ตรองที่เชื่อมโยงพฤติกรรมของปัจเจกกับคุณค่าและบริบททางสังคม ขณะที่จริยธรรมทำหน้าที่เป็นกรอบคุณค่าที่กำกับการตัดสินใจและการใช้อำนาจให้สอดคล้องกับประโยชน์ส่วนรวม การมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรมจึงหมายถึงการมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงคุณธรรม

กระบวนการ และผลลัพธ์ เข้าด้วยกันอย่างเป็นระบบ มิใช่เพียงการแสดงออกเชิงสิทธิหรือผลประโยชน์เฉพาะหน้า กรอบจิตสำนึกเชิงจริยธรรม 6 ด้าน ได้แก่ 1. ความรับผิดชอบต่อผลกระทบสาธารณะ 2. ความชอบธรรมของกระบวนการมีส่วนร่วม 3. การเคารพศักดิ์ศรีและความแตกต่างทางการเมือง 4. ความซื่อสัตย์ทางปัญญาในการมีส่วนร่วม 5. การเชื่อมโยงผลประโยชน์ส่วนตนกับประโยชน์สาธารณะ และ 6. การยับยั้งการใช้อำนาจเชิงศีลธรรมเพื่อครอบงำผู้อื่น กรอบดังกล่าวทำหน้าที่เป็นกลไกเชิงจริยธรรมที่กำกับพฤติกรรมทางการเมืองให้ดำเนินไปบนฐานของเหตุผล ความเป็นธรรม ความเคารพซึ่งกันและกัน และความรับผิดชอบต่อสังคมในระยะยาว แนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมืองบนฐานจิตสำนึกเชิงจริยธรรมช่วยเติมเต็มข้อจำกัดของกรอบการมีส่วนร่วมแบบดั้งเดิมที่เน้นเพียงระดับหรือปริมาณของการมีส่วนร่วม ด้วยการให้ความสำคัญกับคุณภาพเชิงจริยธรรม ของการกระทำทางการเมือง แนวคิดนี้สามารถใช้เป็นกรอบวิเคราะห์พฤติกรรมการเมืองในสังคมประชาธิปไตยร่วมสมัยที่เผชิญความขัดแย้ง ความไม่ไว้วางใจ และความท้าทายจากการสื่อสารดิจิทัล โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความชอบธรรม ความร่วมมือ และความยั่งยืนของระบบการเมืองทั้งในระดับชาติและท้องถิ่น

เอกสารอ้างอิง

สมบัติ ธำรงธัญวงศ์. (2553). การเมือง: แนวความคิดและการพัฒนา (พิมพ์ครั้งที่ 18). กรุงเทพฯ: คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

Aristotle. (2009). The Nicomachean ethics (W. D. Ross, Trans.; L. Brown, Rev.). Oxford, England: Oxford University Press.

Berger, P. L. & Luckmann, T. (1966). The social construction of reality: A treatise in the sociology of knowledge. Garden City, NY: Doubleday.

Chalmers, D. J. (1996). The conscious mind: In search of a fundamental theory. New York: Oxford University Press.

Cooper, T. L. (2012). The responsible administrator: An approach to ethics for the administrative role (6th ed.). San Francisco, CA: Jossey-Bass.

Dalton, R. J. (2017). The participation gap: Social status and political inequality. Oxford, England: Oxford University Press.

Huntington, S. P. & Nelson, J. M. (1976). No easy choice: Political participation in developing countries. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Kant, I. (1996). The metaphysics of morals (M. J. Gregor, Trans. & Ed.). Cambridge, England: Cambridge University Press.

Verba, S. & Nie, N. H. (1972). Participation in America: Political democracy and social equality. New York: Harper & Row.

บทความวิชาการ

‘ประชาธิปไตย’ ไม่เหมือนกัน: ปัญหาในกระบวนการกำหนดแนวคิดและความคลาดเคลื่อนในการวัดผล

NOT THE SAME ‘DEMOCRACY’: PROBLEMS OF CONCEPTUALIZATION AND MEASUREMENT ERROR

ฐิติกร สังข์แก้ว*
Thitikorn Sangkaew*
สาขาวิชารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
School of Political Science, Sukhothai Thammathirat Open University
*Corresponding Author E-mail: thitikorn.san@stou.ac.th
Received May 4, 2026; Revised June 20, 2026; Accepted July 5, 2026

บทคัดย่อ

ปรากฏการณ์คลื่นลูกที่สามของการทำให้เป็นประชาธิปไตยไม่เพียงนำมาซึ่งพลวัตทางการเมืองในภูมิภาคต่าง ๆ หากยังก่อให้เกิดข้อถกเถียงอย่างน้อย 2 มิติในการศึกษาการเมืองเปรียบเทียบ มิติแรกว่าด้วยปัจจัยเชิงสาเหตุของการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตยและการจรรโลงให้ประชาธิปไตยตั้งมั่น มิติที่สองว่าด้วยการกำหนดแนวคิดและการวัดค่าประชาธิปไตยให้คงเส้นคงวาและถูกต้องตามจริง บทความนี้เสนอว่ามิติที่สองมักได้รับความสนใจอย่างจำกัด จึงนำไปสู่การขาดความเข้าใจร่วมกันอย่างรุนแรง อันเป็นอุปสรรคต่อการสร้างข้อสรุปทั่วไปในมิติแรก ทั้งนี้ การสร้างแนวคิดประชาธิปไตยวางอยู่บนความท้าทาย 2 ประการ คือ การพยายามหลีกเลี่ยงมิให้เกิดส่วนต่อขยายของแนวคิดเดิมมากเกินจำเป็น และการทำให้แนวคิดครอบคลุมกรณีศึกษาจำนวนมากเพียงพอ นักวิจัยอาจเลือกระหว่างการสร้างแนวคิดแบบคลาสสิกหรือแนวคิดรัศมีศูนย์กลาง ซึ่งล้วนแล้วแต่มีจุดเด่นและข้อจำกัดด้วยกันทั้งสิ้น นอกจากนั้นแล้ว การวัดค่าประชาธิปไตยยังประสบปัญหาความผิดพลาดคลาดเคลื่อนอยู่เสมอ เนื่องจากการกำหนดเส้นแบ่งระหว่างระบอบการเมืองโดยไม่มีเหตุผลรองรับอย่างเพียงพอและนักวิจัยอาจขาดความรู้อันลุ่มลึกเกี่ยวกับกรณีที่กำลังศึกษาอยู่ การกำหนดแนวคิดและการวัดผลในการวิจัยทางสังคมศาสตร์จึงมิใช่การดำเนินการที่เสร็จสิ้นในครั้งเดียว หากเป็นกระบวนการที่ต้องทวนสอบและปรับปรุงอย่างต่อเนื่องจนกว่าการวิจัยจะแล้วเสร็จ

คำสำคัญ: ประชาธิปไตย, กระบวนการกำหนดแนวคิด, ความคลาดเคลื่อนในการวัดผล, การออกแบบวิจัย

Abstract

The third wave of democratization has not only transformed political landscapes across regions but has also sparked at least two major debates in comparative politics. The first concerns the causal factors driving democratic transition and consolidation. The second involves conceptualization and measurement of democracy. This article argues that limited attention has been paid to the latter, leading to a serious lack of mutual understanding that hinders the generalization regarding the former. In formulating the concept of democracy, scholars navigate two primary challenges: conceptual stretching and conceptual traveling. Ones therefore might decide whether to base their concepts on classical or radial logic, both

of which entail distinct trade-offs. Furthermore, measuring democracy is inherently prone to unreliability and invalidity due to the often-arbitrary lines drawn between political regimes. Researchers also risk their potential lack of in-depth knowledge about the case under study. Conceptualization and measurement in social science research are not ultimately an isolated event, but rather an iterative process that require continuous review and refinement.
Keywords: Democracy, Conceptualization, Measurement Error, Research Design

บทนำ

เพราะเหตุใดบางประเทศจึงเป็นประชาธิปไตยขณะที่ประเทศอื่น ๆ เป็นอำนาจนิยม? คำถามที่ดูเรียบง่ายนี้แฝงไว้ด้วยนัยสำคัญทางทฤษฎีอย่างน้อย 2 ประการ ประการแรกว่าด้วยปัจจัยเชิงสาเหตุ (Causal Factors) หรือเงื่อนไขก่อกำเนิดประชาธิปไตยในประเทศอดีตอำนาจนิยมทั้งหลาย รวมถึงปัจจัย/เงื่อนไขที่จะทำให้ประชาธิปไตยที่เพิ่งถือกำเนิดขึ้นดำรงอยู่ยืนยาวในประเทศเหล่านั้นด้วย นักวิชาการที่สนใจประเด็นนี้ก็คือ กลุ่มที่แสวงหาคำตอบเกี่ยวกับการเปลี่ยนผ่านสู่ประชาธิปไตย (Democratic Transition) และการจรรโลงให้ประชาธิปไตยตั้งมั่น (Democratic Consolidation) ตามลำดับ ประการที่สอง คำถามข้างต้นสะท้อนความไม่ลงรอยเกี่ยวกับการกำหนดนิยามและจำแนกประเภทประชาธิปไตย ที่ยิ่งทวีความสำคัญมากขึ้นโดยเฉพาะเมื่อเป็นที่ประจักษ์ว่าประเทศที่เพิ่งหลุดพ้นจากอำนาจนิยมในคลื่นลูกที่สามของการทำให้เป็นประชาธิปไตย (The Third Wave of Democratization) มิได้มุ่งตรงไปสู่ประชาธิปไตยตามตัวแบบตะวันตกเสมอไป นักวิชาการที่สนใจประเด็นนี้ก็คือกลุ่มที่มุ่งถกเถียงเกี่ยวกับการกำหนดแนวคิด (Conceptualization) และการวัดผล (Measurement) ให้แม่นยำตามจริง

ถึงแม้ว่าปรากฏการณ์คลื่นลูกที่สามจะปรากฏให้เห็นเด่นชัดระหว่างทศวรรษ 1970-1990 (Huntington, 1991) แต่การศึกษาสาเหตุของประชาธิปไตยได้รับความสนใจอย่างต่อเนื่องมาก่อนหน้านั้นแล้ว โดยช่วงแรกงานศึกษามุ่งสร้างคำอธิบายที่อาศัยปัจจัยเชิงโครงสร้างและมิได้แยกแยะความแตกต่างระหว่างขั้นตอนการเปลี่ยนผ่านกับการจรรโลงให้ตั้งมั่นออกจากกัน (Lipset, 1959; Almond & Verba, 1963; Moore, 1966) ก่อนที่ระยะต่อมา การกระทำและการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ของชั้นนำจะกลายมาเป็นแนวทางหลักในการอธิบายกระบวนการประชาธิปไตยของคลื่นลูกที่สาม พร้อมกับแยกศึกษากันอย่างชัดเจนระหว่างสองปรากฏการณ์ดังกล่าว (Rustow, 1970; O'Donnell & Schmitter, 1986; Linz & Stepan, 1996; Diamond, 1999) ความตื่นตัวต่อประเด็นการทำให้เป็นประชาธิปไตยเพิ่มขึ้นถึงขั้นที่มีความพยายามผลักดันให้การศึกษาการเปลี่ยนผ่าน (transitology) และการจรรโลงให้ตั้งมั่น (consolidology) กลายเป็นอนุสาขาหนึ่งของการเมืองเปรียบเทียบ (Subfields in Comparative Politics) (Schmitter, 1995; Bunce, 1995) หรือแม้แต่ความพยายามในการทบทวนสถานภาพขององค์ความรู้ว่าด้วยการทำให้เป็นประชาธิปไตยเพื่อวางกรอบทิศทางการวิจัยต่อไปในอนาคตด้วย (Geddes, 1999)

ท่ามกลางความเฟื่องฟูของการศึกษาการทำให้เป็นประชาธิปไตย อีกด้านหนึ่งที่สำคัญต่อความเข้าใจประชาธิปไตยไม่แพ้กัน ก็คือการกำหนดแนวคิดและการวัดค่าประชาธิปไตยกลับได้ความสนใจอย่างค่อนข้างจำกัด จริงอยู่ แม้ว่าจะปรากฏข้อถกเถียงในเชิงวิธีวิทยาของการศึกษาอยู่บ้าง แต่ความสนใจดังกล่าวก็จำกัดอยู่เพียงเพื่อแสวงหาวิธีการทางสถิติอันสลับซับซ้อนเพื่อที่จะสร้างการอนุมานเชิงสาเหตุ (causal inference) มากกว่าที่สนใจการกำหนดแนวคิดและการวัดค่าประชาธิปไตยโดยตรง นั่นทำให้ Munck & Verkuilen (2002) ถึงกับประเมินว่า "นักวิจัยสายปริมาณให้ความสนใจเพียงน้อยนิดต่อคุณภาพของข้อมูลประชาธิปไตย

ที่นำมาวิเคราะห์...โดยมากแล้ว ปัญหาการอนุมานเชิงสาเหตุได้บดบังปัญหาสำคัญไม่แพ้กันในเรื่องการกำหนดแนวคิดและวิธีการวัดผลไปหมด”

บทความนี้มุ่งตอบคำถามว่าอะไรคือข้อจำกัดหลักในการกำหนดแนวคิดและการวัดค่าประชาธิปไตย รวมถึงนักวิจัยด้านสังคมศาสตร์ควรรับมือกับข้อจำกัดเหล่านั้นอย่างไร พร้อมกับเสนอว่าความสนใจและใส่ใจต่อกระบวนการกำหนดแนวคิดและการวัดค่าประชาธิปไตยที่มีอยู่อย่างจำกัด ย่อมนำไปสู่การขาดฉันทามติอย่างรุนแรง ถึงแม้ว่านักวิจัยจะอ้างถึง “ประชาธิปไตย” ด้วยคำเดียวกัน ทว่ากลับพิจารณาความหมายและองค์ประกอบภายในแนวคิดแตกต่างกัน (Schmitter & Karl, 1991; Collier & Levitsky,1997) ผลก็คืองานวิชาการพิจารณาปัจจัยเชิงสาเหตุของการทำให้เป็นประชาธิปไตยแตกต่างไปคนละทางจนยากที่จะสร้างข้อสรุปทั่วไปได้ (Generalization) การกำหนดแนวคิดและวิธีการวัดผลจึงมีความสำคัญทั้งในการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ เพราะแนวคิด (Concept) คือหน่วยพื้นฐานของการคิด ซึ่งเชื่อมโยงองค์ประกอบ 3 ส่วนเข้าด้วยกัน ได้แก่ 1. ปรากฏการณ์เชิงประจักษ์ที่ต้องการจะนิยาม 2. คุณสมบัติ/คุณลักษณะ (Properties/Attributes) ที่ให้ความหมายแก่ปรากฏการณ์เชิงประจักษ์ และ 3. คำ (Terms) ที่ครอบคลุมทั้งปรากฏการณ์เชิงประจักษ์และคุณลักษณะที่กำกับความหมาย (Sartori, 1984) ดังนั้น ผลการวิจัยจะแม่นยำน่าเชื่อถือจนสร้างเป็นข้อสรุปทั่วไปได้ นักวิจัยจึงน่าจะต้องกำหนดแนวคิดและออกแบบการวัดค่าประชาธิปไตยโดยประกอบด้วยคุณลักษณะที่ให้ความหมายต่อปรากฏการณ์อย่างเหมาะสมและตัวชี้วัดที่สะท้อนปรากฏการณ์ได้อย่างคงเส้นคงวาและถูกต้องตามจริง

เนื้อหาลำดับต่อไปเป็นการอภิปรายประเด็นปัญหาเกี่ยวกับข้อจำกัดในการกำหนดแนวคิดและแหล่งที่มาของความคลาดเคลื่อนในการวัดค่าประชาธิปไตย โดยการวิเคราะห์เปรียบเทียบแนวคิด (Comparative Conceptual Analysis) ซึ่งอาศัยการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบ ทั้งนี้ ผู้เขียนได้หยิบยกสองแนวคิดประชาธิปไตย คือ แนวคิดของ Diamond (1999, 2000) และแนวคิดของ Merkel (2004) ขึ้นมาเป็นตัวอย่างในการวิเคราะห์เพราะทั้งสองแนวคิดมีโครงสร้างแนวคิด ตรรกะที่กำกับอยู่เบื้องหลัง และวิธีการวัดผลที่แตกต่างกัน กระทั่งสามารถสะท้อนให้เห็นว่า 1. การกำหนดแนวคิดเพื่อกำกับความหมายให้“ประชาธิปไตย” ต้องพยายามผนวกรวมกรณีศึกษาให้มากพอ (Conceptual Travelling) ขณะเดียวกันก็ต้องหลีกเลี่ยงมิให้แนวคิดเดิมถูกต่อขยายมากเกินจำเป็น (Conceptual Stretching) จนสูญเสียพลังในการอธิบายปรากฏการณ์ และ 2. การวัดค่าประชาธิปไตยมักประสบปัญหาความคลาดเคลื่อนอยู่เสมอ เนื่องจากการลากเส้นแบ่งตามอำเภอใจระหว่างระบอบประชาธิปไตยกับเผด็จการ และระหว่างประชาธิปไตยประเภทต่าง ๆ ด้วยกันเอง อีกสาเหตุหนึ่งมาจากความรู้อันจำกัดของนักวิจัยเกี่ยวกับกรณีที่กำลังศึกษาอยู่ ทั้งนี้ ส่วนท้ายของบทความจะได้กล่าวถึงข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยทางรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์

ข้อจำกัดในการกำหนดแนวคิด “ประชาธิปไตย”

ปัญหาการนิยาม “ประชาธิปไตย” ไม่เหมือนกัน เป็นผลมาจากการต่อขยายแนวคิดเดิมโดยไม่จำเป็น สำหรับ Sartori (1970) แล้ว สถานการณ์นี้เกิดขึ้นเมื่อนิยามของทฤษฎีเดิมไม่อาจครอบคลุมไปถึงกรณีปรากฏใหม่ได้ นักวิชาการจึงดัดแปลงทฤษฎีโดยลดความเป็นนามธรรมลงเพื่อให้ใช้ทฤษฎีกับกรณีปรากฏใหม่ได้ แม้การกระทำนี้จะทำให้เกิดความแม่นยำในการอธิบายรายละเอียดของปรากฏการณ์เชิงประจักษ์เพิ่มขึ้น แต่ก็กลับทำให้ระดับความเป็นนามธรรมของทฤษฎีลดลงจนครอบคลุมจำนวนกรณีศึกษาโดยรวมน้อยลง กล่าวในกรณี “ประชาธิปไตย” แล้ว เมื่อคลื่นลูกที่สามของประชาธิปไตยได้ทำให้ปรากฏกรณีใหม่ขึ้นจำนวนมาก ทั้งที่เปลี่ยนผ่านได้สำเร็จ (อาจไปสู่ประชาธิปไตยที่ตั้งมั่นหรือเป็นเพียงประชาธิปไตยขั้นต่ำ) และเปลี่ยนผ่านไม่สำเร็จ (หากไม่เป็นระบอบที่ไร้เสถียรภาพก็เป็นระบอบกลายพันธุ์ หรือแม้แต่ถูกแทนที่ด้วยอำนาจนิยม

อีกระบอบ) ปรากฏการณ์นี้จึงเรียกร้องให้นักวิชาการต้องพัฒนาหรือปรับปรุงแนวคิดประชาธิปไตยที่มีอยู่เดิมอย่างเลี่ยงไม่ได้ หากคาดหวังให้ทฤษฎีมีพลังในการอธิบายข้ามกรณีศึกษาหรือข้ามภูมิภาค ก็ย่อมต้องปรับปรุงทฤษฎีให้มีความเป็นนามธรรมที่เหมาะสมด้วย

ครั้นเมื่อพิจารณาแนวคิดประชาธิปไตยที่เสนอโดย Diamond (2000) พบว่า ประกอบด้วยคุณลักษณะหลัก 4 ด้าน ได้แก่ ระบบพรรคการเมืองที่มีการแข่งขันกันหลายพรรค (Competitive, Multiparty System) การให้สิทธิเลือกตั้งเป็นการทั่วไป (Universal Suffrage) การเลือกตั้งที่เป็นธรรมและสม่ำเสมอ (Fair and Regular Elections) และการรณรงค์ทางการเมืองที่เปิดกว้าง (Open Political Campaigning) ระบอบการเมืองที่มีคุณลักษณะครบถ้วนสี่ด้านจะถือว่าผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ (Minimal Definition) เรียกว่า “ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง” (Electoral Democracy) นอกจากนั้นแล้ว Diamond ได้เพิ่มค่าเฉลี่ยเสรีภาพ (Average Freedom Scores: AvF) ที่พัฒนาขึ้นโดย Freedom House เข้าไปอีกชั้นหนึ่ง กล่าวได้ว่า ประชาธิปไตยทุกประเภทล้วนแล้วแต่ต้องผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำของ “ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง” เสียก่อน แล้วจึงจำแนกลักษณะเฉพาะด้วยค่าเฉลี่ยเสรีภาพอีกต่อหนึ่ง นั่นทำให้สามารถจำแนกประชาธิปไตยออกเป็น 3 ประเภท คือ เสรีประชาธิปไตย (Liberal Democracy) ประชาธิปไตยกึ่งเสรี (Semi-Liberal Democracy) และประชาธิปไตยไม่เสรี (Illiberal Democracy)

ขณะที่แนวคิดประชาธิปไตยที่เสนอโดย Merkel (2004) ประกอบด้วยคุณลักษณะหลัก 5 ด้าน ได้แก่ การเลือกตั้งที่เสรีและเป็นธรรม (Free And Fair Elections) เสรีภาพทางการเมือง (Political Liberties) สิทธิพลเมือง (Civil Rights) กลไกตรวจสอบเอาผิดหน่วยงานรัฐด้วยกันเอง (Horizontal Accountability) และอำนาจปกครองที่มีประสิทธิผล (Effective Power To Govern) ระบอบการเมืองที่มีคุณลักษณะครบห้าด้านจะถือว่า บรรลุเกณฑ์ขั้นสูง (Maximalist Definition) ที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยฝังราก” (Embedded Democracy) (อีกนัยหนึ่ง คือ เสรีประชาธิปไตย) และส่วนที่เบี่ยงเบนออกไปจากตัวแบบอุดมคติข้างต้นเรียกว่า “ประชาธิปไตยที่บกพร่อง” (Defective Democracy) ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ประชาธิปไตยกีดกันสิทธิ์ (Exclusive Democracy) ประชาธิปไตยกรอบจำกัด (Domain Democracy) ประชาธิปไตยไม่เสรี (Illiberal Democracy) และประชาธิปไตยให้สิทธิขาด (Delegative Democracy)

อย่างไรก็ตาม เพื่อหลีกเลี่ยงจากปัญหาการต่อขยายแนวคิดมากเกินจำเป็นและปัญหาการครอบคลุมกรณีศึกษา นักวิชาการจึงมีทางเลือกสำหรับการปรับปรุงแนวคิดหรือทฤษฎีอย่างน้อย 2 แนวทาง ดังนี้

แนวทางแรก นักวิจัยอาจสร้างแนวคิดที่มีโครงสร้างภายในแบบลำดับชั้นโดยกำหนดหมวดหมู่หลักให้อยู่ในตำแหน่งที่สูงกว่า (Superordinate Position) ขณะที่หมวดหมู่รองอยู่ในตำแหน่งที่ต่ำกว่า (Subordinate Position) การเพิ่มลักษณะความเป็นสากลให้กับแนวคิด หรืออีกนัยหนึ่งคือการทำให้แนวคิดมีความเป็นนามธรรมมากพอที่จะครอบคลุมกรณีศึกษามากขึ้น (Increase Generality) ทำได้โดยถอดรายละเอียดของคุณลักษณะภายในที่ไม่จำเป็นออกไป (Collier & Mahon, 1993)

Diamond เลือกใช้แนวทางนี้โดยการทอนคุณลักษณะชี้ขาด (Defining Attributes) ให้เหลือเพียงเงื่อนไขที่จำเป็นและเพียงพอจนกลายเป็นนิยามขั้นต่ำที่เรียกว่า “ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง” ภาพที่ 1 แสดงให้เห็นถึงตรรกะเบื้องหลังแนวคิดนี้ที่เรียกว่าวิธีการจัดหมวดหมู่แบบคลาสสิก (Classical Categories) ซึ่งระบอบการเมืองหนึ่งจะนับเป็นประชาธิปไตยก็ต่อเมื่อปรากฏคุณลักษณะพร้อมกัน 4 ประการ (A, B, C, D) ในฐานะเงื่อนไขที่จำเป็นและเพียงพอ กล่าวในด้านกลับกันคือหากระบอบใดขาดคุณลักษณะบางประการไปย่อมถือว่า ระบอบนั้นไม่ใช่ประชาธิปไตย (Nondemocracies) ไปโดยปริยาย

“ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง”			
	หมวดหมู่	**คุณลักษณะชี้ขาด**	
หลัก	ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง	A B C D	
รอง	เสรีประชาธิปไตย	A B C D	AvF 1-2
	ประชาธิปไตยกึ่งเสรี	A B C D	AvF 2.5-3
	ประชาธิปไตยไม่เสรี	A B C D	AvF > 3.5

หมายเหตุ: A = ระบบหลายพรรค, B = การให้สิทธิเลือกตั้งเป็นการทั่วไป, C = การเลือกตั้งที่เป็นธรรมและสม่ำเสมอ, D = การรณรงค์ทางการเมืองที่เปิดกว้าง, AvF = ค่าเฉลี่ยเสรีภาพ

ภาพที่ 1 ตรรกะเบื้องหลังแนวคิดประชาธิปไตยของ Larry Diamond
ที่มา: สร้างโดยผู้เขียน ประมวลและสังเคราะห์จาก Diamond (1999, 2000)

จะเห็นได้ว่า “ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง” เป็นหมวดหมู่หลัก ขณะที่ประชาธิปไตยประเภทอื่น ๆ อยู่ในหมวดหมู่รอง ซึ่งถูกกำหนดเพิ่มเติมด้วยค่าเฉลี่ยคะแนนเสรีภาพ (AvF) ที่แตกต่างกัน แต่การเสริมขยายคุณลักษณะพื้นฐานของหมวดหมู่หลักด้วยคุณลักษณะย่อยกลับไปเพิ่มรายละเอียดให้กับแนวคิดโดยไม่จำเป็น ดังนั้นจึงส่งผลให้ระดับความเป็นนามธรรมของแนวคิดลดต่ำลง (อีกนัยหนึ่ง คือ แนวคิดครอบคลุมไปถึงกรณีศึกษาน้อยลง) กล่าวในทางปฏิบัติ คือ เมื่อเผชิญกับกรณีปรากฏใหม่ที่ไม่สามารถนำแนวคิดประชาธิปไตยที่มีอยู่เดิมมาอธิบายได้อย่างลงตัว นักวิจัยควรหลีกเลี่ยงที่จะยัดเยียดว่ากรณีนั้นเป็นไปตามแนวคิดที่ตนยึดถือ เพราะจะส่งผลให้เกิดภาวะการต่อขยายแนวคิดโดยไม่จำเป็น ทว่านักวิจัยควรแก้ปัญหานี้ด้วยการเพิ่มระดับความเป็นนามธรรมให้กับแนวคิดโดยกำจัดคุณลักษณะย่อย (กรณีนี้ คือ ค่าเฉลี่ยเสรีภาพ) และเหลือไว้เพียงคุณลักษณะพื้นฐานของหมวดหมู่หลักเท่านั้น ผลก็คือ การหวนกลับไปหา “ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง” ทำให้แนวคิดเป็นนามธรรมมากขึ้น แต่ก็ต้องแลกมาด้วยการสูญเสียความสามารถในการบรรยายรายละเอียดของกรณีศึกษาที่แนวคิดครอบคลุมไปถึงด้วย

แนวทางที่สอง นักวิจัยอาจเริ่มด้วยการสร้างต้นแบบแนวคิดที่หมวดหมู่หลักศูนย์กลางมีคุณลักษณะครบถ้วนสมบูรณ์ (Central Subcategory) จากนั้นจึงแยกคุณลักษณะภายในออกเป็นส่วน ๆ ที่ไม่ขึ้นต่อกัน เรียกว่าหมวดหมู่รองนอกศูนย์กลางอันมีคุณลักษณะบกพร่องไม่สมบูรณ์ (Noncentral Subcategories) ในกรณีนี้หากยึดถือหมวดหมู่หลักเป็นแนวคิดในงานวิจัย ย่อมส่งผลให้ระดับความเป็นนามธรรมของแนวคิดต่ำลงเพราะจะมีกรณีศึกษาที่เข้าข่ายแนวคิดไม่มากนัก การเพิ่มระดับความเป็นนามธรรมให้กับแนวคิดเพื่อครอบคลุมไปถึงกรณีศึกษามากขึ้น ไม่อาจทำได้ด้วยการถอดคุณลักษณะที่ไม่จำเป็นออกไปเหมือนกับวิธีการจัดหมวดหมู่คลาสสิก แต่กระทำได้โดยถอดคุณลักษณะบางตัวที่บรรจุอยู่ภายในหมวดหมู่หลักศูนย์กลางออกไป (Collier & Mahon, 1993)

ภาพที่ 2 แสดงให้เห็นถึงวิธีการกำหนดแนวคิดของ Merkel ที่วางอยู่บนตรรกะที่เรียกว่ารัศมีศูนย์กลาง (Radial Categories) แนวคิดนี้ตรึงให้คุณลักษณะภายในทั้งห้า (A, B, C, D, E) เป็นส่วนที่เกื้อหนุนกันและกันของหมวดหมู่หลักศูนย์กลาง เรียกว่า “ประชาธิปไตยฝังราก” และการถอยห่างออกมาจากความสมบูรณ์เป็นหมวดหมู่รองนอกศูนย์กลาง เรียกว่า “ประชาธิปไตยที่บกพร่อง” ระบอบการเมืองหนึ่งจะนับว่าตรงกับแนวคิด “ประชาธิปไตยฝังราก” ก็ต่อเมื่อระบอบนั้นปรากฏคุณลักษณะครบห้าประการพร้อมกัน สังเกตได้ว่าประชาธิปไตยทุกประเภทล้วนแล้วแต่มีการเลือกตั้งที่เสรีและเป็นธรรม (A) เป็นคุณลักษณะที่คอยกำกับ

ความหมายอยู่เสมอ ดังนั้น ระบอบการเมืองใดที่ขาดการเลือกตั้งเสรีและเป็นธรรมย่อมถือว่าไม่ใช่ประชาธิปไตย ส่วนระบอบประชาธิปไตยจะเป็นประเภทใดก็ขึ้นอยู่กับว่าระบอบนั้นขนาดคุณลักษณะที่เหลืออยู่ตัวใดไปนั่นเอง

“ประชาธิปไตยฝังราก” และ “ประชาธิปไตยที่บกพร่อง”

หมวดหมู่		**คุณลักษณะชี้ขาด**				
หลัก	ประชาธิปไตยฝังราก	A	B	C	D	E
รอง	ประชาธิปไตยกีดกันสิทธิ์	A		C	D	E
	ประชาธิปไตยกรอบจำกัด	A	B	C	D	
	ประชาธิปไตยไม่เสรี	A	B		D	E
	ประชาธิปไตยให้สิทธิขาด	A	B	C		E

หมายเหตุ: A = การเลือกตั้งเสรีและเป็นธรรม, B = เสรีภาพทางการเมือง, C = สิทธิพลเมือง, D = กลไก ตรวจสอบเอาผิดหน่วยงานรัฐด้วยกันเอง, E = อำนาจปกครองที่มีประสิทธิผล

ภาพที่ 2 ตรรกะเบื้องหลังแนวคิดประชาธิปไตยของ Wolfgang Merkel
ที่มา: สร้างโดยผู้เขียน ประมวลและสังเคราะห์จาก Merkel (2004)

ตัวอย่างจากกรณีนี้คือการขาดหายไปของเสรีภาพทางการเมือง (B) มิได้ทำให้ระบอบการเมืองขาดความเป็นประชาธิปไตย แต่กลับไปกำหนดนิยามให้กับ “ประชาธิปไตยกีดกันสิทธิ์” ขณะที่การปราศจากสิทธิพลเมือง (C) กำหนดนิยาม “ประชาธิปไตยไม่เสรี” เป็นต้น ด้วยวิธีการนี้ แนวคิดของ Merkel ไม่เพียงแต่จะตัดแบ่ง ประชาธิปไตยออกเป็นประเภทแยกย่อย หากยังเพิ่มระดับความเป็นนามธรรมให้กับแนวคิดได้ระดับหนึ่ง (อีกนัยหนึ่ง คือ แนวคิดครอบคลุมไปถึงกรณีศึกษาเพิ่มขึ้น) ด้วยการดึงเอาคุณลักษณะตัวหนึ่งออกไปจากต้นแบบประชาธิปไตยฝังราก ถึงแม้ว่าขอบเขตที่แนวคิดนี้จะครอบคลุมไปถึงกรณีศึกษาจะเพิ่มขึ้นในระดับที่น้อยกว่าแนวทางแรก แต่ก็ถูกชดเชยด้วยความสามารถในการอธิบายรายละเอียดของกรณีศึกษาได้เพิ่มมากขึ้น

กล่าวโดยย่อ การลดคุณลักษณะชี้ขาดลงจะยิ่งเพิ่มระดับความเป็นนามธรรมของแนวคิดให้สูงขึ้น สำหรับการสร้างแนวคิดแบบคลาสสิกนั้น ยิ่งคุณลักษณะชี้ขาดถูกกำหนดไว้ให้กว้าง มีรายละเอียดน้อยเท่าไร แนวคิดนั้นก็จะยิ่งครอบคลุมกรณีศึกษามากยิ่งขึ้น และความเป็นนามธรรมของแนวคิดก็ย่อมสูงขึ้นด้วย แต่หากกำหนดให้คุณลักษณะชี้ขาดเฉพาะเจาะจง มีรายละเอียดมาก ก็จะยิ่งครอบคลุมกรณีศึกษาจำนวนน้อยลง ซึ่งหมายความว่า ความเป็นนามธรรมของแนวคิดย่อมลดต่ำลงตามไปด้วย อย่างไรก็ตาม แนวคิดแบบรัศมีศูนย์กลางกลับนำเสนอวิธีการเพิ่มระดับความเป็นนามธรรมที่ต่างออกไป กล่าวคือยิ่งคุณลักษณะชี้ขาดบกพร่องไปจนกลายสภาพผันแปรไปจากต้นแบบสมบูรณ์หลายหลากมากเท่าไร แนวคิดนั้นจะยิ่งครอบคลุมกรณีศึกษามากขึ้นและดังนั้นจึงเพิ่มความเป็นนามธรรมให้สูงขึ้นด้วย แต่หากกำหนดให้แนวคิดมีคุณลักษณะชี้ขาดแบบครบถ้วนสมบูรณ์ มีรายละเอียดมาก แนวคิดนั้นก็จะยิ่งครอบคลุมกรณีศึกษาน้อยลงและลดความเป็นนามธรรมให้ต่ำลงไป ดังปรากฏในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบแนวคิดประชาธิปไตยของ Diamond กับแนวคิดของ Merkel

ประเด็น	แนวคิด “ประชาธิปไตย” ของ Diamond	แนวคิด “ประชาธิปไตย” ของ Merkel
ตรรกะเบื้องหลัง	แนวคิดแบบคลาสสิก	แนวคิดแบบรัศมีศูนย์กลาง
ความเป็นนามธรรมสูงขึ้น (ครอบคลุมกรณีศึกษามากขึ้น)	กำหนดคุณลักษณะชี้ขาดให้กว้างและมีรายละเอียดน้อย	กำหนดคุณลักษณะชี้ขาดให้พร่องหรือผันแปรไปจากต้นแบบสมบูรณ์มาก
ความเป็นนามธรรมต่ำลง (ครอบคลุมกรณีศึกษาน้อยลง)	กำหนดคุณลักษณะชี้ขาดให้เฉพาะเจาะจงและมีรายละเอียดมาก	กำหนดคุณลักษณะชี้ขาดให้ครบถ้วนสมบูรณ์และมีรายละเอียดตามต้นแบบ

ที่มา: สร้างโดยผู้เขียน

ปัญหาความคลาดเคลื่อนในการวัดค่า “ประชาธิปไตย”

การเลือกตรรกะแตกต่างกันซึ่งคอยกำกับความเป็นนามธรรมให้แก่แนวคิดย่อมกระทบต่อผลลัพธ์คาดหวังในการวัดค่า “ประชาธิปไตย” ที่ต่างกันด้วย ในขั้นตอนการวัดผลนั้น นักวิจัยต้องกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ (Operationalization) หรือแปลงแนวคิดและคุณลักษณะภายในอันเป็นนามธรรมให้สัมพันธ์กับข้อมูลเชิงประจักษ์ และเพราะแนวคิดส่วนใหญ่ในทางรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์อื่นๆ ไม่สามารถสังเกตเห็นได้โดยตรง (เช่น นักวิจัยไม่สามารถมองเห็น ประชาธิปไตย อำนาจนิยม ความยุติธรรม หรือนิติธรรมได้) นักวิจัยจึงต้องกำหนดตัวชี้วัดที่สังเกตเห็นได้และหยั่งวัดได้ขึ้นมาแทนที่ (Observable and Measurable Indicators) เพื่อสืบสอบย้อนกลับไปสู่แนวคิดนามธรรมซึ่งดำรงอยู่ในสถานะซ่อนเร้น เป้าหมายหลักของการวัดผลจึงได้แก่ ความน่าเชื่อถือและความถูกต้องตามจริง (Reliability and Validity) กล่าวคือผลลัพธ์ที่ได้จากการวัดผลหลายครั้งจะต้องคงเส้นคงวาสม่ำเสมอ ไม่คลาดเคลื่อนแบบสุ่ม หรือเบี่ยงเบนไปจากค่ามาตรฐาน/ค่าเฉลี่ยมากนัก ขณะเดียวกันผลลัพธ์ก็ควรถูกต้องแม่นยำ ไม่คลาดเคลื่อนอย่างมีแบบแผนอันเป็นผลมาจากอคติในการเลือกแนวคิดและการวิเคราะห์ที่ตามมาจากแนวคิดนั้นด้วย (Gerring, 2011)

แนวคิดประชาธิปไตยของ Diamond (1999, 2000) หยิบยืมมาจากคะแนนเสรีภาพ (Freedom Scores) และแนวคิด “ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง” ที่นำเสนอโดยองค์กรเอกชนอย่าง Freedom House ในด้านหนึ่ง คะแนนเสรีภาพ มิได้ถูกใช้เพื่อวัดค่าประชาธิปไตยโดยตรง แต่เพื่อวัดระดับเสรีภาพของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยพิจารณาจากคุณลักษณะหลัก 2 ประการ ได้แก่ สิทธิทางการเมือง (Political Rights) และเสรีภาพพลเมือง (Civil Liberties) การวัดผลอาศัยมาตรวัดแบบเรียงลำดับ (Ordinal Scale) ซึ่งกำหนดให้คะแนน 1.0 คือ เสรีภาพมากที่สุด และคะแนน 7.0 คือ เสรีภาพน้อยที่สุด ทั้งนี้แต่ละคุณลักษณะหลักประกอบด้วยคุณลักษณะย่อยหลายประการ และคุณลักษณะย่อยก็บรรจุไปด้วยตัวชี้วัดจำนวนมาก เมื่อถ่วงน้ำหนักและนับรวมคะแนนได้แล้ว จึงนำสองคุณลักษณะหลักมารวมกันเพื่อหาค่าเฉลี่ยเสรีภาพ ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 ช่วง คือ สถานะเสรี (Free) อยู่ในช่วงคะแนน 1.0-2.5 สถานะเสรีบางส่วน (Partly Free) ในช่วงคะแนน 3.0-5.0 และสถานะไม่เสรี (Not Free) ในช่วงคะแนน 5.5-7.0

ส่วนแนวคิด “ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง” ซึ่งปรากฏครั้งแรกในรายงานประจำปี 1998 ได้รับการนิยามไว้ว่า หมายถึง “ประเทศซึ่งมีการเลือกตั้งที่เสรีและเป็นธรรมอย่างเหมาะสม โดยผู้เลือกตั้งมีตัวเลือกที่มี

นัยสำคัญภายใต้บริบทที่องค์กรทางการเมืองดำเนินการอย่างเสรี การเข้าถึงสื่ออย่างพอเหมาะ และการลงคะแนนเป็นไปโดยลับ" (Freedom House, 1998) อย่างไรก็ตาม การวัดแนวคิดนี้กลับมิได้วางอยู่บนระดับคะแนนเสรีภาพอย่างตายตัว แต่มีพื้นที่เหลื่อมซ้ำกันระหว่างสถานะเสรีกับสถานะเสรีบางส่วน ดังนั้น ประเทศที่ถูกจัดว่าเป็นประชาธิปไตยแบบเลือกตั้งจึงอาจอยู่ในสถานะเสรีหรือเสรีบางส่วนก็ได้

แนวคิดของ Diamond พัฒนาต่อยอดมาจากสองแนวคิดข้างต้นจนกลายเป็นแนวคิดประชาธิปไตยของตนเอง โดยจัดให้ "ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง" เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นและเพียงพอสำหรับประชาธิปไตย อย่างไรก็ตาม เพื่อที่จะจำแนกและวัดค่าระบอบการเมือง จำเป็นต้องอาศัยค่าเฉลี่ยเสรีภาพที่แตกต่างกัน นั่นคือ ประเทศใดจะนับเป็น "เสรีประชาธิปไตย" ได้ก็ต่อเมื่อเป็น "ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง" และต้องมีค่าเฉลี่ยเสรีภาพระหว่าง 1.0-2.0 ประเทศใดจะนับเป็น "ประชาธิปไตยกึ่งเสรี" เมื่อเป็น "ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง" และต้องมีค่าเฉลี่ยเสรีภาพระหว่าง 2.5-3.0 และประเทศใดจะเป็น "ประชาธิปไตยไม่เสรี" เมื่อเป็น "ประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง" และต้องมีค่าเฉลี่ยเสรีภาพมากกว่า 3.5 ขึ้นไป ผลก็คือจากการสำรวจประชาธิปไตยแบบเลือกตั้ง 120 ประเทศทั่วโลก ในปี ค.ศ. 2000 พบว่าเป็นเสรีประชาธิปไตย 71 ประเทศ (ร้อยละ 59) ประชาธิปไตยกึ่งเสรี 23 ประเทศ (ร้อยละ 19) และประชาธิปไตยไม่เสรี 16 ประเทศ (ร้อยละ 13) (Diamond, 2000)

ส่วนที่มีปัญหาที่สุดในแนวคิดของ Diamond ก็คือ เครื่องมือในการวัดค่า ประชาธิปไตยที่หยาบคร่าวเกินไป จนอาจให้ผลลัพธ์คลาดเคลื่อนในส่วนที่มักรวมเอากรณีที่ไม่ใช่ประชาธิปไตยเข้าไว้ในกลุ่มประชาธิปไตยด้วย ทั้งนี้ Bogaards (2012) ได้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหานี้พบได้ทั่วไปในหมู่นักวิจัยที่พยายามวัดค่าประชาธิปไตย รวมถึง Freedom House และงานวิชาการที่นำฐานข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในงานของตนเอง ซึ่งปรากฏรูปแบบการใช้ที่ต่างกันมากถึง 20 รูปแบบ งานวิชาการเหล่านั้นล้วนแล้วแต่ประสบปัญหาการแปลค่าข้อมูลจากระดับมากน้อย (Degree) ไปสู่ผลลัพธ์แบบสองขั้วที่ต่างกัน (Dichotomy) ระหว่างประชาธิปไตยกับเผด็จการทั้งสิ้น เนื่องจากการกำหนดเส้นแบ่งตามอำเภอใจโดยไม่มีเหตุผลรองรับจุดตัดอย่างเพียงพอ อีกทั้งการใช้ค่าเฉลี่ยเสรีภาพเป็นเกณฑ์ในการขีดแบ่งก็ไม่สอดคล้องกับวิธีการแบ่งช่วงคะแนนของ Freedom House เอง เช่น การขีดแบ่งค่าประชาธิปไตยขั้นต่ำ ปรากฏให้เห็นตั้งแต่ 1.0-2.5 คะแนน ไปจนถึง 1.0-5.5 คะแนน ข้อสังเกตนี้จึงเป็นพื้นฐานให้อนุมานต่อไปได้ว่า หากต้องการกำหนดเส้นแบ่งประเภทย่อยภายในประชาธิปไตยด้วยกันเองแล้ว ประเทศที่อาจเป็นประชาธิปไตยรูปแบบหนึ่งในงานวิชาการชิ้นหนึ่ง ก็อาจถูกจัดให้เป็นประชาธิปไตยอีกประเภทในงานชิ้นอื่นก็ได้

ถ้าข้อจำกัดในแนวคิดและวิธีการวัดผลของ Diamond คือ ความคับแคบและหยาบคร่าวไม่ละเอียดถี่ถ้วนแล้ว งานของ Merkel ก็คือ ความพยายามในการสร้างแนวคิดให้กว้างเพียงพอและกำหนดวิธีการวัดผลที่สามารถบ่งชี้แน่ชัดว่าประชาธิปไตยบกพร่องตรงคุณลักษณะใด ดังจะเห็นได้ว่าคุณลักษณะหลัก 5 ด้านของ "ประชาธิปไตยฝังราก" บรรจุไปด้วยคุณลักษณะย่อยรวมกัน 10 เกณฑ์ แต่ละเกณฑ์ประกอบไปด้วยตัวชี้วัด นับรวมกันได้ 34 ตัวชี้วัด อย่างไรก็ตาม วิธีการวัดผลนี้กลับมิได้ระบุบ่งชี้ชัดแจ้งถึงกฎการนับรวมข้อมูล (Aggregation Rule) และความจำเป็นในการถ่วงน้ำหนัก (Bogaards, 2009) แต่ก็พอจะอนุมานกว้าง ๆ ได้ว่าอาศัยมาตรวัดแบบขั้วตรงข้ามที่นักวิจัยต้องเป็นผู้สังเกตและแปลผลว่าตัวชี้วัดใด "ปรากฏ" (ในขั้นตอนการรวมข้อมูลมักเข้ารหัสเป็น 1) หรือ "ไม่ปรากฏ" (มักเข้ารหัสเป็น 0) ตัวอย่างเช่น หาก "ประชาธิปไตยฝังราก" คือตัวแบบที่สมบูรณ์ (รวมข้อมูลได้ 5 คะแนนเต็ม) ส่วนประเทศใดที่ขาดคุณลักษณะตัวหนึ่งไปก็จะถือเป็น "ประชาธิปไตยที่บกพร่อง" (รวมข้อมูลได้ 4 คะแนน) เมื่อพิจารณารายละเอียดภายในแล้วหากพบว่าไม่ปรากฏตัวชี้วัดด้านกลไกตรวจสอบถ่วงดุลฝ่ายบริหาร นี่ย่อมหมายความว่าคุณลักษณะด้านกลไกตรวจสอบ

เอาผิดระหว่างภาครัฐด้วยกันอ่อนแอ (“D” ตามภาพที่ 2) ดังนั้นจึงควรถือว่าประเทศนั้นเป็น “ประชาธิปไตยให้สิทธิขาด”

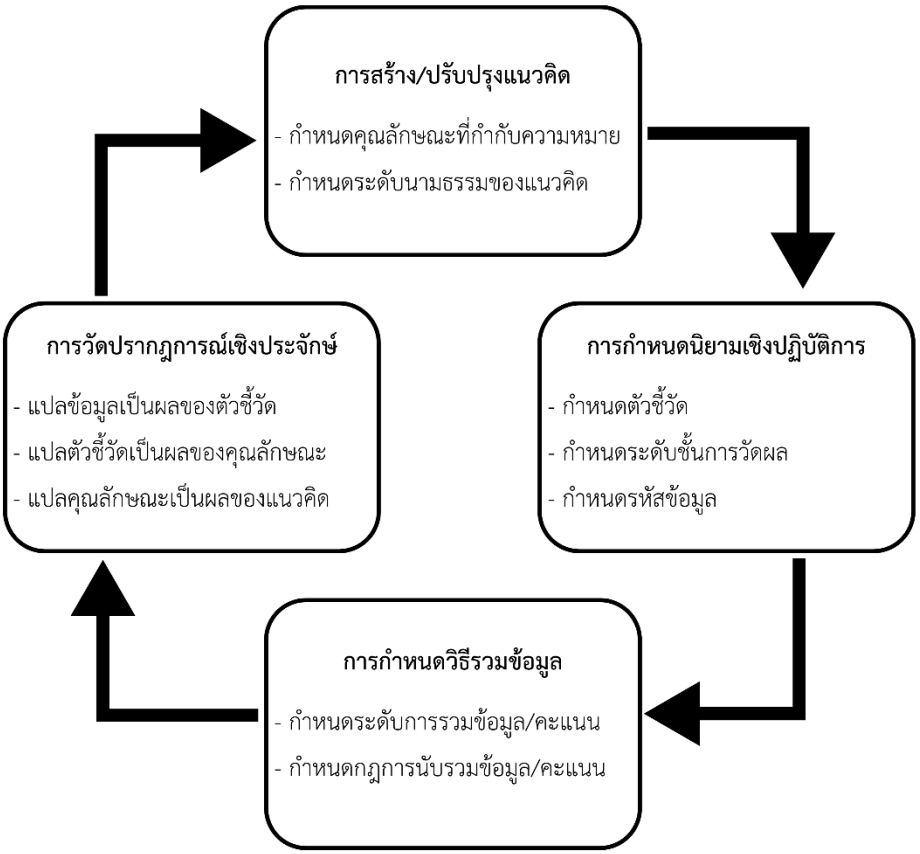
แนวคิดของ Merkel เรียกร้องให้นักวิจัยจำเป็นต้องมีข้อมูลเชิงลึกเพียงพอต่อกรณีที่เลือกมาศึกษา สามารถประเมินการปรากฏหรือไม่ปรากฏของตัวชี้วัด/คุณลักษณะภายใน และแยกแยะความแตกต่างระหว่างกรณีได้ จึงอาจเป็นข้อจำกัดสำหรับนักวิจัยที่ขาดความเชี่ยวชาญกรณีเฉพาะเหล่านั้น การหลีกเลี่ยงค่าข้อมูลระดับมากน้อยโดยนำเสนอให้วัดผลจากการปรากฏหรือไม่ปรากฏของตัวชี้วัด/คุณลักษณะภายใน ย่อมช่วยให้แนวคิดนี้สามารถหลบเลี่ยงจากปัญหาการกำหนดเส้นแบ่งตามอำเภอใจได้ระดับหนึ่ง ทว่าไม่อาจหลีกหนีจากความเข้าใจอันคลุมเครือที่นักวิจัยมีต่อกรณีศึกษาได้ ตัวอย่างที่ชัดเจนในงานของ Merkel (2004) ก็คือประเทศไทยในปี ค.ศ. 2002 ถูกจัดให้อยู่ทั้งในประชาธิปไตยกึดกันสิทธิ์และประชาธิปไตยไม่เสรี จริงอยู่หลักนิติธรรมในไทยยังมิได้ฝังลึกมั่นคงเพียงพอ ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของประชาธิปไตยไม่เสรี แต่การให้สิทธิเลือกตั้งเป็นการทั่วไปได้ดำรงอยู่มาก่อนแล้วหลายทศวรรษ จึงตรงกันข้ามกับลักษณะเด่นของประชาธิปไตยกึดกันสิทธิ์ที่ประชาชนบางกลุ่มเท่านั้นมีสิทธิเลือกตั้ง เมื่อนำแนวคิดนี้ไปประยุกต์กับข้อมูลเชิงประจักษ์การจำแนกประเทศไทยลักษณะนี้จึงขาดความน่าเชื่อถือและไม่ตรงตามความเป็นจริง

กล่าวในเชิงเปรียบเทียบแล้ว แนวคิดของ Diamond ซึ่งวางอยู่บนการจัดหมวดหมู่คลาสสิก โดยหยิบยืมและต่อยอดมาจากฐานข้อมูลของ Freedom House นั้น เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาแบบกรณีจำนวนมากที่ต้องอาศัยเทคนิคทางสถิติ (Large-N analysis) อันนำมาซึ่งการระบุได้ถึงแนวโน้มทั่วไป การพิสูจน์สมมติฐาน และการสร้างข้อสรุปทั่วไป ทว่ากลับไม่สามารถก้าวข้ามปัญหาการกำหนดเส้นแบ่งและการให้เหตุผลรองรับจุดตัดระบอบการเมืองได้อย่างสมเหตุสมผล ขณะที่แนวคิดของ Merkel อาศัยการจัดหมวดหมู่รัศมีศูนย์กลางจึงมีคุณูปการต่อการศึกษาแบบน้อยกรณีที่มุ่งอธิบายรายละเอียดเชิงลึก (Small-N analysis) เพราะจุดเด่นสำคัญของแนวคิดนี้อยู่ที่การนำเสนอตัวแบบที่มีพลวัต ช่วยระบุตำแหน่งบกพร่องของคุณลักษณะภายในประชาธิปไตย โดยแสดงให้เห็นว่าความบกพร่องที่เกิดขึ้น ณ คุณลักษณะภายในหนึ่งย่อมกระทบต่อคุณลักษณะอื่นพร้อมกัน ดังนั้นจึงส่งผลต่อองค์รวมของระบอบการเมืองด้วย นักวิจัยจึงสามารถประเมินความเบี่ยงเบนจากปทัสถานที่เกิดขึ้นตามจริงได้ อย่างไรก็ตาม แนวคิดนี้เรียกร้องให้นักวิจัยต้องรอบรู้ลุ่มลึกต่อกรณีศึกษามากพอสมควร เพราะหากมีความรู้อย่างจำกัดก็อาจเสี่ยงที่จะเผชิญกับการตีความข้อมูลคลาดเคลื่อนด้วยเช่นกัน นั่นจึงเป็นเหตุผลว่าทำไมนักวิจัยจึงควรตระหนักถึงข้อจำกัดของการกำหนดแนวคิดและการวัดผลอยู่เสมอ

องค์ความรู้ใหม่

การอภิปรายตลอดทั้งบทความได้ตอกย้ำว่าขั้นตอนการออกแบบงานวิจัยทางรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์แขนงอื่น ๆ โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการกำหนดแนวคิดและการกำหนดวิธีวัดผลมิได้เป็นการดำเนินการที่สำเร็จเสร็จสิ้นในคราวเดียว หากเป็นกระบวนการอันต่อเนื่องซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนกว่างานวิจัยจะแล้วเสร็จ ดังปรากฏในภาพที่ 3 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงวงจรการกำหนดแนวคิด เริ่มต้นจากขั้นตอนแรกคือการสร้างแนวคิด นักวิจัยควรตัดสินใจเพื่อกำหนดรายละเอียดของคุณลักษณะภายในแนวคิดและเลือกตรรกะที่อยู่เบื้องหลังเพื่อกำกับระดับความเป็นนามธรรมให้กับแนวคิด ขั้นตอนที่สองคือการกำหนดนิยามเชิงปฏิบัติการ หรือการแปลงแนวคิดให้เป็นรูปธรรม ผ่านการกำหนดตัวชี้วัด/ตัวแปรที่สังเกตวัดค่าได้ และกำหนดระดับชั้นของการวัดโดยพยายามใช้มาตรวัดเดียวกันในแต่ละช่วงชั้น ซึ่งถ้าไม่กำหนดเป็นมาตรวัดแบบแบ่งหมวดหมู่ (Categorical Scales) ก็อาจเป็นมาตรวัดเชิงตัวเลข (Numeric Scales) ขั้นตอนต่อมา คือ การกำหนดวิธีรวมข้อมูล (Aggregation) นักวิจัยควรตัดสินใจเลือกระดับการรวมข้อมูล และกำหนดกฎการนับรวมคะแนน โดยคำนึงถึงความสัมพันธ์

ระหว่างคุณลักษณะต่างๆ และระหว่างทฤษฎีกับกฎการรวมข้อมูล และขั้นตอนสุดท้าย คือ การวัดค่าปรากฏการณ์เชิงประจักษ์และแปลค่าคะแนนดิบที่ได้รับกลับไปสู่ระดับตัวชี้วัด ระดับคุณลักษณะ และระดับแนวคิด ตามลำดับ

ภาพที่ 3 องค์ความรู้ที่ได้จากการสังเคราะห์
ที่มา: สร้างโดยผู้เขียน

ควรกล่าวด้วยว่า แนวคิดที่ดีในการวิจัยทางรัฐศาสตร์และสังคมศาสตร์นั้นไม่ใช่แนวคิดที่สมบูรณ์แบบเสียจนหาข้อบกพร่องมิได้ หากคือแนวคิดที่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์การวิจัย น่าเชื่อถือ สามารถดำเนินการซ้ำและสะท้อนปรากฏการณ์เชิงประจักษ์ได้อย่างเหมาะสม แต่หากแนวคิดไม่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัยก็จำเป็นจะต้องนำกลับมาปรับปรุงใหม่และดำเนินการซ้ำอย่างครบวงจรจนกว่าจะบรรลุวัตถุประสงค์ในที่สุด

สรุป

บทความนี้ได้แสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดหลักในการกำหนดแนวคิดและการวัดค่าประชาธิปไตย ผ่านการวิเคราะห์เปรียบเทียบระหว่างแนวคิดของ Diamond และแนวคิดของ Merkel ซึ่งแสดงให้เห็นว่าปัญหาหลักของการกำหนดแนวคิดคือการต่อขยายแนวคิดเดิมเกินจำเป็นและความครอบคลุมกรณีศึกษา ขณะที่ความผิดพลาดคลาดเคลื่อนในการวัดค่าประชาธิปไตยมักเป็นผลมาจากกำหนดเส้นแบ่งระหว่างระบอบการเมืองโดยไม่มีเหตุผลรองรับอย่างเพียงพอ และองค์ความรู้ที่ละเอียดลุ่มลึกของนักวิจัยที่มีต่อกรณีที่ตนเองกำลังศึกษาอยู่ ข้อจำกัดเหล่านี้ล้วนส่งผลต่อความผิดพลาดคลาดเคลื่อนในอันที่จะศึกษาปรากฏการณ์เชิงประจักษ์อย่างเที่ยงตรงคงเส้นคงวาและถูกต้องตามจริงได้ทั้งสิ้น

อย่างไรก็ตาม นักวิจัยสามารถหลีกเลี่ยง หรืออย่างน้อยก็ทำให้ปัญหาเหล่านี้ทุเลาเบาบางลงได้ด้วยการกำหนดเลือกระหว่างการสร้างแนวคิดที่มีตรรกะแบบคลาสสิกหรือแนวคิดที่มีตรรกะแบบรัศมีศูนย์กลาง เพื่อเพิ่มระดับความเป็นนามธรรมให้สูงขึ้นตามแนวทางที่ได้เสนอไว้เป็นตัวอย่างในบทความนี้ ตลอดจนพิจารณารายงานรหัสข้อมูล และรายงานกฎการนับรวมข้อมูลในงานวิจัย เพื่อให้นักวิจัยในอนาคตสามารถดำเนินการซ้ำและ/หรือปรับปรุงการออกแบบวิจัยให้เกิดผลลัพธ์ที่คงเส้นคงวาและถูกต้องตามจริงมากขึ้น กล่าวได้ว่านักวิจัยด้านสังคมศาสตร์แขนงอื่นย่อมเผชิญกับข้อจำกัดไม่น้อยไปกว่านักรัฐศาสตร์ที่มีความเข้าใจต่อ “ประชาธิปไตย” ไม่เหมือนกัน เพราะความแตกต่างในการเข้าใจคำว่า “ประชาธิปไตย” มิใช่เพียงปัญหาด้านการนิยาม หากเป็นปัญหาเชิงวิธีวิทยาที่ส่งผลโดยตรงต่อการวัดผล การวิเคราะห์เปรียบเทียบ และการสร้างข้อสรุปทางสังคมศาสตร์ ด้วยเหตุนี้ การทวนสอบและปรับปรุงแนวคิดอย่างต่อเนื่องจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ขาดมิได้ในกระบวนการวิจัยด้านสังคมศาสตร์ทุกแขนง

เอกสารอ้างอิง

Almond, G. A. & Verba, S. (1963). The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Bogaards, M. (2009). How to Classify Hybrid Regimes? Defective Democracy and Electoral Authoritarianism. Democratization, 16(2), 399-423.

_____ (2012). Where to Draw the Line? From Degree to Dichotomy in Measures of Democracy. Democratization, 19(4), 690-712.

Bunce, V. (1995). Should Transitologists Be Grounded?. Slavic Review, 54(1), 111-127.

Collier, D. & Levitsky, S. (1997). Democracy with Adjectives: Conceptual Innovation in Comparative Research. World Politics, 49(3), 430-451.

Collier, D. & Mahon, J. (1993). Conceptual 'Stretching' Revisited: Adapting Categories in Comparative Analysis. American Political Science Review, 87(4), 845-855.

Diamond, L. (1999). Developing Democracy: Toward Consolidation. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

_____. (2000). Is Pakistan the (Reverse) Wave of the Future?. Journal of Democracy, 11(3), 91-106.

Freedom House. (1998). Freedom in the world 1997–1998: The annual survey of political rights and civil liberties. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.

Geddes, B. (1999). What Do We Know About Democratization After Twenty Years?. Annual Review of Political Science, 2, 115-144.

Gerring, J. (2011). Social science methodology: A unified framework (2nd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.

Huntington, S. P. (1991). The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century. Norman, OK: University of Oklahoma Press.

Linz, J. & Stepan, A. (1996). Toward Consolidated Democracies. Journal of Democracy, 7(2), 14-33.

Lipset, S. M. (1959). Some Social Requisites of Democracy: Economic Development and Political Legitimacy. American Political Science Review, 53(1), 69-105.

Merkel, W. (2004). Embedded and Defective Democracies. Democratization, 11(5), 33-58.

Moore Jr., B. (1966). Social Origins of Dictatorship and Democracy: Lord and Peasant in the Making of the Modern World. Boston, MA: Beacon Press.

Munck, G. L. & Verkuilen, J. A. Y. (2002). Conceptualizing and Measuring Democracy. Evaluating Alternative Indices. Comparative Political Studies, 35(1), 5-34.

O'Donnell, G. & Schmitter, P. C. (1986). Transitions from Authoritarian Rule: Tentative Conclusions about Uncertain Democracies. Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press.

Rustow, D. A. (1970). Transitions to Democracy: Toward a Dynamic Model. Comparative Politics, 2(3), 337-363.

Sartori, G. (1970). Concept Misformation in Comparative Politics. American Political Science Review, 64(4), 1033-1053.

_____. (1984). Guidelines for concept analysis. In G. Sartori (Ed.), Social science concepts: A systematic analysis (pp. 15–85). Beverly Hills, CA: Sage Publications.

Schmitter, P. & Karl, T. (1991). What Democracy Is...and Is Not. Journal of Democracy, 2(3), 75-88.

Schmitter, P. C. (1995). Transitology: The Science or the Art of Democratization?. In J. S. Tulchin & B. Romero (Eds.), The Consolidation of Democracy in Latin America (pp. 11-41). Boulder, CO: Lynne Rienner.

วารสารวิชาการ รัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์
ACADEMIC JOURNAL OF POLITICAL SCIENCE AND PUBLIC ADMINISTRATION
ปีที่ 8 ฉบับที่ 5 กันยายน – ตุลาคม 2569 Vol. 8 No. 5 September – October 2026

ปัจเจกนิยมดิจิทัลกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองไทยของ Generation Z

DIGITAL INDIVIDUALIZATION AND THE TRANSFORMATION OF THAI POLITICAL CULTURE AMONG GENERATION Z

ปฐมพงศ์ มณีรัตน์*
Prathompong Maneerat*
นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar
*Corresponding Author E-mail: dome1111222@gmail.com
Received May 10, 2026; Revised June 9, 2026; Accepted July 5, 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง Generation Z ปัจเจกนิยมดิจิทัล และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองไทยในบริบทสังคมดิจิทัล โดยใช้วิธีการสังเคราะห์วรรณกรรมเชิงตีความเพื่ออธิบายลักษณะของคนรุ่นใหม่ภายใต้สภาพแวดล้อมดิจิทัลและนัยของสื่อสังคมออนไลน์ต่อความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับอำนาจทางการเมือง บทความเสนอว่า การเติบโตมาพร้อมเทคโนโลยีดิจิทัลและการไหลเวียนของข้อมูลจำนวนมากส่งผลให้คนรุ่นใหม่มีแนวโน้มรับรู้ ตีความ และประเมินประเด็นสาธารณะผ่านประสบการณ์และการตัดสินของตนเองมากขึ้น ขณะเดียวกัน สื่อสังคมออนไลน์ได้กลายเป็นพื้นที่สาธารณะดิจิทัลที่เอื้อต่อการเข้าถึงข้อมูล การเชื่อมโยงเครือข่าย และการมีส่วนร่วมทางการเมืองในลักษณะยืดหยุ่นและขับเคลื่อนตามประเด็น บทความนี้เสนอแนวคิด “ปัจเจกนิยมดิจิทัล” (Digital Individualization) เพื่ออธิบายกระบวนการที่สภาพแวดล้อมดิจิทัลทำให้ผู้คนต้องรับผิดชอบต่อการรับรู้ ตีความ และประเมินความชอบธรรมทางการเมืองด้วยตนเองมากขึ้น ภายใต้เงื่อนไขที่ข้อมูลและการผลิตความหมายทางการเมืองมิได้ถูกผูกขาดโดยสถาบันหรือศูนย์กลางอำนาจเพียงด้านเดียวอีกต่อไป กระบวนการดังกล่าวส่งผลให้ความชอบธรรมทางการเมืองในสังคมไทยร่วมสมัยมีลักษณะพึ่งพาการยอมรับ การตีความ และการต่อรองจากผู้คนมากขึ้น บทความจึงเสนอว่า ความเปลี่ยนแปลงสำคัญของการเมืองไทยในยุคดิจิทัลมิได้อยู่เพียงที่รูปแบบการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ หากยังอยู่ที่การเปลี่ยนฐานความสัมพันธ์ระหว่างพลเมือง อำนาจทางการเมือง และความชอบธรรมทางการเมืองในระดับวัฒนธรรมทางการเมืองร่วมสมัยด้วย

คำสำคัญ: Generation Z, ปัจเจกนิยมดิจิทัล, วัฒนธรรมทางการเมือง, การเมืองดิจิทัล, ความชอบธรรมทางการเมือง

Abstract

This article examines the relationship between Generation Z, digital individualization, and the transformation of Thai political culture in the context of a digital society. Employing interpretive literature synthesis, the article explores the characteristics of younger generations within digital environments and the implications of social media for the relationship between individuals and political authority. The article argues that the expansion of digital technologies and networked information environments has encouraged younger generations to interpret

and evaluate public issues increasingly through their own experiences and judgments. At the same time, social media has become a digital public sphere that facilitates information access, network formation, and issue-based political participation. This article proposes the concept of “digital individualization” as an analytical framework for explaining the process through which digital environments increasingly compel individuals to interpret, assess, and negotiate political legitimacy independently under conditions where political meanings and information are no longer monopolized by institutional centers of authority. As a result, political legitimacy in contemporary Thai society increasingly depends on public interpretation, negotiation, and recognition through digital networks. The article concludes that a significant transformation in contemporary Thai politics lies not only in changing forms of political participation among younger generations, but also in the changing relationship between citizens, political authority, and political legitimacy within Thailand’s contemporary political culture.

Keywords: Generation Z, Digital Individualization, Thai Political Culture, Digital Politics, Political Legitimacy

บทนำ

การเติบโตของสื่อสังคมออนไลน์และเทคโนโลยีดิจิทัลได้เปลี่ยนวิถีชีวิต การสื่อสาร และการรับรู้ข้อมูลของผู้คนอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในกลุ่ม Generation Z ที่เติบโตมาพร้อมอินเทอร์เน็ต สมาร์ตโฟน และแพลตฟอร์มดิจิทัลซึ่งกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน การรับรู้ข่าวสาร การแสดงความคิดเห็น และการสร้างตัวตนทางสังคมของคนรุ่นนี้จึงผูกพันอยู่กับสื่อและแพลตฟอร์มดิจิทัลอย่างใกล้ชิด (Castells, 2010; Dimock, 2019; Farrell & Phungsoonthorn, 2020) ภายใต้บริบทดังกล่าว ผู้คนไม่ได้รับข้อมูลผ่านสื่อกระแสหลักเพียงไม่กี่ช่องทางเหมือนในอดีตอีกต่อไป แต่เข้าถึงข้อมูลผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลและอัลกอริทึมที่คัดเลือกเนื้อหาตามพฤติกรรมและความสนใจของผู้ใช้แต่ละคนมากขึ้น สภาพแวดล้อมเช่นนี้ทำให้ผู้คนสามารถเปรียบเทียบตีความ และประเมินข้อมูลด้วยตนเองมากขึ้น ขณะเดียวกัน พื้นที่ดิจิทัลยังเปิดโอกาสให้ประเด็นส่วนบุคคล เช่น การศึกษา ความเหลื่อมล้ำ หรือคุณภาพชีวิต สามารถเชื่อมโยงเข้าสู่ประเด็นสาธารณะและการเมืองได้อย่างรวดเร็วผ่านพื้นที่ออนไลน์ (Habermas, 1989; Sinpeng, 2021)

ในเงื่อนไขเช่นนี้ แนวคิดเรื่อง individualization จึงมีความสำคัญต่อการอธิบายความเปลี่ยนแปลงของคนรุ่นใหม่ในสังคมดิจิทัล โดยเฉพาะกระบวนการที่ผู้คนต้องกำหนดจุดยืนและทำความเข้าใจประเด็นสาธารณะด้วยตนเองมากขึ้น (Beck, 1992; Giddens, 1991) แม้แนวโน้มดังกล่าวจะสัมพันธ์กับการขยายตัวของค่านิยมแบบปัจเจกนิยมที่ให้ความสำคัญกับสิทธิ เสรีภาพ และการกำหนดตนเอง (Hofstede, 2001; Triandis, 1995) แต่ผลกระทบของสังคมดิจิทัลมิได้จำกัดอยู่เพียงการเปลี่ยนแปลงในระดับค่านิยม หากยังส่งผลต่อเงื่อนไขของการรับรองความชอบธรรมทางการเมืองด้วย ในบริบทสังคมไทย ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวปรากฏชัดภายหลังปี พ.ศ. 2563 เมื่อคนรุ่นใหม่แสดงออกและมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านสื่อสังคมออนไลน์อย่างเด่นชัด (Areeprachakun & Senivongse, 2025; Sinpeng, 2021) การเมืองของ Generation Z ไทยจึงมิได้สะท้อนเพียงการเพิ่มขึ้นของการมีส่วนร่วมทางการเมือง หากยังสะท้อนการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับอำนาจทางการเมืองในระดับวัฒนธรรมทางการเมืองร่วมสมัย โดยการมีส่วนร่วมมีลักษณะยืดหยุ่น เชื่อมโยงผ่านเครือข่าย และขับเคลื่อนตามประเด็น มากกว่าการยึดโยงกับองค์กรหรือความผูกพันทางการเมืองแบบคงที่ดังเช่นในอดีต (Bennett & Segerberg, 2012; Loader et al., 2014)

อย่างไรก็ตาม งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ Generation Z และสื่อสังคมออนไลน์ในบริบทไทยส่วนใหญ่มุ่งอธิบายบทบาทของสื่อดิจิทัลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมือง การเคลื่อนไหวของเยาวชน หรือรูปแบบการสื่อสารทางการเมืองผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์เป็นหลัก ขณะที่การอธิบายการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างของความสัมพันธ์ระหว่าง “ปัจเจก” กับ “ความชอบธรรมทางการเมือง” ยังมีอยู่อย่างจำกัด โดยเฉพาะในมิติที่อธิบายว่าโลกดิจิทัลมิได้เพียงเปลี่ยนช่องทางการสื่อสารทางการเมือง หากยังกำลังเปลี่ยนเงื่อนไขของการรับรองความชอบธรรมทางการเมืองในระดับวัฒนธรรมทางการเมืองร่วมสมัย

บทความนี้จึงมุ่งศึกษาความสัมพันธ์ระหว่าง Generation Z ไทย ปัจเจกนิยมดิจิทัล และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองไทยในบริบทสังคมดิจิทัล โดยใช้วิธีการสังเคราะห์วรรณกรรมเชิงตีความ (Interpretive Literature Synthesis) เพื่อพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดเชิงวิเคราะห์สำหรับอธิบายการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับอำนาจทางการเมืองในสังคมไทยร่วมสมัย บทความเสนอว่า โลกดิจิทัลกำลังเปลี่ยนฐานของการรับรองความชอบธรรมทางการเมืองผ่านกระบวนการที่ผู้คนประเมินและให้ความหมายต่ออำนาจทางการเมืองด้วยตนเองมากขึ้น ซึ่งบทความเรียกว่า “Digital Individualization” กระบวนการดังกล่าวมิได้สะท้อนเพียงการขยายตัวของปัจเจกนิยมในระดับค่านิยม หากยังสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมทางการเมืองร่วมสมัย ทั้งนี้ กรอบแนวคิดที่นำเสนอมีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างสังคมดิจิทัล ปัจเจกนิยมดิจิทัล และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองไทย มากกว่าการทดสอบความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลในเชิงประจักษ์

ผลการสังเคราะห์วรรณกรรม

สังคมดิจิทัลกับการก่อรูปความเป็นปัจเจก

การทำความเข้าใจ Generation Z จำเป็นต้องพิจารณาควบคู่กับบริบทของสังคมดิจิทัล เนื่องจากคนรุ่นนี้เติบโตขึ้นพร้อมอินเทอร์เน็ต สมาร์ตโฟน และสื่อสังคมออนไลน์ซึ่งกลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน การรับรู้ข่าวสาร ความสัมพันธ์ทางสังคม และการแสดงความคิดเห็นจึงดำเนินอยู่ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง (Dimock, 2019; Farrell & Phungsoonthorn, 2020)

ภายใต้สภาพแวดล้อมดังกล่าว ข้อมูลจำนวนมากถูกคัดเลือกผ่านอัลกอริทึมตามพฤติกรรมและความสนใจของผู้ใช้แต่ละคน ส่งผลให้ผู้คนรับรู้ ตีความ และประเมินประเด็นสาธารณะผ่านประสบการณ์และมุมมองเฉพาะของตนเองมากขึ้น แทนการพึ่งพาสื่อหรือสถาบันกลางเพียงด้านเดียวเหมือนในอดีต (Castells, 2010; Matthes, 2022)

สภาพแวดล้อมเช่นนี้ทำให้พื้นที่ดิจิทัลกลายเป็นพื้นที่สำคัญของการสร้างตัวตน การแสดงจุดยืน และการเชื่อมโยงกับชุมชนออนไลน์ ซึ่งสะท้อนกระบวนการที่ผู้คนต้องกำหนดอัตลักษณ์และทำความเข้าใจโลกสังคมการเมืองด้วยตนเองมากขึ้น (Giddens, 1991)

ขณะเดียวกัน โลกดิจิทัลยังทำให้ประเด็นที่เคยถูกมองว่าเป็นเรื่องส่วนบุคคลสามารถเชื่อมโยงเข้าสู่พื้นที่สาธารณะได้ง่ายขึ้น เช่น ความกดดันทางการศึกษา ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจ คุณภาพชีวิต หรือความเหลื่อมล้ำทางสังคม ประสบการณ์ในชีวิตประจำวันเหล่านี้ถูกแลกเปลี่ยนและถกเถียงผ่านสื่อสังคมออนไลน์จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของประเด็นทางสังคมและการเมืองร่วมสมัย (Habermas, 1989; Sinpeng, 2021)

ในบริบทสังคมไทย ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวยิ่งปรากฏชัดภายหลังปี พ.ศ. 2563 ซึ่งเป็นช่วงที่การแสดงออกและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของคนรุ่นใหม่ขยายตัวอย่างเข้มข้นผ่านพื้นที่ออนไลน์ (Muakchim, 2021) กระบวนการนี้ทำให้การประเมินประเด็นสาธารณะและอำนาจทางการเมืองเชื่อมโยงกับประสบการณ์การรับรู้ และการตีความของปัจเจกมากขึ้น

กล่าวได้ว่า โลกดิจิทัลมิได้เปลี่ยนเพียงรูปแบบการสื่อสารของคนรุ่นใหม่ หากยังเปลี่ยนเงื่อนไขของการสร้างตัวตน การรับรู้ประเด็นสาธารณะ และความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับสังคมร่วมสมัย สภาพแวดล้อมดังกล่าวจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการก่อรูป “ปัจเจกนิยมดิจิทัล” ซึ่งผู้คนต้องกำหนดจุดยืนและทำความเข้าใจประเด็นทางสังคมและการเมืองผ่านประสบการณ์และการรับรู้ของตนเองมากขึ้น

ปัจเจกนิยมดิจิทัล

แนวคิดปัจเจกนิยมดิจิทัล (Digital Individualization) ในบทความนี้มิได้หมายถึงปัจเจกนิยมในฐานะค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับเสรีภาพ สิทธิ หรือการกำหนดตนเองเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายถึงกระบวนการทางสังคมที่สภาพแวดล้อมดิจิทัลทำให้ผู้คนต้องพึ่งพาการรับรู้และการตัดสินใจของตนเองมากขึ้น ภายใต้เงื่อนไขที่ข้อมูล ข่าวสาร และความรู้สามารถเข้าถึงได้อย่างกว้างขวางผ่านเครือข่ายดิจิทัล

แนวคิดดังกล่าวมีพื้นฐานมาจากข้อเสนอของ Beck (1992) และ Giddens (1991) ที่อธิบายกระบวนการ Individualization ในสังคมสมัยใหม่ ซึ่งผู้คนต้องสร้างอัตลักษณ์ กำหนดทางเลือก และรับผิดชอบต่อการดำเนินชีวิตของตนเองมากขึ้น ภายใต้เงื่อนไขที่สถาบันทางสังคมแบบดั้งเดิมมีอิทธิพลลดลง อย่างไรก็ตาม ในบริบทของสังคมดิจิทัล กระบวนการดังกล่าวมีความเข้มข้นมากขึ้น เนื่องจากผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร และความคิดเห็นที่หลากหลายได้อย่างต่อเนื่องผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล

สภาพแวดล้อมเช่นนี้ส่งผลให้ผู้คนมีบทบาทเป็นทั้งผู้รับสาร ผู้คัดเลือกข้อมูล และผู้สร้างความหมายต่อสิ่งที่รับรู้ด้วยตนเองมากขึ้น การดำเนินชีวิตในสังคมดิจิทัลจึงต้องอาศัยการตัดสินใจและการจัดการข้อมูลของปัจเจกในระดับที่สูงกว่าสังคมแบบเดิม กระบวนการดังกล่าวสะท้อนลักษณะสำคัญของปัจเจกนิยมดิจิทัล ซึ่งเป็นเงื่อนไขพื้นฐานที่ทำให้ผู้คนพึ่งพาการรับรู้ การตีความ และการตัดสินของตนเองมากขึ้นในการทำความเข้าใจโลกสังคมร่วมสมัย รวมถึงประเด็นทางการเมืองและสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของตนเองด้วย

ปัจเจกนิยมดิจิทัลกับการเปลี่ยนการรับรู้ทางการเมือง

แม้แนวคิดเรื่องปัจเจกนิยมจะถูกใช้อธิบายความเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่มาอย่างต่อเนื่อง แต่ภายใต้บริบทของสังคมดิจิทัล ความเปลี่ยนแปลงสำคัญมิได้อยู่เพียงที่การให้คุณค่ากับเสรีภาพหรือการกำหนดตนเองเท่านั้น หากยังรวมถึงการเปลี่ยนเงื่อนไขของการรับรู้และการประเมินอำนาจทางการเมืองด้วย ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ข้อมูล ข่าวสาร และคำอธิบายทางการเมืองแข่งขันกันอย่างต่อเนื่อง ผู้คนจึงต้องพึ่งพาการตัดสินของตนเองมากขึ้นในการทำความเข้าใจประเด็นสาธารณะ (Beck, 1992; Giddens, 1991)

ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว บทความนี้จึงเสนอแนวคิด “Digital Individualization” เพื่ออธิบายสภาพแวดล้อมที่การรับรู้ทางการเมืองพึ่งพาการตีความ การประเมิน และการตัดสินของปัจเจกมากขึ้น แทนการยึดโยงกับกรอบความหมายหรืออำนาจจากสถาบันแบบเดิมเพียงด้านเดียว แนวโน้มดังกล่าวส่งผลให้การรับรองความชอบธรรมทางการเมืองต้องเผชิญกับการตรวจสอบและการต่อรองจากผู้คนอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ดิจิทัลร่วมสมัย

ภายใต้เงื่อนไขเช่นนี้ ความชอบธรรมทางการเมืองจึงมิได้ดำรงอยู่ผ่านสถานะเชิงสถาบันเพียงด้านเดียวอีกต่อไป แต่ต้องเผชิญกับการตรวจสอบและการวิพากษ์จากผู้คนอย่างต่อเนื่องผ่านพื้นที่ดิจิทัล การรับรองอำนาจทางการเมืองจึงไม่ได้อาศัยกรอบการยอมรับร่วมแบบคงที่เหมือนในอดีต แต่กลับอยู่ภายใต้การให้ความหมายและการตัดสินจากผู้คนอย่างต่อเนื่องในพื้นที่ออนไลน์

ขณะเดียวกัน การรับรู้ข้อมูลข่าวสารในสังคมดิจิทัลยังมีลักษณะเฉพาะตัวและกระจัดกระจายมากขึ้น เนื่องจากแพลตฟอร์มดิจิทัลและอัลกอริทึมทำหน้าที่คัดเลือกการมองเห็นข้อมูลตามพฤติกรรมและความสนใจของผู้ใช้แต่ละคน (Matthes, 2022) ส่งผลให้ผู้คนอาจมองประเด็นทางการเมืองแตกต่างกัน แม้อยู่ภายใต้

เหตุการณ์เดียวกัน เงื่อนไขเช่นนี้จึงลดทอนกรอบร่วมในการทำความเข้าใจประเด็นสาธารณะและความชอบธรรมทางการเมือง

นอกจากนี้ แม้สื่อสังคมออนไลน์จะเปิดพื้นที่ให้ผู้คนสามารถแสดงความคิดเห็น วิพากษ์อำนาจ และมีส่วนร่วมทางการเมืองได้มากขึ้น แต่การมีส่วนร่วมดังกล่าวยังดำเนินอยู่ภายใต้เงื่อนไขของแพลตฟอร์มดิจิทัลที่กำหนดรูปแบบการปฏิสัมพันธ์และการมองเห็นข้อมูลในลักษณะที่ผู้ใช้อาจไม่สามารถควบคุมได้อย่างสมบูรณ์ (Keating & Melis, 2017) กล่าวได้ว่า การขยายตัวของพื้นที่ดิจิทัลมิได้หมายถึงการเพิ่มขึ้นของเสรีภาพเพียงด้านเดียว หากยังมาพร้อมกับรูปแบบใหม่ของการกำกับและจัดระเบียบการรับรู้ทางการเมืองด้วย

ในบริบทสังคมไทย ความเปลี่ยนแปลงสำคัญของคนรุ่นใหม่จึงมิได้อยู่เพียงที่การใช้สื่อดิจิทัลหรือการมีส่วนร่วมทางการเมืองผ่านโลกออนไลน์เท่านั้น หากยังอยู่ที่การเปลี่ยนวิธีการรับรู้ ตีความ และประเมินอำนาจทางการเมืองในชีวิตประจำวัน ซึ่งกลายเป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้การรับรู้และการตัดสินทางการเมืองของผู้คนพึ่งพาการตีความของปัจเจกมากขึ้นในสังคมดิจิทัลร่วมสมัย

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองไทย

การขยายตัวของสังคมดิจิทัลและกระบวนการ digital individualization ส่งผลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองไทยอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในระดับความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับอำนาจทางการเมือง หากในอดีตวัฒนธรรมทางการเมืองไทยมีลักษณะยึดโยงกับโครงสร้างแบบลำดับชั้น ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ และการยอมรับอำนาจผ่านกรอบสถาบันเป็นสำคัญ (Almond & Verba, 1963; Dhiravegin, 1985; Laothamatas, 1996)

สังคมดิจิทัลร่วมสมัยส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ สถาบันทางการเมือง และพลเมืองเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยประชาชนมีบทบาทในการตีความ ตั้งคำถาม และประเมินอำนาจทางการเมืองมากขึ้นผ่านพื้นที่ดิจิทัล ความเป็นพลเมืองจึงมิได้ตั้งอยู่บนการยอมรับอำนาจผ่านกรอบสถาบันเพียงด้านเดียวอีกต่อไป หากยังเชื่อมโยงกับการตั้งคำถาม วิพากษ์ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อประเด็นสาธารณะผ่านพื้นที่ดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง

ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้วัฒนธรรมทางการเมืองไทยมีลักษณะของการซ้อนทับระหว่างค่านิยมแบบเดิมและค่านิยมแบบใหม่ แม้แนวคิดเรื่องอำนาจแบบรวมศูนย์ ความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ และโครงสร้างแบบลำดับชั้นยังคงมีอิทธิพลในสังคมไทย แต่ในอีกด้านหนึ่ง แนวคิดเรื่องสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และการตรวจสอบอำนาจกลับขยายตัวเด่นชัดมากขึ้นเช่นกัน (เอนก เหล่าธรรมทัศน์, 2550)

ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงมิได้เกิดขึ้นในลักษณะของการแทนที่ค่านิยมชุดเดิมด้วยค่านิยมชุดใหม่โดยสมบูรณ์ หากเป็นกระบวนการที่ค่านิยมหลายชุดดำรงอยู่ร่วมกันและต่อรองกันอย่างต่อเนื่องภายใต้สังคมดิจิทัลร่วมสมัย

ในขณะเดียวกัน การเมืองของคนรุ่นใหม่ยังสะท้อนการเปลี่ยนผ่านจากการเมืองที่ยึดโยงกับองค์กรหรือความผูกพันทางการเมืองแบบคงที่ ไปสู่การเมืองที่มีลักษณะยืดหยุ่น เชื่อมโยงผ่านเครือข่าย และขับเคลื่อนตามประเด็นมากขึ้น การสนับสนุนทางการเมืองจึงสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์และการประเมินในแต่ละช่วงเวลา มากกว่าการยึดโยงกับความจงรักภักดีทางการเมืองแบบถาวรดังเช่นในอดีต (Bennett & Segerberg, 2012; Vromen et al., 2015)

ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว การเมืองในสังคมดิจิทัลจึงมีลักษณะเป็น “การเมืองแบบเครือข่าย” และ “การเมืองแบบรายประเด็น” มากขึ้น ขณะเดียวกัน ความเคลื่อนไหวทางการเมืองก็สามารถขยายตัวอย่างรวดเร็วผ่านการเชื่อมโยงของผู้คนในพื้นที่ออนไลน์ โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยองค์กรทางการเมืองแบบรวมศูนย์เหมือนในอดีต

อย่างไรก็ตาม ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นโดยปราศจากความตึงเครียด เนื่องจากการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่แตกต่างกันอาจนำไปสู่ความขัดแย้งทางความคิดเห็น การแบ่งขั้วทางการเมือง และการเผชิญหน้าระหว่างชุดความจริงที่แตกต่างกันในสังคมดิจิทัล

ขณะเดียวกัน พื้นที่ออนไลน์ยังดำเนินอยู่ภายใต้เงื่อนไขของแพลตฟอร์มและอัลกอริทึมที่มีบทบาทต่อการมองเห็นข้อมูลและรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เงื่อนไขดังกล่าวจึงส่งผลให้พื้นที่สาธารณะทางการเมืองในสังคมดิจิทัลมีลักษณะกระจัดกระจายและเต็มไปด้วยการตีความที่หลากหลายมากขึ้น ผู้คนสามารถรับรู้ ให้ความหมาย และถกเถียงต่อประเด็นทางการเมืองจากมุมมองที่แตกต่างกัน ส่งผลให้ความขัดแย้งทางความคิดเห็นและความตึงเครียดทางการเมืองกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมทางการเมืองร่วมสมัยมากขึ้น

กระบวนการดังกล่าวสะท้อนว่า วัฒนธรรมทางการเมืองไทยกำลังเปลี่ยนจากรูปแบบความสัมพันธ์ทางการเมืองที่ยึดโยงกับโครงสร้างและความจงรักภักดีแบบคงที่ ไปสู่การเมืองที่มีลักษณะยืดหยุ่น เป็นเครือข่าย และขับเคลื่อนผ่านการต่อรองความหมายในพื้นที่ดิจิทัลมากขึ้น

กรอบแนวคิดการวิเคราะห์ (Conceptual Framework)

บทความนี้เสนอกรอบแนวคิดเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างสังคมดิจิทัล ปัจเจกนิยมดิจิทัล และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองไทยของ Generation Z โดยมองว่า สังคมดิจิทัลเป็นบริบทสำคัญที่ทำให้ผู้คนเข้าถึงข้อมูล ข่าวสาร และความคิดเห็นที่หลากหลายผ่านเครือข่ายออนไลน์ ส่งผลให้การรับรู้และการทำความเข้าใจประเด็นสาธารณะพึ่งพาประสบการณ์และการตีความของปัจเจกมากขึ้น

ภายใต้บริบทดังกล่าว ได้ก่อให้เกิดกระบวนการที่บทความนี้เรียกว่า “ปัจเจกนิยมดิจิทัล” (Digital Individualization) ซึ่งหมายถึงสภาวะที่ผู้คนต้องพึ่งพาการรับรู้ การประเมิน และการตัดสินใจของตนเองมากขึ้นในการทำความเข้าใจโลกสังคมและการเมือง อันเป็นผลจากการกระจายตัวของข้อมูลและการลดบทบาทของศูนย์กลางการผลิตความหมายแบบเดิม

กระบวนการดังกล่าวส่งผลต่อการรับรู้ทางการเมือง โดยทำให้ผู้คนมีแนวโน้มตีความประเด็นทางการเมืองผ่านประสบการณ์ มุมมอง และข้อมูลที่ตนเองเข้าถึงมากขึ้น การรับรู้ทางการเมืองจึงมีลักษณะเฉพาะตัวและแตกต่างหลากหลายมากขึ้นในสังคมดิจิทัล ขณะเดียวกัน ความชอบธรรมทางการเมืองมิได้ตั้งอยู่บนการยอมรับเชิงสถาบันเพียงด้านเดียว หากยังต้องผ่านการประเมิน การวิพากษ์ และการต่อรองจากผู้คนในพื้นที่สาธารณะดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง

บทความจึงเสนอว่า ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองไทยจากรูปแบบที่ยึดโยงกับความสัมพันธ์เชิงลำดับชั้นและการยอมรับอำนาจแบบคงที่ ไปสู่รูปแบบที่เปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีบทบาทในการตีความ ตรวจสอบ และให้ความหมายต่ออำนาจทางการเมืองมากขึ้น กรอบแนวคิดนี้จึงช่วยอธิบายความสัมพันธ์เชิงลำดับระหว่างสังคมดิจิทัล ปัจเจกนิยมดิจิทัล การรับรู้ทางการเมือง และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองไทยร่วมสมัย

องค์ความรู้ใหม่

ในทางแนวคิด บทความนี้เสนอความแตกต่างระหว่าง “Individualism” ในฐานะค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับสิทธิ เสรีภาพ และการกำหนดตนเองของปัจเจก กับ “Digital Individualization” ซึ่งหมายถึงกระบวนการที่สื่อดิจิทัลและการกระจายตัวของข้อมูลทำให้ผู้คนต้องรับผิดชอบต่อการรับรู้ ตีความ และประเมินอำนาจทางการเมืองด้วยตนเองมากขึ้น

ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว ความชอบธรรมทางการเมืองจึงมิได้ตั้งอยู่บนสถานะเชิงสถาบันเพียงด้านเดียวอีกต่อไป แต่ต้องเผชิญกับการต่อรองและการให้ความหมายจากผู้คนอย่างต่อเนื่องผ่านพื้นที่ดิจิทัลร่วมสมัย

บทความนี้จึงเสนอว่า สื่อดิจิทัลกำลังเปลี่ยน “ฐานความชอบธรรมทางการเมือง” (Basis of Political Legitimacy) ของวัฒนธรรมทางการเมืองไทย จากรูปแบบการยอมรับอำนาจเชิงลำดับชั้น ไปสู่สภาพแวดล้อมที่การยอมรับอำนาจทางการเมืองพึ่งพา การตีความ การประเมิน และการต่อรองจากผู้คนมากขึ้น

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดความสัมพันธ์ระหว่างสังคมดิจิทัล ปัจเจกนิยมดิจิทัล และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองไทย
ที่มา: ผู้เขียนสังเคราะห์จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง

กรอบแนวคิดดังกล่าวอธิบายว่า การขยายตัวของสังคมดิจิทัลส่งผลให้ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร และความคิดเห็นจากแหล่งที่หลากหลายมากขึ้น ผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลและเครือข่ายสังคมออนไลน์ เงื่อนไขดังกล่าวทำให้การรับรู้ทางการเมืองมีลักษณะเฉพาะตัวมากขึ้น เนื่องจากแต่ละบุคคลได้รับข้อมูลประสบการณ์ และมุมมองที่แตกต่างกันตามรูปแบบการใช้งานและความสนใจของตนเอง การทำความเข้าใจประเด็นทางการเมืองจึงมิได้อาศัยกรอบการรับรู้ร่วมแบบเดียวกัน หากขึ้นอยู่กับการตีความของปัจเจกมากขึ้น

ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว การประเมินความชอบธรรมทางการเมืองจึงมิได้ตั้งอยู่บนสถานะหรืออำนาจเชิงสถาบันเพียงด้านเดียวอีกต่อไป แต่ต้องผ่านกระบวนการรับรู้ ตีความ และตัดสินของประชาชนอย่างต่อเนื่อง ผู้คนสามารถเข้าถึงข้อมูลที่หลากหลาย รวมทั้งแสดงความคิดเห็น วิพากษ์ และแลกเปลี่ยนมุมมองเกี่ยวกับการใช้อำนาจทางการเมืองในพื้นที่ดิจิทัล ส่งผลให้ความชอบธรรมทางการเมืองต้องเผชิญกับการตรวจสอบและการต่อรองจากสาธารณชนมากขึ้น

กระบวนการดังกล่าวนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองไทย จากรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับการยอมรับอำนาจผ่านโครงสร้างแบบลำดับชั้นและความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ ไปสู่วัฒนธรรมทางการเมืองที่เปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีบทบาทในการตั้งคำถาม ตรวจสอบ และให้ความหมายต่ออำนาจทางการเมืองมากขึ้น วัฒนธรรมทางการเมืองร่วมสมัยจึงมีลักษณะยืดหยุ่น เชื่อมโยงผ่านเครือข่าย และขับเคลื่อนด้วยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในพื้นที่ดิจิทัลมากขึ้น

สรุป

บทความนี้เสนอว่า การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมทางการเมืองไทยในสังคมดิจิทัลมีความสัมพันธ์กับกระบวนการปัจเจกนิยมดิจิทัล (digital individualization) ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่คนรุ่น Generation Z เติบโตขึ้นท่ามกลางเทคโนโลยีดิจิทัล สื่อสังคมออนไลน์ และการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่หลากหลาย ส่งผลให้การทำความเข้าใจประเด็นสาธารณะและประเด็นทางการเมืองพึ่งพาการรับรู้และการตีความของปัจเจกมากขึ้น

ภายใต้เงื่อนไขดังกล่าว ผู้คนมีบทบาทในการคัดเลือกข้อมูล สร้างความหมาย และประเมินประเด็นสาธารณะด้วยตนเองมากขึ้น การรับรู้ทางการเมืองจึงมีลักษณะเฉพาะตัวมากขึ้น ขณะเดียวกัน ความชอบธรรมทางการเมืองมิได้ตั้งอยู่บนการยอมรับเชิงสถาบันเพียงด้านเดียวอีกต่อไป หากยังต้องผ่านการตรวจสอบ วิพากษ์ และประเมินจากประชาชนในพื้นที่สาธารณะดิจิทัลอย่างต่อเนื่อง

ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อวัฒนธรรมทางการเมืองไทย โดยทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างพลเมืองกับอำนาจทางการเมืองเปลี่ยนจากการยอมรับอำนาจผ่านโครงสร้างแบบลำดับชั้นไปสู่การเมืองที่เปิดพื้นที่ให้ประชาชนมีบทบาทในการตั้งคำถาม ตรวจสอบ และให้ความหมายต่ออำนาจทางการเมืองมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมิได้หมายถึงการแทนที่ค่านิยมทางการเมืองแบบเดิมด้วยค่านิยมแบบใหม่โดยสมบูรณ์ หากเป็นกระบวนการที่ค่านิยมหลายชุดดำรงอยู่ร่วมกันและต่อรองกันอย่างต่อเนื่องภายใต้บริบทของสังคมดิจิทัล

ข้อเสนอสำคัญของบทความคือ การศึกษาวัฒนธรรมทางการเมืองไทยในปัจจุบันจำเป็นต้องพิจารณาควบคู่กับผลกระทบของสังคมดิจิทัลที่มีต่อการรับรู้ การสร้างความหมาย และการประเมินความชอบธรรมทางการเมืองของผู้คน กรอบแนวคิดปัจเจกนิยมดิจิทัลจึงช่วยขยายการอธิบายวัฒนธรรมทางการเมืองไทยจากมิติของพฤติกรรมทางการเมืองไปสู่มิติของการเปลี่ยนแปลงเชิงการรับรู้และความหมายในสังคมดิจิทัลร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2550). สองนครา ประชาธิปไตย (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

Almond, G. A. & Verba, S. (1963). The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Areeprachakun, P. & Senivongse, B. (2025). Space of exclusion and subjugation but also democracy: Social media for political demonstration among Thai youth. Journal of Cultural Analysis and Social Change, 10(2), 411–420.

Beck, U. (1992). Risk society: Towards a new modernity. London, England: Sage Publications.

Bennett, W. L. & Segerberg, A. (2012). The logic of connective action: Digital media and the personalization of contentious politics. Information, Communication & Society, 15(5), 739–768.

Castells, M. (2010). The rise of the network society (2nd ed., with a new preface). Chichester, England: Wiley-Blackwell.

Dhiravegin, L. (1985). Thai politics: Selected aspects of development and change. Bangkok, Thailand: Tri-Sciences Publishing House.

Dimock, M. (2019). Defining generations: Where Millennials end and Generation Z begins. Pew Research Center. Retrieved May 5, 2020, from https://www.pewresearch.org/short-reads/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/.

Farrell, W. C. & Phungsoonthorn, T. (2020). Generation Z in Thailand. International Journal of Cross Cultural Management, 20(1), 25–51.

Giddens, A. (1991). Modernity and self-identity: Self and society in the late modern age. Stanford, CA: Stanford University Press.

Habermas, J. (1989). The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society (T. Burger, Trans.). Cambridge, MA: MIT Press.

Hofstede, G. (2001). Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations (2nd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

Keating, A. & Melis, G. (2017). Social media and youth political engagement: Preaching to the converted or providing a new voice for youth? The British Journal of Politics and International Relations, 19(4), 877–894.

Laothamatas, A. (1996). A tale of two democracies: Conflicting perceptions of elections and democracy in Thailand. In R. H. Taylor (Ed.), The politics of elections in Southeast Asia (pp. 201–223). Cambridge, England: Cambridge University Press.

Loader, B. D. et al. (2014). The networked young citizen: Social media, political participation and civic engagement. Information, Communication & Society, 17(2), 143–150.

Matthes, J. (2022). Social media and the political engagement of young adults: Between mobilization and distraction. Online Media and Global Communication, 1(1), 6–22.

Muakchim, N. (2021). Factors affecting the political attentiveness of Thai youths. Rajapark Journal, 15(38), 253–265.

Sinpeng, A. (2021). Hashtag activism: Social media and the #FreeYouth protests in Thailand. Critical Asian Studies, 53(2), 192–205.

Triandis, H. C. (1995). Individualism and collectivism. Boulder, CO: Westview Press.

Vromen, A. et al. (2015). Young people, social media and connective action: From organisational maintenance to everyday political talk. Journal of Youth Studies, 18(1), 80–100.

บทความวิชาการ

การกระจายอำนาจกับผลกระทบของการบริหารท้องถิ่นต่อความมั่นคงของรัฐ

DECENTRALIZATION AND THE IMPACT OF LOCAL ADMINISTRATION ON STATE SECURITY

อัครพงศ์ ชิณประทีป*
Akarapong Chinprateep*
นักวิชาการอิสระ
Independent Scholar
*Corresponding Author E-mail: akarapong.chin@gmail.com
Received February 24, 2026; Revised April 30, 2026; Accepted May 22, 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา “การกระจายอำนาจกับผลกระทบของการบริหารท้องถิ่นต่อความมั่นคงของรัฐ” บทความนี้มุ่งอธิบายแนวคิด ความสำคัญ และผลกระทบของการกระจายอำนาจต่อความมั่นคงของรัฐ รวมทั้งเสนอแนะแนวทางเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาระบบการบริหารท้องถิ่นของไทยอย่างมีประสิทธิภาพ โดยส่วนแรกอธิบายว่า การกระจายอำนาจหมายถึงกระบวนการที่รัฐบาลกลางมอบอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบให้แก่หน่วยงานระดับรองหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้องค์กรเหล่านี้มีสิทธิในการตัดสินใจและจัดบริการสาธารณะตามบริบทของพื้นที่ตนเอง โดยรัฐบาลกลางทำหน้าที่กำกับดูแลมากกว่าสั่งการ ทั้งนี้นักวิชาการหลายท่านให้ความหมายสอดคล้องกันว่า การกระจายอำนาจเป็นการลดความรวมศูนย์ของรัฐ เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครอง และเป็นเครื่องมือสร้างความอิสระในการพัฒนาท้องถิ่น ยิ่งไปกว่านั้น ได้มีการชี้ให้เห็นความสับสนทางแนวคิดในประเทศไทยเกี่ยวกับความหมายของ “อำนาจ” ซึ่งมักถูกตีความผิดว่าเกี่ยวข้องกับอำนาจอธิปไตย ทั้งที่แท้จริงหมายถึง “อำนาจการตัดสินใจ” ในการดำเนินงานเท่านั้น ส่วนที่สองกล่าวถึงผลกระทบของการบริหารท้องถิ่นต่อความมั่นคงของรัฐ โดยชี้ว่าการมอบอำนาจให้ท้องถิ่นช่วยให้การจัดบริการสาธารณะมีประสิทธิภาพ ตอบสนองปัญหาเฉพาะพื้นที่ได้ตรงจุด และสร้างความไว้วางใจต่อรัฐ อย่างไรก็ดี ไทยยังประสบข้อจำกัดหลายด้าน เช่น การควบคุมจากส่วนกลางที่เข้มงวด ภารกิจจำนวนมากแต่ทรัพยากรไม่เพียงพอ การถ่ายโอนภารกิจไม่ครบถ้วน และรายได้ของ อปท. ที่ต่ำกว่าเป้าหมาย ส่งผลให้ศักยภาพการพัฒนาท้องถิ่นยังไม่เต็มที่ และอาจกระทบต่อเสถียรภาพของรัฐในระยะยาว ส่วนสุดท้ายเสนอแนะแนวทางเชิงนโยบาย ได้แก่ การกำหนดแผนการกระจายอำนาจที่ชัดเจนและต่อเนื่อง การพัฒนาศักยภาพบุคลากรท้องถิ่น การจัดตั้งระบบตรวจสอบแบบอิสระ โปร่งใส และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการกำหนดนโยบายท้องถิ่น ทั้งหมดนี้จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของท้องถิ่น ลดความเหลื่อมล้ำ และสนับสนุนความมั่นคงของรัฐอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การกระจายอำนาจ, การบริหารท้องถิ่น, ความมั่นคงของรัฐ

Abstract

This academic article aimed to examine “Decentralization and the Impacts of Local Administration on State Security.” It explains the concepts, significance, and impacts of decentralization on state security and proposes policy recommendations for enhancing the

effectiveness of Thailand's local administration system. First, decentralization refers to the process through which the central government transfers authority, functions, and responsibilities to subordinate agencies or local administrative organizations, enabling them to make decisions and provide public services in accordance with local contexts, while the central government assumes a supervisory rather than directive role. Scholars generally agree that decentralization reduces state centralization, expands opportunities for public participation in governance, and promotes local autonomy in development. The article also highlights conceptual confusion in Thailand regarding the meaning of "power," which is sometimes mistakenly associated with sovereign power, although in the context of decentralization it primarily refers to decision-making authority in administrative operations. Second, regarding the impacts of local administration on state security, decentralization can improve the efficiency of public service delivery, enable more appropriate responses to area-specific problems, and strengthen public trust in the state. However, Thailand continues to face several constraints, including extensive central government control, excessive responsibilities accompanied by insufficient resources, incomplete transfer of functions, and revenues of local administrative organizations falling below established targets. These limitations constrain local development capacity and may affect long-term state stability. Finally, the article proposes policy recommendations, including establishing a clear and continuous decentralization plan, strengthening the capacities of local personnel, developing independent and transparent accountability mechanisms, and promoting public participation at every stage of local policymaking. These measures can strengthen local governance, reduce inequality, and contribute to sustainable state security.

Keywords: Decentralization, Local Administration, State Security

บทนำ

การกระจายอำนาจตามทฤษฎีสมัยใหม่ที่เน้นย้ำกับการพิจารณาตามบริบทที่ว่าเป็น "การรวมอำนาจ" หรือ "การกระจายอำนาจ" นั้น ควรจะพิจารณาว่าอำนาจที่จะตัดสินชี้ขาดนั้นอยู่กับองค์กรปกครองเดียวหรือหลายองค์กรปกครอง ถ้ารวมอยู่ในองค์กรปกครองเดียวเรียกว่า การรวมอำนาจ แต่ถ้าอำนาจตกอยู่กับหลายองค์กรจะเรียกว่า การกระจายอำนาจ แนวคิดทฤษฎีนี้ไม่เห็นด้วยในประเด็นที่จะแยกความหมายของการกระจายอำนาจออกเป็นการกระจายอำนาจตามอาณาเขตและการกระจายอำนาจตามกิจการเพราะการที่จะพิจารณาว่ากระจายอำนาจหรือไม่นั้น ควรพิจารณาว่าองค์กรนั้นมีอำนาจตัดสินชี้ขาดหรือไม่

นอกจากนั้นมีการให้ความเห็นเกี่ยวกับความหมายที่แท้จริงของการกระจายอำนาจ โดยมองว่าคำว่า "การกระจายอำนาจ" (Decentralization) มีความหมาย 2 นัย นัยแรก มองว่าการกระจายอำนาจหมายถึงการโอนอำนาจ (Devolution) (ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์, 2567) เป็นคำที่สะท้อนถึงการกระจายอำนาจที่มีระดับสูงกว่าความหมายในนัยที่ 2 คือ การกระจายอำนาจที่หมายถึงการแบ่งอำนาจ (Deconcentration) เพราะการกระจายอำนาจในความหมายของการแบ่งอำนาจนั้น ดูเหมือนจะเป็นเพียงการกระจายอำนาจที่เกิดขึ้นในหน่วยราชการหรือกลไกของรัฐบาลด้วยกันเองมากกว่า ในขณะที่การกระจายอำนาจในความหมายที่สองนั้น

อาจหมายถึงการกระจายอำนาจที่มีขอบเขตกว้างขวาง โดยไม่จำเป็นต้องเป็นการกระจายอำนาจที่เกิดขึ้นภายใต้หน่วยราชการหรือ

การกระจายอำนาจภายใต้หลักการมอบอำนาจนี้จะมีระดับของการกระจายอำนาจที่ให้อิสระสูงกว่าการแบ่งอำนาจ อีกทั้งการกระจายอำนาจจะเน้นในเชิงของ “ภารกิจหน้าที่” มากกว่าการย้ำเน้นในเรื่องของ “พื้นที่” ดังเช่น การแบ่งอำนาจ กล่าวคือ การมอบอำนาจเป็นการกระจายอำนาจที่รัฐส่วนกลางอาจมอบอำนาจให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรกึ่งอิสระ องค์การมหาชน หรือองค์กรที่จัดทำโครงการเฉพาะกิจต่าง ๆ ที่รัฐบาลได้จัดตั้งขึ้น โดยมีการกำหนดภารกิจเฉพาะที่ชัดเจนให้องค์กรเหล่านั้นสามารถที่จะตัดสินใจและใช้อำนาจหน้าที่ภายในขอบเขตของตนได้โดยอิสระ แต่รัฐส่วนกลางก็ยังคงมีอำนาจอยู่เหนือองค์กรเหล่านี้โดยอาศัยมาตรการทางกฎหมายเป็นกรอบในการควบคุมและกำกับบทบาทองค์กรภายใต้หลักการมอบอำนาจ รวมถึงอำนาจในการจัดตั้งและยุบเลิกองค์กรภายใต้หลักการมอบอำนาจ (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, 2540)

ตลอดระยะเวลาหลายทศวรรษที่ผ่านมา จนถึงช่วงปัจจุบัน แนวคิดเรื่องการกระจายอำนาจ โดยเฉพาะในบริบทของประเทศไทย มักถูกหยิบยกขึ้นมาในฐานะกลไกสำคัญที่พึงมีและควรได้รับการผลักดันให้เกิดขึ้นอย่างจริงจังในระบบการเมืองการปกครองของประเทศ เมื่อพิจารณาทั้งจากการอภิปรายทางวิชาการและบทเรียนจากการปฏิบัติจริง จะพบว่าการกระจายอำนาจมิได้มีเพียงข้อดีเท่านั้น หากแต่ยังมีข้อจำกัดและผลกระทบด้านลบในลักษณะเดียวกับการรวมศูนย์อำนาจ ดังนั้น เพื่อให้สามารถทำความเข้าใจประเด็นการกระจายอำนาจได้อย่างรอบคอบและครอบคลุม จึงจำเป็นต้องพิจารณาถึงข้อเสียของแนวคิดดังกล่าวด้วย โดยในที่นี้สามารถจำแนกข้อเสียของการกระจายอำนาจออกเป็น 4 ประการ ดังนี้ (นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ม.ป.ป.)

1. ด้านการเมือง การขยายอำนาจไปสู่ระดับท้องถิ่นอาจส่งผลกระทบต่อความเป็นเอกภาพและความมั่นคงทางการเมืองของรัฐได้ ในกรณีของประเทศที่มีโครงสร้างเป็นรัฐเดี่ยว การกระจายอำนาจอาจกลายเป็นแรงผลักดันให้เกิดแนวโน้มเรียกร้องรูปแบบการปกครองแบบสหพันธรัฐ ขณะที่ประเทศซึ่งเป็นสหพันธรัฐอยู่แล้วก็อาจประสบปัญหาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันลดลง นอกจากนี้ ในประเทศที่มีความเปราะบางด้านเอกภาพทางสังคม เช่น มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์หรือศาสนาและมีความขัดแย้งเดิมอยู่ การกระจายอำนาจอาจยิ่งซ้ำเติมปัญหาความแตกแยกทางการเมืองให้รุนแรงขึ้น

2. ด้านการคลัง การกระจายอำนาจด้านการคลังในระดับสูงอาจนำไปสู่ความไม่มั่นคงทางการเงินของประเทศโดยรวมได้ หากรายได้และรายจ่ายของภาครัฐส่วนใหญ่ตกอยู่ภายใต้การบริหารของท้องถิ่น รัฐบาลกลางจะมีข้อจำกัดในการกำหนดนโยบายและควบคุมระบบการคลังโดยรวม อีกทั้งหากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขาดวินัยทางการคลัง เช่น ใช้จ่ายเกินขีดความสามารถในการจัดเก็บรายได้ ก็อาจก่อให้เกิดปัญหาหนี้และความไม่เสถียรทางการคลัง ดังที่เคยปรากฏในบางประเทศแถบลาตินอเมริกา

3. ด้านความเสมอภาค ยิ่งมีการกระจายอำนาจมากเท่าใด ความเหลื่อมล้ำระหว่างพื้นที่ต่าง ๆ ก็มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น ทั้งในด้านเศรษฐกิจ ฐานะทางการคลัง คุณภาพชีวิต และการเข้าถึงบริการสาธารณะ เนื่องจากศักยภาพในการบริหารจัดการ ทรัพยากร และความสามารถทางการเมืองของท้องถิ่นแต่ละแห่งมีความแตกต่างกัน ส่งผลให้การพัฒนาและการให้บริการไม่เท่าเทียมกันระหว่างพื้นที่

4. ด้านการใช้ทรัพยากร เมื่อแต่ละท้องถิ่นมีอิสระในการตัดสินใจภายใต้ขอบเขตของตน การบริหารจัดการทรัพยากรในภาพรวมของประเทศอาจขาดประสิทธิภาพ เพราะแต่ละพื้นที่มุ่งใช้ทรัพยากรเพื่อตอบสนองความต้องการเฉพาะของตนเป็นหลัก ส่งผลให้การดำเนินงานขาดการประสานกัน ทรัพยากรถูกใช้

ไปอย่างกระจัดกระจาย และยากต่อการระดมทรัพยากรจากหลายพื้นที่เพื่อบรรลุเป้าหมายร่วมของประเทศ เช่น การขับเคลื่อนการเติบโตทางเศรษฐกิจโดยรวม

ดังนั้นการกระจายอำนาจจึงมีความสำคัญกับเสถียรภาพของชาติเป็นอย่างมาก ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้ 1. เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารประเทศ การกระจายอำนาจทำให้ท้องถิ่นสามารถจัดการปัญหาได้รวดเร็วและตรงจุด ลดภาระของส่วนกลาง ทำให้ระบบการบริหารโดยรวมมีเสถียรภาพมากขึ้น 2. ลดความขัดแย้งและเพิ่มความไว้วางใจ เมื่อประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจท้องถิ่น จะช่วยลดความรู้สึกถูกกีดกันจากรัฐกลาง และสร้างความร่วมมือระหว่างรัฐกับประชาชน ซึ่งส่งผลให้ความมั่นคงทางสังคมเพิ่มขึ้น 3. ส่งเสริมความเข้มแข็งของท้องถิ่น ท้องถิ่นที่มีอำนาจและศักยภาพในการจัดการตนเองจะมีความมั่นคงในระดับพื้นที่ ส่งผลต่อเสถียรภาพรวมของประเทศ 4. กระจายโอกาสและลดความเหลื่อมล้ำ เมื่อทรัพยากรและอำนาจไม่ได้อยู่ที่ส่วนกลางเพียงแห่งเดียว การพัฒนาจะกระจายตัวอย่างทั่วถึง ทำให้สังคมมีเสถียรภาพมากขึ้น 5. สร้างระบบตรวจสอบถ่วงดุล อำนาจที่กระจายออกไปหลายระดับช่วยลดโอกาสการใช้อำนาจโดยมิชอบของส่วนกลาง และทำให้ระบบการเมืองมีความสมดุลมากขึ้น

บทความวิชาการชิ้นนี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเชื่อมโยงระหว่างการกระจายอำนาจกับเสถียรภาพของชาติ โดยมุ่งวิเคราะห์ผลกระทบของการบริหารท้องถิ่นต่อความมั่นคงของรัฐในเชิงทฤษฎีและแนวคิดเชิงวิเคราะห์ ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นต่อบทบาทของการกระจายอำนาจในการสร้างความเข้มแข็งของระบอบการเมืองและความมั่นคงของรัฐในระยะยาว รวมทั้งเพื่อเป็นแนวทางในการออกแบบนโยบายที่สมดุลระหว่างการกระจายอำนาจกับการธำรงไว้ซึ่งเสถียรภาพของชาติอย่างยั่งยืน

แนวคิดและความสำคัญของการกระจายอำนาจ

แนวคิดและหลักการกระจายอำนาจ ถือเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญต่อการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการที่จะตัดสินใจ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ รวมไปถึงการพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ฉะนั้น การทำความเข้าใจถึงความหมายของหลักการกระจายอำนาจจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้เข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดนี้ให้มากยิ่งขึ้น มีผู้ให้ความหมายของการกระจายอำนาจไว้หลากหลายดังต่อไปนี้

เสน่ห์ จุ้ยโต (2548) แสดงทัศนะว่า การกระจายอำนาจ คือ การที่รัฐบาลนั้นเปิดโอกาสให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในท้องถิ่นตนเอง โดยการเลือกผู้ปกครองที่เป็นคนในท้องถิ่น ซึ่งอำนาจในการปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ และการบังคับบัญชานั้นเป็นหน้าที่ของหน่วยการปกครองที่จะทำหน้าที่ปกครองตนเองรัฐบาลกลางเป็นเพียงผู้ตรวจตราและควบคุมดูแลให้ท้องถิ่นปฏิบัติไปตามกฎหมายและมาตรฐานที่วางเอาไว้ นอกจากนั้น จรูญ สุภาพ (2531) และชูวงศ์ ฉายะบุตร (2539) ได้แสดงทัศนะที่สอดคล้องกันเกี่ยวกับการกระจายอำนาจไว้ว่า ถือเป็นวิธีที่รัฐมอบอำนาจปกครองบางส่วนให้กับองค์กรอื่นที่ไม่ได้เป็นเกี่ยวเนื่องกับส่วนของหน่วยบริหารราชการส่วนกลางในการไปจัดกิจกรรมให้บริการด้านสาธารณะบางอย่าง โดยมีความอิสระตามสมควร รวมถึงการมีอำนาจที่จะพิจารณาตัดสินใจในเรื่องสำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่น โดยไม่ต้องขึ้นอยู่กับการบังคับบัญชาเพียงแต่ขึ้นอยู่กับหน่วยงานราชการของส่วนกลางเท่านั้น

รวมถึงมีนักคิดอีกหลายท่านที่มีความเห็นคล้ายกัน เช่น วิทยากร เชียงกูล (2543) ได้ให้คำนิยามการกระจายอำนาจ หมายถึง การบริหารจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น หรือขององค์กรนั้น ซึ่งราชการบริหารส่วนกลางเพียงควบคุมกำกับดูแลแต่ไม่ได้เข้าไปบังคับบัญชาสั่งการแต่อย่างใด นอกจากนี้ ติน ปรัชญพฤทธิ์ (2535) ได้ให้คำนิยามว่า การกระจายอำนาจในศัพท์ รัฐประศาสนศาสตร์ หมายถึง การขยายและมอบหมายให้หน่วยที่เล็กลงไปเป็นผู้ดำเนินการหรือตัดสินใจแทนส่วนสำนักงานใหญ่ การกระจายอำนาจแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ 1. การลดความแออัดของสำนักงานใหญ่ หรือ Deconcentration ซึ่งหมายถึงสำนักงานใหญ่

มอบหมายให้หน่วยย่อยเป็นผู้ดำเนินการ หรือตัดสินใจแทน แต่อำนาจในการตัดสินใจขั้นสุดท้ายยังอยู่ที่สำนักงานใหญ่ 2. การดำเนินการหรือการตัดสินใจตกเป็นของหน่วยย่อย หรือ Devolution ซึ่งหมายถึง การที่หน่วยย่อยสามารถตัดสินใจดำเนินงานได้เอง โดยไม่ต้องขออนุญาต หรือถูกทักท้วงจากสำนักงานใหญ่

แต่ยังมีนักวิชาการบางคนตั้งข้อสังเกตไว้อย่างน่าสนใจ เช่น จรัส สุวรรณมาลา (2538) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า คำดังกล่าวซึ่งเป็นแนวคิดของตะวันตกที่นักวิชาการไทยหยิบยืมมาใช้อธิบายสภาวะทางการเมืองและการบริหารปกครองในประเทศไทย และแปลเป็นภาษาไทยว่า “การกระจายอำนาจ” นั้น ผู้คนส่วนใหญ่มักตีความคำว่า “อำนาจ” ในคำกระจายอำนาจที่ได้แปลมาหมายถึง “อำนาจอธิปไตย” ซึ่งมักจะกล่าวกันว่าไม่สามารถแบ่งแยกได้ หรือถ้าตีความตามแบบนักสังคมวิทยาที่มองอำนาจว่า เป็นสภาวะที่บุคคลหรือองค์การหนึ่งมีอิทธิพล (Influence) เหนือความคิดหรือพฤติกรรมของบุคคลหรือองค์การอื่นๆ ซึ่งแบ่งปันหรือกระจายอำนาจไปให้ใครมิได้เช่นเดียวกัน จึงทำให้เกิดความสับสนในความหมายของการกระจายอำนาจ อันที่จริงความหมายดั้งเดิมของคำดังกล่าวนั้นมิได้เน้นเรื่อง อำนาจ (Power) หากแต่เป็นเรื่องของ สภาวะศูนย์กลาง (Central) และสภาวะกระจายอำนาจ (Decentral) เป็นสำคัญ หากมีเรื่องอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องก็หมายถึง “อำนาจการตัดสินใจ” ในการดำเนินกิจกรรม ดังนั้น จรัส จึงได้เสนอว่า “คำว่า Decentralization จึงควรจะหมายถึงการกระจายอำนาจในการตัดสินใจ มิใช่การแบ่งอำนาจอธิปไตยของชาติ การกระจายอำนาจสู่ภูมิภาคและท้องถิ่นมิใช่การสร้างอธิปไตย หากแต่เป็นการให้ (ยอมรับ) สิทธิในการปกครองตนเองของชุมชนและภูมิภาคภายใต้อธิปไตยของชาติหนึ่งๆ ร่วมกัน”

สรุปได้ว่า การกระจายอำนาจคือ กระบวนการที่รัฐบาลกลางหรือส่วนกลางมอบอำนาจ หน้าที่ และความรับผิดชอบบางส่วนให้กับหน่วยงานระดับรองลงไปหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้สามารถจัดการงานสาธารณะและตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นได้ด้วยตนเอง โดยรัฐบาลกลางทำหน้าที่เพียงกำกับ ดูแล และตรวจสอบ ให้เป็นไปตามกฎหมายและมาตรฐานที่กำหนด ไม่ได้สั่งการโดยตรง

ผลกระทบของการบริหารท้องถิ่นต่อความมั่นคงของรัฐ

การกระจายอำนาจเป็นกระบวนการที่รัฐมอบหมายอำนาจและความรับผิดชอบให้กับหน่วยงานท้องถิ่นหรือระดับภูมิภาค โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นหน่วยการปกครองที่ใกล้ชิดกับประชาชน มีหน้าที่ให้บริการสาธารณะที่เกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ อย่างถนน ทางเท้า ความสะอาด การจัดหาน้ำประปา การระบายน้ำ การศึกษาขั้นต้น การตลาดและการพาณิชย์ (วสันต์ เหลืองประภัสร์, 2547) อปท. ในต่างประเทศยังสามารถบริหารจัดการเรื่องระบบขนส่งสาธารณะ และผังเมืองในพื้นที่ของตนเองได้อย่างเต็มที่

การกระจายอำนาจให้ อปท. ของไทยมีอำนาจและศักยภาพในการดำเนินงานจะช่วยตอบสนองกับปัญหาในชีวิตประจำวันของประชาชนในท้องถิ่นนั้น ๆ ได้อย่างทันท่วงทีและตรงตามความต้องการได้มากกว่ารัฐบาลส่วนกลาง เพราะสถานการณ์และปัญหาในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันไปและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งรัฐบาลส่วนกลางมิอาจหยั่งรู้ได้ทั้งหมด การแก้ปัญหาทุกเรื่องโดยรัฐบาลส่วนกลางเพียงอย่างเดียวจึงไม่อาจแก้ไขสถานการณ์และปัญหาของทุกพื้นที่ได้อย่างละเอียดและครอบคลุม ดังนั้น การเพิ่มอำนาจให้กับรัฐบาลท้องถิ่นในการบริหารจัดการเรื่องรายละเอียดในท้องที่ตนเอง ควบคู่กับระบบการรับผิดรับชอบต่อประชาชนในท้องถิ่นของตนเองจะช่วยให้อำนาจการตัดสินใจและทรัพยากรอยู่ในมือของผู้ที่เผชิญและเข้าใจถึงปัญหามากที่สุด (สรวิศ มา, 2565)

ประเทศไทยพยายามกระจายอำนาจการบริหารสู่ท้องถิ่นมาอย่างยาวนาน แม้ประเทศไทยจะมีการตั้งหน่วยงานท้องถิ่นอย่างสุขาภิบาลและเทศบาลมายาวนาน แต่หมุดหมายหลักในการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

คือ รัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ที่ได้ระบุให้ อปท. มีอิสระในการกำหนดนโยบาย การปกครอง การบริหารงานเงิน และบุคลากรของตน อีกทั้งมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540, 2540) ถือเป็นการเพิ่มอำนาจบริหารในท้องถิ่นมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นจุดตั้งต้นในการกำหนดกฎหมายใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับ อปท. ซึ่งให้สิทธิให้เสียงแก่ประชาชนในการเลือกคณะผู้บริหารและสมาชิกสภาท้องถิ่นของตน หนึ่งในนั้น คือ พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 (ต่อไปนี้จะเรียกโดยย่อว่า พ.ร.บ.กำหนดแผนฯ 2542) ซึ่งกำหนดอำนาจหน้าที่ของ อปท. และเป้าหมายของการกระจายอำนาจที่ชัดเจน

ทว่าจวบจนถึงทุกวันนี้ บทบาทหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังมีอย่างจำกัดอยู่มาก ทำให้เกิดปัญหาทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพในการให้บริการสาธารณะ การไม่กระจายอำนาจคืนสู่ท้องถิ่นอย่างเอาจริงเอาจัง เป็นผลจากทัศนคติที่ระแวงว่าประชาชนจะไม่สามารถบริหารจัดการรัฐบาลท้องถิ่นได้ จึงยังควบคุม อปท. ด้วยกฎหมายและกฎระเบียบจำนวนมาก การตรวจสอบควบคุมดูแลที่เข้มข้นโดยราชการส่วนกลางอย่างกระทรวงมหาดไทย ตลอดจนองค์กรอิสระอย่างสำนักตรวจเงินแผ่นดิน (สตง.) และคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) (สรวิศ มา, 2565)

อปท. หน้าที่มาก ทรัพยากรน้อย ถูกรัฐบาลส่วนกลางควบคุมผ่านงบประมาณ ตามที่ระบุไว้ใน พ.ร.บ. กำหนดแผนฯ 2542 อปท. ควรมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดทำบริการสาธารณะในพื้นที่ของตนได้อย่างเต็มที่ อาทิ การจัดการศึกษา การสร้างและบำรุงรักษาโครงสร้างพื้นฐานอย่างถนนหนทาง การรักษาความสะอาดและรักษาสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ การจัดทำผังเมือง การป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย การรักษาความส งบเรียบร้อย การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสและพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน เป็นต้น

ในทางปฏิบัติ อปท. กลับไม่สามารถดำเนินงานเหล่านี้ได้อย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วยนัก เพราะต้องเผชิญกับข้อจำกัดด้านทรัพยากรและการควบคุมจากรัฐบาลส่วนกลาง อีกทั้งยังอาจต้องดำเนินงานอื่นนอกเหนือจากที่ได้กล่าวมา เพราะ พ.ร.บ.กำหนดแผนฯ 2542 มีการระบุไว้ว่าส่วนกลางสามารถถ่ายโอนภารกิจที่อยู่ในความรับผิดชอบของส่วนกลางมาให้ อปท. ดำเนินการแทนเพิ่มได้ (พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542, 2542)

หนึ่งในหัวใจสำคัญของการดำเนินการสิ่งต่างๆ คืองบประมาณ เมื่อต้องการให้ปฏิบัติภารกิจได้มากขึ้นอย่างมีคุณภาพ อปท. ในฐานะผู้ดำเนินการก็ย่อมต้องใช้งบประมาณที่เพิ่มมากขึ้น แม้ว่า อปท. มีรายได้มากขึ้นจากประมาณหนึ่งแสนล้านบาทในปีงบประมาณ 2543 เป็นแปดแสนล้านบาทในปีงบประมาณ 2563 หรือเพิ่มราว 8 เท่าตัวในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา แต่การเพิ่มขึ้นนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะจำนวน อปท. เพิ่มมากขึ้นในช่วงเวลาเดียวกัน กอปรกับการพยายามปฏิบัติตามขั้นต่ำที่ระบุไว้ในกฎหมาย พ.ร.บ.กำหนดแผนฯ 2542 เท่านั้น โดยกฎหมายดังกล่าวระบุให้ อปท. ต้องมีสัดส่วนรายได้เทียบกับรัฐบาลไม่ต่ำกว่าร้อยละ 20 ภายในปี 2544 และกำหนดเป้าหมายให้ภายในปี 2549 อปท. ต้องมีสัดส่วนรายได้เทียบกับรัฐบาลไม่น้อยไปกว่าร้อยละ 35 เมื่อเทียบรายได้ของ อปท. กับรายได้ของราชการส่วนกลาง พบว่า รายได้ของ อปท. ยังมีน้อยมากเมื่อเทียบกับรายได้ของรัฐบาล และไม่เคยไปถึงเป้าหมายที่ตั้งใจไว้

สรุปผลกระทบของการบริหารท้องถิ่นต่อความมั่นคงของรัฐ ดังนี้

ผลกระทบเชิงบวก

1. เสริมเสถียรภาพของรัฐผ่านการตอบสนองปัญหาอย่างทันท่วงที การกระจายอำนาจทำให้ อปท. ซึ่งใกล้ชิดประชาชนที่สุด สามารถจัดการปัญหาในพื้นที่ได้รวดเร็วและตรงจุดมากกว่าส่วนกลาง ส่งผลให้ความพึงพอใจและความไว้วางใจต่อรัฐเพิ่มขึ้น ซึ่งช่วยเสริมความมั่นคงของรัฐโดยรวม

2. เพิ่มประสิทธิภาพการให้บริการสาธารณะ อปท. มีภารกิจดูแลบริการพื้นฐาน เช่น ถนน น้ำประปา การศึกษา ผังเมือง และความสงบในพื้นที่ การมีอำนาจเพียงพอจะช่วยให้สังคมท้องถิ่นมีความเป็นระเบียบและพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งสะท้อนถึงเสถียรภาพของประเทศ

3. ลดภาระและข้อจำกัดของรัฐบาลส่วนกลาง การกระจายภารกิจให้ท้องถิ่นช่วยลดความแออัดของระบบส่วนกลาง และทำให้ส่วนกลางสามารถมุ่งเน้นการวางยุทธศาสตร์ระดับชาติ ส่งผลดีต่อความเข้มแข็งทางนโยบายและความมั่นคงระดับประเทศ

ผลกระทบเชิงลบ

1. ข้อจำกัดที่กระทบต่อความมั่นคงของรัฐ อปท. ไทยยังถูกควบคุมอย่างเข้มงวด ทั้งด้านกฎหมาย งบประมาณ และการตรวจสอบจากส่วนกลาง หน้าที่มากแต่ทรัพยากรน้อย ทำให้คุณภาพการบริการสาธารณะต่ำลง และอาจนำไปสู่ความไม่พอใจของประชาชน การถ่ายโอนภารกิจไม่ครบถ้วน และอำนาจตัดสินใจถูกจำกัด ทำให้ท้องถิ่นไม่สามารถพัฒนาเต็มศักยภาพ รายได้ของ อปท. ยังไม่ถึงเป้าหมายตามกฎหมาย แม้รายได้รวมจะเพิ่มขึ้น แต่ก็ไม่พอรองรับภารกิจที่เพิ่มขึ้น

2. ส่งผลต่อความมั่นคงโดยรวม หากการกระจายอำนาจดำเนินได้ดี จะช่วยเสริมความไว้วางใจ ความมีส่วนร่วม และลดความเหลื่อมล้ำ ซึ่งล้วนส่งผลบวกต่อความมั่นคงของรัฐ แต่หากท้องถิ่นขาดทรัพยากรหรือถูกควบคุมจนไร้อิสระ อาจทำให้เกิดความไม่พอใจ คุณภาพบริการตกต่ำ และกระทบต่อความเชื่อมั่นในระบบรัฐโดยรวม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. รัฐควรออกแบบนโยบายการกระจายอำนาจที่ชัดเจนและต่อเนื่อง โดยกำหนดแนวทางและเกณฑ์การถ่ายโอนอำนาจอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้ท้องถิ่นสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและมั่นคง รวมทั้งควรมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอเพื่อปรับปรุงนโยบายให้เหมาะสมกับบริบทและความต้องการของชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ

2. เสริมสร้างศักยภาพบุคลากรท้องถิ่น โดยการจัดอบรมและพัฒนาทักษะด้านการบริหารจัดการ การวางแผน การบริหารงบประมาณ รวมทั้งส่งเสริมความรู้ด้านกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ เพื่อให้บุคลากรในท้องถิ่นสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างบุคลากรในพื้นที่ต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

3. พัฒนาระบบตรวจสอบและถ่วงดุลอย่างเป็นอิสระ โดยการจัดตั้งหน่วยงานอิสระหรือกลไกที่สามารถตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานของหน่วยงานท้องถิ่นอย่างเป็นกลางและโปร่งใส เพื่อป้องกันการใช้อำนาจในทางที่ไม่เหมาะสมและสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน รวมทั้งส่งเสริมการเปิดเผยข้อมูลการดำเนินงานและการใช้จ่ายงบประมาณของท้องถิ่นอย่างครบถ้วนและเข้าถึงได้ง่าย

4. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการกำหนดนโยบายท้องถิ่น โดยการสนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และการติดตามผลการดำเนินงานของนโยบาย ผ่านกลไกต่างๆ เช่น เวทีประชาคม การจัดทำแผนกลยุทธ์ร่วมกัน หรือการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสื่อสารและรับฟังความคิดเห็น เพื่อให้แน่ใจว่านโยบายท้องถิ่นสอดคล้องกับความต้องการและความคาดหวังของประชาชน พร้อมทั้งเสริมสร้างความเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบร่วมกันในชุมชน

นอกจากนี้ ควรมีการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและความรับผิดชอบของภาคประชาชนในกระบวนการนโยบาย เพื่อส่งเสริมความร่วมมืออย่างเป็นเอกภาพและยั่งยืนในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่

ภาพที่ 1 การกระจายอำนาจเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของรัฐ

จากภาพที่ 1 การกระจายอำนาจเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของรัฐ เน้นว่า การกระจายอำนาจไม่ใช่เพียงการโอนภารกิจจากส่วนกลางไปสู่ท้องถิ่น แต่เป็นการจัดความสัมพันธ์ใหม่ระหว่าง รัฐบาลกลาง–องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น–ประชาชน ให้ท้องถิ่นมีอำนาจตัดสินใจและทรัพยากรที่เหมาะสม ขณะที่ส่วนกลางเปลี่ยนบทบาทจากการสั่งการไปสู่การกำหนดกรอบ กำกับ และตรวจสอบ ซึ่งสอดคล้องกับสาระของบทความที่มองการกระจายอำนาจว่าเป็นอำนาจการตัดสินใจภายใต้อธิปไตยของรัฐ มิใช่การแบ่งแยกอำนาจอธิปไตย

เมื่อท้องถิ่นสามารถตัดสินใจและจัดบริการตามบริบทของพื้นที่ได้ จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการบริการ ลดความขัดแย้ง สร้างความไว้วางใจ และเสริมความเข้มแข็งจากระดับพื้นที่ขึ้นสู่ระดับรัฐ หัวใจขององค์ความรู้ที่สังเคราะห์ได้จึงอยู่ที่ “การกระจายอำนาจอย่างสมดุล” กล่าวคือ ต้องให้อำนาจควบคู่กับหน้าที่ ทรัพยากร ศักยภาพบุคลากร ระบบตรวจสอบที่โปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน มิใช่ถ่ายโอนภารกิจโดยปราศจากเครื่องมือรองรับ เพราะบทความชี้ว่าข้อจำกัดสำคัญของไทยยังประกอบด้วยการควบคุมจากส่วนกลาง ภารกิจที่ไม่สัมพันธ์กับทรัพยากร การถ่ายโอนที่ไม่ครบถ้วน และรายได้ท้องถิ่นที่ไม่เพียงพอ

ดังนั้น กลไกสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ แผนกระจายอำนาจที่ชัดเจนและต่อเนื่อง การพัฒนาศักยภาพบุคลากรท้องถิ่น ระบบตรวจสอบที่เป็นอิสระและโปร่งใส และการมีส่วนร่วมของประชาชน จะทำให้การกระจายอำนาจนำไปสู่บริการสาธารณะที่ตอบโจทย์พื้นที่ ความไว้วางใจของประชาชน การลดความเหลื่อมล้ำ และท้ายที่สุดคือ ความมั่นคงของรัฐอย่างยั่งยืน

สรุป

การกระจายอำนาจเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและมีผลกระทบหลายมิติ ซึ่งต้องการการวางแผนและการบริหารจัดการอย่างรอบคอบเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประเทศและประชาชน หากมีการบริหารจัดการที่เหมาะสม การกระจายอำนาจจะสามารถสร้างเสถียรภาพและความมั่นคงของรัฐได้ เพราะช่วยให้แต่ละพื้นที่สามารถพัฒนาตามความเหมาะสมกับลักษณะและความต้องการเฉพาะของตนเอง ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการตัดสินใจมากขึ้น ส่งเสริมความเข้มแข็งของระบบการปกครองในภาพรวม อีกทั้งยังเป็นการลดความเหลื่อมล้ำและเพิ่มโอกาสในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในทุกระดับอย่างทั่วถึง

หากขาดระบบกำกับดูแลและความสมดุลที่เพียงพอ การกระจายอำนาจอาจนำไปสู่ความเปราะบางและความไม่มั่นคงในระยะยาวได้ เนื่องจากอำนาจอาจถูกใช้อย่างไม่เหมาะสมหรือขาดความรับผิดชอบ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งภายในระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ หรือระหว่างระดับการปกครอง ซึ่งอาจทำให้เกิดความล่าช้าในการแก้ไขปัญหา รวมถึงความเสี่ยงต่อการใช้อำนาจในทางที่ผิด การขาดความสมดุลอาจนำไปสู่การแย่งชิงอำนาจหรือการบิดเบือนนโยบายเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ซึ่งสุดท้ายอาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของประชาชนและความมั่นคงของประเทศในระยะยาว

ดังนั้น การบริหารจัดการการกระจายอำนาจจึงจำเป็นต้องมีการสร้างระบบกลไกและกลยุทธ์ที่เข้มแข็งเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างอำนาจและความรับผิดชอบ รวมทั้งการเสริมสร้างความโปร่งใสและการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ทุกภาคส่วนสามารถมีส่วนร่วมในการกำกับดูแลและพัฒนาระบบให้มั่นคงและยั่งยืนในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

จรัส สุวรรณมาลา. (2538). ปฏิรูประบบการคลังไทย: กระจายอำนาจสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

จรูญ สุภาพ. (2531). สารานุกรมรัฐศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิชย์.

ชูวงศ์ ฉายะบุตร. (2539). การปกครองท้องถิ่นไทย (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สมาคมนิสิตเก่ารัฐศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ติน ปรัชญพฤทธิ์. (2535). ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นครินทร์ เมฆไตรรัตน์. (2540). การปฏิวัติสยาม พ.ศ.2475 (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: อมรินทร์วิชาการ.

_____. (ม.ป.ป.). การกระจายอำนาจ. สืบค้นเมื่อ 27 พฤศจิกายน 2568 จาก https://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การกระจายอำนาจ.

พระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542. (2542, 17 พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 116 ตอน 114 ก. หน้า 48–66.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540. (2540, 11 ตุลาคม). ราชกิจจานุเบกษา. 114 ตอน 55 ก. หน้า 1–99.

วสันต์ เหลืองประภัสร์. (2547). สารานุกรมการปกครองท้องถิ่นไทย หมวดที่ 4 องค์ประกอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ลำดับที่ 2 ภารกิจหน้าที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. นนทบุรี: วิทยาลัยพัฒนาการปกครองส่วนท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า.

วิทยากร เชียงกูล. (2543). อธิบายศัพท์การเมืองการปกครองสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: สายธาร.

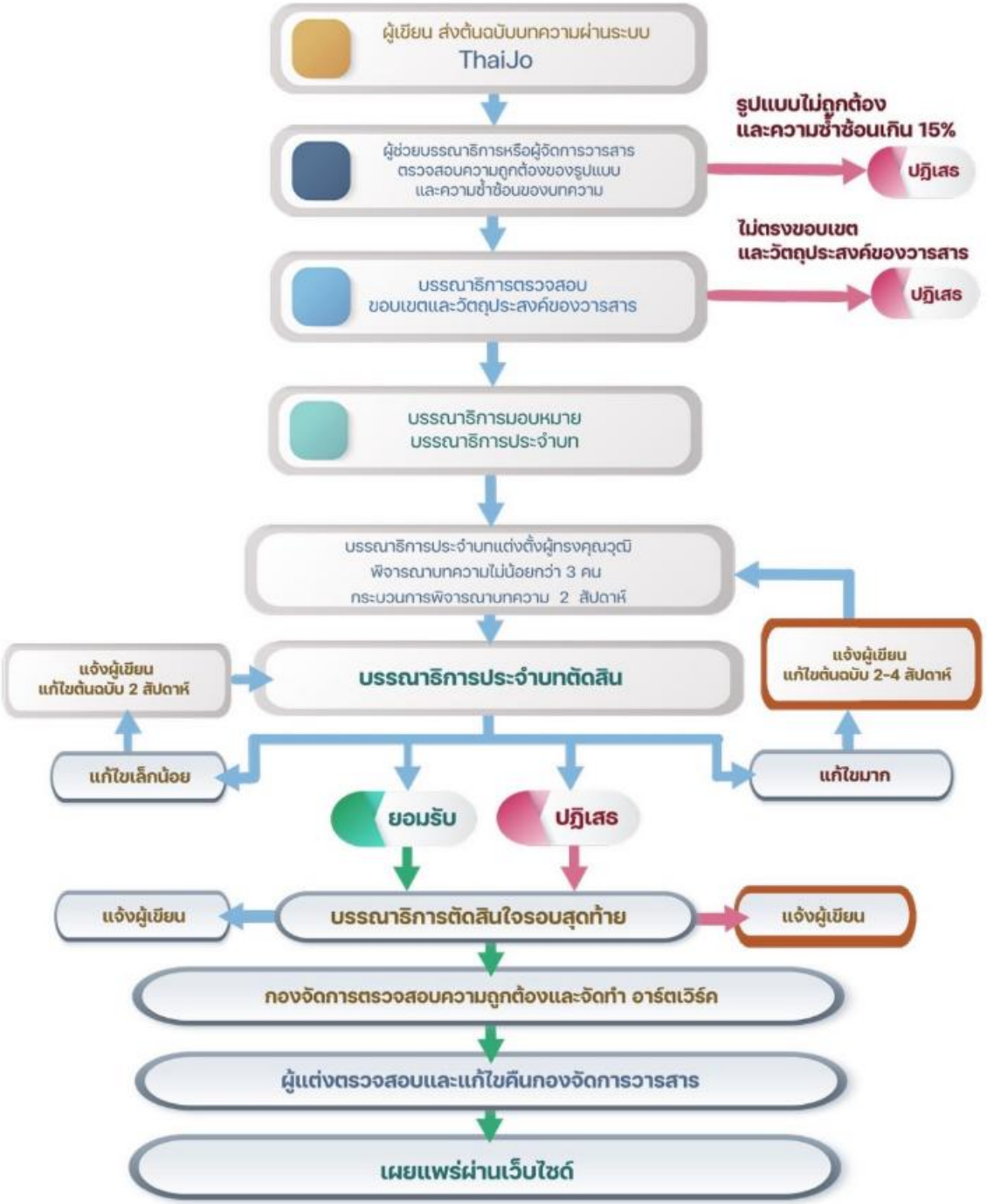
ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์. (2567). การปกครองท้องถิ่น : มุมมองจากประเทศฝรั่งเศส ญี่ปุ่น สหราชอาณาจักร สหรัฐอเมริกา และไทย. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.

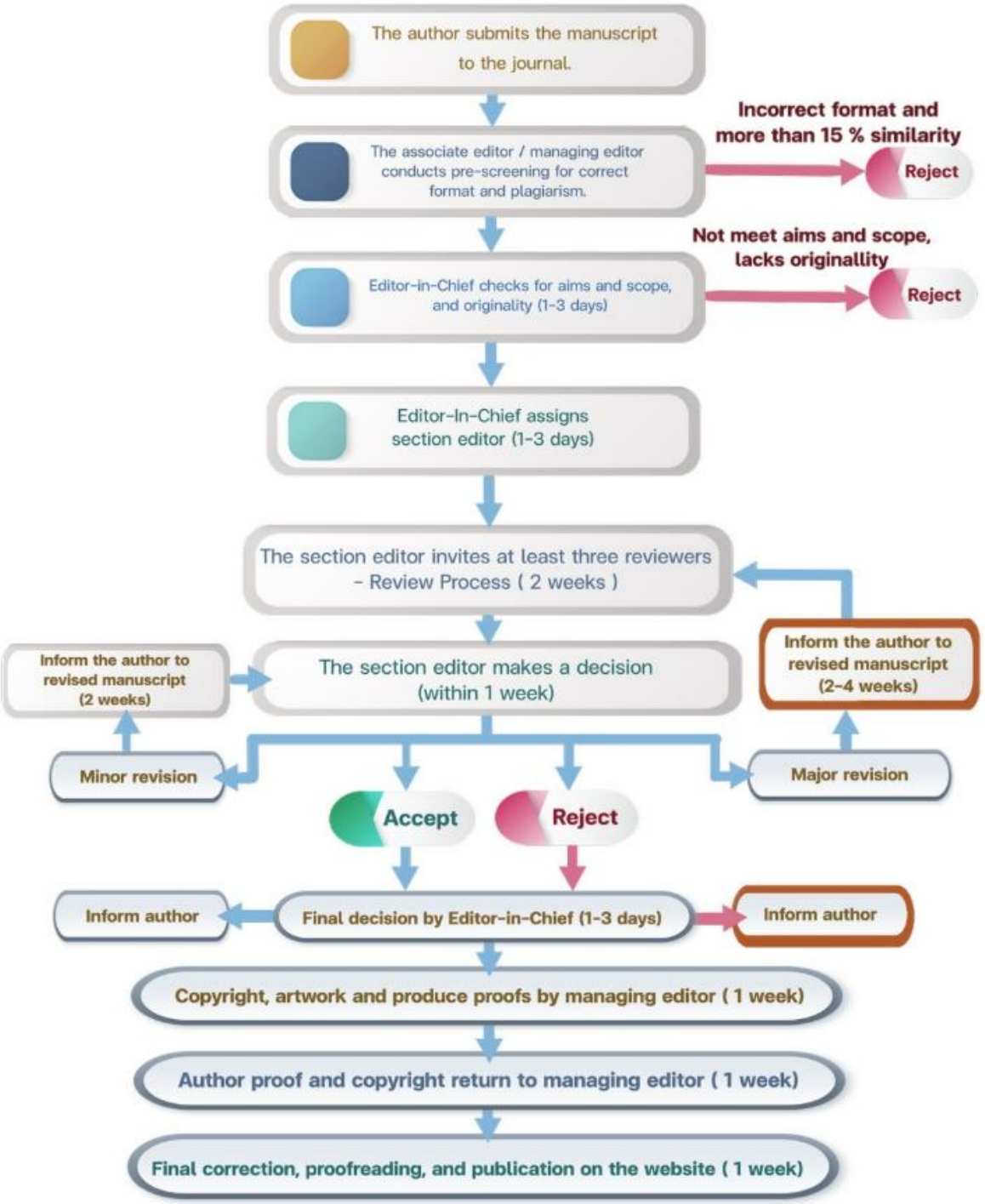
สรวิศ มา. (2565). ประเมินสถานะการกระจายอำนาจ: 2 ทศวรรษที่ยังไปไม่ถึงเป้า. สืบค้นเมื่อ 27 พฤศจิกายน 2568 จาก https://www.the101.world/two-decades-of-decentralization/.

เสน่ห์ จุ้ยโต. (2548). การบริหารนวัตกรรมแนวใหม่. นนทบุรี: สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความ

The author submits the manuscript to the journal.
The associate editor / managing editor conducts pre-screening for correct format and plagiarism.
Incorrect format and more than 15 % similarity
Reject
Editor-in-Chief checks for aims and scope, and originality (1-3 days)
Not meet aims and scope, lacks originallity
Reject
Editor-In-Chief assigns section editor (1-3 days)
The section editor invites at least three reviewers - Review Process (2 weeks)
Inform the author to revised manuscript (2 weeks)
The section editor makes a decision (within 1 week)
Inform the author to revised manuscript (2-4 weeks)
Minor revision
Major revision
Accept
Reject
Inform author
Final decision by Editor-in-Chief (1-3 days)
Inform author
Copyright, artwork and produce proofs by managing editor (1 week)
Author proof and copyright return to managing editor (1 week)
Final correction, proofreading, and publication on the website (1 week)

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้องจะไม่ได้รับการส่งต่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาจนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่อง**ใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA)** โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

1. การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

1.1 การอ้างอิงต้นเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยระบุชื่อ-นามสกุล ตามด้วย วงเล็บ เปิด แล้วระบุปีที่ตีพิมพ์ วงเล็บปิด เช่น

1.1.1 กฤษฎา แซ่หลี (2562) กล่าวว่า...

1.1.2 ...สอดคล้องกับงานวิจัยของกฤษฎา แซ่หลี (2562) ผลการวิจัยพบว่า...

1.1.3 ข้อกำหนดกรมตำรวจ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทของวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทและประเภทของรถที่ใช้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่ (2567).....

1.1.4 Krisada Saelee (2019) explains that...

1.1.5 ...consistent with the research of Krisada Saelee (2019), which found that...

1.2 การอ้างอิงท้ายเนื้อความ ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้ วงเล็บเปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียน เครื่องหมายจุลภาค และปีที่ตีพิมพ์ วงเล็บปิด กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ดังนี้

1.2.1 อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1.2.1.1 พระไตรปิฎกและอรรถกถา วงเล็บเปิด ชื่อคัมภีร์/เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า วงเล็บปิด แล้วตามด้วย วงเล็บเปิด มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จุลภาค ปีที่พิมพ์ วงเล็บปิด ตัวอย่างเช่น “ดูกรภิกษุทั้งหลาย จักร 4 ประการนี้ เป็นเครื่องเป็นไปแก่มนุษย์และเทวดาผู้ประกอบเป็นเครื่องที่มนุษย์และเทวดาประกอบแล้ว ย่อมถึงความเป็นผู้ใหญ่และความไพบูลย์ในโภคะทั้งหลายต่อกาลไม่นานนัก ” (องฺ.จตุกก. 21/31/37) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นต้น

1.2.1.2 ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อผู้แต่งแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, 2560)

1.2.1.3 ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (พระมหาสุนันท์ สุนนฺโท และเกียรติศักดิ์ สุขเหลือง, 2560)

1.2.1.4 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อของผู้แต่งรายแรกแล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ธิติวุฒิ หมั่นมี และคณะ, 2560)

1.2.1.5 กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกันหรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคนให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงปีปัจจุบันมากที่สุด

1.2.1.6 ราชกิจจานุเบกษา ให้อ้างชื่อเรื่องหรือชื่อประกาศ แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปี พ.ศ. ที่พิมพ์ เช่น (ข้อกำหนดกรมตำรวจ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทของวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อ

จิตและประสาทและประเภทของรถที่ใช้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่, 2567) หรือ (ราชกิจจานุเบกษา, 2567)

1.2.2 อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1.2.2.1 ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Keown, 2010)

1.2.2.2 ถ้ามีผู้แต่งสองรายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสองราย โดยใช้เครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลางระหว่างนามสกุลของผู้แต่งทั้งสอง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Hersey & Blanchard, 2010)

1.2.2.3 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรกตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ (Kaiser et al., 2010)

เอกสารอ้างอิงที่ใช้อ้างอิงในเนื้อหาบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ และรายการในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความต้องถูกอ้างอิงในเนื้อหาบทความเช่นเดียวกัน

2. เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม (ภาษาไทย)

*****ข้อกำหนดเพิ่มเติมที่สำคัญ**

กรณีผู้แต่งซ้ำกันแต่ตีพิมพ์คนละปี ให้เรียงลำดับจากปีที่พิมพ์เก่าที่สุดขึ้นก่อน โดยรายการที่ 2 เป็นต้นไป ให้พิมพ์เส้นใต้ _____. แทนชื่อผู้แต่ง เช่น

นิกร ศรีราช. (2564). การสร้างทัศนคติเชิงบวกในการทำงานตามหลักพระพุทธศาสนา. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 10(2), 387–396.

_____. (2567).การพัฒนาสมรรถนะในการปฏิบัติงานของบุคลากร สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 13(4), 166–179.

กรณีมีผู้แต่งตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อผู้แต่งคนแรก แล้วตามด้วยคำว่า “และคณะ” เช่น

สุภัทรชัย สีสะใบ และคณะ. (2568). การอนุรักษ์และเพาะพันธุ์ปูทะเลเชิงพุทธบูรณาการ ในอำเภอเมืองระยอง จังหวัดระยอง. วารสารวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์, 7(1), 14–30.

2.1 พระไตรปิฎก อรรถกถา ทุกเล่มให้อ้างอิงท้ายเล่มด้วยรูปแบบเดียวกันดังนี้

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อพระไตรปิฎก อรรถกถา./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2.2 หนังสือ

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อหนังสือ/(ครั้งที่พิมพ์)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

2.3 บทความในหนังสือ หรือบทความในการประชุมวิชาการ

2.3.1 บทความในหนังสือ

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน ชื่อบรรณาธิการ./ชื่อเรื่อง./(เลขหน้าที่อ้าง)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

พระสุกิจจ์ สุจิณโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย. ใน ปวิตร ว่องวีระ, ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (น. 112). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

2.3.2 บทความในการประชุมวิชาการ

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน ชื่อการประชุม./(เลขหน้าที่อ้าง)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ฐิตินันทน์ ผิวนิล และคณะ. (2566). ทัศนคติต่อการอยู่ตัวคนเดียวและความกลัวต่อการเสียชีวิตตามลำพังของคนรุ่นใหม่ในกรุงเทพมหานคร. ใน การประชุมวิชาการประชากรศาสตร์แห่งชาติ 2566. (น. 153-172). กรุงเทพฯ: สมาคมนักประชากรไทย.

2.4 บทความในวารสาร

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ชื่อวารสาร,/ปีที่(ฉบับที่),/เลขหน้าแรกที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

พระมหาสมัคร อติภทฺโท. (2567). แนวคิดทางการเมืองของหลวงพ่อพุทธทาส พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินฺทปญฺโญ). วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ, 2(2), 37–43.

2.5 บทความในสารานุกรม

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อสารานุกรม/(เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-16).

2.6 หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์,/วันที่/เดือน)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์,/เลขหน้า.

สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น. 13.

2.7 การค้นคว้าอิสระ, สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์/(ระดับวิทยานิพนธ์ สาขาวิชา)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

นนทรัตน์ สุวรรณพงศ์. (2563). กลยุทธ์การสื่อสารทางสื่อสังคมออนไลน์ของพรรคการเมืองในการเลือกตั้งทั่วไป พ.ศ. 2562 (การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการเมืองการปกครอง). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ธีรเดช ธนานุตยกุล. (2566). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่สา อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน (สารนิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหายอดนภา วิสิฏฐชโย (บัตรวิเศษ). (2565). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงพุทธ ในอำเภอเมืองอุทัยธานี จังหวัดอุทัยธานี (วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ. (2562). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2.8 รายงานผลการวิจัย

ผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อเรื่อง/(รายงานผลการวิจัย)./สถานที่พิมพ์: สำนักพิมพ์.

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ. (2562). รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

2.9 สัมภาษณ์

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์./(ปีที่สัมภาษณ์, วัน เดือน)./ตำแหน่ง/[บทสัมภาษณ์].

พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].

2.9.1 กรณีไม่สามารถระบุชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้ ให้ระบุตำแหน่ง หรือหน่วยงาน

ตำแหน่ง หรือหน่วยงาน/.(ปีที่สัมภาษณ์, วัน เดือน) [บทสัมภาษณ์].

ผู้จัดการฝ่ายบุคคล บริษัท ไอออนิค จำกัด. (2569, 5 มกราคม) [บทสัมภาษณ์].

2.10 สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ผู้แต่ง./(ปีที่เผยแพร่)./ชื่อเรื่อง./สืบค้นเมื่อ วัน เดือน ปี จาก แหล่งที่มาของข้อมูล.

ธรรมะไทย. (2563). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2563 จาก http://www.dhamma thai.org/thailand/thailand.php.

2.11 ราชกิจจานุเบกษา

ชื่อเรื่อง./(พ.ศ.,วันที่ เดือนที่ประกาศ)./ราชกิจจานุเบกษา./เล่ม ตอน./หน้า.

ข้อกำหนดกรมตำรวจ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทของวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทและประเภทของรถที่ใช้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่. (2537, 13 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 111 ตอนพิเศษ 30 ง. หน้า 31.

2.12 หนังสือพิมพ์

ผู้แต่ง./(ปีพิมพ์, วัน เดือน)./ชื่อบทความ./ชื่อหนังสือพิมพ์./น. หรือ p. หรือ pp. เลขหน้า.

ไทยรัฐ. (2548, 19 เมษายน). เชียร์พระสอนศีลธรรม. ไทยรัฐ. น. 3.

3. เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม (ภาษาอังกฤษ)

***Important Additional Guideline:

For multiple works by the same author published in different years, list the references in chronological order (from the oldest to the newest publication year). For the second and subsequent entries, use an underline _____. in place of the author's name. For example:

Srirat, N. (2021). Creating a Positive Attitude in Woking Accordind to Buddhism. Journal of MCU Social Science Review, 10(2), 387–396.

_____. (2024). Development of Work Compertencies Development in Staffs Performance of The National Office of Buddhism. Journal of MCU Social Science Review, 13(4), 166–179.

For references with three or more authors, list only the first author's name followed by "et al."

Sisabai, S. et al. (2025). Conservation and Breeding of Sea Crabs in Integrated Buddhist Way in Mueang Rayong District, Rayong Province. Academic Journal of Political Science and Public Administration, 7(1), 14–30.

3.1 Tripitaka Commentary

Institution Name./(Year)./Title of the Tripitaka./ Location:/Publisher.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Thai Tripitaka. Bangkok: MCU Press.

_____. (1996). Pali Tripitaka. Bangkok: MCU Press.

3.2 Books

Author./(Year)./Title of the book/(Edition ed.)./ Location:/Publisher.

Hunt, E. K. & Lautzenheiser, M. (2015). History of Economic Thought (3rd ed.). New York: M. E. Sharpe.

3.3 Book Articles or Conference Proceedings

3.3.1 Book Articles

Author./(Year)./Title of the chapter./In Editor/(Eds.),/Title of the book/(xth ed.) . / (pp-pp)./Publisher.

Sparks, D. L. (2003). Environmental Soil Chemistry: An Overview. In Sparks, D. L. (Eds.), Environmental Soil Chemistry (2nd ed.). (pp. 1-42). Academic Press.

3.3.2 Conference Proceedings

Author./(Year)./Title of the article./In Title of the conference./(Page numbers)./Location:/Publisher.

Phiwnil, T. et al. (2023). Attitudes about Living Alone and Fear of Dying Alone (Monatophobia) among Younger Populations in the Bangkok Metropolitan Area. In The 2023 National Demographic Conference. (pp. 153-172). Bangkok: Thai Population Association.

3.4 Encyclopaedia Articles

Author./(Year)./Title of the Article./In Title of Encyclopaedia/(Pages)./Publisher.

Wasinsarakorn, W. (2004). Psychology and Developmental Psychology. In Encyclopedia of Education. Collected edition of specific issues, 4th rank (pp. 99-117). Thanat Printing Co., Ltd.

3.5 Journal Articles

Author./(Year)./Title of the Article./Title of Journal,/Volume(Issue), XX-XX.

Limprasert, P. (2022). The Research of Punishment Suspension of Buddhist Monk and Secular of The Criminal Justice in Thailand. Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology, 7(11), 37-53.

3.6 Newspaper

Author./(Year, Month Day)./Column Name./Title of Newspaper./p. xx.

Nanuam, W. (2023, January 4). Plans Proceeding for Joint Petroleum Production with Cambodia. Bangkok Post. p. 22.

3.7 Independent Study, Thesis, and Dissertations

Author./(Year)./Title/(Doctoral or Master's Thesis or Dissertation)./ Location:/Publisher.

Thananutayakul, T. (2023). Public Participation in the Management of Maf Sa Sub-District Administrative Organization Wiang Sa DistrictI, Nan province (Master of Public Administration Minor Thesis, Program in Public Administration). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phramaha Yodnapha Wisitthachayo (Batwises). (2022). Public Participation In Buddhism-Based Tourism Management Mueang Uthai Thani District, Uthai Thani Province (Master of Public Administration Thesis, Program in Public Administration). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Pittayawattanachai, P. (2019). An Analysis of Buddhism Propagation by using Buddhist Arts and Landscape of Cetiyaphum Monastery, Namphong District, Khonkaen (Doctoral dissertation). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

3.8 Interview

Key Informant./(Year, Month Day)./Position./(Interview).

Anuchid. P. (2022, November 5). Director of the Research Institute. (Interview).

3.8.1 In case the key informant's name cannot be identified, specify the position or organization

Position or Organization./(Year, Month Day) [Interview].

Human Resources Manager, Ionic Co., Ltd. (2026, January 5) [Interview].

3.9 Website

Author./(Year)./Title./Retrieved Month Day, Year,/from URL.

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). Who was the Buddha?. Retrieved March 20, 2020, from https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha.

3.10 Royal Thai Government Gazette

Title./(Year, Month Day of Announcement)./Royal Thai Government Gazette./Volume, Part./Page.

Police Department Regulation Re: Prescribing Names and Categories of Psychotropic Substances and Categories of Vehicles Subject to Inspection of Drivers by Competent Officials. (1994, July 13). Royal Thai Government Gazette. Volume 111, Special Part 30 Ngo. p. 31.

3.11 Newspaper

Author./(Year, Month Day)./Title of the article./Title of Newspaper./p. or pp. Page number.

Thai Rath. (2005, April 19). Cheering Monks Teaching Morality. Thai Rath. p. 3.

บทความวิจัย (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt)[1*], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt)[2]
ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt)[1*], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt)[2]
[1]หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt) (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)
[1]หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt) (Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University)
[2]หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt) (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)
[2]หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt) (Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University)
[*]Corresponding Author E-mail: (14 pt) (ระบุอีเมลผู้ติดต่อหลักสำหรับติดต่อกับบรรณาธิการวารสาร)
Received.....; Revised.....; Accepted.....

กรณีพระสงฆ์ ให้เขียนชื่อ-นามสกุลดังนี้
-พระมหาสมัคร นาชิน
-พระครูสุธีกิตติบัณฑิต (กฤษฎา รักสนิท)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 - 400 คำ) (2 ย่อหน้า)

(16 pt) บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. 2. และ 3. ประเภทของการวิจัย ประชากร กลุ่มตัวอย่าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญหรือแหล่งข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

(16 pt) ผลการวิจัยพบว่า 1. 2. และ 3.

คำสำคัญ: (3-5 คำ) (16 pt) พระพุทธศาสนา, การบริหารจัดการเชิงพุทธ, นวัตกรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt)

(16 pt)

Keywords: (3-5 words) (16 pt) Buddhism, Buddhist Management, Innovation

บทนำ (18 pt) (ไม่เกิน 6 ย่อหน้า และเขียนให้ครอบคลุมทุกประเด็น)

กล่าวถึงความเป็นมาของเรื่องที่ทำการวิจัยครั้งนี้ ว่ามีความเป็นมาอย่างไรบ้าง พร้อมทั้งอ้างอิงที่มาของข้อมูลนั้นอย่างถูกต้อง (16 pt)

กล่าวถึงปัญหาที่นำมาสู่การวิจัย ให้ตรงประเด็นกับเรื่องที่วิจัยและเชื่อมโยงกับพื้นที่วิจัย ปัญหานั้นเป็นปัญหาที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและต้องการได้รับการแก้ไข นำเสนอผลงานวิจัยที่ผู้อื่นได้เคยศึกษาไว้แล้ว พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล (16 pt)

ทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาใช้ในการวิจัยในครั้งนี้และหรือทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยพร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล (16 pt)

สรุปเพื่อเชื่อมโยงไปสู่คำถามและวัตถุประสงค์การวิจัย (16 pt)

วัตถุประสงค์การวิจัย (18 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

หมายเหตุ: กรณีมีวัตถุประสงค์การวิจัย 1 ข้อ ไม่ต้องระบุเลขข้อ

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

เขียนให้ครอบคลุม 5 หัวข้อ ได้แก่

1. รูปแบบของการวิจัย (16 pt)

(16 pt)

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ หรือแหล่งข้อมูล (16 pt)

(16 pt)

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย (16 pt)

(16 pt)

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล (16 pt)

(16 pt)

5. การวิเคราะห์ข้อมูล (16 pt)

(16 pt)

ผลการวิจัย (18 pt) (เขียนให้ครบตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้)

1. ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 (16 pt)

2. ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 (16 pt)

3. ผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 (16 pt)

***กรณีมีภาพ นำเสนอภาพตามรูปแบบ ดังนี้**

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (16 pt)
ที่มา: (ถ้ามี) (16 pt)

คำอธิบายภาพ (ถ้ามี) (16 pt)

***กรณีมีตาราง นำเสนอตารางตามรูปแบบ ดังนี้**

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง (16 pt)

(เนื้อหาในตาราง 14 pt)	

คำอธิบายตาราง (16 pt)

***กรณีตารางไม่สามารถอยู่ในหน้าเดียวกัน หน้าถัดไประบุชื่อตาราง และ (ต่อ) ดังนี้**

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง (ต่อ) (16 pt)

(เนื้อหาในตาราง14 pt)	

คำอธิบายตาราง (16 pt)

อภิปรายผลการวิจัย (18 pt) (อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ค้นพบอะไร สะท้อนให้เห็นถึงอะไร สอดคล้องหรือไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของใคร พร้อมทั้งอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูล)

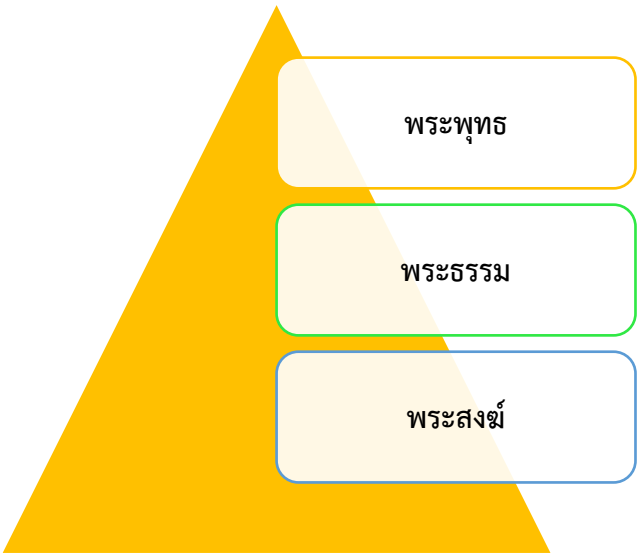
1. อภิปรายผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 (16 pt)

2. อภิปรายผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 (16 pt)

3. อภิปรายผลการวิจัยตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 (16 pt)

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt)

ระบุองค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบจากการวิจัย หรือสังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดลหรือแผนภาพ พร้อมทั้งอธิบายประกอบ (16 pt)

ภาพที่ 2 ชื่อโมเดลหรือแผนภาพ (16 pt)
ที่มา: (ถ้ามี) (16 pt)

คำอธิบายภาพ (16 pt)

สรุปและข้อเสนอแนะ (18 pt)

สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กะทัดรัดได้ใจความ พร้อมข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยและการนำผลการวิจัยไปใช้ ร่วมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป (16 pt)

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ระบุเฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีชื่อบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์) (ถ้ามี)

(16 pt) ขอบคุณแหล่งทุน และควรระบุเลขที่สัญญาทุนวิจัย ตัวอย่างเช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2563 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่อง การพัฒนาศูนย์ประสานงานเครือข่ายความเข้มแข็งทางจิตปัญญาของผู้สูงอายุตามหลักพุทธธรรม

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt) รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological Association (APA6) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน (เรียงจากภาษาไทยตามด้วยภาษาอังกฤษ พร้อมทั้งเรียงตามลำดับตัวอักษร)

ข้อกำหนดกรมตำรวจ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทของวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทและประเภทของรถที่ใช้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่. (2537, 13 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 111 ตอนพิเศษ 30 ง. หน้า 31.

ไทยรัฐ. (2548, 19 เมษายน). เชียร์พระสอนศีลธรรม. ไทยรัฐ. น. 3.

ธรรมะไทย. (2563). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2563 จาก http://www.dhamma thai.org/thailand/thailand.php.

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ, 3(1), 25-31.

พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ. (2562). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ. (2562). รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

พระสุกิจจ์ สุจิณโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย. ใน ปวิตร ว่องวีระ, ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (น. 112). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-16).

สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น. 13.

Anuchid. P. (2022, November 5). Director of the Research Institute. (Interview).

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). Who was the Buddha?. Retrieved March 20, 2020, from https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha.

Hunt, E. K. & Lautzenheiser, M. (2015). History of Economic Thought (3rd ed.). New York: M. E. Sharpe.

Limprasert, P. (2022). The Research of Punishment Suspension of Buddhist Monk and Secular of The Criminal Justice in Thailand. Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology, 7(11), 37-53.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Thai Tripitaka. Bangkok: MCU Press.

Nanuam, W. (2023, January 4). Plans Proceeding for Joint Petroleum Production with Cambodia. Bangkok Post. p. 22.

Pittayawattanachai, P. (2019). An Analysis of Buddhism Propagation by using Buddhist Arts and Landscape of Cetiyaphum Monastery, Namphong District, Khonkaen (Doctoral dissertation). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Sparks, D. L. (2003). Environmental Soil Chemistry: An Overview. In Sparks, D. L. (Eds.), Environmental Soil Chemistry (2nd ed.). (pp. 1-42). Academic Press.

Wasinsarakorn, W. (2004). Psychology and Developmental Psychology. In Encyclopedia of Education. Collected edition of specific issues, 4th rank (pp. 99-117). Thanat Printing Co., Ltd.

Research Article (12 pt)

ARTICLE TITLE (20 pt) (ALL CAPITAL LETTERS)

First Author Full Name (14 pt)[1*], Co-author Full Name (14 pt)[2]
[1]Affiliation of the First Author (14 pt)
[2]Affiliation of the Co-author (14 pt)
[*]Corresponding Author E-mail: (14 pt)
Received.....; Revised.....; Accepted.....

กรณีพระสงฆ์ ให้เขียนชื่อ-นามสกุลดังนี้
-พระมหาสมัคร นาชิน
-พระครูสุธีกิตติบัณฑิต (กฤษฎา รักสนิท)

Abstract (18 pt) (300–400 words) (2 Paragraphs)

(16 pt) Write comprehensively by clearly separating the research objectives (e.g., 1., 2., and 3.). The abstract must include the research design, population, sample, key informants or data sources (adjusted according to the specific research), research instruments, data collection, and data analysis.

(16 pt) Write the research or study results comprehensively by clearly separating them according to the objectives (e.g., 1., 2., and 3.)

Keywords: (3-5 words) (16 pt)

Introduction (18 pt)

(16 pt)

Objectives (18 pt)

1. (16 pt)
2. (16 pt)
3. (16 pt)

***Note:** If there is only one research objective, numbering is not required.

Methodology (18 pt)

Write comprehensively covering the following 5 topics:

1. Research Design (16 pt)

(16 pt)

2. Population, Sample, Key Informants, or Data Sources (16 pt)

(16 pt)

3. Research Instruments (16 pt)

(16 pt)

4. Data Collection (16 pt)

(16 pt)

5. Data Analysis (16 pt)

(16 pt)

Results (18 pt) (Write comprehensively to cover all established research objectives)

1. Research results addressing research objective 1 (16 pt)

2. Research results addressing research objective 2 (16 pt)

3. Research results addressing research objective 3 (16 pt)

*In case of figures, present them in the following format:

Figure 1: Title of Figure (16 pt)
Source: (if any) (16pt)

Figure Description (if any) (if any) (16 pt)

*In case of tables, present them in the following format:

Table 1: Title of Table (16 pt)

(14 pt)	

Table description (16 pt)

***If a table continues to the next page, state the table title followed by "(Continued)" as follows:**

Table 1: Title of Table (Continued) (16 pt)

(14 pt)	

Table Note (16 pt)

Discussion (18 pt) (Discuss the findings based on the research objectives: state the discoveries, their implications, and whether they are consistent or inconsistent with previous studies, including proper citations.)

1. Discussion addressing research objective 1 (16 pt)

2. Discussion addressing research objective 2 (16 pt)

3. Discussion addressing research objective 3 (16 pt)

Body of Knowledge (18 pt)

Specify the new knowledge discovered from the research, or synthesize it into a model or diagram along with an accompanying explanation (16 pt)

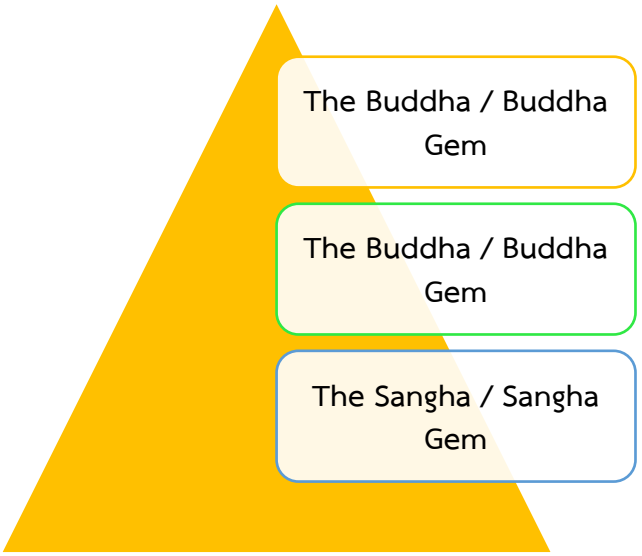

Figure 2: Title of Model or Diagram (16 pt)
Source: (if any) (16pt)

Figure description (16 pt)

Conclusion and Recommendations (18 pt)

Briefly and concisely summarize all research findings, along with recommendations derived from the research, the practical application of the results, and suggestions for future research. (16 pt)

Acknowledgements (18 pt) (if any)

(16 pt)

References (18 pt)

(16 pt)

(16 pt)

Anuchid. P. (2022, November 5). Director of the Research Institute. (Interview).

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). Who was the Buddha?. Retrieved March 20, 2020, from https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha.

Hunt, E. K. & Lautzenheiser, M. (2015). History of Economic Thought (3rd ed.). New York: M. E. Sharpe.

Limprasert, P. (2022). The Research of Punishment Suspension of Buddhist Monk and Secular of The Criminal Justice in Thailand. Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology, 7(11), 37-53.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Thai Tripitaka. Bangkok: MCU Press.

Nanuam, W. (2023, January 4). Plans Proceeding for Joint Petroleum Production with Cambodia. Bangkok Post. p. 22.

Pittayawattanachai, P. (2019). An Analysis of Buddhism Propagation by using Buddhist Arts and Landscape of Cetiyaphum Monastery, Namphong District, Khonkaen (Doctoral dissertation). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Sparks, D. L. (2003). Environmental Soil Chemistry: An Overview. In Sparks, D. L. (Eds.), Environmental Soil Chemistry (2nd ed.). (pp. 1-42). Academic Press.

Wasinsarakorn, W. (2004). Psychology and Developmental Psychology. In Encyclopedia of Education. Collected edition of specific issues, 4th rank (pp. 99-117). Thanat Printing Co., Ltd.

บทความวิชาการ (12 pt)

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt) (ตัวพิมพ์ใหญ่ทั้งหมด)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt)[1*], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt)[2]
ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt)[1*], ชื่อ-นามสกุลผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt)[2]
[1]หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (ไทย) (14 pt) (คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)
[1]หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนหลัก (อังกฤษ) (14 pt) (Faculty of Social Sciences, Mahachulalongkornrajavidyalaya University)
[2]หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนร่วม (ไทย) (14 pt) (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)
[2]หน่วยงานต้นสังกัดผู้เขียนร่วม (อังกฤษ) (14 pt) (Faculty of Humanities, Mahachulalongkornrajavidyalaya University)
[*]Corresponding Author E-mail: (14 pt) (ระบุอีเมลผู้ติดต่อหลักสำหรับติดต่อกับบรรณาธิการวารสาร)
Received.....; Revised.....; Accepted.....

กรณีพระสงฆ์ ให้เขียนชื่อ-นามสกุลดังนี้
-พระมหาสมัคร นาชิน
-พระครูสุธีกิตติบัณฑิต (กฤษฎา รักสนิท)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 - 400 คำ) (1 ย่อหน้า)

(16 pt)

คำสำคัญ: (3-5 คำ) (16 pt) พระพุทธศาสนา, การบริหารจัดการเชิงพุทธ, นวัตกรรม

Abstract (18 pt) (แปลตามภาษาไทย)

(16 pt)

Keywords: (3-5 words) (16 pt) Buddhism, Buddhist Management, Innovation

บทนำ (18 pt)

(16 pt) เขียนทบทวนแนวคิดและทฤษฎีที่นำมาเป็นฐานคิดในวิพากษ์ประเด็นต่างๆในการเขียนบทความวิชาการ

เนื้อหา (18 pt) (ระบุหัวข้อตามบทความวิชาการที่นำเสนอ)

(16 pt)

***กรณีมีภาพ นำเสนอภาพตามรูปแบบ ดังนี้**

ภาพที่ 1 (ชื่อภาพ) (16 pt)
ที่มา: (ถ้ามี) (16 pt)

คำอธิบายภาพ (ถ้ามี) (16 pt)

***กรณีมีตาราง นำเสนอตารางตามรูปแบบ ดังนี้**

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง (16 pt)

(เนื้อหาในตาราง 14 pt)	

คำอธิบายตาราง (16 pt)

***กรณีตารางไม่สามารถอยู่ในหน้าเดียวกัน หน้าถัดไประบุชื่อตาราง และ (ต่อ) ดังนี้**

ตารางที่ 1 ชื่อตาราง (ต่อ) (16 pt)

(เนื้อหาในตาราง 14 pt)	

คำอธิบายตาราง (16 pt)

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt)

ระบุองค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบจากการศึกษา หรือสังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดลหรือแผนภาพ พร้อมทั้งอธิบายประกอบ (16 pt)

ภาพที่ 2 ชื่อโมเดลหรือแผนภาพ (16 pt)
ที่มา: (ถ้ามี) (16 pt)

คำอธิบายภาพ (16 pt)

สรุป

(16 pt) สรุปผลการศึกษาทั้งหมด สั้น ๆ กะทัดรัดได้ใจความ

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt) รูปแบบการอ้างอิงท้ายเรื่องใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม-ปี ตามรูปแบบ American Psychological Association (APA6) จำนวนการอ้างอิงในเนื้อหาและท้ายเรื่องต้องตรงกัน

ข้อกำหนดกรมตำรวจ เรื่อง กำหนดชื่อและประเภทของวัตถุที่ออกฤทธิ์ต่อจิตและประสาทและประเภทของรถที่ใช้เจ้าพนักงานมีอำนาจตรวจสอบผู้ขับขี่. (2537, 13 กรกฎาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 111 ตอนพิเศษ 30 ง. หน้า 31.

ไทยรัฐ. (2548, 19 เมษายน). เชียร์พระสอนศีลธรรม. ไทยรัฐ. น. 3.

ธรรมะไทย. (2563). พระพุทธศาสนาในประเทศไทย. สืบค้นเมื่อ 20 มีนาคม 2563 จาก http://www.dhamma thai.org/thailand/thailand.php.

ธิติวุฒิ หมั่นมี. (2557). การวางแผนและการติดต่อประสานงานเชิงพุทธ. วารสารบัณฑิตศึกษาวิชาการ, 3(1), 25-31.

พระครูพิศิษฏ์ประชานาถ. (2562). การพัฒนาการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธในจังหวัดสมุทรสงคราม (ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหากฤษฎา กิตฺติโสภโณ. (2562). รูปแบบการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับวัยรุ่นไทยยุคใหม่ตามหลักพุทธธรรม ผ่านกลไกการขับเคลื่อนโครงการคลินิกคุณธรรมของพระธรรมวิทยากร (รายงานผลการวิจัย). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร. (2548). เครือข่าย: ธรรมชาติ ความรู้ และการจัดการ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

พระสุกิจจ์ สุจิณโณ. (2559). การสร้างความคิดนามธรรมในวัฒนธรรมไทย. ใน ปวิตร ว่องวีระ, ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม. (น. 112). กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

พระอุดมสิทธินายก. (2563, 5 กุมภาพันธ์). ผู้อำนวยการหลักสูตรบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ [บทสัมภาษณ์].

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วุฒิชัย มูลศิลป์. (2549). กฎหมายตราสามดวง. ใน สารานุกรมประวัติศาสตร์ไทย (เล่ม 1, อักษร ก, น. 12-16).

สุชาติ เผือกสกนธ์. (2549, 9 มิถุนายน). ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น. 13.

Anuchid. P. (2022, November 5). Director of the Research Institute. (Interview).

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). Who was the Buddha?. Retrieved March 20, 2020, from https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha.

Hunt, E. K. & Lautzenheiser, M. (2015). History of Economic Thought (3rd ed.). New York: M. E. Sharpe.

Limprasert, P. (2022). The Research of Punishment Suspension of Buddhist Monk and Secular of The Criminal Justice in Thailand. Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology, 7(11), 37-53.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Thai Tripitaka. Bangkok: MCU Press.

Nanuam, W. (2023, January 4). Plans Proceeding for Joint Petroleum Production with Cambodia. Bangkok Post. p. 22.

Pittayawattanachai, P. (2019). An Analysis of Buddhism Propagation by using Buddhist Arts and Landscape of Cetiyaphum Monastery, Namphong District, Khonkaen (Doctoral dissertation). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Sparks, D. L. (2003). Environmental Soil Chemistry: An Overview. In Sparks, D. L. (Eds.), Environmental Soil Chemistry (2nd ed.). (pp. 1-42). Academic Press.

Wasinsarakorn, W. (2004). Psychology and Developmental Psychology. In Encyclopedia of Education. Collected edition of specific issues, 4th rank (pp. 99-117). Thanat Printing Co., Ltd.

Academic Article (12 pt)

ARTICLE TITLE (20 pt) (ALL CAPITAL LETTERS)

First Author Full Name (14 pt)[1*], Co-author Full Name (14 pt)[2]
[1]Affiliation of the First Author (14 pt)
[2]Affiliation of the Co-author (14 pt)
[*]Corresponding Author E-mail: (14 pt)

Received.....; Revised.....; Accepted.....

กรณีพระสงฆ์ ให้เขียนชื่อ-นามสกุลดังนี้
-พระมหาสมัคร นาชิน
-พระครูสุธีกิตติบัณฑิต (กฤษฎา รักสนิท)

Abstract (18 pt) (300–400 words) (1 Paragraphs)

(16 pt)

Keywords: (3-5 words) (16 pt)

Introduction (18 pt)

(16 pt)

Content (18 pt)

(16 pt)

*In case of figures, present them in the following format:

Figure 1: Title of Figure (16 pt)
Source: (if any) (16pt)

Figure Description (if any) (if any) (16 pt)

*In case of tables, present them in the following format:

Table 1: Title of Table (16 pt)

(14 pt)	

Table description (16 pt)

***If a table continues to the next page, state the table title followed by "(Continued)" as follows:**

Table 1: Title of Table (Continued) (16 pt)

(14 pt)	

Table Note (16 pt)

Body of Knowledge (18 pt)

Specify the new knowledge discovered from the research, or synthesize it into a model or diagram along with an accompanying explanation (16 pt)

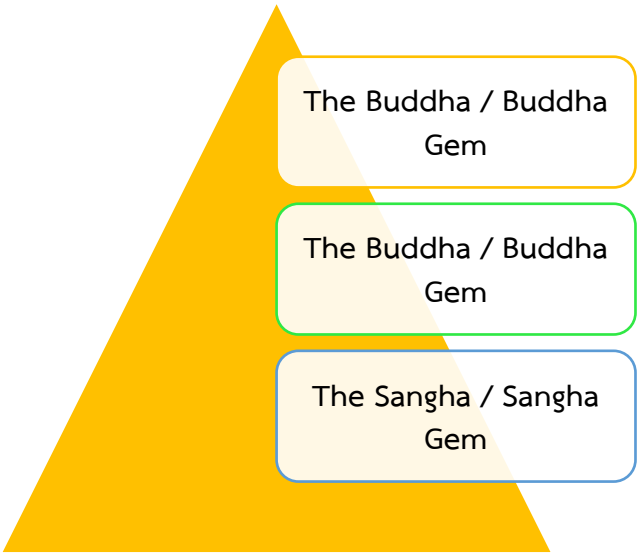

Figure 2: Title of Model or Diagram (16 pt)
Source: (if any) (16pt)

Figure description (16 pt)

Conclusion (18 pt)

(16 pt)

References (18 pt)

(16 pt)

(16 pt)

Anuchid. P. (2022, November 5). Director of the Research Institute. (Interview).

Buddhism Meditation Triratna Find us Community. (2020). Who was the Buddha?. Retrieved March 20, 2020, from https://thebuddhistcentre.com/text/who-was-buddha.

Hunt, E. K. & Lautzenheiser, M. (2015). History of Economic Thought (3rd ed.). New York: M. E. Sharpe.

Limprasert, P. (2022). The Research of Punishment Suspension of Buddhist Monk and Secular of The Criminal Justice in Thailand. Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology, 7(11), 37-53.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Thai Tripitaka. Bangkok: MCU Press.

Nanuam, W. (2023, January 4). Plans Proceeding for Joint Petroleum Production with Cambodia. Bangkok Post. p. 22.

Pittayawattanachai, P. (2019). An Analysis of Buddhism Propagation by using Buddhist Arts and Landscape of Cetiyaphum Monastery, Namphong District, Khonkaen (Doctoral dissertation). Ayutthaya: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Sparks, D. L. (2003). Environmental Soil Chemistry: An Overview. In Sparks, D. L. (Eds.), Environmental Soil Chemistry (2nd ed.). (pp. 1-42). Academic Press.

Wasinsarakorn, W. (2004). Psychology and Developmental Psychology. In Encyclopedia of Education. Collected edition of specific issues, 4th rank (pp. 99-117). Thanat Printing Co., Ltd.